

www.vydavatelstviakolossal.cz

DONNA LEON
RUKA
PRAVDE

Donna Leon RUKA

PRAVDE 1 Posljednjega utorka u rujnu, više od mjesec dana ranije no obično, pao je prvi snijeg u brdima što dijele Sjevernu Italiju od Austrije. Snijeg je pao iznenada, nošen tmastim oblacima koji su nagnuli niotkuda i bez ikakva upozorenja. U roku od pola sata ceste na prijevoju iznad Tarvisia postale su smrtonosna klizališta. Kiše nije bilo čitav mjesec pa je prvi snijeg pao na kolnik presvučen svjetlucavim slojem ulja i maziva.

Kombinacija se pokazala sudbonosnom za kamion sa šesnaest kotača s rumunjskom registracijom i prijavljenim teretom od devedeset kubičnih metara jelovih dasaka. Malo sjevernije od Tarvisia, na zavoju ceste koja vodi do ulaza na autostradu i sigurnije talijanske ceste pod toplijim podnebljem, vozač je naglo zakočio i izgubio vlast nad svojim ogromnim kamionom, koji je zatim, pri brzini od pedeset kilometara na sat, sletio s ceste. Kotači su rovali duboke

brazde u još nesmrznutoj zemlji, dok je trup udarao o stabla, koseći ih i odbacujući niz strminu sve do dna vododerine, gdje je konačno tresnuo o liticu, raspao se i rasuo svoj teret u širokom luku.

Na mjestu nesreće prvi su se našli vozači teških vozila, koji su iz solidarnosti odmah priskočili i prišli kabini. Za vozača više nije bilo nade; napola je visio o pojasu a glavu mu je očito smrskala grana koja je probila i iščupala vrata dok je kamion padao niz strminu. Vozač koji je u Italiju prevozio tovar svinja za klanje popeo se po ostatku poklopca od motora i povirio unutra kroz smrskano staklo vjetrobrana tražeći drugog vozača. Sjedalo je bilo prazno pa su ga okupljeni ljudi počeli tražiti pretpostavljajući da je ispao iz kamiona.

Četiri vozača kamiona različitih veličina krenuli su posrćući nizbrdo, ostavivši petog na cesti da postavi znak upozorenja i pozove polizia stradale. Snijeg je i dalje gusto padao, pa je tek nakon nekog vremena jedan od njih ugledao skvrčeno tijelo na trećini padine. Dvojica su požurila naprijed, nadajući se da je barem jedan od vozača preživio nesreću.

Skližući se, padajući u žurbi na koljena, koprcali su se u snijegu što ga je kamion tako lako pregazio. Prvi je kleknuo u snijeg pokraj nepokretne prilike i počeo uklanjati tanki sloj bjeline nadajući se da još uvijek diše. Prsti mu se odjednom zapletoše u dugu kosu, a kad je očistio snijeg s glave, ukazale su se s nedvojbenom jasnoćom nježne crte ženskoga lica.

Drugi mu vozač dovikne nešto odozdo s padine. Okrenuo se pogledati dolje, zasipan snijegom, i vidio kako čovjek kleči nad nečim nekoliko metara ulijevo od brazde koju je izrovao kamion.

"Što je?" povikao je, lagano joj prstima dodirujući vrat i tražeći znakove života u slomljenom tijelu.

"Žena je," poviče onaj drugi. Osjeti potpuni mir njena vrata, kad mu onaj drugi opet dovikne: "Mrtva je."

Prvi je vozač, onaj što je tražio iza kamiona, kasnije rekao kako je u prvi mah pomislio da je kamion prevozio tovar lutaka, onih plastičnih što odjevene što je u izlozima trgovina. Nekoliko ih je bilo raštrkano u snijegu iza razbijenih stražnjih vrata. Jednu je od njih prikliještila drvena građa što se unutra prevrtala, pa je napola visjela iz kamiona nogu prikovanih hrpom dasaka, koje se ni nakon udarca o liticu nisu

rasule, tako su čvrsto bile vezane. Ali zašto bi lutke nosile kapute, pomislio je tada. I zašto se oko njih snijeg crveni?

2Trebalo je više od pola sata da se polizia stradale javi, a kad su napokon stigli, morali su postaviti svjetlosne signale i pozabaviti se kilometarskom kolonom vozila s obje strane, budući da su vozači, ionako oprezni zbog uvjeta na cestama, još više usporili i kroz veliku rupu na metalnoj ogradi buljili niz padinu, gdje je ležao smrskani kamion. A oko njega smrskana tijela.

Čim je prvi policajac, koji nikako nije shvaćao što mu to vozači kamiona dovikuju, ugledao izobličena tijela oko olupine, uspeo se opet uz strminu i radijom pozvao karabinjersku stanicu u Tarvisiju. Odmah su se odazvali i uskoro se prometna gužva pogoršala dolaskom dva vozila sa šest karabinjera u crnim odorama.

Ostavili su auto na bankini i posrćući krenuli niz padinu prema kamionu. Kad su ustanovili da je žena zaglavljena među daskama još živa, izgubili su svako eventualno zanimanje za promet.

Da nije bio groteskan, prizor koji je uslijedio bio bi smiješan zbog posvemašnje zbrke. Hrpa dasaka koja je prikliještila ženine noge bila je barem dva metra visoka; dizalica bi ih lako podigla, ali ni jedna dizalica nije mogla niz padinu. I ljudi bi ih mogli ukloniti, ali trebalo se na njih popeti što bi samo povećalo težinu.

Najmlađi je policajac čučnuo na rub kamiona tresući se od studeni što se s dolaskom noći spuštala s Alpa. Svoju toplu jaknu omotao je oko vidljivog dijela ženina tijela. Noge su joj od bedara niže nestajala u masi drvene građe, kao na nekoj osobito hirovitoj Magritteovoj slici.

Opazio je da je mlada i plavokosa, no također je opazio da je od njegova dolaska postala još bljeđa. Ležala je postrance, obraza pritisnutog o valoviti lim kamiona. Oči su joj bile zatvorene, no činilo se da još uvijek diše.

Čuo je neki tresak iza sebe, kao da je nešto teško palo na pod kamiona. Ostala petorica su poput mrava puzala sa strane po hrpi uredno vezanih dasaka, potezala, gurala i oslobađala ih od vrha naniže. Svaki put kad bi bacili jednu na pod kamiona, skočili bi za njom, podigli je i iznijeli van prošavši pokraj djevojke i Monellija.

Svaki put kad bi prošli, opazili bi kako se lokva krvi ispod dasaka širi prema Monellijevim koljenima; uporno su potezali grede

ranjavajući ruke, spopadao ih je nemoćni bijes od želje da oslobode djevojku.

Čak i kad je Monelli prekrio svojom jaknom djevojčino lice i ustao, dvojica su i dalje vukla daske iz gomile i bacala ih van u sve dublji mrak. Radili su dok narednik nije prišao jednome a zatim drugome i, stavivši im ruku na rame, priopćio njihovim tijelima da mogu prestati. Umirili su se i počeli s rutinskim pretraživanjem mjesta nesreće. Dok su završili i pozvali kola hitne pomoći iz Tarvisia da odvezu mrtve, napadalo je još snijega, spustila se noć, a promet je bio paraliziran sve do granice s Austrijom.

Do sutradan se više ništa nije moglo, pa karabinjeri postave dva stražara uz olupinu da ne bi netko preko noći uništio ili ukrao dokaze, jer mnoge ljude neodoljivo privlače mjesta smrti.

Kao što se često događa u ovo doba godine, sutradan je osvanuo sunčan dan i do deset sati snijega je potpuno nestalo. Ali smrskani kamion i duboke brazde su ostale. Tijekom dana su ga ispraznili, daske su poslagane u manje kupove podalje od olupine. Dok su karabinjeri radili, gundajući zbog teških dasaka, špranja i blata po kojem su gacali, forenzičari su pažljivo pretraživali kabinu kamiona: sipali su prah po površinama i slagali isprave i predmete u plastične vrećice, numerirali ih i ispisivali naljepnice. Vozačevo sjedalo iskočilo je iz okvira od siline konačnog sraza; dvojica koja su pretraživala kabinu odmaknula su ga, zgulila s njega plastičnu presvlaku, a zatim tkaninu, u potrazi za nečim što nisu našli. Nisu našli ništa sumnjivo ni iza plastične stjenke u kabini.

Jedino su u stražnjem dijelu kamiona našli nešto neobično: osam plastičnih vrećica kakve daju u trgovinama, s nešto ženskoga rublja, a u jednoj je nađen i mali molitvenik, tiskan, kako je jedan tehničar ustanovio, na rumunjskom jeziku. S rublja u vrećicama bile su uklonjene sve etikete, a tako je bilo i s odjećom što ju je nosilo osam žena poginulih u nesreći.

U kabini su nađeni samo obvezni dokumenti: vozačeva putovnica i vozačka dozvola, obrasci osiguranja, carinski formulari, tovarni list i račun s imenom drvoprerađivačkog poduzeća kojem je građa bila nami jenjena. Vozač je imao rumunjske isprave, carinski dokumenti bili su u redu, a pošiljka je bila nami jenjena pilani u Sacileu, gradiću oko sto kilometara južno odavde.

Ništa se više nije moglo naći u olupini, koja je na posljetku, uz znatne teškoće i ogromni zastoj prometa, dovučena do ceste vitlima pričvršćenim na kamione za prijevoz trupaca. Tu je podignuta na labudicu i poslana vlasniku u Rumunjsku. Drvo je na kraju isporučeno pilani u Sacileu, gdje su odbili platiti novonastale troškove.

O neobičnoj smrti žena pisao je austrijski i talijanski tisak i članci su pod naslovom "Der Todeslaster" i "Il camion della morte" raspredali o kamionu smrti. Austrijanci su se nekako dokopali triju fotografija na kojima su se mogla vidjeti trupla u snijegu, pa su ih objavili uz članak. Nagađanja su bila uobičajene naravi. Ekonomski emigranti? Ilegalni radnici? Zbog pada komunizma izostao je nekad uobičajeni zaključak: špijuni. Ta zagonetka je na kraju ostala neriješena a istraga je zamrla, nešto zbog propusta rumunjskih vlasti, koje nisu odgovorile na pitanja niti poslale dokumente, a nešto zbog gubitka interesa s talijanske strane. Leševi žena i vozača poslani su avionom u Bukurešt, gdje su sahranjeni uz nebrojene komplikacije birokratske naravi.

Događaj je ubrzo nestao iz tiska, potisnut oskvrnućem židovskog groblja u Milanu i ubojstvom još jednoga suca. Ali ne tako brzo da ga propusti Paola Falier, izvanredni profesor engleske književnosti na Sveučilištu Ca Pesaro u Veneciji i, što nije nevažno za ovu pripovijest, supruga Guida Brunettija, policijskog commissarta u tom istom gradu.

3 Carlo Trevisan, avvocato Carlo Trevisan, kako je volio da ga nazivaju, bio je čovjek vrlo obične prošlosti, što nimalo nije utjecalo na činjenicu da je bio čovjek neograničene budućnosti. Rođen je u Trentu, nedaleko od talijanske granice s Austrijom, studirao je pravo u Padovi te je diplomirao s najvišim ocjenama uz hvalospjeve svojih profesora. Nakon toga je prihvatio mjesto u odvjetničkom uredu u Veneciji, gdje je uskoro postao stručnjak za međunarodno pravo, jedan od malobrojnih u gradu. Nakon samo pet godina, napustio je tvrtku i osnovao vlastitu, specijalizirajući se za privredno i međunarodno pravo.

Italija je zemlja u kojoj se mnogo zakona donosi u jednom danu da bi ih se već sutradan ukinulo. Također ne čudi da u zemlji, gdje je smisao najjednostavnijeg novinskog članka često teško razaznati,

postoji stanovita količina nejasnoća oko tumačenja zakona. Mnogobrojnost interpretacija stvara vrlo pogodnu klimu za odvjetnike, koji tvrde da su jedino oni sposobni razumjeti zakon. Među njima je bio i avvocato Carlo Trevisan.

Kako je bio radišan i častohlepan, avvocato Trevisan je lijepo napredovao. Bogato se oženio kćerkom bankara, pa se tako našao u rodbinskim i prijateljskim vezama s mnogim uspješnim i moćnim industrijalcima i bankarima pokrajine Veneto. Njegova odvjetnička praksa širila se baš kao i njegov pojas, pa je avvocato Trevisan one godine kad je navršio pedesetu imao u svom uredu sedam odvjetnika a nijedan mu nije bio ortak u tvrtki. Jednom je tjedno išao na misu u Santa Maria del Giglio, u dva mandata se istaknuo kao član gradskog vijeća Venecije, a imao je i dvoje djece, sina i kćer, oboje pametnih i lijepih.

U utorak prije Gospe od zdravlja, čija svečanost pada krajem studenoga, avvocato Trevisan proveo je poslijepodne u Padovi, kamo ga je pozvao njegov klijent Francesco Urbani, koji je nedavno odlučio zatražiti razvod od svoje supruge s kojom je bio u braku dvadeset sedam godina. Tijekom dva sata provedena zajedno, Trevisan je savjetovao Urbaniju da neke novce prebaci preko granice, možda u Luxembourg, i da odmah proda svoj udio u dvama tvornicama u Veroni, gdje je bio tihi ortak jednom čovjeku. Novac dobiven tim transakcijama mogao bi se također, kako je predlagao Trevisan, brzo iznijeti iz zemlje.

Nakon toga sastanka, što ga je vremenski uskladio sa sljedećim sastankom, Trevisan se našao s poslovnim partnerima na redovitoj tjednoj večeri. Prošloga tjedna sastali su se u Veneciji pa su se večeras našli u Padovi. Kao i njihovi ostali sastanci, i ovaj je bio obilježen srdačnošću koja potječe od uspjeha i bogatstva. Dobra hrana, dobro vino i dobre vijesti.

Trevisana su njegovi partneri odvezli na željeznički kolodvor, gdje je kao i svakoga tjedna sjeo u vlak za Trst kako bi u deset i petnaest stigao u Veneciju. Premda je imao kartu prvoga razreda, koji je bio na kraju vlaka, Trevisan je prošao gotovo praznim vagonima i sjeo u odjeljak drugog razreda; kao svi Venecijanci odabrao je prednji dio kompozicije kako bi što manje hodao peronom kad vlak konačno stigne na kolodvor Santa Lucia.

Otvorio je aktovku od teleće kože na sjedalu ispred sebe i izvadio iz nje prospekt što mu ga je nedavno poslala Nacionalna banka iz Luxembourga, nudeći kamatnu stopu od čak 18 posto, iako ne na sredstva u talijanskim lirama. Izvukao je mali kalkulator iz poklopca aktovke, otklopio svoj Mont Blanc i počeo raditi grube proračune na listu papira.

Vrata odjeljka su se otvorila, na što se Trevisan okrenuo kako bi uzeo kartu iz kaputa i predao je kondukteru. Ali osoba koja je tamo stajala došla je po nešto drugo a ne po kartu odvjetnika Carla Trevisana.

Leš je otkrila kondukterka, Cristina Merli, dok je vlak prolazio preko lagune što dijeli Veneciju od Mestre. Kad je prošla pokraj kupea u kojem je elegantno odjeven gospodin ležao naslonjen na prozor, prvo je odlučila da ga ne gnjavi tražeći od njega kartu, no tada se sjetila da se putnici bez karata, čak i oni u finoj odjeći, pretvaraju da spavaju na tom kratkom putu preko lagune, nadajući se da ih kondukteri neće buditi pa će tako ukrasti vožnju od tisuću lira. Uostalom, ako ima kartu, bit će mu drago da ga je netko probudio prije no što vlak stigne na kolodvor, osobito ako mora uhvatiti brod broj jedan za Rialto, koji polazi s embarcadera ispred kolodvora točno tri minute nakon što stigne vlak.

Otvorila je vrata i ušla u kupe. "Buona sera, signore. Suo biglietto, per favore."

Kad je o tome kasnije govorila, sjetila se vonja, sjetila se da ga je primi jetila čim je odgurnula vrata pregrijanog odjeljka. Koraknula je prema usnulom čovjeku i ponovila povišenim tonom: "Suo biglietto, per favore." Zar tako duboko spava da je ne čuje? Nemoguće. Vjerojatno nema kartu i sada pokušava izbjeći obveznu kaznu. Tijekom godina provedenih na željeznici, Cristina Merli naučila je gotovo uživati u ovom trenutku: zatražila bi osobne dokumente, napisala kartu i naplatila globu. Također su je zabavljale razne izmišljene isprike, koje je do sada već naučila napamet i mogla ih je u snu izrecitirati: valjda sam izgubio kartu; vlak je već kretao a nisam ga htio propustiti; moja je supruga u drugom kupeu, ona ima karte.

Svjesna da bi je ovo moglo zadržati na samom kraju dugog putovanja od Turina, postupila je odrješito, možda čak i malo grubo.

"Molim vas, signore, probudite se i pokažite mi vašu kartu," rekla je nagnuvši se nad njega i uhvativši ga za rame. Na dodir njene ruke, čovjek se polako odvojio od prozora, prevalio se preko sjedala i skliznuo na pod. Dok je padao, rastvorio mu se sako i ugledala je prednji dio košulje prekriven crvenim mrljama. Smrad mokraće i izmeta nedvojbeno se uzdizao iz njegova tijela.

"Maria Vergine" zastenjala je i polako natraške izašla iz kupea. S lijeve strane ugledala je dvojicu kako joj prilaze idući prema vratima na čelu vagona. "Žao mi je, gospodo, ali ova su vrata zaključana, morat ćete se poslužiti onima iza vas." Navikli na slična upozorenja, okrenuli su se i oputili prema začelju vagona. Pogledala je kroz prozor i opazila da je vlak gotovo na kraju otvorenog kolosijeka. Još samo tri, možda četiri minute i zaustavit će se na kolodvoru. Kad stane, vrata će se otvoriti i putnici će izaći ponijevši sa sobom sjećanja s ovoga putovanja, kakva god bila, sjećanja na ljude koje su vidjeli na hodnicima ove duge kompozicije. Čula je poznate mehaničke zvukove kad je vlak prešao na drugi kolosijek i svojim prednjim krajem zašao pod krov kolodvora.

Već je petnaest godina radila na željeznici i još nije čula da se ovo dogodilo, no učinila je ono čega se sjetila: ušla je u sljedeći odjeljak i dohvatila ručicu kočnice za nuždu. Povukla ju je i čula kako puca pohabani konopčić a zatim je čekala, ne bez stanovite nepristrane, gotovo akademske radoznalosti, da vidi što će se dogoditi.

4Kotači su se prestali okretati, vlak je klizio i zaustavio se; putnici su se rušili na pod i u krila neznanaca što su im sjedili nasuprot. U roku od nekoliko sekunda prozori su spušteni i kroz njih su izvirile glave tražeći pogledom razlog zbog kojeg se vlak ovako naglo zaustavio. Cristina Merli spustila je prozor u hodniku, zahvalna za oštri zimski zrak, gurnula glavu van i čekala da vidi tko će prvi prići. Bila je to polizia ferrovia, njena dva uniformirana pripadnika trčali su peronom prema vlaku. Nagnula se kroz prozor i mahnula im. "Ovamo, ovamo." Kako nije htjela da itko osim policije čuje što im ima reći, nije progovorila dok se nisu našli tik pod prozorom.

Kad im je rekla, jedan se od njih odmah okrene i otrči prema kolodvorskoj zgradi, a drugi ode prema lokomotivi da obavijesti strojovođu. Polagano, nakon dva tobožnja pokušaja, vlak počne gmizati prevaljujući centimetar po centimetar tračnica, dok se

konačno ne zaustavi na svom uobičajenom mjestu na kolosijeku broj 5. Nekoliko je ljudi stajalo na peronu čekajući putnike ili noćni vlak za Trst. Kako se vrata nisu otvarala približili su se jedno drugome pitajući se što to nije u redu. Jedna je žena, pretpostavljajući da se radi o još jednom štrajku željezničara, bacila svoj kovčeg na pod i zamlatarala rukama po zraku. Dok su putnici tako stajali, razgovarali i bili sve nervozniji zbog neobjašnjenog zakašnjenja, još jednog dokaza neučinkovitosti željezničara, šest policajaca s automatskim puškama pojavili su se na početku perona i hodajući uz vlak postavili se pokraj svakog drugog vagona. Još se više glava pojavilo na prozorima, muškarci su ljutito uzvikivali, no svi su komentari bili uzalud. Vrata vlaka ostala su zaključana.

Tako je proteklo nekoliko dugih minuta a onda je netko rekao naredniku koji je zapovijedao policajcima da vlak ima razglas. Narednik se uspeo u lokomotivu i počeo objašnjavati putnicima da je u vlaku počinjeno ubojstvo i da su zadržani na kolodvoru kako bi policija mogla zapisati njihova imena i adrese.

Nakon ovoga objašnjenja, strojovođa je otvorio vrata i policija je ušla u vlak. Nažalost, nitko se nije sjetio to objasniti ljudima na peronu pa su oni nagnuli unutra, gdje su se pomi ješali s putnicima. Dvojica iz drugog vagona pokušali su se progurati mimo policajca u hodniku, tvrdeći da ništa nisu vidjeli, ništa ne znaju i već kasne. Prepriječio im je put držeći automat vodoravno preko prsiju i prisilio ih da uđu u odjeljak, gdje su se žalili na policijsku aroganciju i kršenje građanskih prava.

Na kraju se pokazalo da je u vlaku bilo samo trideset četiri putnika, ne računajući one koji su ušli nakon policije. Pola sata policija je zapisivala njihova imena i adrese, pitajući ih jesu li primi jetili što neobično u vlaku. Dvojica su se sjetila crnog prodavača suvenira koji je sišao u Vicenzi, jedan je rekao da je vidio čovjeka s dugom kosom i bradom kako izlazi iz toaleta prije nego su se zaustavili u Veroni, a netko je vidio ženu u šubari kako silazi na postaji Mestre, ali osim toga nitko nije primi jetio ništa neobično.

Kad su svi pomislili da će vlak tamo ostati čitavu noć i počeli okolo šetati i telefonirati rodbini u Trst i javljati im da ih ne očekuju, jedna se lokomotiva natraške prikrala po udaljenom dijelu kolosijeka, zakvačila se za stražnji dio vlaka i u trenu ga pretvorila u prednji. Tri

mehaničara u plavim kombinezonima podvukla su se pod vlak i otkvačila zadnji vagon, onaj u kojem je još uvijek bio leš. Kondukter je potrčao peronom uzvikujući: "In partenza, in partenza, siamo in partenza," i putnici su se ponovo ukrkali u vlak. Kondukter je zalupio jednim vratima, zatim drugim, i uskočio u vagon baš kad je vlak polako napuštao kolodvor. Cristina Merli je dotle stajala u uredu šefa kolodvora i pokušavala mu objasniti kako ona ne bi trebala platiti globu od milijun lira zato što je u vlaku povukla kočnicu za nuždu.

5 Guido Brunetti saznao je tek sljedećega jutra za ubojstvo avvocata Carla Trevisana i to na način nimalo svojstven policiji, iz masno otisnutih naslova u Il Gazzettinu, onim istim novinama koje su u dva navrata oduševljeno pozdravile imenovanje avvocata Trevisana za gradskoga vijećnika. "Avvocato assassinato sul treno," uzvikivao je naslov, dok je La Nuova, uvijek sklona melodrami pisala "U treno della morte." Brunetti je opazio naslove kad je išao na posao, pa se zaustavio, kupio oba izdanja i stao nasred Ruga Orefici kako bi pročitao članke, ne primjećujući da smeta jutarnjim kupcima koji ga moraju zaobilaziti. Članci su iznosili najosnovnije podatke: ustrijeljen u vlaku, tijelo pronađeno pri vožnji preko lagune, policija vodi uobičajenu istragu.

Brunetti odvoji oči od novina i odsutnim pogledom prijeđe preko klupa s voćem i povrćem. "Uobičajenu istragu?" Tko je sinoć bio dežuran? Zašto ga nisu pozvali? I ako nisu zvali njega, kojega su od njegovih kolega zvali?

Okrenuo je leđa kisoku i nastavio prema Questuri prisjećajući se raznih slučajeva na kojima su sada radili i pokušavajući procijeniti kome će ovaj biti dodijeljen. Sam Brunetti bio je pri kraju istrage o ogromnoj, za pojmove Venecije, mreži mita i korupcije koja se širila iz Milana posljednjih nekoliko godina. Najmoderniji autoput izgrađen je na kopnu kako bi se povezao grad sa zračnom lukom, u što su utrošene milijarde lira. No nikome nije palo na pamet, sve dok gradnja nije završila, da je aerodrom, s manje od stotinu letova dnevno, već vrlo dobro povezan pošto jećom cestom, autobusnim prijevozom, taksijima i brodovima. Tek se tada postavilo pitanje opravdanosti golemog utroška državnog novca za cestu, koja se ni uz puno mašte nije mogla smatrati neophodnom. Zato je bio pozvan

Brunetti i zato su izdani nalozi za uhićenje i blokiranje imovine vlasnika građevinske tvrtke koja je obavila većinu radova, kao i trojice članova gradskoga vijeća koji su se najgorljivije zalagali da posao bude dodijeljen baš toj tvrtki.

Jedan se commissario bavio kasinom, gdje su još jednom krupjei našli načina da nadmudre sistem i uzmu postotak. Drugi je vodio istragu o mafijinim poduzećima u Mestreu kojoj, kako se činilo, nije bilo ni kraja ni konca.

Zato se Brunetti ne iznenadi kad mu stražar na ulazu u Questuru uz pozdrav reče: "Šef vas treba." Ako ga vicequestore Patta treba tako rano, onda su možda Pattu pozvali sinoć a ne nekog od commissaria. A ako je Patta zbog tog ubojstva došao ovako rano, onda je Trevisan bio važnija osoba ili imao moćnije veze no što je Brunetti mislio.

Popeo se u svoj ured, objesio kaput i bacio pogled na stol. Na njemu nije bilo ništa što nije bilo sinoć kad je otišao iz ureda, što znači da su novonastali spisi vezani uz ovaj slučaj bili u Pattinom uredu. Spustio se stražnjim stubama i ušao u predsoblje vicequestoreovog ureda. Za pisaćim stolom, kao da je tu samo da bi dočekala fotoreportere Voguea, sjedila je signorina Elettra Zorzi, danas odjevena poput đurđice, u bijeloj haljini od krepdešina s dijagonalnim, ali nesumnjivo izazovnim naborima na grudima.

"Buon giorno, commissario" rekla je podigavši pogled s ilustriranog časopisa otvorenog pred njom na stolu i osmjehnula se. "Trevisan?" upita je Brunetti.

Kimnula je. "Na telefonu je već deset minuta. S gradonačelnikom."

"Tko je koga zvao?"

"Gradonačelnik je nazvao njega," odgovori signorina Elettra.

"Zašto, je li to važno?"

"Da, znači da ne znamo odakle započeti istragu."

"Kako to mislite?"

"Jer da je on nazvao gradonačelnika, značilo bi da nešto zna i da ga želi uvjeriti da imamo osumnjičenog i da ćemo uskoro imati priznanje. A budući da je gradonačelnik nazvao njega, znači da je Trevisan važan i da to žele brzo riješiti."

Signorina Elettra zatvori časopis i odloži ga sa strane. Kad je tek počela raditi za Pattu, prisjeti se Brunetti, obično bi ih stavila u ladicu kad ih ne bi čitala; sada se više nije trudila ni da ih okrene naslovnicom prema dolje.

"Kada je došao?" upita Brunetti.

"U osam i trideset." A zatim doda, prije no što je Brunetti upita: "Ja sam već bila tu, pa sam mu rekla da ste došli i ponovno izašli kako bi razgovarali s Leonardijevom služavkom." Razgovarao je s tom ženom jučer poslijepodne u okviru istrage o građevinskom poduzeću, ali nije ništa saznao.

"Grazie," reče Brunetti. Više no jednom pomislio je kako je čudno da žena tako sklona dvoličnosti poput signorine Elette odabere posao u policiji.

Bacila je pogled na stol i opazila da crveno svjetlo na njezinom telefonu više ne treperi. "Završio je razgovor," upozori ga ona.

Brunetti kimne i okrene se. Pokuca na Pattina vrata, pričekava njegov povik "Avanti" i uđe u ured.

Iako je vicequestore došao rano, očito je imao dosta vremena da obavi svoju jutarnju toaletu; miris nekog prodornog losiona poslije brijanja lebdio je zrakom a dopadljivo mu je lice sijalo. Kravata mu je bila vunena, odijelo svilenog; vicequestore nije robovao tradiciji. "Gdje ste bili?" glasio je Pattin pozdrav.

"Kod Leonardijevih." Mislio sam da bi bilo dobro porazgovarati sa služavkom." "I?"

"Ništa ne zna."

"Nije važno," reče Patta i mahne prema stolici ispred pisaćeg stola. "Sjednite, Brunetti," Kad je sjeo, Patta ga upita: "Jeste li čuli za ovo?"

Nije trebalo pitati što "ovo" znači. "Jesam," odgovori Brunetti. "Što se dogodilo?"

"Netko je sinoć pucao u njega u vlaku iz Turina. Dva hica iz neposredne blizine. U tijelo. Jedan je vjerojatno presjekao arteriju, bilo je puno krvi. Ako Patta kaže "vjerojatno", to znači da autopsija još nije gotova i ovo su samo nagađanja. "Gdje ste bili sinoć?" upita Patta kao da bi htio ukloniti svaku sumnju s Brunettija prije nego nastavi.

"Bili smo na večeri kod prijatelja."

"Rekli su mi da su vas tražili kod kuće." "Bio sam kod prijatelja," ponovi Brunetti. "Zašto nemate automatsku sekretaricu?" "Imam dvoje djece."

"Što bi to trebalo značiti?"

"Da imam automat, morao bih gubiti vrijeme slušajući poruke njihovih prijatelja." Ili bi morao slušati njihova razna izmotavanja zašto će zakasniti ili neće doći. Brunetti je također mislio da je dužnost djece primiti poruke za svoje roditelje, ali nije sada želio o tome raspravljati s Pattom.

"Morali su zvati mene," reče Patta ne pokušavajući sakriti negodovanje.

Brunetti posumnja da on od njega očekuje da se ispriča. Nije rekao ništa.

"Otišao sam na kolodvor. Željeznička policija je naravno sve zabrijala." Patta spusti pogled na svoj pisaći stol i gurne nekoliko fotografija prema Brunettiju.

Brunetti se nagne naprijed, dohvati fotografije i počne ih razgledati, dok Patta nastavi nabrajati brojne propuste željezničke policije. Prva je fotografija bila snimljena s vrata kupea i na njoj se vidjelo tijelo muškarca kako leži između dva reda sjedala postavljenih nasuprot. Zbog kuta snimanja vidio se samo stražnji dio glave, ali su tamnocrvene mrlje na trbušini uzdignutoj poput kupole bile nedvojbene. Sljedeća je fotografija bila snimljena s druge strane kupea, vjerojatno kroz prozor vagona. Na ovoj je Brunetti mogao vidjeti da su čovjeku oči zatvorene i da u ruci čvrsto drži kemijsku. Ostale mu slike nisu ništa više otkrile premda su bile snimljene u vagonu. Čovjek se doimao kao da spava; smrt je s njegova lica izbrisala svaki izraz, pa je izgledalo kao da spava snom pravednika.

"Je li opljačkan?" prekine Brunetti Pattinu beskonačnu žalopojku.

"Molim?"

"Je li opljačkan?"

"Nije, kako se čini. Lisnica mu je još uvijek bila u džepu a aktovka je, kao što vidite, na sjedalu nasuprot."

"Mafija?" upita Brunetti, kao što bi svatko upitao, kao što svatko mora pitati.

"Odvjetnik je." Patta slegne ramenima i prepusti Brunettiju da zaključi je li time vjerojatnost da ga mafija smakne manja ili veća.

"Žena?" upita Brunetti pokazujući time da je i Talijan i oženjen. "Malo vjerojatno. Ona je tajnica u Lion's Clubu," odgovori Patta, na što Brunetti, zaskočen ovom apsurdnom primjedbom, nehotice prasne u smijeh, brzo se pribere uhvativši Pattu kako ga strijelja pogledom, pa odglumi kašalj od kojeg se tako zagrcne da mu se lice zacrveni a oči napune suzama.

Kad je došao k sebi i počeo normalno disati, upita: "Poslovni partneri? Ima li tu što?"

"Ne znam," Patta lupne prstom o stol da privuče Brunettijevu pozornost. "Pregledao sam raspored zaduženja i kako mi se čini vi imate najmanje posla. Ono što je Brunettija osobito zabavljalo bila je jedna Pattina fraza, neizostavna i pravi biser, koja je i sada uslijedila: "Želio bih vam povjeriti ovu istragu, ali prije no što to učinim, želim biti siguran da ćete je voditi kako treba."

To je značilo da Patta želi biti siguran da će Brunetti uvažavati društveni položaj što ga podrazumi jeva mjesto tajnice u Lion's Clubu.

Budući da je znao kako sada ne bi bio tu da Patta već nije odlučio povjeriti mu ovaj slučaj, Brunetti odluči zanemariti opomenu iza ovih riječi pa upita: "A što je s ljudima u vlaku?"

Razgovor s gradonačelnikom vjerojatno je Pattu naveo na zaključak da je ovdje brzina važnija od natezanja s Brunettijem, jer odmah odgovori: "Željeznička policija zapisala je imena i adrese svih ljudi koji su bili u vlaku kad je stigao na kolodvor." Brunetti ljubopitljivo izboči bradu, pa Patta nastavi: "Jedno ili dvoje vidjelo je sumnjive ljude u vlaku. Sve je tu unutra," doda on i lupne dlanom po prozirnom fasciklu što je ležao pred njim na stolu.

"Koji sudac vodi slučaj?" upita Brunetti. Kad to bude znao, znat će također u kolikoj se mjeri mora klanjati Lion's Clubu.

"Vantuno." Patta navede ime žene otprilike Brunettijevih godina s kojom je već uspješno surađivao. Sicilijanka kao i Patta, sutkinja Vantuno znala je da u venecijanskom društvu pošto je složenosti i osjetljivosti koje će joj vječno izmicati, ali imala je povjerenja u loljalne inspektore i ostavljala im je na volju da sami odluče kako će voditi istragu.

Brunetti kimne ne želeći otkriti Patti ni ovo minimalno zadovoljstvo.

"Ali očekujem od vas dnevni izvještaj," nastavi Patta. "Trevisan je bio važna osoba. Već su me zbog toga zvali iz gradonačelnikova ureda i ne tajim da mu je stalo da se sve ovo što prije riješi." "Ima li možda on kakvu zamisao?" upita Brunetti.

Navikao na drskost svoga podčinjenoga, Patta se uspravi na stolici i zabljuje u Brunettija prije no što upita: "O čemu?" naglasivši drugu riječ u znak negodovanja.

"O bilo čemu u što je Trevisan mogao biti upleten," odgovori Brunetti bez oklijevanja. Mislio je najozbiljnije. Činjenica da je netko gradonačelnik ne isključuje mogućnost da zna nešto o mračnim tajnama svojih prijatelja, naprotiv.

"Mislim da bi bilo neumjesno postaviti gradonačelniku ovo pitanje," odgovori Patta.

"No ja možda ipak hoću," odgovori Brunetti mirno.

"Brunetti, nemojte nešto zakuhati."

"Mislim da se zato već netko pobrinuo," reče Brunetti vraćajući fotografije u omot. "Treba li još što učiniti?"

Patta zastane prije no što odgovori: "Ne, ne sada." Zatim gurne fascikl prema Brunettiju. "Uzmite ovo. I ne zaboravite da želim svakodnevni izvještaj." Kako Brunetti ne reče ništa, Patta doda: "Možete ga dati poručniku Scarpi," sve motreći Brunettija da vidi kako će reagirati na ime Pattinog omrznutog pomoćnika.

"Kako želite," reče Brunetti bezbojnim glasom, uzme fascikl i ustane. "Kamo su odvezli Trevisana?"

"U Ospedale Civile. Pretpostavljam da će autopsija biti tijekom jutra. I imajte na umu da je bio gradonačelnikov prijatelj."

"Neću zaboraviti," reče Brunetti i ode iz ureda.

6Kad je Brunetti izašao iz Pattina ureda, signorina Elettra digne pogled s modnog časopisa i reče: "Allora?"

"Trevisan. I moram se požuriti jer je bio gradonačelnikov prijatelj."

"Žena mu je zmaj," reče signorina Elettra a zatim doda kao da ga želi ohrabriti, "ta će vam zadati nevolja."

"Ima li tko u gradu koga ne znate?" upita Brunetti.

"Zapravo je ne poznam osobno. Ali nekad je bila pacijentica moje sestre."

"Barbare," izlaze Brunetti, sjetivši se gdje je upoznao njezinu sestru. "Liječnice."

"Točno, commissario," osmjehne se ona zadovoljno. "Pitala sam se koliko će vam trebati da se sjetite."

Kad je signorina Elettra tek došla, sada se toga sjetio, njezino mu je prezime zvučalo poznato; Zorzi je bilo rijetko prezime, ali nije mu palo na pamet povezati iskričavu i blistavu (svi ostali pridjevi koji su mu navirali odnosili su se na svjetlo i jasnoću) Elettru s mirnom i rezerviranom liječnicom, čiji je pacijent između ostalih bio i njegov tast, a kako se čini i signora Trevisan.

"Bila je?" upita Brunetti ostavljajući temu Elettrine obitelji za kasnije.

"Da, do prije godine dana. Obje su bile njezine pacijentice, ona i njezina kći. A onda je jednoga dana došla Barbari u ordinaciju i napravila neku vrstu scene zahtijevajući da joj Barbara kaže zašto je njezinoj kćeri potrebno liječenje."

Brunetti je slušao ne postavljajući nikakva pitanja.

"Kćeri je tada bilo četrnaest i kad joj je Barbara odbila odgovoriti, signora Trevisan optužila ju je za pobačaj, da ga je sama izvršila ili poslala njezinu kćer u bolnicu da to tamo obavi. Vikala je i na kraju na nju bacila časopis."

"Na vašu sestru?" "Da."

"I što je učinila?" upita Brunetti. "Tko?" "Vaša sestra."

"Rekla joj je da izađe iz ordinacije. I konačno je nakon podosta vike izašla."

"I što je dalje bilo?"

"Sutradan joj je Barbara poslala preporučenom poštom povijest bolesti i rekla joj da nađe drugog liječnika." "A kći?"

"Ni ona više nije došla. Ali Barbara ju je srela na ulici i djevojka joj je rekla da joj je mati zabranila dolaziti. Odvela ju je u neku privatnu kliniku."

"Zbog čega je kći dolazila?" upita Brunetti.

Gledao je kako signorina Elettra važe to pitanje. Zaključila je da će to Brunetti ionako doznati i rekla: "Zbog spolne infekcije."

"Koje vrste?"

"Ne sjećam se. Morat ćete pitati moju sestru."

"Ili signoru Trevisan."

Elettra odgovori brzo i ljutito. "Ako je doznala, moja joj sestra sigurno nije rekla."

Brunetti joj je vjerovao. "Znači kćerki je sada petnaest?"

Elettra kimne. "Otprilike."

Brunetti se zamisli na trenutak. Zakon je tu bio nejasan - a kada nije bio? Liječnik ne smi je odavati informacije o zdravlju svoga pacijenta, ali liječnik sigurno smi je reći kako se pacijent ponašao i zašto, osobito kada pacijentovo vlastito zdravlje nije bilo u pitanju. Bolje da sam razgovara s liječnicom nego da zamoli Elettru da to obavi. "Je li ambulatorio vaše sestre još uvijek pokraj San Barnaba?"

"Da. Radi danas poslijepodne. Da joj kažem da ćete doći?"

"Reći ćete joj da dolazim samo ako vas zamolim da joj kažete, signorina?"

Pogledala je tipkovnicu svoga računala, očito tamo našla odgovor koji je tražila, pa opet pogledala Brunettija. "Svejedno je čuje li to od vas ili od mene, commissario."

Ona nije ni u čemu pogriješila. Ne, neću joj reći."

Potaknut znatiželjom upita je: "A ako nije svejedno? Ako je ipak pogriješila?"

"Kad bi joj to pomoglo ja bih je obavijestila. Naravno."

"Čak kad bi to značilo otkriti policijsku tajnu, signorina?" upita je a zatim se nasmi je da pokaže kako se samo šalio premda zapravo nije.

Pogledala ga je ne shvaćajući. "Mislite da bi mi policijske tajne išta značile kad bi se radilo o mojoj obitelji?"

"Ne, signorina, mislim da ne bi," reče on nakon ovog prijekora. Signorina Elettra se nasmi ješi, zadovoljna što je opet pomogla commissariju da shvati neke stvari.

"Znate li još što o njegovoj ženi?" Zatim se ispravi: "Udovici?"

"Ne, ne osobno. Naravno čitala sam o njoj u novinama. Uvijek se zauzima za plemenita djela," reče ona posebno naglasivši dvije zadnje riječi. "Znate kako to ide, skuplja se hrana za Somaliju koju onda netko ukrade, pošalje u Albaniju i proda. Ili, organizira se dobrotvorni koncert u kazalištu La Fenice a onda od toga nema nikakve koristi, jedva se pokriju troškovi, ali se zato organizatorima pružila prilika da se napirlitaju i paradiraju pred prijateljima. Čudi me da je ne poznate."

"Nejasno se sjećam da sam negdje vidio njeno ime, ali ništa više.
A što je s mužem?"

"Međunarodno pravo, čini mi se, vrlo sposoban. Mislim da sam pročitala nešto o nekom ugovoru s Poljskom ili Češkom - jedna od onih zemalja gdje jedu krumpir i loše se oblače - ali ne sjećam se koja."

"Kakav ugovor?"

Odmahnula je glavom, nije se mogla sjetiti. "Biste li to mogli doznati?"

"Da odem u redakciju U Gazzettina i potražim, mislim da bih."

"Ima li vicequestore kakvog posla za vas?"

"Rezervirat ću mu stol za ručak a onda idem u Il Gazzettino.

Treba li još što potražiti?"

"Ako što ima o njegovoj ženi. Tko se sada bavi društvenom kronikom?"

"Pitteri, mislim."

"Razgovarajte s njim i pitajte ga zna li još što o njima, ono što ne može objaviti."

"A to baš ljudi najviše vole čitati." "Tako se čini," reče Brunetti.

"Ima li još što?"

"Ne, hvala, signorina. Je li Vianello tu?"

"Još ga nisam vidjela."

"Kad dođe, možete li ga poslati gore k meni, molim vas?"

"Naravno," reče ona i vrati se svojem časopisu. Brunetti baci pogled da vidi o čemu je članak - o jastučićima za ramena - a zatim ode gore u svoj ured.

Fascikl je, kao uvijek na početku istrage, sadržavao jedva nešto više od imena i datuma. Carlo Trevisan rodio se u Trentu prije pedeset godina, studirao je na Sveučilištu u Padovi gdje je diplomirao pravo i nakon toga se skrasio u Veneciji kao odvjetnik. Prije devetnaest godina oženio se Francom Lotto, s kojom je imao dvoje djece, kćer Francescu kojoj je sada bilo petnaest i sina Claudia od sedamnaest.

Avvocato Trevisan nikad se nije bavio krivičnim pravom i nikad nije imao nikakva posla s policijom. Također nikad nije bio pod prismotrom financijske policije, što je ili bilo čudo ili je avvocato uvijek uredno ispunjavao svoje porezne prijave, što je samo po sebi

bilo drugo čudo. Fascikl je sadržavao imena ljudi zaposlenih u Trevisanovom odvjjetničkom uredu i kopiju molbe kojom je tražio putovnicu.

"Lavata con Perlana," reče Brunetti glasno, odlažući papire na stol i ponavljajući reklamni slogan tekućeg deterdženta kojim se može očistiti sve i sva, da bude još čišće od čistog. Tko je mogao biti čišći od Carla Trevisana? I što je još zanimljivije, tko ga je mogao ubiti s dva metka i ne uzeti lisnicu?

Brunetti izvuče donju ladicu stopalom desne noge, zavalio se u stolicu i nasloni noge na otvorenu ladicu. Tko god bio vjerojatno je to obavio između Padove i Mestrea; nitko se ne bi izlagao opasnosti da bude uhvaćen u istom vlaku kad dođe na kolodvor u Veneciju. To nije lokalni vlak, pa je Mestre jedina postaja između Padove i Venecije. Bilo je malo vjerojatno da bi netko tko se iskrcao u Mestreu privukao pozornost, ali ipak je vrijedilo provjeriti. Kondukteri obično sjede u prvom kupeu, znači treba ih ispitati i vidjeti čega se sjećaju. Tu je naravno još i oružje; mora saznati jesu li takvi meci korišteni za neki drugi zločin. O oružju se vodi stroga evidencija pa će mu možda ući u trag. Zašto je Trevisan bio u Padovi? S kim se tamo našao? A što je sa ženom? Gdje je ona bila? Morat će pitati susjede i prijatelje i provjeriti ono što mu bude rekla. A kći, koja ima spolnu bolest u četrnaestoj?

Nagnuo se naprijed, izvukao ladicu do kraja i dohvatio telefonski imenik. Otvorio ga je i potražio slovo Z. Zorzi, Barbara, liječnica, imala je dva telefona, jedan kod kuće i jedan u ordinaciji.

Okrene broj ordinacije i automat mu priopći da ambulanta počinje raditi u četiri. Birao je zatim drugi broj i ponovno čuo automat koji mu objasni da je "dottoressa momentaneamente assente" i uputi ga da navede svoje ime, razlog poziva i ostavi broj na koji ga se može nazvati. Odgovorit će mu na poziv "appena possibile".

"Dobro jutro, dottoressa," započe on nakon znaka. "Ovdje commissario Brunetti. Zovem u svezi ubojstva avvocata Carla Trevisana. Doznao sam da su njegova supruga i kći bili..."

"Buon giorno, commissario," začuje njen promukli glas. "Kako ti mogu pomoći?" Premda je prošlo više od godine dana otkad su se zadnji put vidjeli, oslovila ga je s "ti" i tako mu dala na znanje da tadašnja prisnost nije nestala.

"Dobro jutro," reče on. "Uvijek pratiš tko te naziva?"

"Commissario, jedna žena me zove svako jutro zadnje tri godine i traži od mene da dođem u kućni posjet. Svakog jutra ima različite simptome. Da, ja pratim tko me naziva." Glas joj je bio odlučan no sadržavao je notu humora.

"Nisam znao da tijelo ima toliko dijelova," reče Brunetti.

"Izmišlja vrlo zanimljive kombinacije," objasni dottoressa Zorzi.

"Kako ti mogu pomoći?"

"Kao što sam rekao, saznao sam da su signora Trevisan i njena kći nekad bili tvoji pacijenti." Zastao je čekajući što će ona reći. Tišina. "Čula si što se dogodilo avvocatuu Trevisanu?"

"Jesam."

"Bi li te mogao zamoliti da mi kažeš nešto o njima, o njegovoj ženi i kćeri?"

"Kao o ljudima ili kao o pacijentima?" reče ona mirnim glasom.

"Što god ti je draže," odgovori Brunetti.

"Mogli bi započeti s prvim a onda, ako se pokaže nužnim, nastaviti s drugim."

"Vrlo ljubazno, doioressa. Može li to biti danas?"

"Jutros moram obaviti nekoliko kućnih posjeta, ali do jedanaest bih trebala biti gotova. Gdje bi htio da se nađemo?"

Budući da je ona njemu činila uslugu, Brunettiju je bilo neugodno zamoliti je da dođe u Questuru.

"Gdje ćeš biti u to doba?"

"Samo malo," reče ona i odloži slušalicu. Za trenutak je bila natrag. "Moj pacijent stanuje pokraj embarcadera San Marco." "Da se nađemo kod "Floriana"?" predloži on.

Nije odmah odgovorila pa je Brunetti, sjetivši se njenih stavova, napola očekivao da mu prigovori kako rasipa novac poreznih obveznika.

"Može kod "Floriana", commissario," reče ona napokon.

"Drago mi je da ćemo se vidjeti. I hvala još jednom, dottoressa."

"Onda, u jedanaest," reče ona i veza se prekine.

On baci telefonski imenik natrag u ladicu i zatvori je nogom.

Podigne pogled i ugleda Vinaella na vratima. "Zvali ste me, inspektore?" upita narednik.

"Jesam. Sjedni. Vicequestore mi je dao Trevisanov slučaj." Vianello kimne dajući mu na znanje da to više nije nikakva novost u Questuri. "Što si saznao?" upita Brunetti.

"Samo ono što piše u novinama i što sam jutros čuo na radiju.

Našli su ga sinoć mrtva u vlaku. Nema oružja i nitko nije sumnjiv." Brunetti shvati da ni on ne zna ništa više premda je pročitao službeni policijski dosje. Glavom pokaže Vianellu stolicu. "Znaš li što o njemu?"

"Važna osoba," započne Vianello spuštajući se na stolicu koja se odmah smanji pod njegovom težinom. "Nekad je bio gradski vijećnik i bio je nadležan, ako se dobro sjećam, za čistoću grada. Oženjen, dvoje djece. Ima veliki ured. Tamo, čini mi se, pokraj San Marca."

"Privatni život?"

Vianello odmahne glavom.

"Nikad ništa nisam čuo." "A što radi žena?"

"Mislim da sam o njoj nešto čitao. Želi spasiti tropsku prašumu. Ili to želi gradonačelnikova žena?"

"Mislim da je to ona."

"Onda nešto od toga. Nešto drugo što treba spasiti. Možda Afriku." Ovdje Vianello puhne s nevjericom. Brunetti nije znao odnosi li se to na signoru Trevisan ili na pomisao da bi se Afrika mogla spasiti.

"Što misliš tko bi mogao znati nešto o njemu?" upita Brunetti. "Obitelj? Poslovni partneri? Ljudi koji rade u njegovom uredu?"

predlagao je Vianello. Vidjevši Brunettijevu reakciju, doda:

"Oprostite, ne mogu ništa bolje smisliti. Ne sjećam se da ga je itko koga poznam ikad spomenuo."

"Razgovarat ću s njegovom ženom, ali tek popodne. Želio bih da odeš jutros do njegova ureda i pogledaš kakvo raspoloženje tamo vlada nakon njegove smrti."

"Hoće li tko biti tamo? Dan nakon što je ubijen?"

"Bilo bi zanimljivo saznati jesu li tamo," reče Brunetti. "Rekla mi je signorina Elettra kako je čula da je poslovao s nekim u Poljskoj ili možda Čehoslovačkoj. Provjeri zna li tko tamo nešto o tome. Čini joj se da su o tome pisale novine, ali ne može se sjetiti o čemu se radilo. I pitaj ih uobičajene stvari." Radili su tako dugo zajedno da Brunetti nije morao objašnjavati koje su to uobičajene stvari:

mrzovoljni namještenik, nezadovoljni suradnik, ljubomorni muž, vlastita ljubomorna žena. Vianello je imao sposobnost navesti ljude da govore, osobito ako su bili Venecijanci. Sviđao im se taj veliki, dobroćudni čovjek koji je, tako im se činilo, nerado govorio standardnim talijanskim i sav bi sretan odmah prešao na njihov zajednički dijalekt, a ta bi lingvistička promjena često navela njegove sugovornike da se razotkriju.

"Treba li još što obaviti?"

"Da. Jutros imam posla a poslijepodne ću nastojati razgovarati s udovicom, zato bih htio da netko ode na kolodvor i porazgovara s kondukterkom koja je našla leš. Saznaj jesu li kondukteri opazili nešto u vlaku." Prije nego što se Vianello mogao usprotiviti, Brunetti reče: "Znam, znam. Da jesu, do sad bi već nešto rekli. Ali ja svejedno hoću da ih netko pita."

"Dobro."

"I želio bih vidjeti popis imena i adresa svih putnika koji su bili u vlaku kad se zaustavio, kao i prijepis njihovih odgovora na pitanja, što god da su rekli."

"Zašto nije ništa uzeo?"

"Ako se radi o razbojstvu, onda je možda netko naišao hodnikom i pretražio ga pa nije stigao pretražiti odjeću. Ali možda netko želi da zaključimo kako to nije razbojstvo."

"U tome baš nema puno smisla, je li?" primi jeti Vianello. "Ne bi li za njih bilo bolje kad bi mi vjerovali da je razbojstvo?"

"Ovisi o razlogu."

Vianello se na trenutak zamisli a zatim reče:

"Da, vjerojatno," ali ton glasa odavao je da u to baš nije uvjeren. Zašto bi netko u toj mjeri išao na ruku policiji?

Ne želeći više o tome razmišljati, Vianello ustane i reče:

"Idem odmah u njegov ured da vidim što mogu saznati. Hoćete li doći poslijepodne?"

"Vjerojatno. Ovisi o tome kada ću razgovarati s udovicom.

Ostavit ću poruku."

Brunetti ponovo dohvati fascikl, otvori ga i pronađe broj Trevisanovog telefona. Birao je broj. Telefon je zvonio deset puta.

"Pronto," javio se muški glas.

"Je li to stan avvocata Trevisana?" upita Brunetti. "Tko zove, molim?"

"Ovdje commissario Brunetti. Mogu li govoriti sa signorom Trevisan, molim vas?"

"Moja sestra ne može sada razgovarati." Brunetti potraži stranicu u fasciklu na kojoj je pisalo djevojačko prezime signore Trevisan i reče: "Signor Lotto, žao mi je što vam smetam u ovom trenutku, a još mi teže pada što smetam vašoj sestri, ali ja moram razgovarati s njom što je prije moguće."

"Bojim se da je to nemoguće, commissario. Dobila je sredstvo za umirenje i ne može ni s kim razgovarati. Ovo ju je uništilo."

"Znam da je to za nju težak udarac, signor Lotto, "pritežite moju iskrenu sućut. Ali mi moramo razgovarati s nekim iz obitelji prije nego započnemo s istragom."

"Koji podaci su vam potrebni?"

"Htjeli bismo dobiti jasniju sliku o životu avvocata Trevisana, o njegovim poslovima i suradnicima. Dok ne saznamo nešto više, ne možemo zaključiti koji je motiv zločina."

"Mislio sam da se radi o razbojstvu." "Ništa nije otuđeno."

"Ne postoji drugi razlog zbog kojeg bi netko ubio moga šogora. Vjerojatno je nešto prestrašilo razbojнике."

"To je također moguće, signor Lotto, ali željeli bismo razgovarati s vašom sestrom, tek toliko da isključimo druge mogućnosti prije nego se usredotočimo na razbojstvo."

"Koje druge mogućnosti uopće pošto je?" zgrane se Lotto.

"Uvjeravam vas da u životu moga šogora nije bilo ničega neobičnog."

"Ni najmanje ne sumnjam u istinitost vaših riječi, signor Lotto, ali ipak moram razgovarati s vašom sestrom."

Usljedi duga stanka a onda Lotto reče: "Kada?"

"Danas poslijepodne," odgovori Brunetti i suzdrži se da ne doda, ako je moguće.

Usljedi još jedna duga stanka. "Pričekajte, molim vas," reče Lotto i odloži slušalicu. Toliko ga dugo nije bilo da Brunetti uzme komad papira iz ladice i počne pisati riječ "Čehoslovačka" pokušavajući se sjetiti kako se to piše. Došao je do šeste varijante

kad je čuo šum u slušalici a zatim Lottov glas: "Ako dođete u četiri poslijepodne, razgovarat ćemo s vama, bilo ja, bilo moja sestra."

"U četiri poslijepodne," ponovi Brunetti. Zatim reče kratko: "Bit ću tamo," pozdravi i spusti slušalicu. Iz iskustva je znao da nije pametno svjedocima zahvaljivati, bez obzira koliko su razumi jevanja pokazali.

Pogledao je na sat i ustanovio da je već prošlo deset. Nazvao je Ospedale Civile, ali i nakon što je razgovarao s pet različitih ljudi na tri različita broja, nije uspio ništa saznati o autopsiji. Često bi pomislio kako je autopsija jedini sigurni medicinski zahvat u Ospedale Civile: samo se tada pacijent ne izlaže nikakvoj opasnosti.

S tom mišlju o liječničkom umi jeću izađe iz ureda i krene na razgovor s dottoressom Zorzi.

Brunetti izađe iz Questure, skrene lijevo i nastavi dalje prema Bacino di San Marco i Bazilici. S čuđenjem opazi da je sve okupano u suncu; jutros ga je iznenadila vijest o Trevisanovom ubojstvu pa nije ni primi jetio ovo poklonjeno vrijeme, rani zimski dan ispunjen svjetlošću, i bi mu krivo da u ovo toplo prijepodne hoda u baloneru.

Vani je bilo malo ljudi, no ti malobrojni bili su razdragani ovim neočekivanim suncem i toplinom. Tko bi vjerovao da je još jučer grad bio obavljen maglom i da su vaporetta morali uključiti radare za kratku vožnju do Lida? A gledaj sada, čezne za sunčanim naočalama i laganijim odijelom, a čim je prišao obali, zaslijepio ga je odbljesak svjetla u vodi. Pred njim se uzdizala kupola i zvonik San Giorgia - kao da su se noću krišom došuljali u grad, jer ih jučer nije bilo. Kako je skladan i uspravan bio zvonik bez skela, za razliku od zvonika San Marca sputanog skelama već nekoliko godina tako da nalikuje pagodi, što je Brunettija već navelo na pomisao da je gradska uprava možda prodala grad, i to nikome drugome do Japancima, koji su ga na ovaj način odlučili prilagoditi svom ukusu.

Brunetti skrene desno, prema piazza i uhvati sebe, s nemalim iznenađenjem, kako ljubazno promatra turiste koji šeću pokraj njega s noge na nogu, zadivljeni, otvorenih usta. Još ih je uvijek mogla oboriti s nogu ta stara bludnica, Venecija, i Brunetti, njen vjerni sin i zaštitnik u starosti, osjeti kako ga preplavljuje osjećaj ponosa i radosti, i ponada se da će ovi ljudi što okolo šetaju prepoznati u

njemu Venecijanca pa prema tome i vlasnika i nasljednika svega ovoga.

Golubovi, inače glupi i mrski, činili su mu se sada gotovo krasnima dok su uzlijetali i slijetali do nogu svojih mnogobrojnih obožavatelja. Iznenada, bez ikakva razloga, stotine ih u jatu prhne uvis i ponovo sleti na isto mjesto i opet stane lepetati i kljucati. Krupna žena stajala je s tri goluba na ramenu, lice je odvrátila od zadovoljstva ili užasa, dok ju je suprug snimao kamerom veličine strojnice. Nekoliko metara dalje, netko je otvorio malu vrećicu kukuruza i prosuo ga u velikom luku pa su golubovi opet uzletjeli, zaokružili, spustili se usred kukuruza i opet kljucali.

Prešao je tri plitke stube i ušao kroz dvostruka vrata od brušena stakla u kavanu "Florian". Premda je stigao deset minuta ranije, Brunetti proviri u prostoriju zdesna a zatim slijeva, no ne nađe dotoressu Zorzi.

Priđe mu konobar u bijeloj jakni pa Brunetti zatraži stol pokraj prozora. Dio njega želio je sjediti s privlačnom ženom pokraj prozora u kavani "Florian" na ovakav blistav dan, dok je drugi dio njega želio da ga se vidi kako sjedi s privlačnom mladom ženom pokraj prozora u kavani "Florian". Odmaknuo je jednu od elegantnih stolica s fino izrađenim naslonom i sjeo, zatim je okrenuo stolicu da bolje vidi trg.

Otkad Brunetti pamti, pročelje Bazilike uvijek je djelomice pokriveno drvenim skelama. Nije li jednom još kao dijete vidio cijelu Baziliku? Vjerojatno nije.

"Dobar dan, commissario," reče glas iza njega i on ustane i rukuje se s dottoressom Barbarom Zorzi. Odmah ju je prepoznao. Bila je vitka i uspravna, pozdravila ga je i srdačno mu i neočekivano čvrsto stisnula ruku. Kosa joj je, pomislio je, bila kraća nego zadnji put, ošišana tako da se doimala poput kape od tamnih kovrči čvrsto priljubljene uz glavu. Oči su joj bile crne koliko to oči mogu biti: gotovo nije bilo razlike između zjenice i šarenice. Stanovita sličnost s Elettrom je postojala, isti ravni nos, puna usta i zaobljena brada, ali ona crta zrelosti svojstvena njezinoj sestri ovdje je bila prigušena sve do smirenih tonova ozbiljne ljepote.

"Hvala ti što si našla vremena," reče on i pruži ruke da joj pridrži kaput.

Osmjehne mu se zauzvrat i stavi zdepastu smeđu kožnu torbu na stolicu pokraj prozora. Preklopi njezin kaput, prebaci ga preko naslona iste stolice pa gledajući u torbu reče: "Doktor koji nam je dolazio kad smo bili mali imao je baš ovakvu torbu."

"Možda bih trebala biti modernija i kupiti kožnu aktovku," reče ona, "ali ovu mi je mati darovala kad sam diplomirala i od onda je imam."

Konobar priđe stolu i oboje naruče kavu. Kad je otišao, liječnica upita: "Kako ti mogu pomoći?"

Brunetti zaključí da ništa neće dobiti tajeći odakle mu informacija, pa zato odmah reče: "Tvoja sestra mi je rekla da je signora Trevisan nekada bila tvoja pacijentica."

"Kao i njezina kći," doda liječnica, posegne za smeđom torbom i iz nje izvadi zgužvani omot cigareta. Dok je prekapala po dnu torbe tražeći upaljač, konobar se stvori s njene lijeve strane i nagne se da joj zapali cigaretu. "Grazie," reče ona okrećući glavu prema plamenu kao da je navikla na ovakvu vrstu usluge. Konobar se tiho povuče.

Ona pohlepno udahne dim, zatvori torbu i pogleda Brunettija.

"Želiš reći da je to na neki način vezano uz njegovu smrt?"

"U ovom stadiju istrage," reče Brunetti, "nisam siguran što je a što nije vezano uz njegovu smrt." Ona stisne usne i Brunetti shvati da je zvučao službeno i usiljeno. "To je istina. Za sada nemamo ništa osim činjenica vezanih uz samu smrt.

"Ubijen je?"

"S dva hica. Jedan je metak vjerojatno presjekao arteriju jer je brzo izdahnuo."

"Što želiš znati o njegovoj obitelji?" upita ona a da ga pritom nije upitala, što je odmah primi jetio, koji član ga obitelji zanima.

"Zanima me njegov posao, prijatelji, obitelj, sve što mi može pomoći da ustanovim kakav je bio čovjek."

"Misliš da će ti to pomoći da otkriješ tko ga je ubio?"

"Tako jedino mogu zaključiti zašto bi ga netko htio ubiti. Nakon toga je relativno lako ustanoviti tko je to."

"Vrlo si optimističan."

"Ne, nisam," reče Brunetti odmahujući glavom. "Nisam uopće i neću biti dok ga ne pokušam razumjeti."

"A misliš da ćeš u tome uspjeti kad budeš nešto znao o njegovoj ženi i kćeri?" "Da."

Konobar se opet stvori slijeva i stavi pred njih dvije šalice s espressom i srebrnu šećernicu. Uspu po dvije žličice šećera u svoje male šalice i promi ješaju kavu prihvaćajući ovaj obred kao prirodnu stanku u razgovoru. Nakon što je otpila gutljaj i odložila šalicu na tanjurić, liječnica reče:

"Prije nešto više od godine dana, signora Trevisan dovela je svoju kćer, kojoj je tada bilo četrnaest, meni na pregled. Djevojka očito nije željela da mati sazna što joj je. Signora Trevisan uporno je htjela ući u ordinaciju sa svojom kćeri, no ja joj to nisam dopustila." Otresla je pepeo s cigarete, nasmi ješila se i dodala: "Što nije bilo lako." Opet je otpila iz šalice; Brunetti je nije požurivao.

"Djevojci je izbio genitalni herpes. Postavila sam joj uobičajena pitanja: koristi li njen partner kondom, je li imala i drugih partnera, kako dugo ima simptome. Kod herpesa je obično prvo izbijanje najgore, pa sam htjela znati je li to prvi put. Na taj način mogu procijeniti težinu infekcije." Zašutjela je i zgnječila cigaretu u pepeljari na stolu. Zatim je uzela pepeljaru, nagnula se i bez riječi je stavila na susjedni stol.

"I je li to bilo prvi put?"

"Isprva je to tvrdila, no činilo mi se da laže. Dugo sam joj objašnjavala zašto to moram znati i kako joj neću moći prepisati pravi lijek ako ne budem znala koliko je teška infekcija. Na kraju mi je rekla da je to drugi put i da je prvi put bilo puno gore."

"Zašto prije nije došla na pregled?"

"Bili su na ljetovanju kad se dogodilo i bojala se da bi neki drugi liječnik mogao reći njezinim roditeljima."

"Je li joj bilo loše?" "Temperatura, groznica, bolovi."

"I što je učinila?"

"Rekla je majci da ima grčeve i ostala u krevetu dva dana."

"A mati?" "Što s njom?"

"Je li joj vjerovala?" "Očito jest."

"A ovoga puta?"

"Opet je rekla majci da ima jake grčeve i da želi ići k meni na pregled. Bila sam njezin liječnik sedam godina, još otkad je bila mala djevojčica."

"Zašto je mati došla s njom?"

Gledala je u svoju praznu šalicu od kave dok je odgovarala:

"Signora Trevisan je uvijek pretjeravala u želji da je zaštiti. Kad je Francesca bila mala, nazvala bi me ako bi joj se temperatura samo malo povisila. Zimi bi mi telefonirala najmanje dva puta mjesečno i tražila da dođem u kućni posjet.

"I jesi li odlazila?"

"U početku jesam, jer još nisam poznavala svoje pacijente, no postupno sam naučila tko će nazvati tek kad je uistinu vrlo bolestan a tko će nazvati... no, tko će nazvati i za manju stvar.

"Je li te signora Trevisan zvala u kućni posjet i kad je njoj bilo loše?"

"Ne, nikada. Uvijek je dolazila u ordinaciju." "Od čega je болоvala?"

"Mislim da to nije važno, commissario," rekla je i iznenadila ga ovim službenim načinom oslovljavanja. Nije komentirao.

"Je li kći odgovorila i na ostala pitanja?"

"Rekla je da njezin partner ne koristi kondome, da bi to umanjilo zadovoljstvo." Iskrivila je lice u grimasu, kao da joj se gadi ponavljati ove sebične razloge.

"A partner je samo jedan?" "Rekla je da postoji samo jedan."

"Nije ti rekla tko je on?"

"Nisam je pitala. To me se ne tiče."

"Jesi li joj povjerovala? Mislim da postoji samo jedan?"

"Zašto ne bih? Rekla sam ti, poznam je još otkad je bila mala.

Činilo mi se da govori istinu."

"A časopis koji je njezina mati bacila na tebe?" upita Brunetti.

Ovo ju je očito iznenadilo.

"Moja sestra, je li? Kad ona nešto ispriča više se nema što dodati." Ali u glasu nije bilo ljutnje, samo nehotično divljenje što ga Elettra, a to je Brunettiju bilo poznato, inače izaziva.

"To je bilo kasnije," započne ona. "Kad smo izašle iz ordinacije, signora Trevisan htjela je znati što je Francesci. Rekla sam joj da se radi o maloj infekciji i da će to uskoro proći. To ju je zadovoljilo i otišle su."

"Kako je saznala?" upita Brunetti.

"Po lijeku. Zovirax isključivo služi za liječenje herpesa. Samo ga je u tu svrhu mogla koristiti. Signora Trevisan ima prijatelja ljekarnika pa ga je pitala - onako usput, u to sam sigurna - čemu služi taj lijek. I rekao joj je. Ne upotrebljava se za ništa drugo, ili vrlo rijetko.

Sutradan je opet došla k meni bez Francesce i zasula me uvredama." Zastala je.

"Kakvim uvredama?"

"Optužila me da sam pomogla Francesci izvršiti pobačaj. Rekla sam joj da izađe iz ordinacije a tada je dohvatila časopis i bacila ga na mene. Dva moja pacijenta, starija čovjeka, zgrabili su je za ruke i izveli je van. Otada je nisam vidjela."

"A kći?"

"Rekla sam ti. Više nije moj pacijent, vidjela sam je jedanput ili dvaput na ulici. Jedan je liječnik zatražio od mene da potvrdim svoju dijagnozu, što sam i učinila. Obje njihove povijesti bolesti poslala sam signori Trevisan."

"Što ju je moglo navesti na pomisao da si je ti uputila na pobačaj?"

"Nemam pojma. To ionako ne bih mogla učiniti bez pristanka roditelja."

Brunettijeva kći Chiara imala je četrnaest kao tada Francesca. Pitao se kako bi on i njegova žena reagirali na vijest da ima spolnu infekciju. I sama ga je pomisao užasavala.

"Zašto ne želiš ništa reći o zdravstvenim problemima signore Trevisan?"

"Rekla sam ti, jer mislim da je to nevažno."

"Ali rekao sam ti da sve može biti važno," reče on našto jeći ublažiti ton, što mu je možda i pošlo za rukom.

"A da ti kažem da ima problema s kralježnicom?" "Da je to istina, već bi mi bila rekla."

Zašutjela je na trenutak a onda odmahнула glavom.

"Ne. Bila je moj pacijent i ne mogu reći ono što znam."

"Ne možeš ili nećeš?" upita Brunetti ozbiljnim glasom. Mirno ga je gledala ravno u oči.

"Ne mogu," ponovila je, a zatim spustila pogled na sat. Primi jetio je da je na njemu Snoopy. "Moram obaviti još jedan kućni posjet prije ručka."

Brunetti je znao da se ovoj odluci ne može usprotiviti.

"Hvala što si došla i hvala ti za ovo što si mi rekla," reče on i tako je doista mislio. A zatim prisnijim tonom doda: "Ne znam kako mi je promaklo da ste ti i Elettra sestre."

"Pa ona je pet godina mlađa od mene."

"Nisam mislio na izgled," reče on. Ona ga ljubopitljivo pogleda, pa on doda: "Po naravi ste vrlo nalik jedna drugoj."

Licem joj se razlije osmi jeh. "Mnogi nam to kažu."

"U to ne sumnjam," reče Brunetti.

Šutjela je na trenutak a onda se doista veselo nasmijala. Još uvijek nasmi ješana, odmakla je stolicu i posegnula za kaputom. Pridržao joj je kaput, bacio pogled na račun i ostavio novac na stolu. Dohvatila je svoju smeđu torbu pa su zajedno izašli na piazzu i ustanovili da je u međuvremenu postalo još toplije.

"Većina mojih pacijenata vjeruje da ovo znači hladnu zimu," reče ona i kretnjom ruke obuhvati piazzu i svjetlost što je obasjava. Sišli su niz tri plitke stube i pošli preko piazzze.

"A da je neuobičajeno hladno, što bi tada rekli?" upita Brunetti.

"O, rekli bi isto, da je to sigurni znak hladne zime," odgovori ona, nimalo zbunjena ovim protuslovljem. Bili su oboje Venecijanci. Razumjeli su se.

"Mi smo pesimističan narod, je li?" reče Brunetti.

"Nekad smo vladali morima. A sada je sve što imamo," reče ona i opet kretnjom obuhvati Baziliku, campanile i u njegovom podnožju Sansovinovu Loggetu, "ovaj Disneyland. Mislim da je to dovoljan razlog za pesimizam."

Brunetti kimne no ne reče ništa. Nije ga uvjerila. Bilo je i takvih trenutaka, ali za njega je slava ovoga grada još uvijek bila živa.

Rastali su se u podnožju campanilea; išla je u posjet pacijentu koji je stanovao u Campo della Guerra a on je krenuo prema Rialtu, a odatle kući na ručak.

8Trgovine su još uvijek bile otvorene kad je stigao u svoju četvrt, pa je ušao u trgovinu mješovitom robom na uglu i kupio četiri boce mineralne vode. Brunetti je na nagovor svoje obitelji pristao bojkotirati plastične boce pa mu je, kao i njima - to je morao priznati - postala navika svratiti u trgovinu i kupiti po nekoliko boca svaki put kad bi tuda prošao. Koji put bi se upitao kupa li se možda njegova obitelj u mineralnoj vodi kad njega nema kod kuće, pošto je takvom brzinom nestajala.

Na vrhu petog niza stuba stavio je torbu s bocama na pod i potražio ključeve. Unutra je radio emitirao novosti i nesumnjivo punio

uši znatiželjnom slušateljstvu novim podacima o Trevisanovom ubojstvu. Gurnuo je vrata, stavio boce unutra na pod i zatvorio vrata za sobom. Iz kuhinje je do njega dopro glas: "...porekao da išta zna o optužbama kojima ga se tereti i naglasio da je dvadeset godina vjerno služio bivšoj Demokršćanskoj stranci što svjedoči o njegovom opredjeljenju da služi pravdi. Iz svoje zatvorske ćelije u Regina Coeli, Renato Mustacci, osvjedočeni mafijaški ubojica, još uvijek tvrdi da je postupao po senatorovom nalogu, kada je lani u svibnju s još dva čovjeka hicima usmrtio suca Filippa Presidea i njegovu ženu Elviru u Palermu.“

Ozbiljni glas spikera zami jeni pjesma o deterdžentu koju nadglasa Paolu govoreći samoj sebi, moglo bi se reći, svojoj omiljenoj publici. "Odvratna, lažljiva svinja. Odvratna lažljiva demokršćanska svinja i svi oni. Odanost pravdi. Odanost pravdi." Zatim uslijedi jedan od prostačkih izraza kojima se njegova žena služila, to je bilo zanimljivo, samo kad bi govorila samoj sebi.

Čula ga je kako dolazi hodnikom i okrenula se.

"Jesi li čuo, Guido? Jesi li ti to čuo? Sva trojica ubojica kažu da ih je poslao da ubiju suca, a on govori o svojoj odanosti pravdi. Trebalo bi ga zgrabiti i objesiti. Ali on je član parlamenta pa ga se ne smi je taknuti. Treba ih sve zatvoriti. Strpati čitav parlament, sve do jednoga u zatvor, to bi nam uštedjelo i vremena i živaca.“

Brunetti ode na drugi kraj kuhinje i sagne se da stavi boce u niski dio hladnjaka. Tamo je bila još samo jedna boca premda je jučer donio pet.

srce.

"Što je za ručak?" pitao je.

Ustuknula je i optužujućom kretnjom uperila kažiprst u njegovo "Republika je pred propašću a jedino na što on misli je jelo,“

rekla je obraćajući se nevidljivom slušatelju koji je više od dvadeset godina nijemo sudjelovao u njihovom bračnom životu. "Guido, ovi razbojnici će nas uništiti. Možda već i jesu. A ti me pitaš što je za ručak." Brunetti htjede primi jetiti kako onaj tko kupuje kašmir u Burlington Arcade ne može biti dobar revolucionar, ali se predomisli pa reče: "Daj mi jesti, Paola, a onda ću se opet posvetiti pravdi.“

Ovo ju podsjeti na Trevisana pa, kao što je očekivao, spremno ostavi vatreno politiziranje kako bi saznala što ima nova. Isključila je

radio i upitala ga:

"Tebi je to povjerio?"

Brunetti kimne, odupre se rukama o koljena i uspravi.

"Rekao je da sada ionako nemam što raditi. Gradonačelnik je već zvao pa možeš zamisliti kako to na njega djeluje. Nije trebalo objašnjavati na što se odnosi "to" ili "njega".

Kao što je predvidio, uspio je Paolu odvratiti od njezinih razmišljanja o političkoj pravdi i poštenju.

"U članku koji sam pročitala stajalo je samo da je ubijen vatrenim oružjem. U vlaku iz Turina."

"Imao je kartu iz Padove. Pokušavamo saznati što je tamo radio."

"Neka žena?"

"Moglo bi biti. Još se ništa ne može reći. Što je za ručak?"

"Paštafažol i kotleti." "A salata?"

"Guido," reče ona stisnuvši usta i zakolutavši očima, "kada nismo imali salatu uz kotlete?"

Umjesto odgovora uslijedilo je pitanje: "Je li što ostalo od onog dobrog dolcetta?"

"Ne znam. Nismo li prošli tjedan kupili jednu bocu?"

Nešto je promrmljao i ponovno kleknuo ispred ormarića. Iza boca s mineralnom vodom bile su tri boce vina, ali bijeloga. Ustao je i upitao: "Gdje je Chiara?"

"U svojoj sobi. Zašto?"

"Htio bih je nešto zamoliti." Paola pogleda na sat. "Sada je četvrt do jedan, Guido. Trgovine su zatvorene."

""Do Mori" nije. Tamo je otvoreno do jedan."

"I ti ćeš je slati čak tamo samo da ti donese jednu bocu dolcetta?"

"Tri," reče on, izlazeći iz kuhinje i idući hodnikom prema Chiarinoj sobi. Pokucao je navrata a iz kuhinje se opet oglasio radio. "Avanti, papa." doviknula mu je.

Otvorio je vrata i ušao. Krevet na kojem se Chiara ispružila imao je bijelu nebnicu s volanima. Torba s knjigama i jakna ležali su pokraj cipela na podu. Kapci su bili otvoreni i svjetlo se razlijevalo sobom obasjavajući medvjede i ostale plišane životinje s kojima je dijelila krevet. Rukom je odmakla gust pramen tamnoplave kose s lica, pogledala ga i uputila mu osmi jeh koji je po bljesku bio ravan svjetlosti.

"Ciao, dolcezza," reče on ulazeći u sobu. "Došao si rano, papa." mene."

"Ne, točno na vrijeme. Čitaš?"

Ona kimne i ponovno se vrati knjizi.

"Chiara, hoćeš li mi nešto učiniti?"

Spustila je malo knjigu i zagledala se u njega preko ruba.

"Hoćeš li, Chiara?"

"Kamo da idem?" upitala je.

"Samo tu dolje kod "Do Morija"." "Čega nam je ponestalo?" upita ona. "Dolcetta."

"O, papa, zašto ne možeš piti nešto drugo uz ručak?"

"Zato, zlato, jer želim dolcetto." "Idem ako ideš sa mnom."

"Ali onda mogu ići i sam." "Ako hoćeš, papa, samo ti idi."

"Ali ja ne želim ići, Chiara. Zato molim tebe da odeš umjesto "Ali zašto bih ja išla?"

"Zato jer ja teško radim za sve vas."

"Marama također radi."

"Da ali s mojim novcem plaćamo stan i sve što nam treba za kućanstvo."

Ona odloži knjigu na krevet, stranicama prema dolje.

"Mamma kaže da je to kapitalistička ucjena i da te ne moram slušati kad to kažeš."

"Chiara," reče on vrlo tiho, "tvoja mati je mutivoda, nezadovoljnik i agitator."

"Pa zašto mi onda stalno govoriš da je moram slušati."

On duboko uzdahne. Chiara zatim spuzne do ruba kreveta i stopalima potraži cipele. "Koliko boca hoćeš?" upita ga grubo. "Tri."

Zatim se sagne da veže cipele. Brunetti ispruži ruku i pogladi je po kosi a ona se odmakne od njega. Zaveže cipele, ustane i podigne jaknu s poda. Prošla je pokraj njega bez riječi i zaputila se hodnikom. "Neka ti mama da novac," viknuo je za njom i otišao hodnikom do kupaonice. Dok je prao ruke, čuo je tresak ulaznih vrata.

Vratio se u kuhinju. Paola je postavljala stol za troje.

"Gdje je Raffi?" htio je znati Brunetti.

"Poslijepodne ima usmeni ispit pa je danas cijeli dan u knjižnici."

"A što će jesti?"

"Kupit će negdje sendvič."

"Ako ima ispit, trebao bi prije toga nešto pošteno pojesti." Pogledala ga je s drugog kraja kuhinje i odmahнула glavom. "Što je?" upita je.

"Ništa."

"Ne, reci mi. Zašto mašeš glavom?"

"Katkad se pitam kako sam se mogla udati za nekoga tako običnog."

"Običnog?" Od svih uvreda koje mu je Paola sasula u lice ova mu se nekako učinila najgorom. "Običnog?" ponovio je.

Oklijevala je na trenutak a onda se dala na objašnjavanje.

"Prvo pokušavaš ucijeniti svoju rođenu kćer ne bi li ti otišla kupiti vino koje ne pije, a onda se zabrineš jer tvoj sin ne jede. Ne brineš se zato što ne uči, već zato što ne jede."

"A zbog čega drugoga bih se uopće trebao brinuti ako ne zbog toga?"

"Zbog toga što ne uči," odbrusi mu Paola.

"Već godinu dana samo uči i lebdi po kući misleći na Saru." "Što Sara ima s tim?"

Ima li išta, pitao se Brunetti, veze s tim. "Što je Chiara rekla?" upita on.

"Da je htjela ići s tobom, ali si ti odbio." "Da sam htio ići, otišao bih sam."

"Uvijek govoriš kako nemaš dovoljno vremena za svoju djecu, a kad ti se pruži prilika, onda je ne iskoristiš."

"Ići u trgovinu po bocu vina baš i nije neki način da se bude s djecom, barem ja to tako ne zamišljam."

"A kako ti to zamišljaš? Želiš sjediti s njima za stolom i tumačiti im kako novac da je ljudima moć?"

"Paola," reče on izgovarajući polagano svaki slog, "nemam pojma o čemu se radi, ali siguran sam da ovo nije zbog toga što sam poslao Chiaru u trgovinu."

Ona slegne ramenima i okrene se prema velikom loncu na štednjaku u kojem se nešto kuhalo.

"O čemu se radi, Paola?" upita on ne pomaknuvši se s mjesta no hrleći joj ususret glasom.

Ponovno je slegnula ramenima. "Reci mi, Paola, molim te."

Bila mu je i dalje okrenuta leđima kad je tiho progovorila. "Počinjem se osjećati starom, Guido. Raffi ima djevojku a Chiara je već gotovo

žena. Uskoro ću imati pedeset." Iznenadila ga je njezina matematika, ali ne reče ništa. "Znam da je glupo, ali potištena sam zbog toga, kao da je život već prošao, barem onaj najbolji dio." Blagi Bože, i ona njemu kaže da je običan!

Čekao je, ali ona je očito završila.

Podigla je poklopac s lonca i na trenutak se našla u oblaku pare što je iz njega prokuljala. Uzela je dugu drvenu kuhaču i promi ješala to što je bilo u loncu a da pritom nimalo nije bila nalik vještici. Brunetti pokuša, prilično bezuspješno, zaboraviti na više od dvadeset godina ljubavi i prisnosti ne bi li je odmjerio nepristranim pogledom. Vidio je visoku mršavu ženu od četrdesetak godina, tamnoplave kose rasute po ramenima. Okrenula se i pogledala ga, pa je vidio dugi nos, tamne oči i široka usta koja je oduvijek volio.

"Znači li to da te moram zami jeniti?" usudio se.

Zaustavila je osmi jeh na trenutak a onda mu se predala. "Jesam li ja budala?" upitala je.

Htio joj je reći da nije ništa veća budala od one na koju je navikao, kad se vrata naglo otvore i Chiara nahrupi unutra.

"Papa," po vikala je s dna hodnika, "nisi mi rekao." "Što ti nisam rekao?"

"Za Francescinog oca. Da ga je netko ubio." "Ti je poznaš?" upita Brunetti.

Prišla im je hodnikom, krpena torba joj se njihala u ruci. Očito je zaboravila da se ljuti na Brunettija od želje da sazna nešto o ubojstvu.

"Naravno. Išle smo skupa u školu. Hoćeš li ti istraživati tko je to učinio?"

"Svakako ću pomoći," reče on ne želeći se izložiti bujici pitanja. "Jesi li je dobro poznavala?"

"O, ne," odgovori ona i iznenadi ga jer nije rekla da su dobre prijateljice, pa sada neće moći doznati ono što bi htio. "Ona se družila s onom Pedrocijevom, znaš, onom što ima sve one mačke po kući. Smrdila je pa je nitko nije htio za prijateljicu. Osim Francesce."

"Je li Francesca imala drugih prijateljica?" upita Paola, u kojoj se probudila znatiželja pa je svjesno postala sudionik mužu u pokušaju

da izmami informacije od vlastitoga djeteta. "Mislim da je nisam nikad upoznala."

"Ne, nikada nije bila ovdje. Svi koji su se htjeli igrati s njom morali su ići k njoj. Njezina je mama tako htjela."

"Je li ta djevojčica koja ima mačke išla k njoj?"

"Je. Njezin je otac sudac pa signoru Trevisan nije smetalo što smrdi." Brunettija iznenadi kako Chiara jasno vidi svijet oko sebe. Nije znao kojim će smjerom Chiara krenuti, ali nije sumnjao da će daleko dogurati.

"Kakva je signora Trevisan?" upita Paola a onda pogleda Brunettija koji kimne. Bio je to elegantan potez. On izvuče stolicu i tiho sjedne za stol.

"Mamma, zašto ne pustiš tatu da postavlja pitanja, on želi saznati nešto o njoj?" Ne čekajući da mati izmisli neku laž, Chiara prijeđe kuhinju i sjedne Brunettiju u krilo a boce, sada već zaboravljene ili oproštene, stavi na stol. "Što bi htio znati o njoj, papa?" No dobro, barem ga nije oslovila s commissario.

"Sve čega se možeš sjetiti, Chiara," odgovori on. "Možda mi možeš reći zašto su se svi morali igrati u njihovoj kući."

"Francesca nije bila sigurna, ali jednom, prije pet godina, rekla je kako misli da se njezini roditelji boje otmice." Prije nego su Brunetti ili Paola mogli reći kako je to besmisleno, Chiara nastavi: "Znam da je to glupo. Ali tako je rekla. Možda je sve izmislila i samo se pravila važna. Ionako se nitko nije obazirao, pa je prestala govoriti o tome." Okrenula se Paoli: "Mama, kada je ručak? Umirem od gladi, ako uskoro nešto ne pojedem srušit ću se u nesvijest," a zatim je to i odglumila, opustila se i počela kliziti prema podu, a onda ju je Brunetti spasio, instinktivno ju je zagrlio objema rukama i privukao k sebi.

"Prevarantica," šapne joj u uho i počne je škakljati; držao ju je čvrsto jednom rukom dok ju je drugom bockao u rebra.

Chiara je vriskala i mlatarala rukama po zraku ostajući bez daha od uzbuđenja i oduševljenja. "Ne, papa. Ne, pusti me. Nemoj...", ostatak se gubio u provalama kreštava smi jeha.

Red je uspostavljen prije ručka i to jedva jedvice. Prešutnim sporazumom odraslih, Chiara je bila pošteđena daljnjeg ispitivanja o signori Trevisan i njezinoj kćerki. Tijekom ručka, na

Paolino nezadovoljstvo, Brunetti je i dalje često nenadano poškakljao Chiaru, koja je sjedila na svom uobičajenom mjestu pokraj njega. To je svaki put izazvalo nove napada je veselog straha, a Paola je žalila što nema dovoljno autoriteta da potjera policijskog inspektora u njegovu sobu bez ručka.

9Sit i zadovoljan, Brunetti izađe iz kuće i krene prema Questuri, zastavši putem popiti kavu ne bi li otjerao drijemež što ga je hvatao od dobrog jela i toploga vremena. Kad se ponovno vratio u svoj ured, skinuo je ogrtač i objesio ga, a zatim otišao do pisaćega stola vidjeti što je stiglo za njegove odsutnosti. Kao što se nadao, izvješće o autopsiji je bilo tamo, ne ono službeno, već ono što ga je vjerojatno natipkala signorina Elettra prema bilješkama koje su joj diktirali preko telefona.

Pištalj kojim je ubijen Trevisan bio je malog kalibra, 22, za definirane mete; to nije bilo teško oružje. Kao što su pretpostavili, jedan je metak presjekao aortu pa je Trevisanova smrt doista bila trenutna. Drugi se zaustavio u želucu. S obzirom na ulazne rane, moglo se zaključiti da je onaj tko je pucao stajao samo metar dalje, a s obzirom na kut, da je Trevisan sjedio kada je ubijen, dok je njegov ubojica stajao iznad njega, s desne strane.

Trevisan je dobro večerao nešto prije nego je ubijen, popio je umjerenu količinu alkohola, što sigurno nije moglo utjecati na njegove osjete. Premda možda malo podebeo, Trevisan je čini se bio dobrog zdravlja za čovjeka svojih godina. Nije bilo znakova da je ikada ozbiljno bolovao, premda mu je slijepo crijevo bilo odstranjeno i učinjena vazotomija. Patolog nije vidio nikakva razloga zašto ne bi poživo, ako se isključi ozbiljno oboljenje ili nesretan slučaj, barem još dvadesetak godina.

"Dva ukradena desetljeća," promrmlja Brunetti sebi u bradu kad je pročitao izvješće, i pomisli na mnoštvo stvari koje čovjek može učiniti u dvadeset godina života: gledati kako dijete raste, možda gledati kako unučje raste; napredovati u poslu; napisati pjesmu. A Trevisan više neće za to imati prilike, neće više imati ni za što prilike. Brunetti je uvijek mislio kako je kod ubojstva baš to najokrutnije, to nemilosrdno brisanje svih mogućnosti, kada žrtva gubi sve šanse da ikada više išta učini. Imao je katolički odgoj, pa je znao da mnoge užasava pomisao da je žrtvi oduzeta prilika da se pokaje. Sjetio se

odlomka u Inferni, gdje se Dante obraća Francesci da Rimini a ona mu kaže da je bez odrješenja poslana svojoj sudbini. Makar nije bio vjernik, nije ostao ravnodušan pred čarobnom snagom vjere, pa je mogao razumjeti da mnoge i sama ta pomisao tjera u očaj.

Narednik Vianello pokuca na vrata i uđe, noseći jedan od onih plavih fascikala kakvi se rabe u Questua. "Ovaj čovjek nije imao ni jedne mane," reče on bez uvoda i stavi fascikl na Brunettijev stol. "Što se nas tiče, mogao je i ne postojati. Jedina naša veza s njim je putovnica koju je produžio," počne Vianello i otvori fascikl da pogleda datum. "Prije četiri godine. Osim toga, ništa."

Samo po sebi to nije bilo čudno. Mnogi su ljudi uspjeli proživjeti gotovo čitav život a da pritom nisu imali nikakva posla s policijom, sve dok nisu postali slučajne žrtve nasilja: pijanih vozača, razbojnika, nasilnika ili uspaničenog provalnika. Malo njih je postalo žrtvom ovakvog ubojstva, gdje je sve upućivalo na djelo profesionalca.

"Dogovorio sam se za razgovor s njegovom udovicom danas poslijepodne," obavijesti ga Brunetti. "U četiri."

Vianello kimne. "Nemamo ništa ni o njegovoj obitelji." "Čudno, je li?"

Vianello razmisli pa reče: "Normalno je da ljudi, pa i čitave obitelji, nikad ne privuku našu pozornost."

"Zašto se onda ovo čini čudnim?" upita Brunetti.

"Možda zato što je pištolj bio kalibra 22?" Obojica su znala da se tim oružjem služe profesionalni ubojice. "Ima li izgleda da ga nađemo?"

"Osim marke, ne puno više," reče Vianello. "Poslao sam kopiju podataka o mecima u Rim i Ženevu." I oni znaju kako je malo vjerojatno da na temelju toga dobijemo neku korisnu informaciju.

"A kolodvor?"

Vianello ponovi ono što su sinoć doznali policajci. "Ne pomaže puno, je li, dottore?"

Brunetti odmahne glavom i upita: "A kako si prošao u uredu?"

"Kad sam došao tamo, većina ih je već otišla na ručak. Govorio sam s tajnikom koji je stvarno bio u suzama i s odvjetnikom koji je izgleda preuzeo rukovođenje," reče Vianello, zastane pa doda, "i koji nije bio u suzama."

"U suzama?" Brunetti ga pogleda sa zanimanjem.

"Da. Nije tugovao. Zapravo je djelovao kao da ga Trevisanova smrt nije osobito dirnula." "A okolnosti smrti?"

"Da je posrijedi ubojstvo?" "Da."

"To ga se izgleda dojmilo. Stekao sam dojam da mu do Trevisana nije stalo, ali ga je zaprepastila činjenica da je ubijen."

"Što je rekao?"

"Zapravo, ništa," odgovori Vianello a onda objasni. "I to je ono što je zanimljivo, ništa od onog što obično govorimo kad netko umre, čak i kad nam nije stalo. Nije rekao kako je to veliki gubitak, kako suosjeća s obitelji i kako nema te osobe koja bi ga mogla zamijeniti." On i Brunetti naslušali su se takvih izjava, zapravo toliko su ih puta čuli da ih više ne bi iznenadilo kad bi ustanovili da njihov sugovornik laže. Zato im se činilo neobičnim da se netko uopće nije potrudio reći nešto od toga.

"Ima li još što?" upita Brunetti.

"Ništa više. Tajnik je rekao da će svi namještenici doći sutra na posao - rečeno im je da zbog žalosti danas poslijepodne ne moraju doći - pa ću sutra opet otići tamo." Prije no što je Brunetti mogao postaviti sljedeće pitanje, Vianello reče: "Nazvao sam Nadiu i rekao joj da se raspita. Nije ga poznavala, ali čini joj se da je bio - otada je prošlo najmanje pet godina - da je bio izvršitelj oporuke onoga što je imao trgovinu cipelama u Via Garibaldi. Nazvat će udovicu. I obećala je da će se raspitati u susjedstvu."

Brunetti kimne. Premda Vianellova žena nije bila na platnom popisu, često je bila izvrstan izvor informacija i to onih koje se ne unose u službenu evidenciju.

"Volio bih imati uvid u njegovo poslovanje," reče Brunetti.

"Uobičajene stvari: bankovni računi, prijave poreza, imovina. I pokušaj steći neki dojam o njegovoj odvjetničkoj praksi, koliko donosi godišnje." Iako su to bila rutinska pitanja, Vianello ih je pribilježio.

"Bih li mogao zamoliti Elettru da pokuša nešto doznati?" upita Vianello.

Na ovo pitanje Brunetti bi uvijek zamislio signorinu Elettru umotanu u brojne halje s turbanom na glavi - turban je uvijek bio od brokata, naprijed bogato ukrašen dragim kamenjem - kako bulji u ekran svoga računala iz kojeg se diže tanka perjanica dima. Brunetti nije znao kako joj to polazi za rukom, ali uvijek je uspijevala

iščeprkati povjerljive financijske a često i osobne podatke o žrtvama i osumnjičenima na iznenađenje njihovih obitelji i poslovnih partnera. Imao je osjećaj da joj nitko ne može izmaći i katkad se pitao - ili se možda brinuo? - bi li se mogla poslužiti svojim nemalim potencijalima kako bi zavirila u privatne živote ljudi s kojima i za koje radi.

"Možeš. Da vidimo što će saznati. Također bih htio popis njegovih klijenata." "Svih?" "Da."

Vianello kimne i zabilježi premda je znao kako je to teško izvedivo; bilo je gotovo nemoguće natjerati odvjetnike da kažu tko su im klijenti. Jedino su kurve u tome zadavale više posla policiji.

"Trebali li još što, inspektore?"

"Ne, naći ću se s udovicom," reče on gledajući na sat, "za pola sata. Ako mi kaže bilo što korisno, vratit ću se ovamo; ako ne, vidimo se sutra ujutro."

Shvativši ovo kao znak da može otići, Vianello stavi svoju bilježnicu u džep, ustane i vrati se na drugi kat.

Brunetti izađe iz Questure pet minuta kasnije i krene prema Riva degli Schiavoni, gdje se ukrca u vaporetto broj jedan. Siđe kod Santa Maria del Giglio, skrene nalijevo pokraj Hotela "Ala", prijeđe dva mosta, presiječe lijevo kroz malu calle koja vodi do Canala Grande i zaustavi se pred zadnjim vratima s lijeve strane. Pritisne zvonice s imenom Trevisan i kad su se vrata uz škljocaj otvorila, uspne se na treći kat.

Na vrhu stuba kraj otvorenih vrata dočeka ga sjedokosi muškarac pozamašna trbuha, kojeg je vješto prikrijavao odijelom skupoga kroja. Kad mu Brunetti priđe, čovjek upita ne pružajući ruku: "Commissario Brunetti?"

"Da. Signor Lotto?"

Čovjek kimne ali mu ne pruži ruku.

"Uđite onda. Moja sestra vas čeka." Premda je Brunetti došao tri minute ranije, rekao je to kao da je Brunetti pustio udovicu da ga satima čeka.

Ulazni hodnik je s obje strane bio obložen ogledalima pa je mali prostor bio prividno ispunjen duplikatima Brunettija i brata signore Trevisan. Pod je bio naizmjenično prekriven sjajnim pločama crnog i bijelog mramora, pa se Brunettiju pričinilo da se on i njegov odraz

pomiču šahovskom pločom, te stane na onog drugog čovjeka gledati kao na protivnika.

"Zahvalan sam signori Trevisan što je pristala da me primi," reče Brunetti.

"Ja sam bio protiv," odbrusi naprasito njen brat. "Ne bi trebala nikoga primiti. Ovo je grozno." I pogleda ga tako da se Brunetti nađe u nedoumici misli li na Trevisanovo ubojstvo ili na njegov dolazak u kuću žalosti.

Požurivši se ispred Brunettija, čovjek ga povede niz još jedan hodnik pa u malu sobu slijeva. Teško je bilo reći čemu služi ta soba; nije bilo knjiga, televizora, a jedine četiri stolice u sobi, sve s ravnim naslonima, stajale su svaka u svome kutu. Dva su prozora na jednom zidu bila prekrita tamnozelenim zastorima.

Između njih je stajao okrugli stolić, nasred kojega je bila vaza sa suhim cvijećem. Ništa više, nikakvog nagovještaja o svrsi ili namjeni.

"Ovdje možete pričekati," reče Lotto i izađe iz sobe. Brunetti je trenutak mirno stajao, zatim je prišao prozoru i odmaknuo zastor. Pred njim se pružao Canal Grande, sunce se poigravalo po njegovoj površini; tamo dalje nalijevo ugledao je Palazzo Dario a zlatne ploče mozaika na pročelju lovile su svjetlo što se odbijalo od vode, raspršivale ga u čestice pa ga opet prskale natrag po vodi kanala. Brodovi su plovili, minute su prolazile.

Čuo je kako se vrata iza njega otvaraju i okrenuo se da pozdravi udovicu Trevisan. Umjesto nje u sobu uđe mlada djevojka crne kose što joj je padala na ramena, spazi Brunettija kako stoji pokraj prozora, ustukne i izađe iz sobe jednako brzo kao što je ušla, zatvorivši za sobom vrata. Nekoliko minuta kasnije, vrata se ponovno otvore, no ovoga puta u sobu uđe žena od četrdesetak godina. Nosila je jednostavnu crnu vunenu haljinu i cipele s potpeticama u kojima je bila gotovo jednako visoka kao Brunetti. Oblik lica bio joj je isti kao u djevojke, kosa joj je također bila do ramena i jednako tako tamnosmeđa, no boja je u ovom slučaju pokazivala znakove dorade. Oči, razmaknute kao u brata, sjajile su inteligencijom i nečim što se Brunettija dojmilo prije kao znatiželja nego neisplakane suze.

Prešla je sobu i pružila Brunettiju ruku.

"Commissario Brunetti?"

"Da, signora. Žao mi je što smo se sreli u ovim okolnostima. Vrlo sam vam zahvalan što ste pristali na razgovor."

"Sve ću učiniti da vam pomognem naći Carlovog ubojicu." Glas joj je bio tih, a u izgovoru njezin naglasak vukao je na firentinski.

Pogledala je oko sebe kao da prvi puta vidi sobu.

"Zašto vas je Ubaldo doveo ovamo?" upitala je. Okrenula se prema vratima pa dodala: "Dodite sa mnom."

Brunetti je izašao za njom u hodnik, odakle je skrenula desno i otvorila druga vrata. Ušao je za njom u mnogo veću sobu koja je imala tri prozora s pogledom na Campo San Maurizio i koja je ostavljala dojam ureda ili knjižnice. Povala ga je do dvije duboke fotelje i sjela u jednu pokazavši mu rukom drugu.

Brunetti je sjeo, htio je prekrižiti noge ali je shvatio da je naslonjač prenizak i da bi mu takav položaj bio neudoban. Naslonio je oba lakta na rukohvate fotelje i isprepleo prste preko trbuha.

"Što biste željeli da vam kažem, commissario?" upita signora Trevisan.

"Želio bih da mi kažete je li posljednjih nekoliko tjedana, možda mjeseci, vaš suprug djelovao nezadovoljno ili nervozno, je li vam se na neki način njegovo ponašanje činilo čudnim."

Pričekala je da vidi ima li to pitanje kakav dodatak, a kada ga nije bilo, zamislila se na trenutak. Konačno je odgovorila:

"Ne, ne mogu se ničega sjetiti. Carlo je uvijek bio vrlo zaokupljen svojim poslom. A zbog političkih promjena posljednjih godina i otvaranja novih tržišta imao je pune ruke posla. Ali, ne, posljednjih nekoliko mjeseci nije bio osobito nervozan, ne više no što je uobičajeno u njegovom poslu."

Je li vam spominjao neki slučaj na kojem je radio ili možda klijenta s kojim je imao problema ili zbog kojega se uzrujavao?"

"Ne, zapravo ne." Brunetti je čekao.

"Imao je novoga klijenta," rekla je napokon. "Danca koji je pokušavao osnovati uvozno poduzeće - mislim da se radilo o siru i maslacu - i koji se zapleo u mrežu novih propisa Europske zajednice. Carlo je pokušavao pronaći način kako bi proizvode mogao transportirati preko Francuske a ne preko Njemačke. Ili možda obratno. S tim je imao puno posla, ali mislim da se zbog toga nije uzrujavao."

"A u uredu? Kakav je bio njegov odnos prema namještenicima? Miran? Prijateljski?"

Sklopila je ruke u krilu i zagledala se u njih.

"Mislim da je bio baš takav. Nikad nije spomenuo da ima teškoće s nekim od namještenika. Da je imao sigurno bi mi bio rekao."

"Je li istina da je tvrtka bila u potpunosti njegova, da su ostali odvjetnici bili plaćeni namještenici?"

"Molim?" zbunjeno ga je pogledala. "Mislim da ne razumi jem pitanje."

"Je li vaš suprug dijelio zaradu od odvjetničke prakse s ostalim odvjetnicima ili su oni radili za njega kao plaćeni namještenici?" Odvojila je oči od ruku i pogledala Brunettija.

"Bojim se da ne mogu odgovoriti na to pitanje, dottor Brunetti. Ne znam gotovo ništa o Carlovim poslovima. Morat ćete razgovarati s njegovim računovođom."

"A tko je to, signora?"

"Ubaldo." "Vaš brat?" "Da."

"Shvaćam," odgovori Brunetti. Nakon kratke stanke nastavi:

"Želio bih vam postaviti nekoliko pitanja o vašem osobnom životu, signora."

"Našem osobnom životu?" ponovi ona kao da nikad nije čula za takvo nešto. Kad na to nije odgovorio, ona kimne dajući mu znak da počne.

"Možete li mi reći kako dugo ste vi i vaš muž u braku?" "Devetnaest godina."

"Koliko djece imate, signora?"

"Dvoje. Claudio je sedamnaest a Francesca petnaest."

"Školuju se u Veneciji, signora?" Dobacila mu je oštar pogled.

"Zašto vas to zanima?"

"Mojoj kćerki Chiari je četrnaest, možda se poznaju," reče on i nasmi je se da pokaže kako je to pitanje bilo nedužno.

"Claudio je u školi u Švicarskoj a Francesca je ovdje. S nama, hoću reći," ispravila se prešavši rukom preko čela, "sa mnom." "Biste li rekli da je vaš brak bio sretan, signora?"

"Da," odgovori ona istoga trena, puno brže nego što bi Brunetti odgovorio na to isto pitanje, premda bi dao isti odgovor. Nikakve pojedinosti nije spomenula.

"Možete li mi reći je li vaš suprug imao osobito bliskih prijatelja ili poslovnih partnera?"

Podigla je oči na ovo pitanje a onda se opet brzo zagledala u ruke.

"Naši najprisniji prijatelji su Nogarei, Mirto i Graziella. On je arhitekt, stanuje u Campo Sant' Angelo. Oni su Francescini kumovi. Za njegove poslovne partnere ne znam; morat ćete pitati Ubalda."

"A drugi prijatelji, signora?"

"Zašto sve to morate znati?" upitala je naglo povišenim glasom. "Htio bih više saznati o vašem suprugu, signora?"

"Zašto?" Kao da joj je ovo pitanje nehotice izletjelo.

"Dok ne shvatim kakav je bio kao čovjek, ne mogu shvatiti zašto se to dogodilo."

"A pljačka?" upita ona gotovo zajedljivo.

"To nije bila pljačka, signora. Onaj tko ga je ubio, to je i namjeravao učiniti."

"Nitko nije imao razloga ubiti Carla," bila je uporna. Brunetti je ovo čuo bezbroj puta pa ne reče ništa.

Iznenada signora Trevisan ustane.

"Imate li još pitanja? Ako nemate, željela bih sada biti s kćerkom."

Brunetti ustane iz fotelje i pruži joj ruku.

"Još vam jednom, signora, zahvaljujem za ovaj razgovor. Znam da su ovo teški trenuci za vas i vašu obitelj i morate smoći snage da ih prebrodite." Još dok je izgovarao ove riječi, zvučale su mu prazno, kao fraze koje se govore kada nema tuge, a to je ovdje bio slučaj.

"Hvala, commissario," reče ona, kratko mu stisne ruku i zaputi se prema vratima. Otvorila ih je, propustila ga i krenula s njim niz hodnik prema ulaznim vratima. Nije bilo traga ostalim članovima obitelji.

Na vratima Brunetti kimne udovici, izađe iz stana i, silazeći niz stube, začuje kako se za njime tiho zatvaraju vrata. Bilo mu je čudno da žena može biti gotovo dvadeset godina u braku, a ne znati ništa o poslovima svoga supruga. Tim više što je njen vlastiti brat bio njegov knjigovođa. O čemu su raspravljali za obiteljskim ručkovima, o nogometu? Brunetti je znao da svi mrze odvjetnike. Sam je mrzio odvjetnike. Zato nije mogao vjerovati da odvjetnik, pogotovo ako je bio uspješan i slavan, nije imao neprijatelja. Sutra bi o tome mogao

porazgovarati s Lottom, možda će pokazati više susretljivosti od svoje sestre.

10 Dok je Brunetti bio u Trevisanovom stanu, nebo se naoblačilo i toplog je sjaja nestalo. Pogledao je na sat, još nije bilo šest i još je uvijek mogao otići u Questuru. No on se radije vrati istim putem do Ponte dell' Accademia, prijeđe most pa krene prema svojoj kući. Na pola puta do kuće svrati u gostionicu i zatraži malu čašu bijelog vina. Uzme mali perec iz zdjelice na šanku, zagriže a ostatak baci u pepeljaru. Vino je bilo loše kao i perec pa ga također ostavi i ponovo se otputi kući.

Pokušavao se sjetiti izraza lica Francesce Trevisan kad se onako nenadano pojavila na vratima, ali sjećao se samo kako je razrogačila oči kad ga je ugledala. Oči su joj bile suhe i odavale su samo iznenađenje; bila je slična majci po nedostatku tuge i po crtama lica. Je li očekivala nekog drugog?

Kako bi Chiara reagirala kad bi njega ubili? A Paola, bi li ona bila u stanju tako lako odgovarati na pitanja kad bi je policajac došao pitati o njihovom osobnom životu? Paola sigurno ne bi mogla reći, kao signora Trevisan, da ne zna ništa o poslovima svoga muža, svoga pokojnog muža. Ta njena tvrdnja da ništa ne zna nije davala mira Brunettiju, nije to mogao zaboraviti a nije joj ni vjerovao.

Ušao je u stan i osjetio nekim unutrašnjim radarom da je prazan.

Otišao je u kuhinju, gdje je našao stol pun novina i listova papira na kojima je bila, tako mu se barem činilo, Chiarina domaća zadaća, mnoštvo brojeva i matematičkih simbola koji mu nisu ništa značili. Uzeo je jedan list, preletio po njemu pogledom i prepoznao uredan, udesno nagnut rukopis svoga najmlađeg djeteta, dugi niz brojeva i znakova - kvadratnih jednadžbi, ako ga pamćenje još uvijek služi. Ili je to bio diferencijalni račun? Trigonometrija? Davno je to bilo, a Brunetti nije imao smisla za matematiku, pa se sada ničega nije mogao sjetiti, premda ju je naravno imao sve četiri godine.

Odložio je Chiarine papire i usredotočio se na novine, gdje se Trevisanovo ubojstvo natjecalo za pozornost čitatelja sa senatorom umi ješanim u skandal oko podmićivanja. Prošlo je već dosta godina otkako je sudac Di Pietro podigao prvu formalnu optužnicu, ali razbojnici su i dalje vladali zemljom. Svi, ili se barem tako činilo,

važniji političari i oni koji su upravljali zemljom još kad je Brunetti bio mali bili su navedeni u toj optužnici, zatim su opet bili optuženi za druga nedjela, tužili su čak jedni druge, ali ni jednom od njih nikada nije suđeno, niti je ikome pala dlaka s glave, premda su do dna ispraznili državnu riznicu. Hranili su se na državnim jaslama desetljećima, ništa ih nije moglo maknuti s vlasti, niti gnjev javnosti niti val sveopćeg zgražanja. Okrenuo je stranicu i ugledao fotografije dvojice najgorih, grbavca i ćelavog prasca, pa je odmah sklopio novine, umoran od gađenja. Ništa se neće promijeniti. Brunetti je podosta znao o tim skandalima, znao je kamo su otišle gomile novca i tko će sljedeći biti optužen, no u jedno je bio apsolutno siguran, da se ništa neće promijeniti. Lampedusa je imao pravo - stvari se moraju naizgled mijenjati da bi mogle ostati iste. Bit će izbori, pojavit će se nova lica, past će nova obećanja, no ništa se neće dogoditi, samo će nove gubice zaroniti u državnu kovanju i novi će računi biti otvoreni u onim privatnim diskretnim bankama s onu stranu granice, u Švicarskoj.

Brunetti je poznavao ovo raspoloženje i gotovo ga se bojao, tu povremenu spoznaju o uzaludnosti svojih nastojanja. Zašto slati mladog provalnika u zatvor, kad je onaj što je ukrao milijarde iz sustava zdravstvenog osiguranja imenovan ambasadorom u zemlji u koju je godinama slao novac? I kojim se pravom globi onaj što nije platio porez na radio u automobilu, kada proizvođač tog istog auta može priznati da je platio milijarde lira vođama radničkih sindikata kako njihovi članovi ne bi tražili povišicu - kada to može priznati i ostati na slobodi? Zašto ikoga uhititi zbog ubojstva ili zašto uopće tražiti Trevisanovog ubojicu, kada političara koji je već desetljećima među čelnim ljudima u zemlji optužuju da je naručio ubojstvo nekoliko poštenih sudaca koji su imali hrabrosti povesti istragu o mafiji?

Ova mračna razmišljanja prekinuo je Chiarin dolazak. Bučno je ušla noseći hrpu knjiga i tresnula vratima od stana. Brunetti ju je gledao kako odlazi u svoju sobu i trenutak kasnije izlazi bez knjiga.

"Anđele moj," viknuo je niz hodnik. "Bi li nešto pojela?" A kad ne bi, dodao je u sebi.

"Ciao, papa," doviknula mu je i pošla hodnikom prema njemu pokušavajući izvući ruku iz rukava, pri čemu ga je izvrnula na drugu

stranu pa se više nije mogla iskobeljati. Gledao ju je kako oslobađa drugu ruku i njome poteže rukav. Odvratio je pogled i kad ju je ponovo pogledao, kaput je bio na podu a Chiara se saginjala da ga podigne.

Ušla je u kuhinju, podigla lice prema njemu i dobila očekivani poljubac.

Otišla je zatim do hladnjaka, otvorila ga, sagnula se da pogleda unutra, gurnula ruku do dna hladnjaka i izvukla trokut sira zamotan u komad papira. Uspravila se, uzela nož iz ladice i odrezala debelu krišku.

"Hoćeš li kruha?" upitao je uzimajući vrećicu sa žemljama s vrha hladnjaka. Kimnula je pa su se mi jenjali; dobio je debelu krišku sira a ona dvije žemlje.

"Papa," počne ona, "koliko plaćaju policajca na sat?"

"Ne znam točno, Chiara. Imaju plaću, ali katkada moraju raditi više sati tjedno nego ljudi koji rade u uredu."

"Misliš ako ima puno slučajeva ili ako moraju nekoga slijediti?" "Si." Krmne glavom u smjeru sira pa mu ona odreže još jednu krišku i doda mu je bez riječi.

"Ili ako moraju duže ispitivati ljude, sumnjivce ili obavljati druge poslove?" upita ona ne mi jenjajući temu.

"Si," ponovi on pitajući se kamo smjera.

Pojela je drugu žemlju i posegnula rukom u vrećicu po još jednu. "Mamma će te ubiti ako pojedeš sav kruh," zastraši je on prijetnjom koja je ponavljanjem postala slatka šala.

"Što ti misliš, papa, koliko bi to moglo iznositi po satu?" reče ona ne dajući se smesti i prepolovi žemlju.

On odluči izmisliti znajući da koji god iznos bubne taj će od njega zatražiti.

"Rekao bih da to nije više od dvadeset tisuća lira na sat. "A zatim, jer je znao da se to od njega očekuje, doda: "Zašto pitaš?"

"Znam da te zanima Francescin otac pa sam se danas malo propitivala, a onda sam pomislila kad već radim policijski posao, trebala bih biti za to plaćena." Tek kad je primi jetio znake srebroljubivosti u svoje djece, Brunetti je osjetio teret tisućljetne mletačke trgovačke tradicije.

Nije joj odgovorio, pa je Chiara prestala jesti i zagledala se u njega.

"Što ti misliš o tome?"

Zamislilo se a zatim odgovorio.

"Mislim da to ovisi o onome što si otkrila, Chiara. Ne namjeravamo ti davati redovitu plaću za posao koji obavljaš, kao što da jemo pravim policajcima. Ali mogla bi biti neka vrsta slobodnjaka koji radi na temelju ugovora, a plaćali bismo te prema vrijednosti onoga što nam doneseš.

Razmislila je na trenutak i očito zaključila da to ima smisla.

"Dobro. Reći ću ti što sam otkrila a ti mi onda reci koliko ti to vrijedi."

Ne bez divljenja, Brunetti primi jeti kako je spretno izbjegla škakljivo pitanje želi li on uopće platiti za informaciju i kako je vješto došla do točke kad je posao bio ugovoren i samo se još trebalo sporazumjeti oko pojedinosti. Pa, neka joj bude.

"Reci mi."

Sva usredotočena na posao, Chiara završi treću i zadnju žemlju, obriše ruke o kuhinjsku krpu i ostane sjediti za stolom prekrživši ruke ispred sebe.

"Morala sam razgovarati s četiri osobe prije nego sam doista nešto saznala," reče ona, uozbiljivši se kao da svjedoči na sudu. Ili pred televizijom.

"Koje četiri osobe?"

"Djevojka iz škole u kojoj je sada Francesca, profesorica iz moje škole i još jedna djevojka, a zatim djevojka s kojom smo nekad išle u školu."

"I sve si to danas uspjela obaviti, Chiara?"

"Naravno. Morala sam uzeti slobodno poslijepodne da se nađem s Lucianom, a onda otići do Francescine škole kako bih razgovarala s tom djevojkom, ali prije nego sam tamo otišla razgovarala sam s profesoricom i djevojkom u mojoj školi."

"Uzela si slobodno poslijepodne?" upita Brunetti iz puke znatiželje.

"Jesam, to uvijek radimo. Samo treba donijeti pismo od roditelja u kojem piše da si bolesna ili moraš nekamo ići, i nitko te ništa ne pita."

"Radiš li ti to često, Chiara?"

"Ne, papa, samo onda kad moram."

"Tko ti je napisao pismo?"

"Ovoga puta je bio red na mami. A osim toga njen je potpis lakše oponašati od tvoga." Dok je govorila, skupila je dijelove zadaće što su ležali po stolu, uredno ih poslagala i odložila sa strane a zatim ga pogledala, očito želeći nastaviti s važnijim stvarima.

Izvukao je stolicu i sjeo nasuprot njoj.

"I što su ti, Chiara, ti ljudi rekli?"

Prvo sam doznala da je Francesca govorila i toj drugoj maloj o otmici, i sjetila sam se da nam je nekolicini isto ispričala još onda kad smo išle u istu školu, a to je bilo prije pet godina.

"Koliko si godina išla s njom u školu, Chiara?"

"Išle smo zajedno u osnovnu školu, cijelo vrijeme. A onda su se njezini preselili i premjestili je u drugu školu, u "Vivaldija". Viđam je povremeno, ali mi nikada nismo bile prijateljice ili slično."

"Je li djevojka kojoj je to ispričala bila njezina dobra prijateljica?"

Opazi kako je Chiara stisnula usnice na to pitanje pa reče:

"Možda je bolje da mi to ispričaš na svoj način." Ona se nasmi ješi.

"Djevojka s kojom sam razgovarala u mojoj školi zna je iz viših razreda osnovne škole, i ona kaže da joj je Francesca rekla kako joj roditelji uvijek govore da pazi s kim govori i da nikad ne ide s nekim koga ne poznaje. To je otprilike isto što je i nama rekla kad smo skupa išle u školu."

Pogledala ga je preko stola tražeći neki znak odobravanja, pa joj se on nasmi ješi, premda ovo nije bilo puno više od onog što im je rekla za ručak.

"To sam već znala pa sam zaključila da je bolje razgovarati s nekim iz škole u kojoj je sada. Zbog toga sam morala uzeti slobodno poslijepodne, tako da budem sigurna da ću je naći." Kimnuo je. "Ta mi je djevojka rekla da Francesca ima dečka. Da, papa, pravoga dečka. S kojim vodi ljubav."

"Je li rekla tko je taj dečko?"

"Ne, kaže da Francesca ne želi odati njegovo ime, ali rekla je da je stariji i da mu je više od dvadeset godina. Francesca je htjela pobjeći s njim, ali on nije htio, ne dok ona ne bude malo starija."

"Je li rekla zašto Francesca želi pobjeći?"

"Pa, ne baš izričito, ali čini joj se da je to zbog Francescine mame, da se s njom stalno svađa i da zbog toga želi pobjeći."

"A što je s ocem?"

"O, njega je voljela, rekla je da je vrlo pažljiv, ali da ga rijetko vidi, jer uvijek ima puno posla." "Francesca ima i brata, je li?"

"Da, Claudija, ali on ide u školu u Švicarskoj. Zato sam razgovarala s profesoricom. Ona je ranije radila u školi u koju je išao prije nego što je otišao u Švicarsku, pa sam pomislila da bih je mogla navesti da mi kaže nešto o njemu."

"Pa, jesi li uspjela?"

"Naravno. Rekla sam joj da sam Francescina najbolja prijateljica i da se Francesca brine da će Claudio biti sav izvan sebe zbog očeve smrti, tim više što je u Švicarskoj. Rekla sam joj da i njega poznajem. Čak sam joj dopustila da povjeruje kako sam zaljubljena u njega." Ovdje je zastala i stresla se. "Bljak, svi, baš svi, misle da je Claudio pravi kreten, ali povjerovala mi je."

"Što si je pitala?"

"Rekla sam joj da Francesca misli da bi je možda njezina profesorica mogla savjetovati kako da se ponaša prema Claudiju." Vidjevši da se Brunetti iznenadio, Chiara doda: "Da, znam da je to glupo i nitko to nikada ne bi zatražio, ali znaš kakvi su profesori, jedva čekaju da ti kažu što da radiš u životu i kako se trebaš ponašati."

"Je li ti profesorica povjerovala?"

"Naravno," odgovori Chiara ozbiljna lica.

"Dobra si lažljivica," primi jeti Brunetti napola u šali.

"Jesam. Vrlo dobra. Mamma uvijek kaže da je to nešto što treba dobro naučiti. Izjavila je to ni ne pogledavši ga, a zatim nastavila: "Profesorica je rekla da Francesca mora imati na umu - baš je tako rekla - imati na umu da je Claudio više volio oca nego majku, pa će za njega ovo biti teški trenuci." Iskrivila je lice s gađenjem. "I to mi je nešto! Propješačila sam pola grada da to saznam. A trebalo joj je pola sata da mi to kaže."

"A što su ti drugi rekli?"

"Luciana mi je rekla - morala sam ići sve do Castella da je nađem - da Francesca zbilja mrzi svoju majku, jer da je ona uvijek zapovijedala ocu i govorila mu što da radi. Ni ujaka baš ne voli previše, jer si on umišlja da je glava obitelji."

"Kako mu je to zapovijedala?"

"Ona to ne zna. Francesca joj je rekla kako njezin tata uvijek radi ono što mu mama kaže. Brunetti se htjede našaliti na račun ovoga, ali Chiara doda: "To nije kao ti i mama. Ona ti uvijek kaže što da radiš i ti se s njom složiš, a onda napraviš po svome." Bacila je pogled na zidni sat i upitala. "Što misliš, gdje je mamma? Gotovo je sedam. Što imamo za večeru?" Ovo drugo je Chiaru očito najviše brinulo.

"Vjerojatno se zadržala na fakultetu savjetujući nekom studentu što da radi u životu." Prije nego je Chiara odlučila hoće li se na ovo nasmijati ili neće, Brunetti predloži: "Ako je to čitav izvještaj o istrazi, možda bismo mogli početi spremati večeru? Tako će za promjenu večera biti gotova kad se mama vrati."

"A koliko ti ovo vrijedi?" upita Chiara umiljato.

Brunetti razmisli na trenutak.

"Rekao bih oko tridest tisuća," reče konačno. Budući da je ovo bio udarac po njegovom džepu, veći iznos nije dolazio u obzir, premda bi se informacija kako je signora Trevisan naređivala suprugu što da radi, pod uvjetom da je istinita i pod uvjetom da mu dobro posluži u istrazi, na kraju mogla pokazati znatno vrednijom od ovoga iznosa.

11 Sutradan je Il Gazzettino na prvoj stranici donio članak o samoubojstvu Rina Favere, jednoga od najuspješnijih knjigovođa u pokrajini Veneto. Favero je, izvještavale su novine, uvezao svoj Rover u dvojnu garažu u suterenu svoje kuće, zatvorio vrata, ostavio motor da radi, a sam se mirno ispružio na prednjem sjedalu. Njegova supruga, koja je te noći bila u bolnici pokraj smrtno bolesne majke, našla ga je ujutro kad se vratila kući. Navodno se Favero ime uskoro trebalo pojaviti u svezi sa skandalom što je uzimao sve više maha i bio tema naklapanja po hodnicima Ministarstva zdravstva. Premda je već cijela Italija znala da bivšeg ministra optužuju za primanje mita od raznih farmaceutskih tvrtki kojima je zauzvrat dopustio povišenje cijena lijekova, nije svima bilo poznato da je Favero bio osobni knjigovođa predsjednika najjače farmaceutske tvrtke. Oni kojima je to bilo poznato pretpostavili su da je odlučio, poput mnogih čije je ime izronilo u beskonačnom nizu korupcijskih afera, sačuvati obraz i na ovaj način izmaknuti optužbama, teretu krivnje i eventualnoj kazni. Malo je bilo onih koji su se upitali kako se to obraz može sačuvati na ovaj način.

Tri dana nakon Faverove smrti ili pet dana nakon ubojstva Trevisana, Brunetti je ušao u ured baš kad je telefon zazvonio.

"Brunetti," rekao je držeći slušalicu jednom rukom dok je drugom otkopčavao ogrtač.

"Commissario Brunetti, ovdje capitano della Corte iz Policijske uprave u Padovi." Brunettiju je ime zvučalo poznato a neki mu je osjećaj govorio da je sve što je čuo o tom čovjeku bilo dobro. "Dobro jutro, satniče, izvolite?"

"Možete li mi reći je li se ime Rina Favere pojavilo u vašoj istrazi o ubojstvu u vlaku?"

"Favere? Onog samoubojice?"

"Samoubojice?" ponovi della Corte. "S četiri miligrama Roipnala u krvi?"

Brunetti odmah postane oprezan. Nitko s toliko barbiturata u krvi nije mogao hodati, a kamoli voziti.

"U kakvoj je on vezi s Trevisanom?" upita on.

"Ne znamo. Ali provjeravali smo telefonske brojeve koje smo našli u njegovom adresaru. To jest sve brojeve koji su navedeni bez imena. Jedan od njih je Trevisanov."

"Imate li ispise?" Nisu trebali jedan drugome tumačiti da se radi o ispisu svih telefonskih poziva s Faverovog telefona. "Nema bilješke da je nazivao Trevisana u ured ili da ga je zvao kod kuće, barem ne sa svojih telefona."

"Zašto bi onda imao taj broj?" upita Brunetti.

"I mi se to isto pitamo," odgovori suho della Corte. "Koliko je još brojeva bilo bez imena?"

"Osam. Jedan je telefon kafića u Mestreu, drugi je broj javne govornice na kolodvoru u Padovi a ostali ne pošto je."

"Kako to mislite, ne pošto je?"

"Ne pošto je kao mogući brojevi u Venetu."

"A u drugim gradovima, u drugim pokrajinama?"

"Već smo to provjerili. Ili imaju previše znamenki ili na drugi način nisu usklađeni s brojevima u našoj zemlji." "Možda u inozemstvu?"

"Najvjerojatnije."

"Nema pozivnog broja zemlje?"

"Dva bi se mogla odnositi na Istočnu Europu a dva na Ekvador ili Tajland, tako su mi rekli oni koji se time bave i nemojte me pitati po

čemu se to može znati. Ostale brojeve još uvijek provjeravaju," odgovori della Corte. "Nikad nije nazvao niti jedan od tih brojeva sa svojih telefona, niti one u inozemstvu niti ove u Venetu."

"Ali imao ih je," reče Brunetti.

"Da, imao ih je."

"Mogao je zvati iz telefonske govornice," primi je Brunetti.

"Znam, znam."

"Što je s drugim međunarodnim pozivima? Je li neku zemlju češće nazivao?"

"Zvao je često u razne zemlje."

"Međunarodna klijentela?" upita Brunetti.

"Da, telefonirao je klijentima. Ali nije telefonirao samo njima."

"O kojim se zemljama radi?" upita Brunetti.

"Austrija, Nizozemska i Dominikanska Republika," reče della Corte. Zatim doda: "Pričekajte, pogledat ću popis." Slušalica lupne o stol i Brunetti začuje šuštanje papira, a zatim opet della Corteov glas. "Poljska, Rumunjska i Bugarska."

"Kako je često telefonirao?"

"Katkad dvaput tjedno."

"I uvijek je nazivao isti broj ili brojeve?"

"Često, ne uvijek." "Jeste li ih provjerili?"

"Broj u Austriji odnosi se na putničku agenciju u Beču." "A ostali?"

"Commissario, ne znam koliko znate o Istočnoj Europi, ali oni nemaju ni imenika, a kamoli telefonsku službu koja bi vam rekla kome pripada koji broj." "A policija?"

Della Corte prezrivo otpuhne.

"Jeste li nazvali te brojeve?" upita Brunetti.

"Jesam. Nitko se ne javlja." "Ni na jedan broj?"

"Ni na jedan broj."

"A što je s telefonom na željezničkom kolodvoru i onom u kafiću?" htio je znati Brunetti.

Kao odgovor opet začu prezrivo otpuhivanje, a zatim della Corte objasni: "Mogu biti zadovoljan da su mi dopustili provjeriti brojeve." Della Corte je zašutio, a Brunetti je čekao da ga ovaj zamoli, jer je znao što slijedi. "Vi ste tamo blizu pa sam mislio da bi možda netko mogao pripaziti na telefon u tom kafiću."

"Gdje je to?" upita Brunetti i uzme olovku sa stola, ali pazio je da ništa ne obeća.

"Znači li to da ćete poslati nekoga?"

"Pokušat ću," odgovori Brunetti, jer mu drugo nije ni mogao reći. "Gdje je to?"

"Sve što imam je ime i adresa. Ne poznajem Mestre dovoljno dobro da bih znao gdje se što nalazi." Brunetti je mislio da Mestre kao grad uopće ne vrijedi poznavati tako dobro da bi se moglo reći gdje se što nalazi.

"Kafić se zove "Pinetta". Via Fagare, broj 16. Znate li gdje je to?" upita della Corte.

"Via Fagare je, čini mi se, u blizini željezničkog kolodvora. Ali nikad nisam čuo za taj kafić." Nakon što je na neki način pristao pomoći, Brunetti pomisli kako bi sada on mogao zatražiti neke informacije.

"Imate li kakvu ideju o tome što bi moglo povezivati njih dvojicu?"

"Znate za farmaceutske tvrtke?" upita della Corte.

"A tko ne zna?" uzvratu Brunetti pitanjem. "Mislite li da su upleteni?"

Della Corte ne odgovori izravno, već reče:

"Možda. Ali želimo za početak provjeriti sve klijente. Radio je za mnoge u Venetu."

"Za prave ljude?"

"Za najbolje ljude. Posljednjih nekoliko godina počeo je sebe nazivati "savjetnikom" umjesto samo knjigovođom."

"Je li bio dobar?"

"Kažu da je bio najbolji."

"Znači da je razumio čak i formular za poreznu prijavu," našali se Brunetti želeći pobuditi solidarnost koju često osjećaju ljudi iste profesije. Znao je da svi Talijani jednako bjesne uz poreznu upravu, ali ove godine, s poreznim obrascem od trideset i dvije stranice, koji ni sam ministar financija, kako je priznao, ne razumi je i ne zna ispuniti, taj je bijes dobio novi poticaj.

Psovka što ju je della Corte promumljao nesumnjivo je otkrila što misli o poreznoj upravi, ali nije bitno pridonijela osjećaju solidarnosti.

"Da, čak se i u tome dobro snalazio. Kažem vam, većini knjigovođa pozlilo bi od zavisti da vide popis njegovih klijenata."

"Je li među njima bio i "MediTech"?" upita Brunetti zanimajući se za najveću kompaniju umi ješanu u skandal oko cijena lijekova.

"Ne, izgleda da se nije se bavio njihovim poslovima s ministarstvom. A to što je radio za predsjednika bilo je, kako se čini, isključivo privatne naravi i odnosilo se na njegov osobni dohodak."

"On nije bio upleten u skandal?" upita Brunetti s još većim zanimanjem.

"Koliko nam je poznato, nije."

"Postoji li bilo koji drugi motiv za ...," Brunetti napokon pronađe pravu riječ, "njegovu smrt?"

Della Corte zastane prije no što odgovori:

"Nismo ništa pronašli. Bio je u braku, čini se sretnom, trideset i sedam godina. Imao je četvero djece, svi sa sveučilišnim diplomama, i nijedno od njih, koliko znamo, nije mu zadavalo nikakvih nevolja."

"Ubojstvo onda?" "Najvjerojatnije."

"Obavijestit ćete novinare?"

"Ne, ne dok im ne budemo mogli još nešto reći ili dok ne otkriju što piše u autopsijskom izvještaju," odgovori della Corte, doimajući se kao da to može spriječiti još neko vrijeme.

"A kad to otkriju?" Brunetti je osjećao odbojnost prema novinarima zbog toga što su često iskrivljavali činjenice.

"O tome ću voditi brigu kad se dogodi," odgovori osorno della Corte. "Hoćete li me obavijestiti ako što saznate o tome kafiću?"

"Naravno. Mogu li telefonirati u guesruru?" Della Corte mu da izravni broj svoga ureda.

"I, Brunetti, ako što otkrijete, nemojte to reći nekome tko se slučajno javi na moj telefon, u redu?"

"Naravno," složi se Brunetti, premda mu se zahtjev učini čudnim.

"A ja ću vam javiti ako Trevisanovo ime opet izroni. Pokušajte ustanoviti jesu li na neki način bili povezani. Telefonski broj nije bogzna što."

Brunetti se složi, no taj je broj ipak bio nešto i, što se tiče Trevisanove smrti, bilo je to puno više od onoga čime su raspolagali.

Della Corte se naglo oprostila, kao da su ga pozvali da se pozabavi nečim važnijim.

Brunetti spusti slušalicu i zavalj se u stolicu pokušavajući odgonetnuti što bi to moglo povezivati odvjetnika iz Venecije i knjigovođu iz Padove. Obojica su se vjerojatno kretala u istim društvenim i profesionalnim krugovima, pa stoga nije nikakvo čudo što su se poznavali ili što se u adresaru jednoga nalazio broj drugoga. Ono što je, međutim, bilo čudno je broj napisan bez imena, i još k tome u čudnome društvu, uz dva broja javnih govornica i nekoliko, kako se činilo, nepošto jećih brojeva. Još je čudnije bilo da se taj broj našao u adresaru ćovjeka koji je ubijen istoga tjedna kad i Trevisan.

12 Brunetti nazove signorinu Elettru kat niže ne bi li doznao je li SIP udovoljio njegovom zahtjevu i dostavio mu ispis svih Trevisanovih telefonskih poziva u zadnjih šest mjeseci, samo da bi otkrio kako je ona taj izvještaj već jućer ostavila na njegovom stolu. Spustio je slušalicu i počeo premetati spise, izdvojivši kadrovske izvještaje koje je već dva tjedna odgaćao završiti i pismo kolege s kojim je nekad radio u Napulju, a bilo je doista previše depresivno da bi ga opet proćitao ili na njega odgovorio.

Popis je brojeva bio tu, prozirna omoćnica s petnaest stranica ispisa iz računala, kako je ubrzo ustanovio. Bacio je pogled na prvu stranicu i primi jetio da su ispisani samo mećugradski pozivi iz Trevisanovog ureda i stana. Svaki je red poćinjavao s pozivnim brojem grada ili zemlje, a zatim je slijedio broj telefona, vrijeme poziva i njegovo trajanje. U posebnom stupcu zdesna bila su ispisana imena gradova i zemalja na koje su se ti brojevi odnosili. Brzo je prelistao izvještaj i ustanovio da nema ispisa primljenih poziva. Moćda to nije bilo navedeno u zahtjevu ili je za evidenciju primljenih poziva, SIP trebao više vremena ili je moćda, što je bilo jednako vjerojatno, izmišljena neka nova birokratska noćna mora, koju je trebalo prebroćiti prije nego zahtjevu bude udovoljeno, te će zato ti podaci kasniti.

Brunetti preleti pogledom stupac s gradovima s desne strane. Ne uoći nikakvu pravilnost na prvim stranicama, ali na ćetvrtoj opazi da je Trevisan - ili onaj tko je zvaio s njegovog telefona, a tu je ćinjenicu nastojao imati na umu - nazivao tri broja u Bugarskoj sa stanovitom pravilnošću, to jest, barem dva ili tri puta mjesećno. Isto je vrijedilo i za brojeve u Maćarskoj i Poljskoj. Sjetio se da je della Corte već

spomenuo Mađarsku, iako ne i druge zemlje. Između tih poziva bili su ispisani pozivi u Nizozemsku i Englesku koji bi se možda mogli objasniti samom naravi Trevisanove odvjetničke prakse. Dominikanska Republika nije bila na popisu, a pozivi u Austriju i Nizozemsku, koje je della Corte također spomenuo, nisu izgleda bili tako česti.

Brunetti nije imao pojma koliki se dio odvjetničkog posla obavlja telefonom pa nije znao svjedoči li ovaj ispis o neuobičajeno velikom broju telefonskih poziva.

Nazvao je telefonsku centralu i zatražio da nazovu broj koji mu je dao della Corte. Kad se drugi policajac javio, Brunetti se predstavi i zamoli ga za brojeve iz Faverovog adresara koji se odnose na Padovu i Mestre.

Della Corte ih pročita, a Brunetti mu reče:

"Imam ispis Trevisanovih telefonskih poziva, ali samo međugradskih, pa broj koji se odnosi na Mestre nije na popisu. Hoćete li pričekati dok provjerim je li uvršten broj u Padovi?"

"Pitajte me želim li umrijeti u zagrljaju ljepotice," reče della Corte. "Dobit ćete isti odgovor."

Brunetti ovo protumači kao "da" i počne pogledom prelaziti stupce brojeva zaustavljajući se samo kad bi ugledao pozivni broj za Padovu, 049. Prve tri stranice nisu mu otkrile ništa, ali je zatim na petoj i ponovno na devetoj ugledao traženi broj. Neko vrijeme ga nije bilo, a onda se opet pojavio na četrnaestoj stranici i to tri puta u istom tjednu.

Kad mu je Brunetti to priopćio, della Corte tiho promumlja nešto dvosložno. "Bolje da pošaljem nekoga da pripazi na taj telefon."

"A ja ću poslati nekoga u onaj kafić," reče Brunetti, sada sa zanimanjem, znatiželjan o kakvom se to kafiću radi i tko ga posjećuje, i jedva čekajući da se dokopa ispisa Trevisanovih lokalnih poziva i provjeri je li i broj tog kafića među njima.

Nakon niza godina što ih je proveo u policiji, punih mračnih spoznaja, Brunetti više nije vjerovao u slučajnost, ako je uopće u to ikada vjerovao. Broj koji je bio poznat dvojici muškaraca ubijenih u razmaku od nekoliko dana nije mogao biti slučajnost, statistički kuriozitet koji treba prokomentirati i zaboraviti. Broj u Padovi bio je važan, premda Brunetti nije znao koliko, i iznenada je bio siguran da

će se broj kafića u Mestreu pojaviti na popisu Trevisanovih mjesnih poziva.

Obeća obavijestiti della Cortea čim nešto sazna, spusti slušalicu pa je opet podigne, te utipka Vianellov kućni broj. Kad se narednik javi, Brunetti ga zamoli da dođe u njegov ured.

Nekoliko minuta kasnije, Vianello uđe.

"Trevisan?" upita on i s neprikrivenom znatiželjom pogleda Brunettija.

"Da. Upravo su me iz Padove nazvali zbog Rina Favere."

"Knjigovođe koji je radio za ministra zdravstva?" upita Vianello. Brunetti kimne, a Vianello se raspali i reče sa žestinom: "Tako bi svi trebali učiniti."

Brunetti ga iznenađeno pogleda.

"Učiniti što?"

"Ubiti se, čitava ta besramna družba." Kao što je naglo planuo, Vianello se isto tako naglo smirio i sjeo na stolicu ispred Brunettijeva stola.

"Što je bilo?" upita Brunetti.

Umjesto odgovora, Vianello slegne ramenima i mahne rukom sebi ispred nosa.

Brunetti je čekao.

"Uvodnik u jutrošnjem Corriere," odgovori konačno Vianello. "Što je tamo pisalo?"

"Da bi se trebali sažaliti nad tim sirotim ljudima, prisiljenima da si oduzmu život pod teretom srama i patnje što su se na njih sručili, da bi ih suci trebali osloboditi i vratiti ih njihovim suprugama i obiteljima. Zaboravio sam ostatak, ali i ovo je bilo dovoljno da mi se smuči."

Brunetti je šutio pa Vianello nastavi. "Kad netko ukrade torbicu i završi u zatvoru nitko u uvodniku, barem ne u onome što ga objavljuje Corriere, ne traži da ga se pusti niti nas potiče na sućut. A bogzna koliko su ti prasci pokrali. Moj porez. Vaš porez. Milijarde, tisuće milijarda." Shvativši iznenada da govori povišenim glasom, Vianello opet mahne rukom kao da tjera bijes od sebe i upita puno odmjerijenijim tonom: "Što je s Faverom?"

"Nije bilo samoubojstvo," reče Brunetti.

Vianellov pogled oda iznenađenje.

"A što se dogodilo?" upita on, kao da se maloprije nije razbjesnio.

"Imao je u sebi toliko barbiturata da sigurno nije mogao voziti."

"Koliko?" htio je znati Vianello.

"Četiri miligrama," ali prije no što mu je Vianello mogao reći da to i nije tako velika količina, doda, "Roipnola." Vianello je znao isto što i Brunetti, da bi nakon četiri miligrama i jedan i drugi prespavali sutrašnji dan i još polovicu preksutrašnjega.

"Kakve to veze ima s Trevisanom?" upita Vianello.

Ni Vianello, kao ni Brunetti, već odavno nije vjerovao u slučajnost, pa je s nepodijeljenom pažnjom slušao pripovijest o telefonskom broju što su ga znala oba mrtvaca.

"Željeznički kolodvor u Padovi i kafić u Via Fagare?"

"Da, kafić se zove "Pinetta". Zvuči ti poznato?" Vianello odvratil pogled na trenutak a zatim kimne.

"Ako je to ono što mislim. Nalijevo od željezničkog kolodvora?" "Ne znam," odgovori Brunetti. "Znam samo da je u blizini željezničkog kolodvora, ali nikada nisam čuo za njega."

"Da, mislim da znam to mjesto. "Pinetta"?" Brunetti kimne čekajući da mu Vianello još nešto kaže.

"Ako je to ono što mislim, onda je to prilično mračno mjesto.

Puno Sjeveroafrikanaca, onih "vous compas" koje posvuda srećete." Vianello zastane na trenutak a Brunetti se pripremi za slušanje prezrivi primjedbi na račun uličnih prodavača kojima vrve ulice Venecije i koji bez dozvole prodaju imitacije Guccijevih torbica i afričke rezbarije. Ali Vanello ga iznenadi, jer reče samo: "Siroti ljudi."

Brunetti koji je već odavno izgubio svaku nadu da će od svojih sugrađana ikada doživjeti nešto slično političkoj dosljednosti, ipak nije bio spreman na ove izraze sućuti prema uličnim prodavačima, najprezrenijima među stotinama tisuća doseljenika koji su preplavili Italiju nadajući se prehraniti mrvicama što padaju sa stola u zemlji obilja. Ali eto, Vianello koji ne samo da je glasovao za Lega Nord, već je odlučno podržavao zamisao da Italiju treba podijeliti napola, sjeverno od Rimapoznato je da je u trenucima žestine zagovarao izgradnju zida kojim bi se spriječilo nadiranje barbara, Afrikanaca, jer su južno od Rima svi bili Afrikanci - eto, sada je taj

Vianello nazivao te iste Afrikance "sirotim ljudima" a očito je tako i mislio.

Premda je ta primjedba zbunila Brunettija, nije želio gubiti vrijeme raspravljajući, pa stoga samo upita: "Imamo li koga da tamo ode noću?"

"Kojim poslom?" upita Vianello kojemu je kao i Brunettiju odgovaralo izbjeći onu drugu temu.

"Da popije piće. Porazgovara s ljudima. Vidi tko se koristi telefonom. Ili odgovara na telefon."

"Mislite, netko tko ne izgleda kao policajac?" Brunetti kimne.

"Pucetti?" predloži Vianello. Brunetti odmahne glavom.

"Premlad je."

"I previše čist," dopuni ga odmah Vianello.

"Po tebi je to doista krasan lokal, ta "Pinetta"."

"To je mjesto gdje bih volio nositi pištolj," reče Vianello. A zatim nakon trenutka razmišljanja dobaci kao da se radi o usputnoj primjedbi: "Topa bi bio za taj lokal," i predloži narednika koji se povukao u mirovinu prije šest mjeseci, nakon trideset godina policijskog staža. Topino pravo ime bilo je Romano, ali nitko ga nije tako zvao već više od pet desetljeća, još otkad je bio dijete, malo i debeljuškasto, i nalikovao malom mišu kao što je govorio nadimak. Čak i kad se potpuno razvio i postao jak i prsat, pa je jaknu njegove odore trebalo posebno krojiti, ime je ostalo, koliko neprimjereno toliko nepromjenjivo. Nitko se nije smijao Topi zbog nadimka čiji je završetak sugerirao imenicu ženskoga roda.

Razni ljudi su mu pokušali nauditi tijekom trideset godina službe, ali nitko se nije usudio narugati njegovom nadimku.

Kako Brunetti ne reče ništa, Vianello ga pogleda i brzo obori pogled.

"Znam što mislite o njemu, commissario." A zatim prije no što je Brunetti imao vremena odgovoriti, doda: "To ne bi bio posao, barem ne službeno. On bi vam samo učinio uslugu."

"Odlazeći u "Pinettu"?"

Vianello kimne.

"To mi se ne sviđa," reče Brunetti.

Vianello nastavi:

"On bi samo bio penzioner koji ide u kafić na piće ili na partiju karata." Kako je Brunetti i dalje šutio, Vianello doda: "Umirovljeni policajac može otići u kafić na partiju karata ako to želi, je li tako?"

"To je ono što ne znam," odgovori Brunetti. "Ne znate što?"

"Da li on to želi." Bilo je jasno da ni jedan od njih ne želi spomenuti, očito im se to činilo besmislenim, razloge Topinog ranog odlaska u mirovinu. Prije godinu dana Topa je uhitio dvadeset trogodišnjeg sina gradskoga vijećnika zbog zlostavljanja osmogodišnje učenice. Mladić je uhićen kasno noću u svojoj kući, a kad je doveden u Questuru, lijeva ruka i nos bili su mu ozlijeđeni. Topa je uporno tvrdio da ga je mladić napao u pokušaju bijega, a mladić je tvrdio da se Topa zaustavio na putu do Questure, odvuкао ga u pokrajnju uličicu i namlatio.

Policajac koji je te noći bio dežuran pokušao je bezuspješno opisati kako je Topa pogledao osumnjičenika kad je ovaj počeo govoriti svoju verziju. Tu verziju mladić više nije ponovio i nitko nije podnio službenu prijavu. Ali tjedan dana kasnije iz ureda donaćelnika Patte doprle su glasine kako je vrijeme da se narednik povuče, što je ovaj i učinio izgubivši time dio mirovine. Mladić je osuđen na dvije godine kućnoga zatvora. Topa, čija je unuka tada imala sedam godina, nikada više nije govorio o tom uhićenju, svom odlasku u mirovinu niti o događajima koji su to popratili.

Pretvarajući se da ne razumi je Brunettijev pogled, Vianello upita:

"Hoću li ga pozvati?"

Brunetti je na trenutak oklijevao a zatim osobito nevoljko procijedi: "Dobro."

Vianellu nije bilo ni na kraj pameti da se nasmi je.

"Ne vraća se s posla prije osam. Nazvat ću ga kasnije."

"S posla?" upita Brunetti premda je znao da to ne bi smio pitati. Zakon nije dopuštao umirovljenicima da rade; ako bi radili, izgubili bi mirovinu.

"S posla," ponovi Vianello, ali ne reče ništa više. Ustao je. "Trebali vam još što, šefe?" Brunetti se sjeti da je Topa bio Vianellov partner više od sedam godina, da je narednik htio otići kad su Topu prisilili da ode u mirovinu, i da ga je od toga odvratilo samo Brunettijevo

žestoko protivljenje. Topa se Brunettija nije dojmio kao čovjek oko čijih moralnih načela bi trebalo lomiti koplja.

"Ne, ništa više. Kad budeš silazio, zamoli signorinu Elettru da nazove ljude u SIPu i vidi mogu li joj dati ispis Trevisanovih lokalnih poziva?"

"Pinetta" nije lokal kamo bi telefonirao odvjetnik međunarodnoga ugleda," reče Vianello.

Nije djelovao ni kao lokal kamo bi uspješni knjigovođa telefonirao, ali Brunetti ovu primjedbu zadrži za sebe.

"Ispis telefonskih poziva će nam sve otkriti," reče mirnim glasom. Vianello pričeka, a kako je Brunetti šutio, ode u svoj ured i ostavi svoga pretpostavljenog da razmišlja zašto bi bogati i uspješni ljudi nazivali javne govornice u takvim rupama kao što je "Pinetta".

13 Večera u troje bila je vrlo živahna, Brunetti nije mogao naći blažu riječ, zbog žestoke rasprave što je buknila između Chiare i njene majke, nakon što je Chiara ispričala ocu kako je poslije škole otišla prijateljici, koja je ujedno i Francescina prijateljica, da tamo napiše zadaću iz matematika.

stol.

Prije no što je Chiara mogla išta reći, Paola je lupila dlanom o "Ne želim živjeti pod istim krovom sa špijunom," povikala je na svoju kćer.

"Ja nisam špijun," odgovorila je oštro Chiara. "Ja radim za policiju." Zatim se okrenula Brunettiju: "Je li tako, papa?" Kao da ništa nije čuo, Brunetti je posegnuo preko stola i dohvatio gotovo praznu bocu pinot noirea.

"Je li da radim?" bila je uporna Chiara. "Nije važno," reče mati, "radiš li za policiju ili ne. Ne možeš ići uokolo i skupljati informacije od svojih prijatelja."

"Ali papa uvijek prikuplja informacije od svojih prijatelja. Znači li to da je on špijun?"

Brunetti je otpijao vino malim gutljajima i buljio preko vrha čaše u svoju ženu, znatiželjan kako će odgovoriti na ovo pitanje.

Paola odgovori Chiari, ali je gledala njega.

"On skuplja informacije od svojih prijatelja, ali kad to čini oni znaju tko je on i zašto to radi."

"Pa, moji prijatelji također znaju tko sam ja, a sami moraju otkriti zašto to činim," nije popuštala Chiara a obrazi su joj se polako oblijevali rumenilom.

"To nije isto i ti to znaš," reče joj Paola.

Chiara promumlja nešto što Brunetti protumači kao:

"Pa baš i je," ali glava joj je bila nagnuta nad praznim tanjurom pa nije bio siguran.

Paola se okrene Brunettiju.

"Guido, hoćeš li, molim te, pokušati objasniti razliku svojoj kćeri?"

Kao i uvijek u žaru rasprave Paola je, poput nekih vrsta glodavaca, odbacila svoje majčinske dužnosti i prepustila mladunče ocu.

"Mama ima pravo," rekao je. "Kad ispitujem ljude, oni znaju da sam policajac i kad mi govore o raznim stvarima svjesni su te činjenice. Znaju da snose odgovornost za ono što kažu i tako imaju priliku biti oprezni, ako žele biti oprezni."

"Zar nikad nikoga ne prevariš?" upita Chiara. "Ili barem pokušaš?" dodala je prije no što je mogao odgovoriti.

"Sigurno sam učinio i jedno i drugo," priznao je. "Ali zapamti, ništa od onoga što ti kažu nema nikakve pravne težine. Uvijek mogu zaniijekati to što su ti rekli i onda će biti samo tvoja riječ protiv njihove."

"Ali zašto bih ja lagala?"

"Zašto bi oni?" reče Brunetti.

"Koga briga da li to što ljudi kažu pravno obvezuje ili ne?" jurne Paola opet na bojno polje. "Mi ne govorimo o pravnim obvezama; mi govorimo o izdaji. I, ako smi jem za ovim stolom upotrijebiti tu riječ," reče ona gledajući sad jedno sad drugo, "o časti."

Brunetti primi jeti da Chiarin izraz lica govori: "Samo ne opet," ali kad se okrenula k njemu tražeći moralnu podršku, on joj je uskrati. "Čast?" upita Chiara.

"Da, čast," odgovori Paola, odjednom mirna ali ništa manje opasna. "Ne možeš prikupljati informacije od svojih prijatelja. Ne možeš uzeti ono što ti kažu i to iskoristiti protiv njih." Ovdje joj Chiara upadne u riječ.

"Ali ništa od onoga što je Susanna rekla ne može se iskoristiti protiv nje."

Paola na trenutak zatvori oči, zatim dohvati komad kruha i stane ga drobiti, što je činila kad bi se uzrujala.

"Chiara, nije važno kako se iskoristi i da li se uopće iskoristi ono što ti prijatelji kažu. Ono što se ne smi je," naglasi ona a zatim to ponovi, "ono što se ne smi je je navesti prijatelje da nam nešto kažu u povjerenju, a zatim to reći nekom drugome ili iskoristiti tu informaciju u neku svrhu koja njima nije bila poznata kad su s nama razgovarali. To znači izdati tuđe povjerenje."

"Govoriš kao da se radi o kriminalu," reče Chiara. "To je gore od kriminala," reče Paola. "To je zlo."

"A kriminal nije?" umi ješa se Brunetti. Ona skoči.

"Guido, ako ne sanjam, prošlog smo tjedna u kući dva dana imali tri vodoinstalatera. Možeš li pokazati ricevuto Jiscale za taj posao? Imaš li ikakva dokaza da će iznos koji smo im platili prijaviti poreznom uredu i da će na to platiti porez?" On ne reče ništa pa ona ponovi: "Imaš li?" I dalje je šutio. "To je kriminal, Guido, ali neka mi netko, ti ili bilo tko, iz ovoga smrdljivog državnog aparata punog prasaca i lopova kaže da je to zlo."

Posegnuo je za bocom, ali bila je prazna.

"Hoćeš još?" upita ona, ali nije mislila na vino. Pa baš i nije htio, ali Paola je stajala za govornicom, a iz iskustva je znao da je nitko odatle ne može otjerati dok ne kaže što je naumila. Bilo mu je jedino žao da je vino već popio.

Krajičkom oka vidio je kako Chiara ustaje sa stolice i odlazi do ormara. Za čas se vratila s dvije čašice i bocom grappe koju je bez riječi gurnula prema njemu. Njezina mati mogla ju je nazvati kako hoće - izdajicom, špijunom, čudovištem - za njega je ovo dijete bilo anđeo.

Vidio je kako Paola gleda Chiaru i bilo mu je drago kad joj se pogled smekšao, makar na trenutak. Natočio je grappu u čašicu, gutnuo i uzdahnuo.

Paola ispruži ruku preko stola i uzme bocu. Ulije u čašicu i otpije mali gutljaj. Primirje je trajalo.

"Chiara," reče Paola, "nisam htjela na tebe vikati zbog toga." "Ali ipak jesi," reče njena uvijek bukvalna kći.

"Znam da jesam i žao mi je." Paola otpije još jedan gutljaj. "Za mene je to nešto važno."

"To dolazi od tih knjiga, je li?" upita Chiara naivno, kao da želi reći da je možda Paolino zanimanje profesora engleske književnosti na neki način pogubno utjecalo na njezin moralni razvoj.

Oba roditelja potraže ironiju ili prezir u njezinom tonu, ali nađu samo želju za informacijom.

"Može biti," prizna Paola. "Ljudi koji su pisali te knjige znali su što je čast i ona im je bila važna." Tu je zastala i zamislila se nad tim što je upravo rekla. "Ali nije čast bila važna samo njima, piscima; čitavo je njihovo društvo držalo do nekih stvari, do časti, imena, riječi. „

"Ja mislim da su te stvari važne, marama," reče Chiara, doimajući se, dok je to govorila, mlađom nego što je bila.

"Znam da misliš. I ja također, i Raffi i tvoj otac tako misle. Ali ovaj naš svijet ne misli tako, ne više."

"Da li zato toliko voliš te knjige, mamma?"

Paola se nasmi ješi i Brunetti primi jeti da je sišla s govornice prije no što je odgovorila:

"Vjerojatno, cara. Osim toga, zahvaljujući tim knjigama, imam posao na sveučilištu."

Brunettijev pragmatizam sudarao se s različitim oblicima Paolina idealizma već više od dva desetljeća, pa je vjerovao da joj "te knjige" puno više znače od posla.

"Imaš li puno zadaće večeras, Chiara?" upita Brunetti, jer ju je mogao kasnije ili sutra ujutro pitati što je saznala od Francescine prijateljice. Shvativši to kao znak da može otići, što je zapravo i bio, Chiara reče da ima pa ode u svoju sobu pisati zadaću, a roditelje ostavi da raspravljaju o časti, ako žele.

"Paola, nisam znao da će moju ponudu shvatiti tako ozbiljno i odmah krenuti ispitivati ljude," reče Brunetti našto jeći joj objasniti i barem se djelomice ispričati.

"Ne smeta me to što se raspituje," reče Paola. "Ali ne sviđa mi se način na koji to čini." Otpila je još jedan gutljaj svoje grappe. Misliš da je razumjela što sam joj pokušala reći?"

"Mislim da razumi je sve što joj kažemo," odgovori Brunetti. "Nisam siguran da se sa svime slaže, ali sigurno razumi je." Zatim se vrati na ono što je ranije rekla: "Htjela si navesti još neke primjere za stvari koje su kriminal ali nisu zlo?"

Kotrijala je malu čašicu među dlanovima.

"To nije nikakav problem," reče ona, "s obzirom na idiotske zakone u ovoj zemlji. Puno je teže izdvojiti ono što je zlo a nije kriminal."

"Kao na primjer?"

"Zlo je dopustiti djeci da gledaju televiziju," nasmi je se ona očito umorna od teme.

"Ne, reci mi, Paola," reče on sada sa zanimanjem. "Volio bih da mi daš primjer."

Prije nego je progovorila, noktom kucne o staklenu bocu s mineralnom vodom što je stajala na stolu.

"Znam da ti je dodijalo slušati me, Guido, ali ja mislim da je zlo koristiti plastične boce, iako to sigurno nije kriminal. Premda će," brzo je dodala, "za nekoliko godina to biti kriminal. To jest, ako bude pameti."

"Nadao sam se nekom značajnijem primjeru," reče Brunetti. Malo je razmislila pa odgovorila.

"Da smo odgajali djecu u uvjerenju da im imetak moje obitelji osigurava povlašteni položaj, to bi bilo zlo." Brunetti se iznenadi što je Paola odabrala ovaj primjer. Rijetko je spominjala imetak svojih roditelja, a kada bi rasprava o politici prerasla u svađu, isticala bi ga kao primjer društvene nepravde.

Pogledali su se, ali prije nego je Brunetti uspio nešto reći, Paola nastavi:

"Nisam sigurna da je ovo značajniji primjer, ali bilo bi zlo kad bih o tebi govorila s omalovažavanjem."

"Ti uvijek govoriš o meni s omalovažavanjem," reče Brunetti prisiljavajući se na osmi jeh.

"Ne, Guido, ja tebi govorim s omalovažavanjem. To je nešto drugo. Ja nikad takvo nešto ne bih rekla o tebi." "Zato jer bi to bilo nečasno?"

"Točno," nasmi ješi se ona.

"Ali nije nečasno govoriti mi o tome?"

"Naravno da nije, pogotovo ako je to točno. To ostaje među nama, Guido, i ni u kom smislu ne pripada drugima."

Ponovo je dohvatio bocu grappe.

"Čini mi se da je sve teže prepoznati razliku," reče on.

"Između čega?"

"Između onoga što je kriminal i onoga što je zlo."

"Zašto tako misliš, Guido?"

"Ne znam. Možda zato jer, kao što si maloprije rekla, više ne vjerujemo u stare ideale, a nismo našli nešto novo, nešto drugo u što bi vjerovali."

Ona kimne razmišljajući.

"Sva su stara pravila prekršena," nastavi on. "Pedeset godina, sve od kraja rata, samo nam lažu. Vlada, crkva, političke stranke, industrija, poduzetnici i vojska.

"A policija?"

"Da," reče on bez oklijevanja, "i policija."

"Ali ostaješ u policiji?" upita ona.

On slegne ramenima i natoči sebi još malo grappe. Čekala je.

Naposljetku reče:

"Netko mora pokušati."

Paola se nagne preko stola, položi mu dlan na obraz i okrene mu lice prema svome.

"Ako ti opet budem držala predavanja o časti, Guido, tresni me bocom."

Okrenuo je glavu i poljubio joj dlan.

"Tek kad mi dopustiš kupiti nekoliko plastičnih."

Dva sata kasnije, dok je Brunetti sjedio zijevajući nad Prokopovom Tajnom povijesti zazvoni telefon.

"Brunetti," odgovori i pogleda na sat.

"Commissario, ovdje Alvise. Rekao je da vas nazovem."

"Tko je rekao da me nazoveš, pozorniče?" upita Brunetti, iskopa iz džepa staru kartu od vaporetta i stavi je u knjigu da označi gdje je stao. Telefonski razgovori s Alviseom znali su biti dugi ili zbrkani. Ili oboje.

"Narednik, gospodine?"

"Koji narednik, pozorniče?" Brunetti zaklopi knjigu i odloži je. "Narednik Topa, gospodine."

Sada već na oprezu, Brunetti upita: "Zašto ti je rekao da me nazoveš?"

"Jer želi s vama razgovarati?"

"A zašto sam nije nazvao? Moje je ime u imeniku."

"Zato jer ne može." "A zašto ne može?"

"Jer propisi to ne dopuštaju, gospodine."

"Koji propisi?" upita Brunetti sa sve većim nestrpljenjem u glasu.

"Propisi ovdje dolje, gospodine." "Gdje dolje, pozornice?"

"U Questuri, ja sam noćas dežuran." "A što narednik Topa tamo radi?"

"Uhićen je. Policajci su ga uhitili u Mestreu, a onda su ustanovili tko je, hoću reći što je. Ili što je bio. To jest narednik. Pa su ga poslali ovamo, rekli su mu neka ide sam. Javili su nam da dolazi, ali pustili su ga da dođe sam."

"Znači narednik Topa je sam sebe uhitio?" Alvis razmisli na trenutak pa odgovori:

"Tako nekako, gospodine. Ne znam kako ću ispuniti obrazac, tamo gdje se upisuje tko ga je uhitio."

Brunetti odmakne slušalicu na trenutak, zatim je opet prisloni na uho i upita:

"Zašto je uhićen?" "Potukao se, gospodine."

"Gdje?" upita Brunetti, premda je znao odgovor prije nego je upitao.

"U Mestreu."

"S kim se potukao?"

"S nekim strancem." "A gdje je stranac?"

"Pobjegao je, gospodine. Potukli su se a onda je stranac pobjegao."

"Kako znaš da je bio stranac?"

"Narednik Topa mi je kazao. Rekao je da je čovjek govorio sa stranim naglaskom."

"Ako je stranac pobjegao, tko podnosi prijavu protiv narednika Tope?"

"Možda su ga zato tamošnji policajci poslali k nama. Vjerojatno su mislili da ćemo mi znati kako dalje."

"Jesu li ti rekli da napišeš izvještaj o uhićenju?"

"Pa, zapravo nisu," reče Alvis nakon osobito duge stanke. "Rekli su Topi da dođe ovamo i napiše izvještaj o tome što se dogodilo. Jedini obrazac koji sam našao na stolu bio je izvještaj o uhićenju pa sam mislio da taj moram ispuniti."

"Zašto nisi njemu dao da me nazove, pozornice?"

"O, pa on je već nazvao svoju ženu, a ja znam da je dopušten samo jedan telefonski poziv."

"To je tako na televiziji, pozorniče, na američkoj televiziji," odgovori Brunetti našto jeći biti strpljiv. "Gdje je narednik Topa sada?" "Otišao je na kavu."

"Dok ti popuniš izvještaj o uhićenju?"

"Da, gospodine. Činilo mi se da nije u redu da bude ovdje dok to radim."

"Kad se narednik Topa vrati - vratit će se, je li?"

"O, da, rekao sam mu da se vrati. Zapravo zamolio sam ga da se vrati i rekao je da hoće."

"Kad se vrati, reci mu da pričeka. Dolazim odmah." Brunetti osjeti da više od ovoga ne može podnijeti pa spusti slušalicu ne čekajući Alviseov odgovor.

Dvadeset minuta kasnije, objasnivši Paoli da mora nešto srediti, stigao je u Questuru i krenuo je ravno u sobu za pozornike. Alvise je sjedio za stolom a preko puta njega narednik Topa, koji nije izgledao ništa drukčije nego prije godinu dana kada je napustio Questuru.

Bivši narednik bio je nizak i građen poput bačve; svjetlo sa stropa sjalo je na njegovu gotovo posve ćelavu glavu. Nagnuo je stolicu na stražnje noge i sjedio prekrizivši ruke na prsima. Podigao je pogled kad je Brunetti ušao, promotrio ga na trenutak tamnim očima pod gustim sijedim obrvama i spustio stolicu uz mukli udarac na pod. Ustao je i pružio ruku Brunettiju, jer više nije bio narednik i mogao se rukovati s commissariom na ravnoj nozi, no ta gesta u Brunettiju izazove odbojnost što ju je i prije osjećao prema naredniku, u kojem je pod površinom uvijek ključalo nasilje, baš kao što tek izlivena palenta vreba priliku da opeče usta onoga tko je se usudi kušati.

"Dobra večer, naredniče," pozdravi Brunetti stisnuvši mu ruku.

"Commissario," reče samo narednik.

Alvise je stajao gledajući sad jednoga sad drugoga i šutio.

"Možda bi mogli otići gore u moj ured i porazgovarati," predloži Brunetti.

"Da," složi se Topa.

Brunetti upali svjetlo kad su ušli, ali ne skine baloner kako bi mu dao do znanja da nema vremena za gubljenje, već samo sjedne za stol.

Topa sjedne na stolicu lijevo od stola.

"Onda?" upita Brunetti.

"Vianello me je nazvao i zamolio da odem do onoga kafića, "Pinette". Znao sam za to mjesto ali nisam nikad bio tamo. Nije mi se sviđalo to što sam čuo."

"Što si čuo?"

"Puno crnaca. I Slavena. Slaveni su gori." Brunetti, koji je bio sklon složiti se s ovom opaskom, ne reče ništa.

Topa shvati da ga nitko neće nagovarati da ispriča svoju dogodovštinu, pa odustane od komentara na temu nacionalnih i rasnih razlika i nastavi:

"Ušao sam i naručio čašu vina. Nekoliko je ljudi igralo karte za jednim stolom pa sam im prišao i potajice promatrao. Nisu imali ništa protiv. Naručio sam još vina i počeo razgovarati s nekim čovjekom za šankom. Jedan od kartaša je otišao pa sam zauzeo njegovo mjesto i odigrao nekoliko partija. Izgubio sam oko deset tisuća lira, a onda se čovjek koji je prije igrao vratio pa sam prestao igrati, otišao do šanka i popio još jednu čašu vina." Brunetti pomisli da bi Topa zanimljivije proveo večer da je ostao kod kuće gledati televiziju.

"A tučnjava, narednice?"

"Sad ću doći do toga. Nakon otprilike još četvrt sata, drugi kartaš napusti igru i oni me upitaju bih li htio još igrati. Rekao sam im da ne bih, pa čovjek koji je stajao sa mnom uz šank ode i odigra nekoliko partija. Onda se vrati onaj koji je otišao i naruči piće za šankom. Počnemo razgovarati i on me pita hoću li žensku. Rekao sam mu da to ne moram kupovati, da ih okolo dosta ima besplatnih, a on mi kaže da neću moći ono što mi on nudi."

"A što je to bilo?"

"Rekao je da mi može nabaviti djevojke, mlade djevojke. Rekao sam da me to ne zanima, da više volim žene, a onda me je počeo vrijeđati."

"Što je rekao?"

"Rekao je da me vjerojatno žene uopće ne zanimaju, a ja sam mu rekao da volim prave, zrele ženske a ne ono što mi on nudi. A onda se počeo smijati i viknuo nešto, mislim na jugoslavenskom, nekome od onih koji su igrali karte. Oni su se nasmijali. I tada sam ga udario."

"Zamolili smo te da odeš tamo i da se raspitaš, a ne da započneš tuču," reče Brunetti ne skrivajući ljutnju.

"Ne podnosim da mi se ljudi smiju," reče Topa napetim i srditim tonom kojeg se Brunetti sjećao.

"Je li on to ozbiljno mislio?"

"Tko?"

"Taj čovjek u kafiću. Koji ti je ponudio djevojke."

"Ne znam. Može biti. Nije izgledao kao svodnik, ali s njima se nikad ne zna."

"Bi li ga prepoznao da ga vidiš?"

"Ima slomljeni nos, lako ga je prepoznati."

"Jesi li siguran?" upita Brunetti. "Siguran u što?"

"Da je slomljen."

"Naravno da sam siguran," reče Topa podižući desnu ruku.

Osjetio sam kako puca hrskavica." "Bi li ga prepoznao na slici?" "Bih."

"Dobro, naredniče. Sada je za to kasno. Dođi sutra ujutro pregledati fotografije, možda ga pronađete." "Mislio sam da me Alvisе hoće uhititi." Brunetti mahne rukom kao da tjera muhe. "Zaboravi."

"Nitko ne može sa mnom tako razgovarati," reče Topa divljim tonom.

"Ujutro, naredniče," reče Brunetti.

Topa mu dobaci pogled koji podsjeti Brunettija na događaje oko posljednjeg uhićenja što ga je Topa izvršio: Topa zatim ustane i ode iz ureda ostavivši vrata otvorena. Brunetti pričekava punih deset minuta prije no što izađe. Vani je počelo kišiti, prva ledena zimska kišica, ali njen hladni dah bio mu je pravo olakšanje nakon vrućeg vala odvratnost što ga je oblio pri susretu s Topom.

14 Dva dana kasnije, ali ne prije no što je Brunetti zatražio nalog od sutkinje Vantuno, venecijanska je ispostava SIPa dostavila policiji popis svih mjesnih telefonskih poziva upućenih iz Trevisanovog stana i ureda tijekom šest mjeseci prije njegove smrti. Kao što je Brunetti očekivao, bilo je nekoliko poziva upućenih "Pinetti", ali nije bilo baš nikakve pravilnosti. Provjerio je popis međugradskih poziva, pogledao datume kad je netko nazvao govornicu na željezničkom

kolodvoru u Padovi, ali nije mogao uspostaviti nikakvu vezu između tih datuma i poziva upućenih u kafić u Mestreu.

Stavio je oba popisa ispred sebe na stol i počeo ih proučavati. Za razliku od međugradskih poziva, uz mjesne pozive bile su navedene adrese i imena vlasnika u dugačkom stupcu što se protezao desnim rubom na trideset stranica punih brojeva. Počeo je čitati stupac s imenima i adresama i odustao nakon nekoliko minuta.

Uzeo je popis, izašao iz ureda i spustio se stubama do sobe u kojoj je sjedila signorina Elettra. Na novom stolu kraj prozora stajala je ista Veninijeva staklena vaza, ručni rad, a u njoj ne osobito otmjen, ali zato nadasve veseo, ogroman buket pupavica.

Prizor je svojom pojavom upotpunjavala signorina Elettra, koja je danas imala šal čija se tajna sastojala u boji ukradenoj od kanarinaca. "Dobro jutro, commissario," rekla je kad je ušao, bljesnuvši veselim osmi jehom, kao što je veselo bilo cvijeće.

"Dobro jutro, signorina," reče on. "Imam pitanje za vas," i on prijateljski mahne glavom prema računalu dajući joj do znanja da misli i na računalo.

"To?" upita ona ugledavši telefonski ispis u njegovoj ruci.

"Da, to je popis Trevisanovih poziva. Napokon," doda on ne uspijevajući prikriti nezadovoljstvo što je utrošio toliko vremena čekajući da službenim putem dođe do podataka.

"Ali trebali ste mi reći da vam to hitno treba, commissario." "Imate prijatelja u poštanskoj upravi?" upita on, više se nimalo ne čudeći opsegu mreže signorine Elettre. "Giorgio," odgovori ona kratko.

Brunetti reče:

"Mislite li da bi on ... „

Osmjehnula se i pružila ruku. Predao joj je papire.

"Trebao bi mi ispis telefonskih brojeva prema učestalosti s kojom ih je koristio.“

Spustila je pogled i zapisala nešto u blok na stolu. Nasmi ješila se, dajući mu do znanja da je to dječja igra.

"Još nešto?“

"Da, želio bih znati koji se od tih brojeva odnose na javne telefone u kafićima, restoranima i govornicama.“

Opet se nasmi ješila odašiljući mu istu poruku.

"To je sve?"

"Ne, želio bih znati koji od tih brojeva pripada osobi koja ga je ubila." Ako je očekivao da će to pobilježiti, prevario se. "Ali mislim da to ne možete saznati." Brunetti ovo posljednje doda sa smi ješkom kako bi joj pokazao da ne misli ozbiljno.

"To ne možemo, ali možda se nalazi na ovom popisu," primi jeti ona mahnuvši ispisom. Vjerojatno je to točno, mislio je Brunetti.

"Kad bi to moglo biti gotovo?" upita on očekujući da će čuti broj dana.

Signorina Elettra baci pogled na sat a zatim prelista ispis da vidi koliko ima stranica. "Ako je Giorgio danas u uredu, to bi trebalo poslijepodne biti gotovo."

"Kako?" izleti Brunettiju prije nego je stigao sročiti suvislije pitanje.

"Zatražila sam da se instalira modem na donaćelnikovu telefonu," reče ona pokazujući metalnu kutiju što je stajala na stolu nekoliko centimetara od telefona. Žice su, primi jetio je Brunetti, vodile od te kutije do njezinog računala. "Sve što Giorgio treba učiniti je pozvati podatke, uključiti program koji će ih složiti prema učestalosti i onda ih poslati ovamo da ih moj pisač otisne. Zastala je na trenutak. "Brojevi će biti ispisani prema učestalosti uz datum i vrijeme poziva. Želite li znati koliko je svaki poziv trajao?" Držala je kemijsku iznad bloka i čekala na odgovor.

"Da. Mislite li da bi nam mogao pribaviti i popis poziva s javnog telefona u jednom kafiću u Mestreu?"

Kimnula je, zaokupljena pisanjem.

"Danas poslijepodne znači?" upita Brunetti.

"Da, ako je Giorgio tamo."

Posegnula je za slušalicom još dok je Brunetti izlazio iz ureda, vjerojatno u namjeri da pronađe Giorgia i da uz njegovu pomoć, i uz pomoć one četvrtaste naprave spojene s računalom, preskoči sve one prepreke kojima bi mu poštanska uprava mogla zapriječiti pristup informacijama, kao i sve one propise koji određuju što je dostupno a što nije bez sudskog naloga.

Kad se vratio u svoj ured, napisao je kratak izvještaj za Pattu i potrudio se da u grubim crtama izloži svoj plan za sljedećih nekoliko dana. Prvim dijelom dominirao je osjećaj frustracije, dok se drugi dio

sastojao od mašte i optimizma u jednakim omjerima, ali nadao se da će to zadovoljiti Pattu na neko vrijeme. Kad je to obavio, telefonirao je Ubaldu Lottu i zamolio ga za sastanak poslijepodne, uz objašnjenje da su mu potrebni podaci o Trevisanovoj odvjetničkoj praksi. Nakon što je malo oklijevao i uporno tvrdio da ništa ne zna o odvjetničkoj praksi, osim onoga što se tiče financija, Lotto je nevoljko pristao i rekao Brunettiju da dođe u njegov ured u pet i trideset.

Kako se pokazalo, taj je ured bio u istoj zgradi i na istome katu kao i Trevisanov odvjetnički ured, a bio je u Via XXII Maržo iznad Banca Commerciale d'Italia, što je u poslovnom smislu bila adresa kakvu se u Veneciji može samo poželjeti. Brunetti se pojavio nekoliko minuta prije pet i trideset i uveden je u ured koji je toliko napadno svjedočio o poslovnosti da je bio gotovo tipski; takav bi ured mladi i bistri televizijski redatelj izabrao za scenu u kojoj se pojavljuje mladi i bistri knjigovođa. Na površini velikoj kao polovica teniskog igrališta bilo je osam pisanih stolova, a na svakom terminal s monitorom; radni prostor oko svakog stola bio je ograđen sklopivom pregradom do visine struka, presvučenom zelenim platnom. Osam mladih ljudi, pet muškaraca i tri žene sjedili su za računalima; Brunetti sa zanimanjem primi jeti da nitko nije svrnuo pogled na njega kad je prošao između stolova slijedeći službenika koji ga je vodio kroz ured.

Mladi se službenik tada zaustavio pred vratima, pokucao dvaput a onda, ne čekajući odgovor, otvorio vrata i propustio Brunettija. Kad je ušao, Brunetti primi jeti Lotta kako stoji pokraj visokoga ormara na drugom kraju sobe i zatim se naginje naprijed kako bi nešto odatle dohvatio. Brunetti začu kako su se vrata za njim zatvorila i pogleda preko ramena da vidi je li i mladić ušao u sobu. Nije ušao. Kad se opet okrenuo, Lotto se malo odmaknuo od ormara i u desnoj je ruci držao bocu slatkoga vermuta, a u lijevoj dvije niske čaše.

"Jeste li za piće, commissario?" upitao je. "Ja obično popijem čašicu u ovo doba."

"Rado," reče Brunetti koji inače nije volio slatka pića. "Dobro bi mi došlo." Nasmi ješi se, a Lotto mu mahne da mu se pridruži na drugom kraju ureda, gdje je stajao niski stolić na tankim nogama s po jednom stolicom sa svake strane.

Lotto obilno natoči piće u čaše i odnese ih na drugi kraj sobe. Brunetti uzme jednu, zahvali mu, no pričekava da njegov domaćin

spusti bocu na stol i sjedne, a zatim je podigne, nasmi je se svojim najprijateljskijim osmi jehom i reče: "Cin, cin." Slatka tekućina klizne mu preko jezika i niz grlo, ostavljajući za sobom sluzavi talog. Slatkoća je potisnula i zagadila okus alkohola; činilo mu se da pije losion za poslije brijanja s likerom od marelica.

Premda su se kroz prozor sobe vidjeli jedino prozori zgrade s druge strane ulice, Brunetti reče:

"Svaka čast, imate vrlo elegantan ured."

Lotto mahne čašom kroz zrak ispred sebe kao da želi odgurnuti taj kompliment.

"Hvala, dottore. Nastojimo stvoriti ugođaj koji ulijeva povjerenje, koji govori našim klijentima da su njihovi poslovi sigurni u našim rukama i da znamo kako ih treba voditi."

"To sigurno nije lako," primi jeti Brunetti.

Sjena prijeđe Lottovim licem i, premda je odmah nestane, odnese nešto od njegova osmi jeha.

"Bojim se da vas nisam razumio, commissario."

Brunetti pokuša ostaviti dojam plahog čovjeka koji se teško sporazumi jeva i koji se, eto, opet loše izrazio.

"Mislim zbog novih zakona, signor Lotto. Vjerojatno ih je teško razumjeti i primi jeniti. Otkako je nova vlada promi jenila propise, moj knjigovođa mi kaže da nije siguran što mu je činiti i kako ispuniti obrasce." Otpio je gutljaj, ali vrlo mali, moglo bi se reći skrušeni mali gutljaj, i nastavio: "Naravno moje financije nisu tako komplicirane da bi nekoga dovele u nedoumicu, ali pretpostavljam da vi imate puno klijenata čije financije zahtijevaju pažnju stručnjaka." Opet je malo gutnuo. "Ja se naravno ne razumijem u te stvari," produži on i letimice pogleda Lotta koji je, kako se činilo, pažljivo slušao. "Želio sam se stoga naći s vama kako bih vas zamolio da mi date na uvid podatke koji su po vašem mišljenju važni za financijsko poslovanje avvocata Trevisana. Vi ste, zar ne, bili njegov knjigovođa? I njegov komercijalni direktor?"

"Da," odgovori kratko Lotto. A zatim upita neutralnim tonom:

"Kakve podatke?"

Brunetti se velikodušno nasmi ješi i mahne rukama kao da želi odbaciti prste.

"To je ono u što se ne razumi jem i zašto sam došao k vama. Budući da vam je avvocato Trevisan povjerio svoje financije, mislio sam da biste mi mogli reći je li bilo klijenata koji su možda - ne bih želio upotrijebiti krivu riječ - bili nezadovoljni sa signor Trevisanom."

"Nezadovoljni, commissario?"

Brunetti se zagleda u svoja koljena kao čovjek kojega je ponovno sputala nesposobnost izražavanja i kojega će Lotto zasigurno držati jednako nesposobnim i kao policajca.

Lotto prekine ovu podužu šutnju.

"Bojim se da još uvijek ne razumi jem," reče on ponešto pretjerano zbunjeno što je, na Brunettijevo zadovoljstvo, značilo da Lotto vjeruje kako se nalazi u društvu čovjeka nenavikla na prepedenost i domišljatost.

"Pa, signor Lotto, kako nemamo motiv za ubojstvo..." reče Brunetti.

"Ne radi se o pljački?" prekine ga Lotto, podižući pritom iznenađeno obrve.

"Ništa nije ukradeno."

"Zar nije razbojnika moglo nešto prestrašiti? Iznenaditi?"

Brunetti ovoj mogućnosti pokloni pozornost kakvu bi zavrijedila da je se dosad nitko nije sjetio, a očito je želio da Lotto u to povjeruje.

"To je moguće," reče Brunetti kao da razgovara sa sebi ravnim.

Kimnuo je glavom pretvarajući se da razmatra tu novu zamisao. A onda se s pasjom tvrdoglavošću vrati prvobitnoj zamisli. "Ali ako se ne radi o tome? Ako je posrijedi smišljeno ubojstvo, onda bi motiv trebalo tražiti u njegovom poslu." Brunetti se upita hoće li Lotto prekinuti ovaj spori tijek njegovih misli prije nego spomene drugu vjerojatnost, a to je da bi motiv možda trebalo tražiti u Trevisanovom privatnom životu.

"Želite li reći da je to možda učinio neki klijent?" upita Lotto glasom punim nevjerice; ovaj policajac očito nikad neće shvatiti koju je vrstu klijenata imao Trevisan.

"Znam da je to mala vjerojatnost," reče Brunetti i uputi mu, tako se barem nadao, nervozni osmi jeh.

"Možda je signor Trevisan kao odvjetnik došao u posjed informacija koje su za njega postale opasne."

"O nekom od svojih klijenata? To mislite, commissario?" Lotto se toliko iznenadio da je postalo očito kako misli da može kontrolirati ovoga policajca "Da."

"Nemoguće."

Brunetti se opet blijedo osmjehne.

"Shvaćam da je u to teško vjerovati, ali moramo pregledati popis Trevisanovih klijenata, ako zbog ničeg drugog a onda zato da isključimo tu mogućnost, pa sam pomislio da biste nam ga vi kao njegov komercijalni direktor mogli dati."

"Vi ih želite u to uvući?" upita Lotto potrudivši se da Brunetti dobro čuje naglo ogorčenje u njegovom glasu.

"Uvjeravam vas da ćemo sve učiniti kako oni ne bi saznali da imamo njihova imena."

"A ako ne dobijete ta imena?" "Morat ćemo tražiti sudski nalog."

Lotto ispije svoje piće do kraja i stavi praznu čašu na stol. "Možda bih im mogao reći da sastave taj popis za vas." Otpor se osjećao u glasu. Konačno, razgovarao je s policijom. "Ali želio bih da imate na umu kako to nije ona vrsta ljudi koje policija obično istražuje."

U normalnim okolnostima, Brunetti bi bio rekao da se posljednjih nekoliko godina policija uglavnom bavila istragama nad "tom vrstom ljudi", ali odlučio je to prešutjeti pa zato samo reče: "Zahvaljujem vam, signor Lotto."

Knjigovođa pročisti grlo. "Je li to sve?"

"Da," reče Brunetti vrteći preostalu tekućinu u čaši i gledajući kako se penje uz stjenke i klizi opet dolje. "Još sam nešto htio, ali to jedva vrijedi spomena." Gusta tekućina u Brunettijevoj čaši sklizne s jedne strane na drugu.

"Da?" upita Lotto bez pravog zanimanja, sada kad je glavni razlog policajčeva posjeta bio riješen.

"Rino Favero," reče Brunetti, puštajući da to ime lagano lebdi sobom kao što leptir lebdi u struji zraka.

"Što?" reče Lotto previše iznenađen da bi to mogao sakriti. Zadovoljan učinkom, Brunetti zatrepće na svoj najgluplji način i opet se zagleda u tekućinu u čaši. Lotto promijeni ton i upita neutralnim glasom:

"Tko?"

"Favero. Rino. Bio je knjigovođa. U Padovi, ako se ne varam. Pitao sam se poznajete li ga, signor Lotto?"

"Možda sam negdje čuo to ime. Zašto pitate?"

"Nedavno je stradao. Od vlastite ruke." Brunettiju se ovo učini kao eufemizam kojim bi se netko njegovog društvenog položaja trebao poslužiti kada govori o samoubojstvu osobe Faveroovog društvenog položaja. Zastao je čekajući da vidi kolika je Lottova znatiželja.

"Zašto pitate?"

"Mislio sam da bi za vas, ako ga znate, to mogao biti veliki udarac, izgubiti dva prijatelja u tako kratkom roku."

"Ne, nisam ga poznavao, ne osobno, barem." Brunetti mahne glavom.

"Vrlo tužno."

"Da," složi se Lotto, pa ostavi ovu temu i ustane. "Jeste li još što htjeli, commissario?"

Brunetti nespretno ustane gledajući oko sebe gdje bi odložio čašu pa je napokon Lotto uzme od njega i stavi pokraj druge čaše na stol: "Ne, samo taj popis klijenata."

"Sutra. Ili prekosutra," reče Lotto zaputivši se prema vratima. Brunetti pomisli da će prije biti ovo drugo, ali svejedno pruži knjigovođi ruku i rječito mu zahvali na suradnji i na vremenu koje mu je posvetio.

Lotto isprati Brunettija do uredskih vrata, rukuje se još jednom, a zatim za njim zatvori vrata. U hodniku Brunetti na trenutak zastane da pogleda diskretnu brončanu pločicu nadesno od vrata na suprotnoj strani: C. TREVISAN, AVVOCATO. Ni na trenutak ne posumnja da jednako ozračje učinkovitosti vlada i iza ovih vrata, no sada je bio siguran da su dva ureda povezana više nego samom lokacijom i unutrašnjim uređenjem, baš kao što je bio siguran da su oba u nekoj vezi s Rinom Favero.

15Sljedećega jutra Brunetti nađe na svom radnom stolu faksporuku od della Cortea s kopijom dosjea o Rinu Favero, o čijoj smrti se još uvijek novinarima i javnosti govorilo kao o samoubojstvu. Iz dosjea ne sazna ništa više o Faveroovoj smrti od onoga što mu je satnik della Corte rekao preko telefona, no nađe neke zanimljive podatke o Faveroovom položaju u društvu i u financijskim krugovima Padove,

uspavanom i bogatom gradu na oko pola sata vožnje zapadno od Venecije.

Favero se specijalizirao za poslovanje korporacija i imao je ured sa sedam knjigovođa, koji je bio na osobito dobru glasu, ne samo u Padovi nego i u cijeloj pokrajini. Klijenti su mu bili mnogi krupni poduzetnici i industrijalci, jer u ovom kraju ima puno tvornica, ali također i predstojnici triju odsjeka padovanskog sveučilišta, jednog od najboljih u Italiji. Brunetti je prepoznao imena brojnih trgovačkih društava čije je račune Favero pregledavao, kao i imena njegovih privatnih klijenata. Nije mogao uočiti nikakvu pravilnost: kemikalije, kožna galanterija, putničke agencije, uredi za zapošljavanje, odsjek za političke znanosti. Brunetti nije vidio načina da ih poveže.

Bio je nervozan i željan akcije ili barem promjene mjesta, pa pomisli da bi mogao otići u Padovu i porazgovarati s della Corteom, ali kad je bolje promislio zaključi da će ga radije nazvati. To ga podsjeti na della Corteovo upozorenje da nikome ne govori o Faveru, čime mu je dao naslutiti da bi se o Faveru još štošta moglo saznati - a možda i o padovanskoj policiji - puno više no što mu je della Corte želio otkriti.

"Della Corte," javi se satnik čim je telefon zazvonio.

"Dobro jutro, capitano. Ovdje Brunetti iz Venecije." "Dobro jutro, commissario."

"Zanima me ima li kod vas što novo," reče Brunetti. "Ima."

"O Faveru?"

"Da," odgovori della Corte kratko. Zatim doda: "Izgleda da nas dvojica imamo zajedničkih prijatelja, dottore."

"Imamo li?" upita Brunetti, iznenađen ovom primjedbom.

"Nakon što sam s vama jučer razgovarao, nazvao sam neke ljude." Brunetti je šutio.

"Spomenuo sam vaše ime," reče della Corte, "usput." Brunetti nije vjerovao.

"Koje ljude?"

"Riccarda Fosca, na primjer. U Milano."

"Pa, kako je on?" upita Brunetti, premda ga je više zanimalo zašto se della Corte raspitivao o njemu kod novinara sklonom

istraživačkom novinarstvu, jer je bio siguran da Fosca nije nazvao slučajno.

"Rekao mi je neke stvari o vama," reče della Corte. "Same dobre stvari."

Da mu je prije dvije godine netko rekao kako je policajac nazvao novinara ne bi li saznao može li vjerovati drugome policajcu, Brunetti bi se iznenadio, ali sada ga samo obuzme tuga pri pomisli na što su se sveli.

"Kako je Riccardo?" upita ljubaznim tonom.

"Dobro je, dobro. Šalje vam pozdrave." "Je li se oženio?"

"Da, lani."

"Sudjelujete li i vi u potjeri?" upita Brunetti, aludirajući na Foscoe prijatelje u policiji koji se još uvijek nadaju, premda je od pucnjave prošlo dosta vremena, da će uhvatiti napadače koji su ga osakatili.

"Da, ali ništa nismo saznali. A vi?" upita della Corte, i Brunettiju bi drago da ovaj uzima zdravo za gotovo kako i on još uvijek traži, makar je trag star više od pet godina.

"Ništa. Jeste li još zbog čega zvali Riccarda?"

"Zanimalo me može li mi što korisno reći o Faveru, nešto do čega mi ne možemo doći."

"Pa, je li vam rekao?" zanimao se Brunetti.

"Nije."

Slijedeći svoje šesto čulo, Brunetti upita:

"Jeste li ga zvali iz ureda?"

Zvuk koji della Corte proizvede mogao se nazvati smi jehom.

Brunetti ne reče ništa, pa uslijedi duža stanka koju napokon prekine della Corte:

"Imate li izravni telefon?" Brunetti mu da broj.

"Nazvat ću vas za deset minuta."

Dok je čekao na della Corteov poziv, Brunetti se poigravao mišlju da nazove Fosca i sazna nešto o policajcu, ali nije želio okupirati liniju, osim toga, činilo mu se dovoljnom preporukom to što je della Corte spomenuo novinara. Della Corte nazove četvrt sata kasnije. Slušao je njegov glas zaglušen bukom prometa, tuljenjem automobilskih truba i brujanjem motora.

"Pretpostavljam da je vaša linija sigurna," reče della Corte kao da mu želi dati do znanja da njegova nije. Brunetti ga umalo upita od čega, ali se suzdrži.

"Što se kod vas događa?" upita Brunetti.

"Promi jenili smo uzrok smrti. Sada je to samoubojstvo. Službena verzija."

"Kako to mislite?"

"U autopsijskom izvještaju sada stoji dva miligrama." "Sada?" začudi se Brunetti.

"Sada," ponovi della Corte.

"Znači da je Favero mogao voziti?" upita Brunetti.

"Točno. Uvezao je kola u garažu, zatvorio vrata i, ukratko, ubio se." Della Corteov glas bio je napregnut od ljutnje. "Ne mogu naći suca koji bi izdao nalog za nastavak istrage o ubojstvu ili za ekshumaciju tijela za drugu autopsiju."

"Kako ste dobili prvi izvještaj, onaj zbog kojeg ste me zvali?"

"Razgovarao sam s patologom koji je obavio autopsiju; on je asistent u bolnici."

"I?" upita Brunetti.

"Kad su mu vratili laboratorijski izvještaj - analizu krvi je obavio odmah nakon autopsije, ali je poslao uzorke u laboratorij na potvrdu - u njemu je stajalo da je razina barbiturata niža nego što je on ustanovio."

"Je li provjerio svoje bilješke? Što je bilo s uzorcima?"

"Nestali su." "Nestali?"

Della Corte se ni ne potruđi odgovoriti. "A gdje su bili?"

"U laboratoriju, na patološkom odjelu." "A što se obično s njima radi?"

"Nakon što se izda službeni autopsijski izvještaj, pohranjuje ih se na godinu dana a onda uništi."

"A ovoga puta?"

"Kad je stigao službeni izvještaj, provjerio je bilješke da vidi je li pogriješio. A zatim me nazvao." Della Corte zastane na trenutak pa nastavi: "To je bilo prije dva dana. Nakon toga me nazvao da mi kaže kako su njegovi rezultati očito bili pogrešni."

"Netko je s njim razgovarao?"

"Naravno," odgovori oštro della Corte. "Jeste li vi što rekli?"

"Ne, nije mi se svidjelo ono što mi je rekao o bilješkama kad sam s njim drugi put razgovarao. Zato sam se sada složio da se takve stvari događaju, tobože sam se ljutio na njega što je pogriješio i upozorio ga da sljedeći put bude pažljiviji pri autopsiji."

"Povjerovao vam je?"

Della Corte odgovori kao da sliježe ramenima:

"Tko zna!"

"I što dalje?" upita Brunetti.

"Nazvao sam Fosca da ga pitam za vas." Brunetti začuje šum na liniji i odmah se upita prisluškuju li njegov telefon, no onda se taj šum pretvori u zveckanje i pijukanje, što je značilo da della Corte ubacuje još kovanica u telefon.

"Commissario" reče della Corte, "ostalo mi je još samo nekoliko kovanica. Možemo li se naći i porazgovarati o ovome?"

"Naravno. Neslužbeno?" "Apsolutno."

"Gdje?" upita Brunetti.

"Na pola puta?" predloži della Corte.

"Mestre?"

"U "Pinetti"?"

"Večeras u deset?"

"Kako ću vas prepoznati?" upita Brunetti, nadajući se da makar je policajac, della Corte ne izgleda kao policajac. "Ja sam ćelav. Kako ću vas prepoznati?" "Ja izgledam kao policajac."

16Te iste noći u deset minuta do deset Brunetti siđe niz stube željezničkoga kolodvora u Mestreu i skrene lijevo, nakon što je prethodno ustanovio gdje se nalazi Via Fagare. Kao i uvijek, automobili su bili protupropisno parkirani ispred kolodvorske zgrade, a lagani promet tekao je u oba smjera. Prešao je ulicu i nastavio lijevom stranom. Na drugom križanju skrenuo je desno i krenuo je prema središtu grada. Na obje strane ulice metalni zastori prekrivali su male trgovine, poput rešetaka na srednjovjekovnim utverdama za obranu od eventualnog noćnog napada.

Povremeni zapuši vjetra lijeno su vrtjeli papire i lišće u krugovima oko njegovih nogu; smetala ga je neobična buka prometa, kao i uvijek kad bi se našao izvan Venecije. Svi su se žalili na venecijansku klimu, vlažnu i neumoljivu, ali za Brunettija je mukla jeka prometa bila daleko gora, kao i strašan smrad ispušnih cijevi, te

se nije mogao dosta načuditi kako ljudi mogu živjeti s automobilima i prihvatiti ih kao dio svakodnevnoga života. A opet, svake je godine sve više Venecijanaca napuštalo grad i selilo se ovamo zbog smanjene gospodarske djelatnosti i neumjereno visokih najamnina. Bilo mu je jasno da ekonomski razlozi mogu otjerati ljude iz vlastitoga grada. Ali da to zami jene ovim? Slabi je to bio boljitak.

Nakon nekoliko minuta ugleda neonski natpis na kraju sljedećega bloka. Slova su se spuštala okomito od vrha zgrade sve do visine čovjeka i moglo se pročitati "B___in_ta". S rukama u džepovima, nagnuvši malo ramena, ušao je u kafić a da pritom nije ni taknuo poluotvorena vrata.

Vlasnik kafića očito je previše gledao američke filmove, jer ga je pokušao urediti poput onih u kojima se razmeće Victor Matujre. Zid iza šanka bio je obložen zrcalima, na kojima se nakupilo toliko prašine i dima da se u njima više ništa nije moglo jasno odraziti. Umjesto brojnih redova boca, tako tipičnih za talijanske kafiće, ovdje je bio samo jedan red, sve bourbon i scotch. Umjesto ravnoga šanka i aparata za espresso, ovdje je šank bio u obliku konjske potkove u čijem je središtu stajao šanker s pregačom oko pojasa, nekad davno bijelom.

S obje strane šanka bili su stolovi. Za onima slijeva sjedili su muškarci, po trojica ili četvorica, i kartali; za onima zdesna sjedili su parovi, očito zaokupljeni drugim igrama na sreću. Na svim su zidovima bile uvećane fotografije američkih filmskih glumaca, a mnogi su od njih djelovali nezadovoljni sudbinom koja im je odredila da gledaju što se ovdje događa.

Četiri muškarca i dvije žene stajali su za šankom. Prvi, nizak i zdepast, zaštitnički je objeručke držao čašu i buljio u njen sadržaj. Drugi, viši i mršaviji, stajao je leđima okrenut šanku i polagano se osvrtao s jedne strane na drugu, promatrajući najprije kartaše, a zatim one druge igrače. Treći je bio ćelav, očito della Corte. Četvrti muškarac, sama kost i koža, stajao je između dvije žene i nervozno okretao glavu sad na jednu sad na drugu stranu, već prema tome koja mu je od njih nešto govorila. Odmjerio je Brunettija kad je ušao, a kad su žene primi jetile da ga gleda, i one su se okrenule. Pogled triju suđenica dok režu nit ljudskog života ne bi bio mračniji.

Brunetti pride della Corteu, mršavom čovjeku izborana lica i gustih brkova, i pljesne ga po ramenu. A zatim na venecijanskom dijalektu i puno glasnije no što je trebalo, reče:

"Ciao, Bepe, come stat? Oprosti, kasnim ali ona moja kuja od žene..." Ne dovršivši rečenicu, mahne rukom po zraku ljutitom kretnjom nami jenjenom svim kujama, svim ženama. Okrene se šankeru pa reče još glasnije: "Amico mio, daj mi jedan whiskey." A zatim okrenuvši se della Corteu doda: "Što ti piješ, Bepe? Daj nam još jedan." Kad se opet okretao prema šankeru pazio je da se okrene cijelim tijelom, ne samo glavom, i da se okrene više no što treba. Kako bi, tobože, zadržao ravnotežu, uhvatio se jednom rukom za šank i promumljao ponovo: "Kuja."

Kad je whiskey stigao, zgrabio je čašu, popio na dušak, tresnuo čašom o šank i obrisao usta nadlanicom. I drugi se whiskey pojavi pred njim na šanku, ali prije no što ga dohvati, della Corte pruži ruku i uzme čašu.

"Cin, cin, Guido," reče della Corte dižući čašu i naginjući je prema Brunettiju kretnjom punom starog prijateljstva. Otpio je gutljaj, pa još jedan. "Hoćeš li sa mnom u lov krajem tjedna?"

Nisu bili predvidjeli scenarij za ovaj sastanak, ali Brunetti je pretpostavljao da je bilo koja tema dobrodošla za dva sredovječna pijanca u jeftinom kafiću u Mestreu. Odgovorio je da bi rado išao, ali ona njegova kuja hoće da ostane kod kuće ovaj vikend, jer im je godišnjica i očekuje da je odvede negdje na večeru. Zašto uopće ima štednjak u kući ako mu ne može skuhati večeru? Nakon nekoliko minuta ovakvog razgovora, jedan par ustane od stola i izađe iz kafića. Della Corte naruči još dva pića, povuče Brunettija za rukav prema praznom stolu i pomogne mu spustiti se na stolicu. Kad je stiglo piće, Brunetti nasloni bradu na dlan i upita tihim glasom:

"Već ste dugo tu?"

"Oko pola sata," reče della Corte glasom u kojem se više nije osjećao alkohol niti dijalekt Veneta kojim je govorio za šankom.

"I?" upita Brunetti.

"Onaj čovjek za šankom, s one dvije žene," reče della Corte i zastane da otpije gutljaj, "često muškarci uđu u kafić i s njim porazgovaraju. Jedna od tih žena već je dvaput popila piće, svaki put

s drugim muškarcem. Druga je izašla s jednim i vratila se sama dvadeset minuta kasnije.“

"Brz posao," reče Brunetti, a della Corte ponovno kimne i opet gutne iz čaše.

"Sudeći po izgledu," nastavi della Corte, "rekao bih da je na heroinu." Bacio je pogled prema šanku i široko se nasmi ješio jednoj od žena kad su im se pogledi sreli. "Sigurni ste?" upita Brunetti.

"Bavio sam se narkomanima šest godina. Vidio sam na stotine takvih kao on.“

"Ima li što novo u Padovi?" upita Brunetti. Tijekom razgovora nisu pokazivali osobito zanimanje za druge ljude u kafiću, ali su i jedan i drugi pamtili lica i budno pratili što se događa.

Della Corte odmahne glavom.

"Više to uopće ne spominjem, ali poslao sam povjerljivog čovjeka u laboratorij da provjeri nedostaje li još što.“

"I?“

"Netko je bio vrlo pažljiv. Nedostaju sve bilješke i uzorci, sve što se odnosi na autopsije učinjene toga dana." "Koliko ih je bilo?“

"Tri.“

"U Padovi?" upita Brunetti ne uspijevajući prikriti iznenađenje.

"Dvoje je staraca umrlo u bolnici nakon što su jeli pokvareno meso. Salmonella. Bilješke patologa i uzorci uzeti pri autopsiji također su nestali.“

Brunetti kimne.

"Tko je to mogao učiniti?" upita satnika. "Ili, tko je to mogao organizirati?“

"Onaj tko mu je dao barbiturate." Brunetti kimne.

Šanker obiđe stolove. Brunetti odvoji bradu od dlana i mahne mu da donese još dva whiskeya, premda je jedva taknuo čašu što je stajala ispred njega.

"U laboratoriju imaju takve plaće da se s nekoliko stotina tisuća lira može koješta postići," reče della Corte. Dvojica uđu u kafić uz smijeh i glasni razgovor, onako kako to obično čine ljudi kada žele da ih se primi jeti.

"Ima li što novo o Trevisanu?" upita della Corte.

Brunetti odmahne glavom s dubokoumnim uvažavanjem kakvo pijanci pridaju beznačajnim stvarima.

"I što sada?" nastavi della Corte.

"Mislim da će jedan od nas morati pogledati robu," reče Brunetti kad se šanker približio stolu. Podigao je pogled, nasmi ješio se šankeru, dao mu znak da spusti njihove čaše na stol i mahnuo mu da se približi.

"Piće za signorine" reče i mahne nesigurno rukom prema ženama koje su stajale za šankom, još uvijek u društvu istoga čovjeka.

Šanker kimne, ode iza šanka i natoči dvije čaše bijeloga pjenušca. Brunetti je bio siguran da se radi o najgoroj vrsti prošeka, i jednako tako siguran da će mu u računu stajati francuski šampanjac. Šanker se zatim primakne onom muškarcu s dvjema ženama, nagne se naprijed, stavi čaše na šank i reče mu nešto, a ovaj tada pogleda Brunettija. Zatim se okrene i reče nešto ženi koja mu je stajala slijeva, niskoj i tamnoputoj, velikih ustiju i crvenkaste kose rasute po ramenima. Pogledala je u njega, pa u čaše, pa u Brunettija. Nasmi ješio se, napola se podigao sa stolice i nespretno joj se naklonio.

"Ludi ste," reče della Corte, razvuče usta u širok osmi jeh i dohvati čašu s pićem.

Umjesto odgovora, Brunetti mahne onima za šankom i nogom odgurne praznu stolicu sebi slijeva. Nasmi ješi se ženi i pokaže na stolicu. Crvenokosa se odvoji od prijatelja, uzme svoju čašu i zaputi se prema Brunettijevom stolu. Vidjevši kako mu prilazi, Brunetti joj se ponovo nasmi ješi i upita tiho della Cortea:

"Jeste li došli autom?"

Satnik kimne.

"Dobro. Kad dođe ovamo, otidite. Čekajte da izađemo, a onda nas slijedite."

Kad je žena došla do stola, della Corte ustane odgurnuvši stolicu i gotovo se sudari sa ženom tobože iznenađen njenim dolaskom. Pogleda je na čas a onda reče:

"Dobra večer, signorina. Izvolite sjesti," potpuno se prepustivši dijalektu i rastežući usta u široki osmi jeh.

Žena zagladi suknju i sjedne pokraj Brunettija. Nasmi ješi mu se i on opazi da se ispod sloja skorene šminke krije zgodna djevojka pravilnih zubi, tamnih očiju i kratkog, veselog nosića.

"Buona sera," gotovo je prošaptala. "Hvala za šampanjac."

Della Corte se nagne preko stola i pruži Brunettiju ruku. "Moram ići, Guido. Nazvat ću te sljedeći tjedan."

Brunetti zanemari ispruženu ruku posvetivši svu pažnju ženi. Della Corte pogleda muškarce za šankom, nasmi ješi se, slegne ramenima i izađe zatvorivši vrata za sobom.

"Ti chiami Guido?" upita žena, obraćajući mu se prisno s "tu" i dajući mu do znanja o čemu se tu zapravo radi.

"Da, Guido Bassetti. A kako se ti zoveš, srce"?

"Mara," odgovori ona i nasmi je se kao da je rekla nešto osobito pametno. "Kako ti ide, Guido?" Njene riječi otkriju Brunettiju strani izgovor, sasvim sigurno latinskog porijekla, premda nije mogao zaključiti radi li se o španjolskom ili portugalskom, no još mu jače zazvoni drska dvosmislenost njezinog pitanja.

"Dobro, ja sam vodoinstalater," odgovori Brunetti pokušavajući zvučati ponosno, a vulgarnom kretnjom ruke pokaže da mu je jasno na što cilja.

"Vrlo zanimljivo," reče Mara i opet se nasmi je, ali nije znala što bi rekla.

Brunetti primi jeti da mu je druga čaša gotovo puna, a treća netaknuta. Popije još malo iz druge, odgurne je i dohvati treću.

"Zgodna si ti djevojka, Maro," primi jeti on, ne skrivajući činjenicu da je to potpuno nevažno za posao koji im predstoji. Djelovala je kao da ju za to nije ni najmanje briga.

"Je li onaj za šankom tvoj prijatelj?" Brunetti pokaže bradom prema šanku gdje je čovjek još uvijek stajao iako one druge žene više nije bilo.

"Da," odgovori Mara.

"Stanuješ u blizini?" upita opet Brunetti kao čovjek koji ne želi gubiti vrijeme. "Da."

"Možemo li tamo?"

"Možemo." Ponovno se nasmi ješila i on primi jeti kako nastoji izrazom lica pokazati neku toplinu i zanimanje.

Otjera od sebe svaku ljubaznu misao.

"Koliko?"

"Sto tisuća," odgovori ona brzinom žene koja je već previše puta čula to pitanje.

Brunetti se nasmi je, otpije još jedan gutljaj, a zatim naglo ustane tako da gurne i prevrne stolicu.

"Ti si, Maro, luda. Imam ženu kod kuće. Dat će mi badava."

Slegnula je ramenima i pogledala na sat. Bilo je jedanaest, a u zadnjih dvadeset minuta nitko nije ušao u kafić. Vidio je da računa isplati li joj se.

"Pedeset," rekla je, očito odlučivši uštedjeti na vremenu i trudu.

Brunetti spusti čašu, još uvijek napola punu, na stol i zgrabi je za nadlakticu.

"Dogovoreno, mala Maro, a sada da ti pokažem što može pravi muškarac."

Ustala je bez otpora. Vukući je za ruku Brunetti ode do šanka. "Koliko sam dužan?" upita šankera.

Šanker bez oklijevanja reče: "Šezdeset tri tisuće lira."

"Jesi normalan?" pobjesni Brunetti. "Za tri čaše šugavog whiskeya?"

"I dvije za prijatelja i šampanjac za dame," reče šanker.

"Dame," ponovi zajedljivo Brunetti, ali gurne ruku u džep i izvadi lisnicu. Uzeo je novčanice od pedeset, od deset i tri od po tisuću lira i bacio ih na šank. Prije nego što je uspio vratiti lisnicu u džep, Mara se okrene i zgrabi ga za ruku.

"Možeš platiti mom prijatelju," reče ona pokazujući glavom mršavog čovjeka za šankom, koji se bez traga osmi jeha na licu zagleda u Brunettija. Brunetti se osvrne oko sebe, pocrveni od zbunjenosti kao čovjek koji traži tko će mu pomoći da ovo shvati. Nitko se ne odazove. Uzme novčanicu od pedeset tisuća lira iz lisnice i baci je na šank, ne gledajući u čovjeka koji ni ne svrne pogled na novac. Zatim, iskaljujući se zbog povrijeđena ponosa, Brunetti zgrabi ženu za ruku i povuče je prema vratima. Ona zastane tek toliko da dohvati jaknu od imitacije leopardove kože s vješalice pokraj vrata, a zatim izađe na ulicu s Brunettijem, koji tresne vratima.

Kad su se našli vani, Mara skrene lijevo i požuri naprijed. Brzo je koračala, no sputavala ju je uska suknja i visoke potpetice pa ju je Brunettiju lako stizao. Kod prvog je ugla skrenula lijevo a zatim se nakon trećih vrata zaustavila. Ključ joj je već bio u ruci. Otključala je vrata i ušla, ni pogledala nije slijedi li je Brunetti, koji je na trenutak zastao, tek toliko da vidi kako auto zakreće u usku ulicu.

Svjetla su dvaput bljesnula i on krene za ženom u kuću. Na vrhu jedinog niza stuba, otvorila je vrata s desne strane i ostavila ih otvorena za Brunettija. Ušao je u sobu s jednim prozorom, zatvorenim i spuštenih rebrenica, u kojoj je bio nizak divan prekriven prugastim pokrivačem jarkih boja, pisaći stol i dvije stolice. Upalila je svjetlo; gola i slaba žarulja visjela je sa stropa o kratkom komadu žice.

Ne mareći za Brunettija, Mara skine jaknu i pažljivo je stavi na naslon stolice. Sjedne na rub kreveta, sagne se i otkopča cipele. Brunetti začu uzdah olakšanja kad ih je izula. Kao da ga nema, ustala je, otkopčala suknju, svukla je i pažljivo je položila preko jakne. Ispod nije imala ništa. Sjela je, zatim legla na divan, još uvijek ga ne pogledavši.

"Ako mi želiš pipati grudi, to se posebno plaća," rekla je i okrenula sa da poravna pokrivač ispod ramena.

Brunetti prijeđe sobu i sjedne na drugu stolicu, ne onu na kojoj je bila odjeća.

"Odakle si, Maro?" reče svojim normalnim glasom, standardnim talijanskim, bez traga dijalekta.

Pogledala ga je, iznenađena pitanjem ili normalnim tonom. "Slušaj, gospodine vodoinstalateru," reče ona više umornim nego oštrim tonom, "nisi došao ovamo razgovarati, a nisam ni ja, obavimo što imamo da mogu natrag na posao, jasno?" Ispružila se na leđima i raširila noge.

Brunetti odvrati pogled.

"Odakle si, Maro?" upita je ponovo.

Skupila je noge, spustila ih na pod i sjela da ga pogleda.

"Slušaj, ako hoćeš ševu, onda dođi, u redu? Nemam vremena cijelu noć sjediti i razgovarati. A odakle sam ja, to se tebe ne tiče."

"Brazil?" pokuša zaključiti po izgovoru.

Ona nešto vikne, bijesno i s gađenjem, naglo ustane i posegne za suknjom. Spusti je nisko, zakorači u nju, navuče je i ljutito potegne smičak. Jednim stopalom potraži pod krevetom cipele koje je tamo gurnula nakon što se izula. Ponovo je sjela na rub kreveta i počela pritezati remenčiće na cipelama.

"Znaš da ga možemo uhititi," reče Brunetti istim mirnim tonom. Dopustio je da mu dam novac. To je dovoljno za nekoliko mjeseci iza

rešetaka.“

Remenčići kojima se cipele pričvršćuju oko gležnjeva bili su već zakopčani, no ona ne pogleda Brunettija niti pokuša ustati s kreveta. Sjedila je oborene glave, slušajući.

"Ne bi bilo dobro da se to dogodi, je li?" upita je Brunetti. Ona frkne nosom u nevjerici i s gađenjem.

"Onda, Maro, razmisli što bi mogao učiniti kad izađe. Nisi me prepoznala. Reći će da si ti kriva.“

Podigla je pogled i ispružila ruku. "Da vidim neki dokaz.“

Brunetti joj pokaže.

"Što hoćeš? upita ona vrativši mu iskaznicu.

"Želim znati odakle si došla?“

"Zašto? Zato da me vratite natrag?" odbrusi ona gledajući ga u oči.

"Ja nisam iz odjela za imigraciju. Ne zanima me jesi li ovdje legalno ili ilegalno.“

"Što onda hoćeš?" upita ga bijesno. "Rekao sam ti. Želim znati odakle si.“

Oklijevala je na trenutak tražeći zamke u pitanju, a onda, ne našavši nijedne, odgovori:

"Iz Sao Pola." Imao je pravo, taj jedva primjetni strani naglasak bio je brazilski.

"Koliko dugo si ovdje? "Dvije godine," reče ona.

"I radiš kao prostitutka?" upita on pokušavajući izgovoriti tu riječ kao definiciju, ne kao osudu.

"Da.“

"Uvijek si radila za njega?“

Pogledala ga je ravno u oči. "Neću ti reći kako se zove.“

"Ne zanima me kako se zove. Želim znati jesi li uvijek radila za njega.“

Odgovorila je nešto, ali tako tihim glasom da je nije čuo. "Molim?“

"Ne.“

"Uvijek si radila u ovom kafiću?“

"Ne.“

"Gdje si prije radila?“

"Negdje drugdje," reče ona neodređeno. "Koliko dugo radiš u kafiću?“

"Od rujna." "Zašto?“

"Što zašto?"

"Zašto si se preselila u kafić?"

"Zahladilo je. Nisam navikla na hladnoću, prošle sam se zime razboljela radeći na ulici. Rekao mi je da ove zime mogu raditi u kafiću." "Shvaćam," reče Brunetti. "Koliko djevojaka tamo radi?"

"U kafiću?"

"Da." "Tri."

"A na ulici?"

"Ne znam koliko. Četiri? Šest? Ne znam."

"Ima li još Brazilijanki?" "Dvije."

"A ostale? Odakle su ostale?" "Ne znam."

"A što je s telefonom?"

"Kojim telefonom?" zagledala se u njega stisnutih očiju, možda od istinske zbunjenosti.

"Telefonom. U kafiću. Tko se javlja na telefon? On se javlja?"

Pitanje ju je očito zbunilo.

"Ne znam," reče ona. "Svi koriste telefon."

"Ali tko prima pozive?" Razmišljala je na trenutak. "Ne znam."

"Da li se on javlja?" bio je uporan Brunetti.

Slegnula je ramenima izbjegavajući njegov pogled, pa joj Brunetti pukne prstima ispred lica prisiljavajući je da ga pogleda.

"Da li on prima pozive?"

"Ponekad," reče ona, zatim pogleda na ručni sat pa opet u njega.

"Do sada si već trebao biti gotov." Pogledao je na svoj sat; prošlo je petnaest minuta.

"Koliko ti minuta da je na raspolaganje?"

"Obično četvrt sata. Starijima dopušta duže ako su redovite mušterije. No ako se uskoro ne vratim, ispitivat će me, morat ću mu objašnjavati zašto je toliko trajalo."

Kako je to rekla, Brunetti zaključio da će mu poslušno reći sve što je bude pitao. Dvoumio se na trenutak ne bi li bilo bolje dati mu do znanja da se policija raspituje o njemu. Promatrao je ženinu pognutu glavu i pokušao ustanoviti koliko joj je godina. Dvadeset pet? Dvadeset?

"Dobro," reče on i ustane.

Ona se trgne na tu naglu kretnju i pogleda ga.

"To je sve?" "Da, to je sve." "Ništa na brzaka?"

"Što?" upita on zbunjeno.

"Na brzaka. Kad nas murja privede na ispitivanje onda uvijek hoće na brzaka." Rekla je to umornim glasom, nepristrano i bez osude.

"Ništa od toga," rekao je i krenuo prema vratima.

Ustala je i uvukla jednu pa drugu ruku u rukave svoje jakne.

Pridržao joj je vrata dok je izlazila iz sobe a onda je izašao za njom. Okrenula se, zaključala vrata i sišla niza stube. Gurnula je ulazna vrata zgrade, skrenula desno i nestala u smjeru kafića. Brunetti je krenuo na suprotnu stranu, došao do kraja ulice, prešao kolnik i stajao nekoliko trenutaka pod uličnom svjetiljkom, dok se della Corteov crni auto nije zaustavio pokraj njega.

17"Onda?" upita della Corte kad se Brunetti spusti na prednje sjedalo automobila. Brunettiju je bilo drago da u pitanju nije bilo ni traga lascivnosti.

"Brazilijanka je, radi za tipa koji je bio s njom u kafiću. Kaže da je tamo primao telefonske pozive."

"I?" upita della Corte, ubacivši u brzinu i krenuvši polagano natrag prema željezničkom kolodvoru.

"I to je sve," odgovori Brunetti. "To je sve što mi je rekla, ali mislim da iz toga možemo dosta zaključiti." "Na primjer?"

"Da je ilegalni useljenik, da nema dozvole boravka i ne može birati od čega će živjeti."

"Možda joj se sviđa posao," primi jeta della Corte. "Jeste li ikada naišli na takvu kurvu?" upita Brunetti.

Della Corte se na to ne osvrne, skrene iza ugla, a zatim stane ispred kolodvora. Povuče kočnicu, ali ostavi motor u radu.

"A što sada?"

"Mislim da bi ga trebali privesti. Barem ćemo saznati tko je. A onda bi možda mogli porazgovarati sa ženom dok je on u pritvoru."

"Mislite li da će nam nešto reći?"

Brunetti slegne ramenima.

"Možda, ako se ne prestraši da ćemo je zauzvat poslati natrag u Brazil."

"Kakvi su nam izgledi?"

"Ovisi o tome tko s njom razgovara."

"Neka žena?" predloži della Corte. "Možda bi to bilo bolje."

"Imate li koga?"

"Imamo psihijatricu koja povremeno radi za nas u svojstvu savjetnika. Možda bih mogao nagovoriti Maru da s njom razgovara." "Maru?" upita della Corte.

"Tako mi je rekla. Nadam se da su joj dopustili zadržati barem vlastito ime."

"Kada ga namjeravate privesti?" "Što je prije moguće."

"Kako ćete to izvesti?"

"Najlakše bi ga bilo zgrabiti kad mu Marina mušterija sljedeći put stavi novac na šank."

"Koliko ćete ga dugo zadržati?"

"Ovisi o tome što saznamo o njemu, je li kažnjavan, postoji li već nalog za njegovo uhićenje." Brunetti se zamisli na trenutak. "Ako ste u pravu što se tiče heroína, nekoliko bi sati bilo dovoljno."

Della Corte iskrivi usta u osmi jeh.

"Ja jesam u pravu što se tiče heroína." Kako Brunetti ne reče ništa, della Corte upita: "A do tada?"

"Radimo u više smjerova. Želim saznati više o Trevisanovoj obitelji i o njegovoj odvjjetničkoj praksi."

"Nešto određeno?"

"Zapravo ne. Neke su mi stvari čudne, sitnice koje se ne uklapaju." To je bilo sve što je Brunetti namjeravao reći pa zato upita: "A vi?"

"Isto ćemo učiniti glede Favera, puno toga treba provjeriti, barem što se tiče njegovog poslovanja." Della Corte zastane pa doda: "Nisam znao da toliko zarađuju."

"Knjigovođe?"

"Da. Stotine milijuna godišnje. I to je prijavljeni dohodak pa možete zamisliti koliko još zaradi sa strane." Brunetti se trebao samo prisjetiti imena s Faverovog popisa klijenata pa je i on mogao zamisliti raspon njegovih prihoda, prijavljenih i neprijavljenih.

"Otvorio je vrata, izašao iz auta a zatim prišao della Corteu s druge strane. "Poslat ću nekoliko ljudi ovamo sutra navečer. Ako on i Mara budu radili u kafiću, ne bi trebalo biti teško privesti ih." "Oboje?" upita della Corte.

"Da. Možda će prije progovoriti ako bude provela noć u ćeliji." "Htjeli ste je nagovoriti da porazgovara sa psihijatricom?" reče della Corte.

"Da. Ali htio bih da iskusi zatvor prije toga razgovora. Strah čini ljude razgovorljivim, osobito žene."

"Koji ste vi bešćutni gad," reče Della Corte ne bez poštovanja.

Brunetti slegne ramenima.

"Možda nešto zna o ubojstvu. Što se više prestraši i zbuni, to je vjerojatnije da će nam reći ono što zna."

Della Corte se nasmiješi i otpusti kočnicu.

"Na trenutak sam mislio da ćete mi početi govoriti o kurvi zlatnoga srca."

Brunetti se odmakne od auta i krene prema kolodvoru. Učini nekoliko koraka, a onda se osvrne i pogleda della Cortea koji je podizao prozor automobila i polako kretao.

"Nitko nema zlatno srce," dovikne mu, ali della Corte se odveze ničim ne odavši da ga je čuo.

* * * Sljedećega jutra signorina Elettra dočeka Brunettija s viješću da je u Il Gazzettinu uspjela pronaći članak o Trevisanu, ali radi se o sasvim bezazlenom prikazu o sporazumu trgovačkih komora Venecije i Praga o zajedničkom investiranju u turizam, u čemu je sudjelovao Trevisan. Što se tiče signore Trevisan, ona je, barem po mišljenju pisca ove društvene kolumne, išla kroz život isto tako bezazleno.

Premda je Brunetti očekivao nešto slično, članak ga je razočarao. Zamolio je signorina Elettru da upita Giorgia - Brunetti sam sebe uhvati kako govori o Giorgiu kao o starom prijatelju - bi li mu mogao pribaviti ispis telefonskih poziva u "Pinettu" i iz "Pinette". Kada je to obavio, zadovoljio se čitanjem pošte, a onda je okrenuo nekoliko brojeva kao odgovor na jedno pismo.

Nazvao je Vianella i rekao mu neka pošalje trojicu navečer u "Pinettu" da uhite Maru i njenog svodnika. Nakon toga nije imao drugog izbora do posvetiti se spisima na svom stolu, premda mu je bilo teško usredotočiti se na ono što je čitao: statistiku

Ministarstva unutarnjih poslova o kadrovskim potrebama za sljedećih pet godina, raspravu o nužnosti mreže s Interpolom, te tehničke specifikacije i performance novoga tipa pištolja. Brunetti s gađenjem baci sve te papire na stol. Questore je nedavno primio memorandum od ministra unutarnjih poslova kojim ga obavještuje da će za policiju iz državnog proračuna biti odobreno 15 ili možda

čak 20 posto manje nego lani i da se nikakvo povećanje sredstava ne može očekivati u bliskoj budućnosti. A one budale u Rimu stalno mu šalju projekte i planove kao da ima novaca, kao da ga nisu ukrali i poslali na tajne račune u Švicarsku.

Izvukao je list s tehničkim specifikacijama za pištolj koji nikada neće biti kupljen, okrenuo ga i na poleđini počeo bilježiti s kim bi sve htio razgovarati: s Trevisanovom udovicom, njenim bratom i kćerkom Francescom, i s nekim tko bi mu mogao nešto više reći o Trevisanovoj odvjjetničkoj praksi ali i o njegovom osobnom životu.

Drugi stupac sadržavao je popis stvari koje su ga koprkale: Francescina pripovijest - ili je to možda bilo hvalisanje? - kako je netko želi oteti; Lottov otpor kad mu je zatražio popis Trevisanovih klijenata; Lottovo čuđenje kad je spomenuo Faverovo ime.

Ali shvatio je da sa najviše zaokuplja misao na telefonske brojeve i pozive upućene na razna mjesta, a još uvijek nisu mogli uočiti nikakvu pravilnost niti im naslutiti razlog.

Izvukao je telefonski imenik iz najdonje ladice i pomislio kako bi bilo korisno slijediti Faverov primjer i zapisati u bilježnicu brojeve koje često naziva. Ali ovaj broj još nikad nije nazvao niti ga je poželio nazvati i zatražiti da mu se za uslugu uzvрати uslugom.

Prije tri godine nazvao ga je predvečer prijatelj, Danilo, inače ljekarnik, i zamolio ga da dođe k njemu u stan, gdje ga je našao s natečenim, gotovo zatvorenim okom, kao da se s nekim dobro potukao. Do obračuna je doista došlo, ali u njemu je sudjelovala samo jedna strana, jer se Danilo nije suprotstavio mladiću koji je nasrnuo u ljekarnu čas prije zatvaranja. Niti mu se odupro kad je silom otvorio ormar s narkoticima i uzeo sedam ampula morfrja.

Ali budući da ga je prepoznao, na izlasku mu je rekao:

"Roberto, zašto to činiš?" što je ovaj shvatio kao izazov i bijesno ga gurnuo, tako da je ljekarnik zateturio i udario o ugao staklenoga ormara s uzorcima.

Roberto je, što su osim Danila i Brunettija znali gotovo svi u gradskoj policiji, bio sin jedinac Maria Beniamina, predsjednika krivičnog suda Venecije. Do te večeri, ovisnost ga još nije potakla na nasilje, jer se snalazio s lažnim receptima i s onim što bi dobio za predmete ukradene po kućama rođaka i prijatelja. Ali ovim napadom na ljekarnika, premda nije bio planiran,

Roberto se pridružio gradskim kriminalcima. Nakon razgovora s Danilom, Brunetti je otišao sucu i razgovarao s njim više od jednoga sata; sutradan je sudac Benjamin otpratio sina u jednu kliniku pokraj Zuricha, gdje je Roberto proveo sljedećih šest mjeseci, a nakon toga je počeo učiti lončarski obrt u jednoj radionici pokraj Milana.

Usluga što ju je Brunetti spontano ponudio mirovala je sve te godine, kao što par cipela što su previše stajale leži zaboravljen na dnu ormara, dok ih onaj koji ih je kupio slučajno ne gurne ili na njih nagazi i lecne se pri pomisli u kakav se glupi trošak upustio.

Telefon u sučevu uredu zazvoni tri puta prije no što se javi ženski glas. Brunetti se predstavi i reče da bi želio razgovarati sa sucem Benjaminom.

Minutu kasnije javi se sudac.

"Buon giorno, commissario, očekivao sam vas."

"Da," reče bez okolišanja Brunetti. "Želio bih s vama razgovarati."

"Danas?"

"Ako možete."

"Mogao bih odvojiti pola sata danas poslijepodne, u pet. Je li to dovoljno?"

"Mislim da će biti."

"Očekujem vas, dakle," reče sudac i spusti slušalicu.

Glavna gradska sudnica za krivične slučajeve bila je pokraj Ponte di Rialto, ne na onoj strani gdje je San Marco, već na drugoj, gdje je tržnica voćem i povrćem. Zapravo, oni koji rano odlaze na tržnicu mogli su katkad vidjeti kako muškarce i žene, s lisicama na rukama i lancima oko nogu, dovode i odvođe iz sudnice, a nerijetko su tamo, među letvaricama s kupusom i grožđem, stajali i karabinjeri sa strojnicama, čuvajući prilaz. Brunetti pokaže svoju iskaznicu naoružanim stražarima na ulazu i uspne se uz dva niza širokih mramornih stuba do ureda suca Beniamina. Na svakom je odmorištu bio veliki prozor odakle se pružao pogled na Fondazione dei Tedeschi, trgovačku ustanovu koja je za vrijeme Mletačke Republike okupljala sve njemačke trgovce u gradu, a sada je tamo bio glavni poštanski ured. Na vrhu stuba zaustave ga dva

karabinjera iz sastava specijalaca, naoružana automatima, i zatraže isprave.

"Imate li oružje, commissario?" upita jedan nakon što je proučio njegovu iskaznicu.

Brunetti zažali što je zaboravio ostaviti pištolj u uredu; u Italiji je već odavno bila otvorena sezona lova na suce, tako da su svi bili nervozni i, premda prekasno, krajnje oprezni. Polagano je rastvorio sako držeći strane odmaknute od tijela kako bi stražar mogao uzeti pištolj.

Treća vrata desno bila su Beniaminova. Brunetti dvaput pokuca i začu poziv da uđe.

Od onoga razgovora u sučevu domu, sreli su se nekoliko puta na ulici i kimnuli jedan drugome u prolazu, ali Brunetti već godinu dana nije vidio suca pa ga je iznenadilo koliko se izgledom promijenio. Premda je bio tek deset godina stariji od Brunettija, doimao se kao da bi mu mogao biti otac. Duboke bore, usječene s obje strane nosa i usta spuštale su mu se sve do ispod brade. Oči koje su nekad bile tamno smeđe, zamaglile su se, kao da su s njih zaboravili obrisati prašinu. Lelujavi crni sudački ogrtač bio je više nalik stupici no odjeći, toliko je bio smršavio.

"Sjednite, commissario," reče Beniamin. Glas je ostao isti, dubok i zvučan, glas pjevača.

"Hvala," odgovori Brunetti i sjedne u jednu od četiri stolice ispred sučevog stola.

"Moram vam, nažalost, reći da mi je preostalo manje vremena nego što sam mislio." Nakon ovih riječi sudac zastane kao da je tek sada shvatio što je rekao. Nasmiješi se malim tužnim smiješkom i doda:

"Od današnjeg poslijepodneva. Bio bih vam zahvalan ako bismo to mogli brzo obaviti. Ako ne, možemo se ponovno naći za dva dana ako bude potrebno."

"Naravno, gospodine suče. Vrlo sam vam zahvalan za ovaj razgovor." Zastao je, pogledali su se, obojica svjesni koliko je ova rečenica samo jedna pristojna fraza.

"Da," reče sudac kratko.

"Carlo Trevisan," reče Brunetti.

"Što vas zanima?" upita sudac.

"Tko dobiva njegovom smrću? Kako se slagao sa šogorom? Sa ženom? Zašto je njegova kći prije pet godina govorila da se roditelji boje da je netko ne otme? I kakva je, ako je postojala, bila njegova veza s mafijom?"

Sudac Benjamin nije ništa zapisivao, samo je slušao pitanja.

Naslonio je laktove na stol i pokazao nadlanicu jedne ruke Brunettiju raširivši svih pet prstiju.

"Prije dvije godine, odvjetnik Salvatore Martucci priključio se tvrtki i doveo svoje klijente. Ugovorom je bilo predviđeno da iduće godine Martucci postane ravnopravan partner u poslu. Govori se da Trevisan nije poštovao taj ugovor. Kako Trevisana više nema, Martucci može sam upravljati tvrtkom." Sudac Benjamin savine palac.

"Šogor je vrlo spretan, doista spretan. Nepotvrđene su glasine, i optužili bi me za klevetu kad bih ih ponovio, da svatko tko želi izbjeći plaćanje poreza u međunarodnom poslovanju, ili je spreman podmititi kako ne bi platio carinu, zna da je najbolje otići k njemu." Gornje polovice kažiprsta nestane.

"Supruga i Martucci su ljubavnici." Srednji se prst pridruži palcu i kažiprstu.

Prije otprilike pet godina, Trevisan je - o ovome se također samo nagađa - sudjelovao u nekim financijskim transakcijama s dvojicom mafijaša iz Palerma, vrlo nasilnim ljudima. Ne znam u što je bio umiješan i radi li se o kriminalu ili ne, ne znam je li sudjelovao dobrovoljno ili nije, ali pouzdano znam da je bio zanimljiv tim ljudima, a i oni njemu, zbog očekivanog otvaranja Istočne Europe i eventualne poslovne suradnje između Italije i tih zemalja. Poznato je da mafija zna oteti ili ubiti djecu onima koji odbiju njihove poslovne ponude. Govori se da je neko vrijeme Trevisan živio u strahu, ali da je straha nestalo." Sudac sklopi preostale prste u šaku i reče: "Mislim da su to odgovori na vaša pitanja."

Brunetti ustane.

"Hvala, gospodine suče." "Nema na čemu, commissario."

Nijednom riječju nisu spomenuli Roberta, koji je prije godine dana umro od prekomjerne količine droge, niti rak koji razara sučeva jetra. Brunetti tada izađe iz ureda, uzme pištolj pa napusti sudsku zgradu.

18Kada je sutradan Brunetti došao u ured, prvo mu je bilo da nazove Barbaru Zorzi. Začuo je signal i rekao:

"Ovdje Guido Brunetti. Ako si tamo, digni slušalicu. Moram s tobom ponovo razgovarati o Trevisanu. Doznao sam..."

"Da?" upala mu je u riječ izostavivši pozdrav i pristojnost.

"Htio bih znati je li signora Trevisan došla u tvoju ordinaciju zbog trudnoće." Prije no što je odgovorila, doda: "Ne kćerine, svoje."

"Zašto te to zanima?" upitala je.

"Prema autopsijskom nalazu, njezinom je suprugu učinjena vazotomija." "Kada?"

"Ne znam. Zar je to važno?"

Usljedila je duga stanka prije no što je odgovorila.

"Ne, mislim da nije. Da, kad je došla k meni prije dvije godine mislila je da je trudna. Tada joj je bila četrdeset i jedna i ta je mogućnost postojala."

"Je li bila?"

"Nije."

"Je li se zbog toga osobito zabrinula?"

"Tada mi se nije činila zabrinutom, ne više od neke druge žene njezine dobi koja misli da je sve to već prošlost. Ali sada mislim da je zapravo bila vrlo zabrinuta."

"Hvala," reče kratko Brunetti.

"Je li to sve?" Iznenađenje joj je bilo u glasu. "Je."

"Nećeš li me pitati tko je otac?"

"Ne. Da si pomislila da se radi o nekom drugom, a ne Trevisanu, bila bi mi to rekla neki dan."

U prvi mah nije odgovorila a zatim je razvukla prvu riječ:

"Da, vjerojatno bih." "U tome se slažemo." "Možda."

"Hvala," reče Brunetti i spusti slušalicu.

Zatim je nazvao Trevisanov ured i pokušao dogovoriti sastanak s odvjetnikom Salvatoreom Martuccijem, no obavijestili su ga da je signor Martucci oputovao zbog posla u Milano i da će nazvati commissaria Brunettija čim se vrati u Veneciju. Na stolu nije bilo novih spisa pa je zurio u popis što ga je jučer sastavio i razmišljao o razgovoru sa sucem.

Brunetti nije ni trenutka posumnjao u istinitost sučevih riječi, te mu nije bilo ni na kraj pameti da išta provjerava. Sada kada je postojala

mogućnost da je Trevisan umiješan u mafraške poslove, njegova je smrt počela sve više nalikovati smaknuću, iznenadnom i anonimnom poput bljeska munje. Sudeći po imenu, Martucci je mogao biti južnjak; Brunetti upozori sam sebe na štetnost predrasuda koje bi ga mogla navesti da na toj činjenici odmah izgradi neke pretpostavke, osobito ako se pokaže da je Martucci Sicilijanac.

Dakle, ono što je njihova kći Francesca govorila kako se roditelji boje otmice moglo bi biti istina. Jutros, prije no što je izašao iz kuće, rekao je Chiari da je policija raščistila tu pripovijest o otmici i da im njezina pomoć više nije potrebna. Pomisao da bi netko mogao saznati, premda je ta mogućnost bila vrlo mala, kako se Chiara zanima za nešto u svezi s mafijom, pobudila je u Brunettija silnu nelagodu, a znao je da će je nabolje odvratiti od daljnjeg propitkivanja tako da pokaže posvemašnju ravnodušnost prema toj temi.

Te je misli prekinulo kucanje na vratima.

"Avanti," doviknuo je i podigao pogled, da bi zatim ugledao signorinu Elettru kako otvara vrata i propušta nepoznatog čovjeka u njegov ured.

"Commissario," reče ona nakon što je ušla, "željela bih vam predstaviti signor Giorgia Rondinija. Rado bi s vama porazgovarao."

Čovjek kojega je uvela nadvisivao ju je barem za glavu, premda nije od nje mogao biti puno teži. Signor Rondini, izdužena lica, nalikovao je El Grecovom portretu, a taj su dojam još pojačavale šiljasta crna brada i tamne oči što su gledale u svijet pod svodom gustih crnih obrva.

"Signor Rondini, izvolite sjesti," reče Brunetti ustajući. "Kako vam mogu pomoći?"

Dok se Rondini spuštao na stolicu, signorina Elettra priđe vratima koja je ostavila otvorena i zastane na trenutak. Stajala je tamo nepomično dok Brunetti ne svrne pogled na nju; ona tada uperi prst u čovjeka koji je u međuvremenu sjeo i bezglasno mu, pokretom usana, reče kao da govori nekome tko je tek nedavno oglušio: "Giorgio." Brunetti joj jedva primjetno kimne i reče:

"Grazie, signorina," dok je izlazila zatvarajući za sobom vrata.

Neko vrijeme obojica su šutke sjedila. Rondini je pogledom kružio po uredu a Brunetti je gledao u popis na svome stolu.

Konačno Rondini progovori:

"Commissario, došao sam vas zamoliti za savjet."

"Izvolite, signor Rondini," odgovori Brunetti i podigne pogled. "Radi se o osudi," izjavi on i zastane.

"Osudi, signor Rondini?" začudi se Brunetti.

"Zbog onoga na plaži." I on uputi Brunettiju ohrabrujući osmi jeh ne bi li ga podsjetio na ono što bi trebao znati.

"Oprostite, signor Rondini, ali ne znam ni za kakvu osudu.

Možete li mi nešto više reći?"

Rondiniju iščezne osmijeh s lica, a zami jeni ga pogled pun muke i nelagode.

"Elettra vam nije rekla?"

"Ne, bojim se da mi ništa o tome nije ispričala." Kad se Rondini na to još više smrkne, Brunetti mu sa smi ješkom dobaci: "Samo mi je, naravno, objasnila kako ste nam vi od velike pomoći. I zahvaljujući vama napredovali smo u istrazi." Činjenica da se istraga nije micala s mjesta nije nužno ovu primjedbu pretvarala u laž, što ne znači da bi je u protivnom Brunetti izostavio.

Rondini ne reče ništa pa ga Brunetti pokuša potaknuti.

"Možda bi mi mogli reći nešto o tome, pa bih onda našao načina da vam pomognem."

Rondini skupi ruke u krilu, desnom rukom lagano trljajući lijevu.

"Kao što sam rekao, radi se o osudi." Podigao je pogled, a Brunetti mu se ohrabrujuće nasmi ješi i kimne glavom. "Zbog ekshibicionizma," doda Rondini. Brunettijev smi ješak ostane isti što vjerojatno ohrabri Rondinija.

"Vidite, commissario, bio sam na plaži prije dvije godine, kod Alberonija." Brunetti se smiješio i nakon što je čuo ime plaže poznate kao okupljalište homoseksualaca, na samom kraju Lida, koju su popularno nazivali Plažom grijeha. Brunetti se jednako smiješio, no sada je promatrao Rondinija i njegove ruke s većom pozornošću.

"Ne, ne, commissario" reče Rondini odmahujući glavom. "Ne radi se o meni. Riječ je o mojemu bratu." Zastao je i od nelagode i zbunjenosti opet odmahnuo glavom. "Samo pogoršavam stvari." Opet se nasmijao u još većoj mucu i uzdahnuo. "Da počnem ispočetka." Brunetti pozdravi taj prijedlog kimanjem glave. "Moj je brat novinar. Toga ljeta pisao je jedan članak o plaži i zamolio me da

pođem s njim. Mislio je da ćemo djelovati kao par pa će nas ljudi ostaviti na miru. To jest, ostavit će nas na miru, ali će s njim razgovarati." Rondini opet zastane i pogleda u ruke koje su se nemirno vrtjele u krilu.

Ušutio je ne pokazujući nikakva znaka da misli nastaviti pa ga Brunetti upita:

"A što se tamo dogodilo?" Rondini je i dalje šutio oborena pogleda pa Brunetti doda: "Taj incident?"

Rondini duboko uzdahne i ponovno progovori.

"Kupao sam se, a onda je zahladilo pa sam se htio obući. Moj brat je bio malo dalje, razgovarao je s nekim, a ja sam mislio da sam sam. Hoću reći, nije bilo nikoga u krugu od dvadeset metara od moje ležaljke. Sjeo sam, skinuo kupaće gaće i htio navući hlače kad su došla su dva policajca i zatražila da ustanem. Pokušao sam obući hlače, ali je jedan policajac stao na njih nogom pa nisam mogao." Dok je govorio glas mu je postajao sve napetiji. Brunetti nije znao da li od nelagode ili bijesa.

Ruka mu zatim poleti prema licu i počne rastreseno trljati bradu. "Onda sam htio obući kupaće gaće, ali ih je onaj drugi uzeo i držao." Rondini zastane.

"I što se onda dogodilo signor Rondini?"

"Ustao sam." "I?"

"I onda su oni napisali prijavu i optužili me za ekshibicionizam." "Jeste li im objasnili?"

"Jesam." "I?"

"Nisu mi vjerovali."

"A što je bilo s vašim bratom? Je li vam prišao?"

"Ne, sve se dogodilo u pet minuta. Kad se vratio, oni su već napisali prijavu i otišli."

"Jeste li nešto poduzeli?"

"Nisam," reče Rondini i pogleda Brunettija ravno u oči. "Brat mi je rekao da se ne brinem, jer me moraju obavijestiti ako žele pokrenuti postupak."

"Pa, jesu li?"

"Nisu. Ili barem ta obavijest nije došla do mene. A onda mi je prije dva mjeseca prijatelj rekao kako je vidio moje ime u Il Gazzettinu. Provedena je neka vrsta pravnog postupka, ali ja nisam obaviješten."

Nije bilo nikakve globe, ničega. Ništa nisam znao dok nisam dobio rješenje da sam kriv.“

Brunetti se zamisli na trenutak, ovo ga nije iznenadilo. Ekshibicionizam ove vrste može vrlo lako nekim propustom mimoići put predviđen pravosudnim sustavu i čovjek može biti proglašen krivim, a da pritom nikad nije bio službeno optužen. Nije razumio jedino zašto je Rondini došao k njemu.

"Jeste li pokušali promijeniti to rješenje?“

"Jesam, no rekli su mi da je prekasno, da sam trebao nešto poduzeti prije postupka. Nije bilo sudskog procesa, ničeg sličnog." Brunetti kimne, znao je kako se rješavaju prekršaji. "Ali to znači da sam proglašen krivim za zločin.“

"Prekršaj," ispravi ga Brunetti.

"Ali proglašen sam krivim," bio je uporan Rondini.

Brunetti nagne glavu na jednu stranu i podigne obrve nadajući se da ovom kretnjom izražava skepsu i završetak razgovora.

"Mislim da možete biti potpuno mirni, signor Rondini." "Ženim se," reče Rondini i ovim potpuno zbuni Brunettija.

"Bojim se da vas ne slijedim." Rondinijev glas postane odlučan.

"Riječ je o mojoj zaručnici. Ne želim da njezina obitelj sazna da sam optužen za ekshibicionizam na homoseksualnoj plaži.“

"Jeste li joj rekli?“

Vidio je kako Rondini započinje s jednim odgovorom, a zatim ga mi jenja.

"Ne, tada je nisam poznao, a poslije nisam nikada našao pravi trenutak. Ili pravi način. Za moga brata i prijatelje to je samo šaljiva zgoda, ali njoj se to ne bi svidjelo." Rondini slegne ramenima kao da tjera od sebe svaki osjećaj nezadovoljstva koji bi ga mogao zbog toga spopasti pa doda: "A njezinoj obitelji to bi se još manje svidjelo.“

"I došli ste k meni ne bih li vam ja mogao nekako pomoći?“

"Da. Elettra mi je puno govorila o vama, rekla je da ste vrlo utjecajni ovdje u Questuri." Rondinijev glas bio je pun poštovanja i, što je još gore, pun nade.

Brunetti prijede preko ovoga komplimenta. "Kako ste zamislili da ja to riješim?“

"Dvije su mi stvari potrebne," odgovori Rondini. "Želio bih da promijenite podatke u kartoteci," počne on objašnjavati, no opazi da

se Brunetti sprema usprotiviti, pa odmah doda: "Nešto tako jednostavno sigurno možete učiniti."

"To znači promijeniti službeni dokument," reče Brunetti nadajući se da mu glas zvuči oštro.

"Ali Elettra kaže da..." pokuša reći Rondini ali se brzo zaustavi. Brunetti se prestrašeno upita kako bi ta rečenica glasila pa reče:

"To možda izgleda puno lakše nego što je zapravo."

Rondini ga pogleda ravno u oči s očitim ali neizrečenim negodovanjem.

"Mogu li vam sada reći što je drugo?"

"Naravno."

"Trebam pismo u kojem stoji da je prijava podnesena zabunom i da sam na sudu oslobođen. Bilo bi dobro da u pismu bude isprika zbog pričinjenih neugodnosti."

Brunetti je bio u iskušenju da tu zamisao odbaci kao neizvedivu, no umjesto toga upita:

"Zašto vam to treba?"

"Za moju zaručnicu. I za njenu obitelj ako bi se ikada za to saznalo."

"Ali ako se podaci u kartoteci promijene, zašto vam onda treba pismo?" upita Brunetti i odmah se ispravi: "To jest ako ih se može promijeniti."

"Ne brinite se za podatke, dottore." Rondini to reče s takvim apsolutnim samopouzdanjem da se Brunetti odmah sjeti da on radi u računskom odjelu SIPa, a zatim pomisli na malu četvrtastu kutiju na stolu signorine Elettre.

"A od koga bi bilo to pismo?"

"Volio bih da to bude questore," reče Rondini pa brzo doda, no znam da je to nemoguće." Brunetti opazi kako su mu se ruke umirile i kako nepomično leže u krilu sada kad je nakon prvog nagovještaja zaključio da je pogodba sklopljena i još se samo trebaju ugovoriti pojedinosti; čak mu se učini da se počeo opuštati u svojoj stolici.

"Bi li bilo dovoljno pismo iz ureda commissaria?"

"Mislim da bi," reče Rondini. "A podaci u kartoteci?" Rondini mahne rukom.

"Za dan ili dva."

Brunetti nije želio znati tko će to učiniti, Rondini ili Elettra, pa zato nije ni pitao.

"Krajem tjedna potražit ću podatke o vama u kartoteci."

"Neće ih biti," reče Rondini s uvjerenjem, no nikakve bahatosti nije bilo u toj tvrdnji, samo apsolutna sigurnost. "Kad to budem znao, napisat ću pismo."

Rondini ustane i pruži ruku Brunettiju preko stola. Dok su se rukovali, Rondini reče:

"Ako bi vam trebala kakva usluga, commissario, bilo što, znate gdje ja radim." Brunetti ga isprati do vrata, a nakon što je otišao, spusti se do ureda signorine Elette.

"Razgovarali ste s njim?" upita ona čim je Brunetti ušao.

Brunetti je bio u nedoumici bi li se uvrijedio zbog toga što je pretpostavila da će olako krivotvoriti službene dokumente i pisati lažne isprike.

Odlučio se za ironični pristup.

"Čudi me da ste ga uopće slali k meni kad ste sve to mogli sami obaviti."

Osmi jeh joj obasja lice.

"Mogli smo, ali sam onda zaključila da bi bilo dobro da i vi s njim porazgovarate."

"Zbog brisanja podataka?" upita on.

"Ni govora, Giorgio ili ja možemo to za tren obaviti," reče ona tonom koji je pobijao njegovu pretpostavku.

"Ne postoji li neki tajni kod koji sprječava ulazak u naše računalo?"

Malo je oklijevala prije no što je odgovorila. "Postoji kod, ali nije osobito zaštićen."

"Kome je poznat?"

"To ne znam, ali lako ga je saznati."

"I upotrijebiti?" "Vjerojatno."

Brunetti zaključi da ne želi slijediti tu misao.

"Poslali ste ga k meni zbog pisma?" upita on pretpostavljajući da zna da ga je Rondini zatražio.

"Ne, dottore, to sam mu ja lako mogla napisati. Mislila sam da bi bilo dobro da vas upozna, kako bi se osvjedočio da mu želite pomoći." "Za slučaj da nam zatreba još podataka iz SIPa?" upita on sada bez ikakve ironije.

"Točno," odgovori ona i nasmije se zadovoljno jer je commissario konačno počeo shvaćati kako stvari funkcioniraju.

19Sve misli o signor Rondiniju isparile su Brunettiju iz glave kad je sutradan ujutro čuo novosti i napola obrijan izjurio iz kupaonice. Ubaldo Lotto, brat Trevisanove udovice, nađen je mrtav u svojim

kolima parkiranim uz sporednu cestu, pokraj odvojka državnog autoputa na dionici Mestre - Mogliano Veneto. Ubojica je ispalio tri hica izbliza i očito je sjedio pokraj njega na prednjem sjedalu.

Leš je oko pet ujutro našao mještatin, koji je morao usporiti vožnju zbog dubokog blata od jake kiše i zbog velikog auta parkiranog uz usku cestu, i ono što je ugledao nije mu se nimalo svidjelo: vozač prevaljen preko volana, a motor još uvijek radi.

Izašao je, pogledao unutra i kad je opazio krv na prednjem sjedalu, pozvao je policiju. Policajci su zatim ogradili to područje i počeli ga pretraživati ne bi li ušli u trag ubojici ili ubojicama. Po svemu sudeći, još je jedan auto bio parkiran iza Lottovog, no obilna jesenja kiša isprala je tragove pa s tim i nadu da će policija uspjeti uzeti otisak guma. Policajcu koji je prvi otvorio vrata pozlilo je od smrada krvi, fekalija i nekog teškog mirisa, koji je po njegovom mišljenju bio losion za poslije brijanja, zajedno izmi ješanih i pojačanih grijanjem, koje je radilo na maksimumu dok je Lotto u zagrljaju smrti ležao prevaljen preko volana. Ekipa za očevide temeljito je pretražila tlo oko auta a zatim ga odvukla u policijsku garažu u Mestre i tamo ga pažljivo pregledala, kako bi izdvojila i analizirala vlakna, vlasi i druge čestice tvari i saznala nešto o osobi koja je sjedila pokraj Lotta u trenutku smrti.

Auto su već bili odvukli kad su Brunetti i Vianello u kolima policijske uprave Mestre stigli na mjesto ubojstva. Sve što su vidjeli sa stražnjega sjedala bila je uska seoska cesta i stabla s kojih se još uvijek cijedila kiša, premda je prestala padati u zoru. U policijskoj su garaži ugledali tamnosmeđu lanciu, čije je prednje sjedalo bilo puno mrlja koje su polako poprimale boju karoserije. U mrtvačnici su zatekli, kako se ubrzo pokazalo, samog Salvatorea Martuccija, preostalog partnera Trevisanove odvjetničke tvrtke, koji je došao prepoznati leš. Po bljesku u Vianellovim očima i malom naklonu glave u smjeru Martuccija, Brunetti zaključi da je to onaj odvjetnik s kojim je Vianello razgovarao, onaj koji je pokazao tako malo žalosti nakon Trevisanovog umorstva.

Martucci je bio tanak i žilav, ali viši od većine Južnjaka, crvenkasto plave kose, koju je kratio više nego je trenutno bilo u modi; ova kombinacija svojstava budila je sjećanje na povijesne događaje, na horde normanskih osvajača koje su generacijama upadale na otok,

o čemu danas, nakon toliko stoljeća, svjedoče prodorno zelene oči mnogih Sicilijanaca i francuski izrazi zaostali u dijalektu.

Kad su Vianello i Brunetti stigli, Martuccija su baš ispraćali iz prostorije s leševima. Obojica su opazila da se Martucci izgledom ne razlikuje puno od leša: tamni kolobari oko očiju, nalik modricama, naglašavali su strašno bljedilo lica.

"Avvocato Martucci?" oslovi ga Brunetti i stane preda nj. Odvjetnik pogleda Brunettija odsutnim pogledom, zatim Vianella, kojeg je možda prepoznao, no možda je samo prepoznao plavu policijsku odoru.

"Da?" reče napokon.

"Commissario Guido Brunetti. Želio bih vam postaviti nekoliko pitanja o signor Lottu."

"Ništa ne znam," odgovori Martucci. Premda je govorio jednoličnim glasom, sicilijanski se naglasak jasno razabirao.

"Znam da su ovo za vas teški trenuci, signor Martucci, ali moramo vam postaviti nekoliko pitanja." "Ništa ne znam," ponovi Martucci.

"Signor Martucci," reče Brunetti koji je i dalje stajao pokraj Vianella i priječio Martucciju prolaz hodnikom, "ako ne budete s nama razgovarali, morat ćemo ta ista pitanja postaviti signori Trevisan."

"Što Franca ima s tim?" Martucci se naglo uspravi strijeljajući pogledom sad Brunettija sad Vianella.

"Ubijeni je njezin brat. Suprug joj je umoren na isti način prije nepunih tjedan dana."

Martucci odvrati pogled razmišljajući o ovome. Brunettija je zanimalo hoće li osporiti tu sličnost, tvrditi da to ništa ne znači. No on samo reče:

"Dobro, što želite znati?"

"Možda bi mogli pronaći neki ured," reče Brunetti koji je već pitao mrtvozornika može li se poslužiti sobom njegovog zamjenika.

Okrenuo se i zaputio hodnikom, Martucci se svrstao iza njega a na začelju ostane Vianello koji još uvijek nije progovorio niti dao do znanja da je već razgovarao s Martuccijem. Brunetti otvori vrata ureda i propusti Martuccija. Kad su sva trojica sjela, Brunetti reče:

"Možda biste nam mogli reći gdje ste noćas bili, signor Martucci?"

"Ne znam zašto vam to treba," odgovori Martucci glasom u kojem je bilo više zbunjenosti nego otpora.

"Moramo znati gdje su svi koji su poznavali signor Lotta bili sinoć, signor Martucci. Sigurno vam je poznato da su takvi podaci nužni pri istrazi o ubojstvu."

"Bio sam kod kuće," odgovori Martucci.

"Je li tko bio s vama?" "Ne."

"Jeste li oženjeni, signor Martucci?" "Da. Ali ne živim sa suprugom."

"Stanujete sami?" "Da."

"Imate li djece?" "Dvoje."

"Žive li s vama ili s vašom suprugom?" "Ne vidim kakve to veze ima s Lottom."

"Trenutno nas zanimaju vi, ne signor Lotta," odgovori Brunetti. "Žive li djeca s vašom suprugom?"

"Da, žive s njom."

"Živate li odvojeno zato što se namjeravate razvesti?"

"Nismo o tome raspravljali."

"Možete li mi to bolje objasniti, signor Martucci?" upita Brunetti premda je situacija bila prilično jasna.

Kad je progovorio, Martucci je glas zvonio je ledenom iskrenošću.

"Premda sam odvjetnik, užasava me pomisao na postupak pri razvodu. Moja će supruga odbiti svaki zahtjev za razvod." "A nikada o tome niste raspravljali?"

"Nikada. Dovoljno dobro poznajem svoju ženu da znam što će odgovoriti. Ona neće pristati, a ne postoji osnova po kojoj bih mogao zatražiti razvod. Ako nešto pokušam protiv njezine volje, uzet će mi sve što imam."

"A postoji li osnova po kojoj bi ona mogla zatražiti razvod, signor Martucci?" upita Brunetti. Martucci ne odgovori pa Brunetti preoblikuje pitanje pribjegavajući eufemizmu. "Viđate li se vi s nekim, signor Martucci?"

Martucci istog trena odgovori. "Ne."

"Teško mi je u to povjerovati, signor Martucci," reče Brunetti nasmiješivši se prijateljski.

"Što želite reći?"

"Zgodan ste čovjek, u najboljim godinama, dobro znate svoj posao, očito ste uspješni. Sigurno ima puno žena kojima biste se svidjeli i kojima bi godila vaša pažnja."

Martucci je šutio.

"Nema nijedne?" ponovi Brunetti.

"Ne."

"I tako ste bili sami noćas kod kuće?"

"To sam vam već rekao, commissario." "Ah da, tako je."

Martucci naglo ustane.

"Ako više nemate nikakvih pitanja, otišao bih."

Brunetti ga zaustavi kretnjom ruke:

"Samo još nekoliko pitanja, signor Martucci."

Vidjevši kako ga Brunetti gleda, Martucci opet sjedne. "Kakav je bio vaš odnos sa signor Trevisanom?" "Radio sam za njega."

"Za njega ili s njim, avvocato Martucci?"

"Moglo bi se reći, oboje." Brunetti mu uputi ljubopitljiv pogled pa Martucci nastavi: "Prvo jedno, a onda drugo." Pogledao je Brunettija pa, shvativši da to nije dovoljno, nastavi: "U početku sam radio za njega, no lani smo se dogovorili da ću krajem ove godine postati njegov partner u tvrtki."

"Jednakopravni partner?"

Martuccijev glas i pogled bili su jednako bezbojni. "O tome nismo raspravljali."

Brunetti pomisli kako je ovo neobičan propust, osobito kada se radi o odvjetnicima. Propust ili možda nešto drugo, jer je jedini svjedok ovoga sporazuma u međuvremenu ubijen.

"A u slučaju njegove smrti?" upita Brunetti.

"O tome nismo razgovarali." "Zašto?"

Martucciju glas otvrdne.

"Mislim da je to jasno. Ljudi ne planiraju umrijeti."

"Ali ipak umiru," primi jeti Brunetti. Martucci ne odgovori.

"Ali sada kad je signor Trevisan mrtav, hoćete li vi voditi odvjetničku tvrtku?"

"Ako signora Trevisan to od mene zatraži, hoću."

"Razumijem," reče Brunetti, a zatim, usredotočivši se opet na Martuccija, upita: "Vi ste dakle u stanovitom smislu naslijedili klijente

signor Trevisana?“

Martucci učini vidljiv napor da se svlada.

"Ako me ti klijenti žele zadržati kao svog odvjetnika, da." "A žele li?“

"Još nije dovoljno vremena prošlo od smrti signor Trevisana da bih to mogao znati.“

"A signor Lotto," reče Brunetti mi jenjajući tijekom razgovora, "koji je njegov položaj ili uloga u tvrtki?“

"Bio je knjigovođa i komercijalni direktor," odgovori Martucci. "Obojici, i vama i signor Trevisanu, dok ste radili zajedno?“

"Da.“

"Da li je nakon Trevisanove smrti signor Lotto ostao vaš knjigovođa?“

"Naravno. Bio je upućen u posao. Radio je za Carla više od petnaest godina.“

"Jeste li ga namjeravali zadržati kao knjigovođu i komercijalnog direktora?“ "Svakako.“

"Je li signor Lotto polagao kakvo pravo na odvjetničku tvrtku ili na njezin dio?“

"Ne razumi jem.“

Ovo se Brunettiju učini neobičnim, ne samo zato što je pitanje bilo dovoljno jasno, već zato što ga je Martucci kao odvjetnik morao razumjeti.

"Postoji li mogućnost da je odvjetnička tvrtka bila dioničko društvo, i da je signor Lotto imao kakva udjela?" upita Brunetti.

Martucci je razmišljao neko vrijeme prije nego je odgovorio.

"Koliko je meni poznato, nije, ali mogao je postojati neki dogovor među njima.“

"Kakva je to vrsta dogovora mogla biti?" "Ne znam. Već prema tome što su odlučili.“

"Shvaćam," reče Brunetti. A zatim upita kao da se radi o ugodnom čavrljaju: "A signora Trevisan?“

Martuccijeva je šutnja kazivala da je očekivao ovo pitanje. "Što vas zanima?“

"Da li ona zadržava neki udio u tvrtki?" "Ovisi o tome što stoji u Carlovoj oporuci?“

"Vi je niste sastavili?" "Ne, sam ju je sastavio.“

"I ne znate ništa o njezinom sadržaju?" "Ne znam, naravno. Zašto bih znao?"

"Mislio sam da kao njegov partner..." reče Brunetti i završi rečenicu neodređenom kretnjom ruke.

"Ja nisam bio njegov partner i ne bih to postao do početka sljedeće godine."

"Da, naravno," složi se Brunetti. "Mislio sam da s obzirom na vaše odnose možda imate neku zamisao o njenom sadržaju."

"Nikakvu."

"Razumijem." Brunetti ustane. "Mislim da je to sve za sada, signor Martucci. Zahvaljujem vam na suradnji."

"To je sve?" upita Martucci ustajući. "Mogu li otići?"

"Naravno," odgovori Brunetti, a zatim kao dokaz dobre volje, ode do vrata, otvori ih i pridrži. Pozdravili su se i odvjjetnik ode. Brunetti i Vianello pričekaju nekoliko minuta, a zatim izađu iz zgrade i krenu natrag prema Veneciji.

Kad ih je policijski gliser iskrcao na pristaništu ispred Questure, Brunetti i Vianello već su se složili da je Martucci, po svemu sudeći, bio spreman na pitanja o signori Trevisan i zato je mirno na njih odgovarao, ali pitanja o pokojnom suprugu i njihovom poslovnom odnosu očito su u njemu izazivala napetost. Vianello je već dugo radio s Brunettijem i nije mu trebalo napomenuti da se kao i obično raspita kod susjeda, prijatelja i supruge, i provjeri mogu li potvrditi da je Martucci prošlu noć proveo u svom domu. Autopsija još nije bila učinjena, a zbog grijanja u automobilu i djelovanju topline na tijelo, točno će vrijeme smrti biti teško odrediti.

Prolazili su velikim predvorjem Questure kad se Brunetti naglo zaustavi i okrene Vianellu.

"Benzinski spremnik," reče nenadano. "Molim?" iznenadi se Vianello.

"Benzinski spremnik. Neka izmjere koliko u njemu ima benzina i saznaj, ako možeš, kad ga je zadnji put napunio. To bi nam moglo dati neku ideju o tome kako dugo je motor radio. Možda ćemo lakše utvrditi kada je ubijen."

Vianello kimne. To neće bitno suziti opseg istrage, ali ako autopsija ne uspije odrediti točno vrijeme smrti, možda ipak bude od koristi. Premda u ovom trenutku vrijeme smrti nije bilo osobito važno.

Vianello ode za svojim poslom a Brunetti se stane uspinjati prema svom uredu. Prije nego je stigao do vrha, sretne signorinu Elettru koja izroni iz hodnika i stane silaziti stubama prema njemu.

"O, tu ste, commissario. Vicequestore je pitao za vas." Brunetti zastane i zabulji se u nju. Imala je dugački šal, žut kao šafran, a lagan kao paučina, koji je lebdio za njom u visini ramena nošen strujom toploga zraka odozdo. Da je Nika Samotračka sišla s postolja, nasadila si opet glavu i krenula niz stube Louvrea, izgledala bi otprilike ovako. "Hmm?" reče Brunetti kad mu je prišla.

"Vicequestore bi vrlo rado s vama razgovarao."

"Vrlo rado?" uhvati Brunetti sebe kako zaprepašteno ponavlja ovu formulaciju. Paola se često šalila na račun jednoga lika iz Dickensovog romana koji bi, kad bi predskazivao neku nevolju, govorio da vjetar odatle puše. Brunetti nikako nije mogao zapamtiti koji je to lik i odakle vjetar puše, ali ako bi Patta "vrlo rado" s njim razgovarao onda vjetar sigurno odatle puše.

"Je li u svom uredu?" upita Brunetti, okrene se i počne silaziti stubama s mladom ženom.

"Da, u uredu je i proveo je dobar dio jutra na telefonu." Ovo je također često najavljivalo oluju.

"Avanti," odgovori vicequestore Patta na Brunettijevo kucanje. "Dobro jutro, Brunetti," reče kad je njegov podčinjeni ušao u ured.

"Izvolite sjesti. Želio bih s vama porazgovarati o nekim stvarima." Ovolika uljudnost od Patte, a još nije ni pravo sjeo, govorila je Brunettiju da treba biti krajnje oprezan.

Prešao je sobu i sjeo na uobičajeno mjesto.

"Izvolite, vicequestore," reče Brunetti i izvadi bilježnicu iz džepa kako bi pokazao da ovaj razgovor drži vrlo ozbiljnim.

"Želio bih da mi kažete što znate o smrti Rina Favere." "Favere?"

"Da, knjigovođe iz Padove koji je nađen mrtav u garaži prošloga tjedna." Pata pričeka stanovito vrijeme ne bi li postigao dramsku napetost pa doda: "Samoubojstvo."

"Ah, da, Favero. Rekli su mi da je u svom adresaru imao telefonski broj Carla Trevisana."

"Siguran sam da je u svom adresaru imao puno telefonskih brojeva," reče Patta.

"Trevisanov je broj bio napisan bez imena."

"Razumijem. Ima li još što zanimljivo?"

"Ima i drugih brojeva. Nastojimo ih provjeriti."

"Mi, commissario? Mi?" Pattin glas odavao je samo uljudnu znatiželju. Onaj tko slabije pozna donaćelnika jedino bi to opazio, a prikrivena bi mu prijetnja promakla.

"To jest, policija u Padovi."

"I jeste li ustanovili čiji su to brojevi?" "Ne."

"Istražujete li vi Faverovu smrt?" "Ne," odgovori iskreno Brunetti.

"Dobro." Patta spusti pogled na stol, odmakne rokovnik i preleti pogledom po listu papira. "A Trevisan? Što mi o tome možete reći?"

"Dogodilo se još jedno ubojstvo," reče Brunetti. "Lotto? Da, znam. Mislite li da su povezana?"

Brunetti duboko udahne prije nego odgovori. Bili su ortaci, ubijeni su na isti način, možda istim oružjem, a Patta pita jesu li ta ubojstva povezana. "Da, mislim da jesu."

"Onda bi bilo najbolje da svoje vrijeme i energiju posvetite istraživanju ova dva ubojstva, a taj posao oko Favera prepustite ljudima u Padovi, čija je to dužnost." Patta odloži drugi list papira sa strane na stol i baci pogled na treći.

"Jesam li vam još potreban?" upita Brunetti.

"Ne, to bi bilo sve," reče Patta ni ne podižući pogled.

Brunetti gurne bilježnicu u džep, ustane i izađe iz ureda ne mareći za Pattinu neuljudnost. Vani se zaustavi kod stola signorine Elette. "Znate li možda s kim je razgovarao?"

"Ne, ali danas objeđuje u "Do Forni"," odgovori ona spomenuvši ime restorana koji je bio slavan po svojoj kuhinji dok nije postao slavan po svojim cijenama.

"Jeste li vi rezervirali stol?"

"Nisam. Zapravo, jedan od telefonskih razgovora vjerojatno je bio poziv na ručak, jer je zatražio da otkažem stol u "Corte Sconto" koji je sam rezervirao," reče ona spomenuvši restoran sa sličnim cijenama. Prije no što se Brunetti osokoli da zatraži od policijske službenice stanovito odstupanje od načela, signorina Elettra sama predloži: "Možda bih mogla nazvati poslijepodne i upitati ih jesu li našli donaćelnikovu bilježnicu. Nikad je ne nosi sa sobom pa nema

nikakva straha. Ali reći će mi s kim je bio ako im kažem da želim nazvati sve koji su bili s njim za stolom.“

"Bio bih vam zahvalan," reče Brunetti. Nije znao hoće li se ta informacija pokazati važnom, ali tijekom godina ustanovio je da je korisno znati što Patta radi i koga viđa, osobito kad se, što je bilo rijetko, prema njemu ponašao ljubazno.

20Sat nakon što se Brunetti vratio u ured, della Corte ga nazove iz telefonske govornice u Padovi. Tako se barem Brunettiju činilo, jer ga je na trenutke jedva čuo od brujanja prometa i automobilskih sirena što su mu odzvanjali u uhu.

"Našli smo restoran gdje je večerao one noći kad je ubijen," reče della Corte, a Brunetti odmah shvati da misli na Favera.

Preskoči pitanja o tome gdje i kako je policija došla do tih informacija i postavi samo jedno, ali za ovaj slučaj bitno pitanje:

"Je li bio sam?"

"Ne," reče s puno žara della Corte. "Bio je s jednom ženom, oko deset godina mlađom od sebe. Vrlo elegantnom i, po mišljenju konobara, vrlo privlačnom.“

"I?" navaljivao je Brunetti, jer ovaj opis nije mogao ničemu poslužiti.

"Samo sekundu," reče della Corte. "Evo, našao sam. Oko trideset dvije godine, plava kosa, ni duga ni kratka. Otprilike Faverove visine.“

Sjetivši se brojki iz autopsijskog izvješća, Brunetti shvati da se radi o visokoj ženi. "Nije bogzna što čuo od onoga što je govorila, ali zvučala je jednako skupo kao što je izgledala - tako ju je barem opisao." "Gdje su bili?"

"U jednom restoranu pokraj sveučilišta." "Kako ste saznali?"

"Nitko u restoranu ne čita Il Gazzettino pa nisu vidjeli Faverovu sliku kad je vijest objavljena. Konobar ju je vidio tek jutros, kad se otišao ošišati, i to u hrpi starih novina. Prepoznao je Favera na fotografiji i nazvao nas. Maloprije sam s njim razgovarao, ali još nisam otišao do njega. Mislio sam da bi možda htjeli poći sa mnom." "Kada?"

"To je restoran. Za ručak?"

Brunetti pogleda na sat. Bilo je dvadeset do jedanaest. Treba mi pola sata do željezničkog kolodvora," reče on. "Sjest ću u prvi vlak koji nađem. Možete li me dočekati?"

"Čekam vas," reče della Corte i spusti slušalicu.

Bio je tamo kad je vlak stigao u Padovu i čekao ga na peronu.

Brunetti se progura kroz mnoštvo sveučilištaraca koji su se vrzmali uokolo nastojeći upasti u vlak isti tren kad se otvore vrata vagona.

Rukuju se pa krenu prema stubama koje ih odvedu najprije dolje ispod tračnica, a zatim opet gore pred kolodvor, gdje ih je čekao policijski auto s upaljenim motorom i vozačem.

Dok je auto milio kroz gusti promet, Brunetti upita:

"Je li netko od vaših razgovarao s mojim šefom?"

"Pattom?" upita della Corte, snažno istiskujući dah pri izgovoru, što je moglo značiti svašta. Ili ništa. "Da."

"Koliko ja znam, nije."

"Rekao mi je neka istragu o Faverovoj smrti prepustim vama. To jest, istragu o njegovom samoubojstvu. Pitam se je li taj prijedlog došao odavde."

"Možda," reče della Corte.

"Jeste li imali još kakvih neprilika?"

"Zapravo, nisam. Svi to smatraju samoubojstvom. Ovo što radim je u slobodno vrijeme."

"Kao sada?" upita Brunetti i rukom pokaže auto. "Da. Još uvijek mogu objedovati gdje hoću."

"I pozvati prijatelja iz Venecije?" upita Brunetti.

"Točno," složi se della Corte dok se auto zaustavljao uz pločnik ispred restorana. Vozač u odori iskoči iz auta, otvori i pridrži im vrata.

"Idi na ručak, Rinaldi," reče della Corte. "I vrati se u tri."

Mladić pozdravi i vrati se u auto.

Dva minijturna ukrasna bora u velikim posudama od pečene gline stajala su s obje strane ulaznih vrata, koja se otvore čim su prišli bliže.

"Dobar dan, gospodo," reče im čovjek u tamnom odijelu kad su ušli u restoran; imao je izduženo lice i oči poput jazavčara.

"Dobar dan," reče satnik. "Della Corte. Rezervirao sam telefonom stol za dvoje."

"Stol vas čeka. Ovuda molim."

Čovjek zastane, uzme dva dugačka jelovnika sa stola pokraj vrata i povede ih u omanju prostoriju sa samo šest ili sedam stolova od

kojih su svi osim jednoga bili zauzeti. Kroz visoka svedena vrata, Brunetti ugleda drugu prostoriju, koja je također bila puna, sudeći po svemu, poslovnih ljudi. Budući da su visoki prozori propuštali malo svjetla, obje su prostorije bile prigušeno osvijetljene rasvjetom skrivenom iza hrastovih greda koje su se protezale duž stropa. Prošli su pokraj okruglog stola na kojem su bili antipasti svih vrsta: lososi, školjke, pršut, hobotnica. Čovjek ih odvede do praznoga stola, pridrži Brunettiju stolicu, a zatim stavi pred njih jelovnike.

"Mogu li vam ponuditi prosecco, gospodo?" upita ih. Obojica kimnu i on ode.

"Je li to vlasnik?" upita Brunetti.

"Da."

"Zašto je tako zabrinut?"

"Svi se zabrinu kad im policija dođe postavljati pitanja," reče della Corte, uzme jelovnik i posveti mu svu svoju pažnju. Držao ga je u ispruženoj ruci, letio po njemu pogledom i odložio ga: "Rekli su mi da je ovdje patka vrlo dobra."

Brunetti, koji je također proučavao jelovnik, reče da mu se to čini najboljim. Sklopi ga i stavi pokraj tanjura, a tada se pojavi vlasnik s bocom prosecca. Napuni dvije uske čaše s desne strane tanjura, a zatim doda bocu konobaru koji mu je prišao s leđa.

"Jeste li odlučili, capitano?" upita on.

"Želio bih fettuccine s tartufima," reče della Corte. Brunetti kimne vlasniku. "A nakon toga patku." Brunetti ponovo kimne. "Predlažem merlot del Piave," reče vlasnik. Kad della Corte kimne, vlasnik se jedva primjetno nakloni i natraške se povuče.

Della Corte uzme čašu i otpije gutljaj vina. Brunetti učini isto.

Dok su čekali da im donesu predjelo, razgovarali su o svemu i svačemu, a della Corte mu objasni kako će nedavni izbori vjerojatno dovesti do velikih promjena u padovanskoj policiji, barem među onima na vrhu.

Brunetti se sjeti kako se neslavno ponio na prošlim izborima za gradonačelnika Venecije pa ne reče ništa. Nijedan od dvojice kandidata nije mu se sviđao - niti filozof bez iskustva u državnoj upravi, kandidat bivših komunista, niti poduzetnik kojega je predložila Lega - pa u glasačkoj kabini svoj glas nije dao nikome, što Paoli nije

priznao, a ona ga, sva zadovoljna pobjedom filozofa, nije ni pitala za koga je glasao. Možda će svi ti novi izbori donijeti promjene. Brunetti je u to sumnjao, bio je tako dugo u državnoj službi i s ljudima iz državnog aparata da se nije nadao većim promjenama od onih kozmetičkih.

Svrne opet pozornost na stol i na tanjure sfettuccinama, sjajnim od maslaca. Vlasnik im ponovno priđe s malim tartufom na bijelom tanjuru u jednoj ruci i metalnim ribežom u drugoj. Stavi tanjur na stol, nagne se nad della Corteov tanjur, nariba malo tartufa, uspravi se, zatim se nadnese nad Brunettijev tanjur i učini isto. Drvenasti, pljesnivi miris zalebdi nad fettuccinama koje su se još pušile, dopre do njih trojice i proširi se na čitav prostor uokolo. Brunetti namota prvi zalogaj na vilicu i počne jesti, do zaborava se prepuštajući čulnom zadovoljstvu, okusu maslaca, savršeno skuhanim rezancima i slankastom i jakom okusu tartufa.

Della Corte očito nije bio od onih koji jelo kvare razgovorom pa su malo što rekli dok nisu završili objed, pri čemu je patka bila gotovo jednako dobra kao tartufi - Brunettiju nikad ništa nije bilo kao tartufi - a zatim su sjedili svaki s malom čašicom caluadosa ispred sebe.

U tom im trenutku priđe nizak i dobro zaobljen konobar. Nosio je bijelu jaknu i široki pojas od crne tkanine, kao i onaj koji ih je posluživao.

"Signor Germani kaže da želite sa mnom razgovarati, capitano."

"Jesam li s vama jutros razgovarao?" upita della Corte i odmakne stolicu dajući mu znak da sjedne.

Konobar još malo izvuče stolicu ne bi li napravio mjesta za svoj pozamašni trbuh.

"Da, to sam ja bio."

"Želio bih da ono što ste ispričali meni ponovite mojem kolegi," reče on pokazavši glavom Brunettija.

Konobar progovori i dalje gledajući della Cortea.

"Kao što sam vam rekao na telefonu, gospodine, nisam ga odmah prepoznao u novinama. A onda, dok me je brijač šišao, iznenada sam se sjetio, odjednom sam ga prepoznao. I tada sam nazvao policiju."

Della Corte mu s osmijehom kimne kao da ga želi pohvaliti zbog osjećaja građanske dužnosti. "Samo nastavite," reče mu.

"Ništa vam više nemam reći osim onoga što sam vam jutros rekao. Bio je s jednom ženom. Opisao sam vam je preko telefona."

Della Corte ga zamoli:

"Možete li ponoviti to što ste meni rekli?"

"Bila je visoka, visoka kao i on, svijetlih očiju i kože, i svijetle kose, ne baš plave ali svijetle. Ista ona s kojom je već bio ovdje."

"Bili su već ranije ovdje?" upita della Corte.

"Jedanput prije mjesec dana i jedanput prošloga ljeta, zaboravio sam kada. Samo se sjećam da je bilo vruće i da je nosila žutu haljinu." "Kako su se ponašali?" upita della Corte.

"Ponašali? Mislite za stolom?"

"Ne, mislim kako su se ponašali jedno prema drugome?"

"Aha, želite znati ima li što među njima?" "Da," reče della Corte i kimne.

"Mislim da nema," reče konobar i zastane da bolje razmisli. Trenutak kasnije nastavi: "Bilo je očito da nisu vjenčani." Della Corte nije stigao ništa upitati, jer konobar odmah doda: "Ne mogu objasniti kako to znam, ali tijekom godina vidio sam ovdje milijune parova; ljudi koji su u braku ponašaju se jedno prema drugome na određeni način, bilo da se radi o dobrom ili lošem braku, čak i kad mrze jedno drugo, uvijek su opušteni." Odmahnuo je rukom kao da želi reći kako je to teško rastumačiti. Brunetti je točno znao što misli, ali ni on nije znao kako bi objasnio.

"A njih se dvoje nisu tako doimali?" progovori Brunetti po prvi put.

Konobar odmahne glavom. "Znate li o čemu su razgovarali?"

"Ne," reče konobar, "ali bez obzira što je to bilo, oboje su djelovali vrlo zadovoljno. Tijekom večere pokazao joj je nekakve papire. Pregledavala ih je neko vrijeme. Stavila je naočale."

"Znate li možda kakvi su to bili papiri?" upita della Corte. "Ne, vratila mu ih je, kad sam im donio tjesteninu."

"I što je s njima učinio?"

"Vjerojatno ih je stavio u džep. Nisam opazio." Brunetti pogleda della Cortea, koji odmahne glavom dajući mu na znanje da nikakvi papiri nisu pronađeni kod Favera.

"Možete li nam nešto više reći o tome kako je izgledala?" upita della Corte.

"Pa, kao što sam vam rekao, tridesetak godina, visoka, svijetle kose, ali bojane. Možda je samo malo pomogla prirodi, jer je imala svijetlu put i oči."

"Još što?" upita Brunetti smi ješeći se i otpijajući calvados kao da ne prida je osobitu važnost ovom pitanju.

"Pa, sada kad znam da je mrtav, i još od svoje ruke, ne znam jesam li to tada opazio ili sam počeo o tome misliti nakon što sam čuo što se dogodilo." Ni Brunetti ni della Corte ne izuste ni riječi. "Pa, nešto nije bilo u redu među njima." Ispružio je ruku, počistio nekoliko mrvica sa stola poguravši ih u šaku a onda ih, ne znajući kamo s njima, stresao u džep jakne.

Govorio je sporo, dvojica policajaca su šutjeli, djelovao je kao da o tome razmišlja prvi put.

"Bilo je to negdje usred večere, dok je čitala te spise. Podigla je pogled i odmjerila ga."

"Odmjerila ga? Kako?" konačno upita della Corte nakon poduže tišine.

"Ne znam. Ne ljutito, ne na taj način. Pogledala ga je kao da je u zoološkom vrtu, kao da takvo nešto još nikada nije vidjela. Znae, kao da pripada drugoj vrsti ili kao da je upravo izašao iz svemirskog broda. Ne znam jesam li to dobro objasnio," reče on u nedoumici, ostavivši rečenicu da visi u zraku.

"Je li taj pogled bio na neki način prijeteći?"

"Ne, ne uopće." On zaniječe glavom našto jeći ih uvjeriti. "To je ono što je bilo čudno, nije bilo nikakve ljutnje u tom pogledu. Nije bilo ničega." Gurnuo je ruke u džepove i nespretno se pokušao nasmiješiti. "Oprostite. Nisam to baš dobro objasnio."

"Je li on što opazio?" upita Brunetti.

"Ne, točio je vino. Ali ja sam vidio."

"A ona druga dva puta?" upita Brunetti. "Jesu li se dobro slagali?"

"O, da. Dobro su se slagali. Ali ne mislim reći da se te večeri nisu dobro slagali. Uvijek su bili vrlo srdačni, ali na neki poluslužbeni način." "Jesu li i ranije nosili sa sobom dokumente?"

"Ne, ništa slično. Djelovali su kao prijatelji, zapravo kao poslovni partneri koji večeraju zajedno. Takav su dojam ostavljali, kao kad se sastanu dva muškarca, jer se moraju sastati zbog posla. Možda mi

se zato to uvijek činilo čudnim, takva privlačna žena i takav zgodan muškarac, a nije bilo ništa od one napetosti koju volite vidjeti između žene i muškarca, tome nije bilo ni traga. Da, kad malo bolje razmislim, baš je to bilo čudno." Sada se nasmi ješio, stavivši konačno sve na svoje mjesto.

"Sjećate li se koje su vino pili?" upita Brunetti.

Obojica ga, i konobar i della Corte, zbunjeno pogledaju. Konobar se zamislio.

"Barolo," reče napokon. "Dobro i krepko crno vino. Išlo je dobro uz bisteche. A zatim vino santo, uz slatko."

"Je li ustao od stola tijekom večere?" upita Brunetti pomislivši kako su to jaka vina i kako je lako nešto staviti u čašu.

"Ne sjećam se. Možda."

"Sjećate li se je li platio kreditnom karticom?" upita Brunetti.

"Ne, platio je gotovinom, ali sjećam se da je i ranije platio gotovinom."

"Je li još koji put došao ovamo? Osim kad ste ih vidjeli zajedno?"

"Pitao sam druge konobare, ali nitko ih se ne sjeća. Ali ne vjerujem. Zatvoreni smo utorkom i srijedom, a ostale sam dane ovdje. U trinaest godina nisam ni dana izostao s posla, pa ako su došli, morao sam biti ovdje, a ja se ne sjećam da sam ih vidio osim prošloga tjedna i dva puta prije toga. Tu bih ženu zapamtio."

Della Corte pogleda preko stola u Brunettija, ali ovaj odmahne glavom. Nije više imao pitanja, ne za sada. Della Corte posegne u džep i izvadi posjetnicu.

"Ako se još čega sjetite, možete me naći u Questuri." A zatim, potrudivši se da to zazvuči kao usputna primjedba, doda: "I recite da tražite mene."

Konobar je spremi u džep, ustane i udalji se nekoliko koraka od stola. Tada se najednom zaustavi i opet im priđe.

"Želite li njezine naočale?" upita ih bez ikakva uvoda. "Molim?" reče della Corte.

"Njezine naočale. Ostavila ih je ovdje, na stolici pokraj sebe. Vjerojatno ih je odložila kad je pregledala dokumente i zatim ih zaboravila uzeti. Našli smo ih kad su već otišli. Hoćete li ih?" Della Corte se brzo pribere:

"Da, naravno."

Konobar ode i vrati se za nekoliko trenutaka noseći naočale sa žičanim okvirom. Pokazao ih je, i s gotovo djetinjim ushićenjem rekao: "Pogledajte." Uhvatio ih je za krajeve drški i svinuo ih, kao da je okvir od gume, kao da se radi o nekom vrlo domišljatom triku. Savio ih je poput pereca, a kad je olabavio stisak, odskočile su i poprimile svoj prijašnji oblik. "Nevjerojatno, je li?" rekao je, predao naočale della Corteu i otišao u smjeru kuhinje.

"Zašto se ne slome?" upita della Corte držeći očale jednom rukom i svijajući ih drugom, baš kao i konobar čas ranije.

"Titanij," odgovori Brunetti, premda je to bilo retoričko pitanje. "Što?" upita della Corte.

"Titanij," ponovi Brunetti. "Moja je žena prošloga mjeseca kupila nove očale za čitanje i spomenula je ove naočale. "Mogu li?" upita on i pruži ruku. Della Corte mu ih doda i Brunetti ih prinese očima tražeći oznaku proizvođača. Našao ju je s unutarnje strane desne drške, blizu šarke. "Pogledajte," rekao je pružajući ih della Corteu i prstom pokazujući malu oznaku.

"Što je to?" upita della Corte. "Nisam ponio naočale."

"Japanska oznaka," reče Brunetti. "Barem ja tako mislim. Samo ih Japanci izrađuju."

"Japanci?" upita della Corte. "Oni izrađuju ovakve naočale?"

"Oni proizvode okvire," objasni Brunetti. "Ovaj okvir stoji gotovo milijun lira. Tako mi je bar rekla žena. Ako je ovo titanij, a mislim da je," reče on i svine ih još jednom u bolno nakaradni oblik, pa ih opet otpusti gledajući kako se smjesta vraćaju u prvotno stanje, "onda je to cijena." Brunetti se odjednom sretno nasmi ješi i pogleda u naočale kao da gleda u milijun lira koje mu netko daruje.

"Čemu se smijete?" upita ga della Corte.

"Okvire od milijun lira," objasni Brunetti, "osobito okvire uvezene iz Japana neće biti teško pronaći."

Sada se i della Corte nasmi ješi kao da i njemu netko daruje milijun lira.

21 Brunetti predloži da prvo odnesu naočale bilo kojem optičaru i saznaju o kojoj se dioptriji radi, jer će im to olakšati potragu za vlasnikom. Okvir je bio skup, a k tome još iz uvoza, pa to ne bi trebalo biti osobito teško, ako se zanemari činjenica da satnik della Corte može tražiti optičara samo u svoje slobodno vrijeme, jer na

Faverovu smrt mora gledati kao na samoubojstvo, i ako se zanemari mogućnost da su naočale kupljene negdje drugdje, a ne u Padovi.

Brunetti učini što je mogao, zapovjedi vježbeniku neka nazove sve optičare na području MestreVenecija i sazna drže li takve okvire, pa ako drže, jesu li ikada prodali takav okvir s lećama određene dioptrije. Zatim se usredotočio na trokut TrevisanLottoMartucci, osobito na dvoje živih, jer su na neki način oboje bili na dobitku Trevisanovom smrću. Udovica će vjerojatno naslijediti imetak a Martucci bi mogao naslijediti udovicu. Lottovo ubojstvo bilo je međutim teško uklopiti u zaplete koje je izmišljao Brunetti, jer je trebalo uključiti i Martuccija i signoru Trevisan. To, da supružnici žele ubiti jedno drugo, a često to i učine, bila je nedvojbena činjenica, ali teško mu je bilo vjerovati da bi sestra ubila brata. Muževi, pa čak i djeca, mogu se nadomjestiti, ali nečiji ostarjeli roditelji ne mogu stvoriti drugoga sina. Antigona je životom posvjedočila tu istinu.

Brunetti zaključio da mora opet razgovarati sa signorom Trevisan i odvjetnikom Martuccijem, a zatim pomisli kako bi bilo zanimljivo razgovarati s njima zajedno pa vidjeti što će se iz toga izleći.

No prije nego je išta poduzeo u tom smislu, počeo je pregledavati papire što su mu se nagomilali na stolu. Tu je bio obećani popis Trevisanovih klijenata, sedam gusto ispisanih stranica s imenima i adresama navedenim savršeno uredno i savršeno nepristrano abecednim redom. Na brzinu je preletio pogledom po stupcu s imenima. Kod nekih je zastao i zazviždao ispod glasa; očigledno je Trevisan svoje klijente nalazio među najbogatijim građanima, kao i među onima plemićkoga porijekla. Brunetti se opet vratio na prvu stranicu i počeo pažljivo čitati imena od početka. Onaj tko nije Venecijanac protumačio bi pozornost s kojom je to radio kao trezveno razmišljanje; ali svi koji su odrasli na rodoskvrnim spletkama i govorkanjima ovoga grada znali bi da on sada iskapa tračeve, klevete i objede vezane uz svako pojedino ime. Tu je bio Baggio, direktor luke, beskrupulozni moćnik. Zatim Seno, vlasnik najveće staklane i najveći proizvođač muranskog stakla s tri stotine zaposlenih, čije je konkurente stalno pratila nevolja u obliku štrajkova i neobjašnjivih požara. Tu je bio i Brandoni, konte Brandoni, čije je bogatstvo bilo mutnog porijekla kao i njegova titula.

Neki su ljudi na tom popisu bili vrlo ugledni i na glasu poštteni; no Brunettija se osobito dojmila neobična mješavina; oni dostojni poštovanja išli su ruku pod ruku sa sumnjivcima, oni obasuti najvišim počastima miješali su se s polusvijetom. Vratio se do slova F i potražio ime svoga tasta, ali konte Orazio Falier nije bio na popisu. Brunetti odloži popis svjestan da neće imati drugog izbora do ispitati ih sve, jednog po jednog, i ukori sam sebe što mu tako teško pada nazvati svoga tasta i upitati ga što zna o Trevisanu. I o njegovim klijentima.

Ispod toga popisa nalazila se poruka policajca Gravinija, neobično duga i mukotrpno natipkana, koji je javljao da su se brazilska kurva i njezin svodnik sinoć pojavili u "Pinetti" i da je on "inicirao" uhićenje.

"Inicirao?" Brunetti začu sebe kako glasno izgovara. To se događa kad policajac ima sveučilišnu diplomu. Brunetti nazove prvi kat da upita gdje su ih odveli pa tako sazna da su ih jutros iz zatvora doveli ovamo i da ih drže u odvojenim prostorijama na zahtjev policajca Gravinija, kako bi ih Brunetti mogao ispitati ako želi.

Zatim je tu još bio faksirani izvještaj padovanske policije u kojem je stajalo da je metak izvađen iz Lottovog tijela bio ispaljen iz pištolja kalibra 22, no tek treba utvrditi je li iz istog pištolja pucano i u Trevisana. Brunetti je bio siguran da će testovi samo potvrditi ono što već zna.

Ispod toga bilo je još taksiranih listova papira sa zaglavljem SIPa a sadržavali su ispis telefonskih razgovora što ga je signorina Elettra na njegov zahtjev zatražila od Giorgia. Pomislivši na Rondinija i na brojne ispise koje im je pribavio, Brunetti se sjeti da mora napisati pismo i da je na to skoro zaboravio. Ako Rondini osjeća da takvo pismo mora dati svojoj zaručnici, Brunettiju nije bilo jasno zašto je uopće želi oženiti, no već je odavno odustao od svakog pokušaja da shvati bračne odnose.

Brunetti također prizna sebi kako nema pojma što bi to mogao saznati od Mare i njezinog svodnika, ali zaključi da će ipak s njima razgovarati. Spustio se do prvoga kata gdje su bile tri prostorije nalik zatvorskim u kojima je policija rutinski ispitivala osumnjičenike i ostale koje su doveli na ispitivanje.

Ispred jedne prostorije stajao je Gravini, zgodan mladić koji se lani priključio policiji, nakon što je dvije godine tražio nekoga tko bi zaposlio dvadeset sedmogodišnjeg diplomiranog filozofa bez ikakvog radnog iskustva. Brunetti se često pitao što je navelo Gravinija na ovu odluku, kakva ga je filozofska pouka potaknula da uzme odoru, pištolj i kapu snaga reda. Ili je možda, ova misao zaskoči Brunettija, u donaćelniku Patti našao utjelovljenje Platonovog filozofa kralja.

"Dobro jutro," Gravini spremno salutira i nimalo se ne začudi ugledavši svog pretpostavljenog kako se sam sebi smiješi u bradu. Filozofi, takvo bar mišljenje vlada, ne mare za takve stvari.

"Koji je od njih tu unutra?" upita Brunetti, pokazavši glavom vrata iza Gravinija.

"Žena," odgovori Giavini i pruži Brunettiju tamnoplavi fascikl.

Ovo je njegov dosje. O njoj nema ništa."

Brunetti uzme dosje i preleti pogledom dvije stranice pričvršćene s unutarnje strane omota. Sve uobičajene stvari: napadi, preprodaju droge, svodništvo. Takvih kao Franco Silvestri ima na tisuće. Kad je sve pažljivo pročitao, vrati fascikl Graviniju.

"Jesi li imao kakvih problema kad si ih privodio?"

"S njom nikavih. Kao da je očekivala. Ali on je pokušao pobjeći. Ruffo i Vallot su bili sa mnom, stajali su vani i zgrabili ga."

"Dobro si to obavio, Gravini. Čija je zamisao bila da i oni pođu s tobom?"

"Pa," reče Gravini kašljucajući. "Rekao sam im što namjeravam pa su predložili da pođu sa mnom. U svoje slobodno vrijeme, razumijete."

"Dobro se s njima slažeš, je li Gravini?"

"Vrlo dobro, gospodine."

"Tako, tako. Pa, hajdemo onda k njoj." Brunetti uđe u omanju turobnu prostoriju. Jedini izvor svjetla bio je mali prljavi prozor visoko na zidu, više no što bi itko mogao skočiti, i žarulja od šezdeset vata nasred stropa, zaštićena žičanom mrežom.

Mara je sjedila na rubu jedne od triju stolica. Drugog namještaja nije bilo, ni stola, ni umivaonika, ničega osim tih triju stolica s ravnim naslonom i odbačenih opušaka cigareta na podu. Podigla je pogled kad je Brunetti ušao, prepoznala ga i opuštenim glasom rekla:

"Dobro jutro." Djelovala je umorno, kao da prošle noći nije dobro spavala, ali nije se doimala osobito zabrinutom zato što se našla ovdje. Na naslonu stolice visjela je jakna od leopardove kože koju je nosila i one noći, ali bluza i suknja bile su nove, premda su izgledale kao da je u njima spavala. Šminka se izbrisala ili ju je oprala, u svakom slučaju, bez nje je djelovala još mlađe, kao starija maloljetnica.

"Ovo ti nije prvi put, je li?" upita Brunetti sjedajući na treću stolicu.

"Bilo je toga više nego što mogu izbrojiti," odgovori ona a zatim upita: "Imate li cigaretu? Potrošila sam svoje, a onaj murjak vani mi neće otvoriti vrata."

Brunetti priđe vratima i pokuca tri puta. Gravini otvori i Brunetti ga upita ima li cigarete, a zatim uzme kutiju što mu je policajac pruži i donese je Mari.

"Hvala," reče ona i izvuče plastični upaljač iz džepa na suknji i zapali jednu. "Moja je mati od ovoga umrla." Držala je cigaretu u ruci i mahala njome amotamo, gledajući trag dima što je ostajao u zraku. "Htjela sam da to napisu kao uzrok smrti ali doktori nisu htjeli. Naveli su rak, ali trebali su napisati "Marlboro". Tražila je od mene da joj obećam da nikada neću pušiti i obećala sam joj."

"Je li otkrila da pušiš?" Mara odmahne glavom.

"Ne, nikad nije saznala da pušim, a ni mnoge druge stvari." "Kao na primjer?"

"Nije znala da sam trudna kad je umirala. Tek četiri mjeseca, ali to je bilo prvi put i bila sam mlada pa se nije primjećivalo."

"Možda bi se tome veselila da je znala," natukne Brunetti. "Osobito ako je znala da umire."

"Bilo mi je petnaest," reče Mara.

"O," reče Brunetti i odvrati pogled. "Je li ih još bilo?"

"Koga?" upita ona u nedoumici.

"Druge djece. Rekla si da ti je to bilo prvo."

"Ne, tada sam prvi put bila u drugom stanju. To sam dijete rodila, a drugo sam izgubila i otada pazim."

"Gdje je to dijete?"

"U Brazilu, kod majčine sestre."

"Dječak ili djevojčica?" "Djevojčica."

"Koliko joj je godina?"

"Šest." Ona se nasmi ješi pri pomisli na dijete. Pogleda u svoja stopala a zatim opet gore u Brunettija, zausti, zastane i konačno reče: "Imam njezinu sliku ako želite pogledati."

"Rado," reče on i privuče bliže stolicu.

Ona baci cigaretu na pod i posegne u otvor bluze za pozlaćenim medaljonom veličine kovanice od sto lira. Pritisne otponac na vrhu i otvori ga, a zatim ga okrene prema Brunettiju koji se sagne da bolje pogleda. Na jednoj je strani vidio djetesce okrugla lica u povojima, a na drugoj djevojčicu dugih tamnih pletenica kako ukočeno i uspravno stoji odjenuta u nešto nalik školskoj odori. "Ide u školu kod časnih sestara," objasni Mara, pogne glavu i nakrivi se kako bi vidjela sliku. "Mislim da je to bolje za djecu."

"I ja tako mislim," složi se Brunetti. "Naša je kći išla kod sestara cijelu osnovnu školu."

"Koliko joj je godina?" upita Mara zatvarajući medaljon i vraćajući ga natrag u bluzu.

"Četrnaest," uzdahne Brunetti i doda, "teško doba," a onda se sjeti što mu je Mara malo prije ispričavala.

Srećom, i ona je izgleda na to zaboravila, jer je samo rekla: "Da, teško je. Nadam se da je dobra djevojčica." Brunetti se nasmi ješi i s ponosom reče: "Da. Vrlo dobra."

"Imate li još djece?"

"Sina, njemu je sedamnaest."

"Kimnula je kao da zna više nego što bi htjela znati o sedamnaestogodišnjim dječacima.

Prođe jedan dugi trenutak. Brunetti pokretom ruke zaokruži po prostoriji.

"A zašto sve ovo?"

Mara slegne ramenima. "Zašto ne?"

"Ako je dijete u Brazilu, onda radiš daleko od kuće." Nasmiješio se kad je to rekao, a ona se nije uvrijedila.

"Zarađujem dovoljno da mogu poslati teti, dovoljno za školarinu i pristojnu hranu i novu školsku odoru kad joj treba." Glas joj je bio napregnut od ponosa ili bijesa, Brunetti nije znao.

"Zar u Sao Paulu ne bi mogla zarađivati? Da ne budeš daleko od nje?"

"Napustila sam školu kad mi je bilo devet, jer sam se morala brinuti za braću. Mati je dugo bolovala, a ja sam bila jedina djevojčica. Zatim, kad sam rodila, dobila sam posao u baru." Vidjela je njegov pogled i odgovorila: "Ne ta vrsta posla. Samo sam posluživala piće."

Kad se činilo da više ništa neće reći, Brunetti upita:

"Kako dugo si tamo radila?"

"Tri godine. Tim novcem sam plaćala stanarinu, hranu za mene, Anu i tetu, koja ju je pazila. Ali za drugo ga nije bilo." Ponovo je ušutjela, a Brunetti shvati da joj je glas poprimio ritam pripovijedanja.

"Što je onda bilo?"

"Onda se pojavio Eduardo, moja romantična ljubav," reče ona gorko i vrškom cipele pretvori jedan od opušaka na podu u čestice papira i duhana.

"Eduardo?"

"Eduardo Alfieri. Tako mi je rekao da se zove. Vidio me u baru jedne noći, ostao je nakon zatvaranja i pozvao me na kavu. Ne na piće, pazite, na kavu, kao da izvodi pristojnu djevojku."

"I što se dogodilo?"

"Što mislite da se dogodilo?" upita ona, po prvi put ogorčenim glasom. "Popili smo kavu, a onda je svaku večer dolazio u bar i pozivao me na kavu nakon zatvaranja, uvijek pristojan i pažljiv. I mojoj baki bi se svidio, tako je bio pristojan. Prvi se put muškarac prema meni nije ponašao kao prema nečemu što treba samo ševiti, pa sam učinila ono što bi učinila svaka djevojka, zaljubila sam se u njega."

"Da," reče Brunetti, "da."

"Rekao je da me želi oženiti, ali moram doći u Italiju da upoznam njegove. On će se za sve pobrinuti kad dođem ovamo, i za vizu i za posao. Rekao mi je da ću lako naučiti talijanski." Tužno se nasmiješila.

"Jedino je to istina od svega što mi je rekao, gad."

"Što je dalje bilo?"

"Došla sam u Italiju. Potpisala sve papire, ukrcala se na avion "Alitalije" i stigla u Milano, gdje me Eduardo dočekao na aerodromu." Pogledala je Brunettija ravno u oči. "Ovo ste vjerojatno čuli tisuću puta?"

"Otprilike. Zatim slijede nevolje s dokumentima?"

Nasmiješila se, gotovo veselo, pri pomisli kako je nekada bila naivna. "Točno. Nevolje s dokumentima. Birokracija. Ali on će me odvesti u svoj stan i sve će biti u redu. Bila sam zaljubljena i vjerovala sam mu. Te je večeri zatražio da mu dam svoju putovnicu kako bi sutradan pribavio dokumente za vjenčanje." Izvadila je cigaretu, a onda je vratila u kutiju. "Bih li mogla dobiti šalicu kave?" upitala je.

Brunetti ode do vrata, pokuca i ovoga puta zatraži od Gravinija da donese kavu i sendviče. Kad je ponovno sjeo, opet je pušila.

"Vidjela sam ga još jednom, još samo jednom. Te se večeri vratio i rekao mi da s mojom vizom ima ozbiljnih problema i da se ne možemo vjenčati dok nemam prebivališta. Ne znam kad sam mu prestala vjerovati i shvatila što se događa."

"Zašto nisi otišla na policiju?" upita Brunetti.

Zaprepaštenje je bilo iskreno.

"Policiju? Imao je moju putovnicu, a zatim mi je pokazao jedan od dokumenata koji sam potpisala - čak je zahtijevao da ovjerim potpis kod bilježnika, rekao je da ćemo tako imati manje problema u Italiji - u kojem je stajalo da mi je posudio pedeset milijuna lira."

"A onda?" upita Brunetti.

"Rekao je da mi je našao posao u kafiću i da mi ne preostaje drugo do raditi dok mu ne vratim novac."

"I?"

"Eduardo me odveo do vlasnika kafića i čovjek je rekao da mogu dobiti posao. A plaća će mi biti, mislim, milijun lira mjesečno, a zatim mi je objasnio da mi mora odbiti za sobu iznad kafića gdje ću stanovati. Nigdje drugdje nisam mogla stanovati jer nisam imala ni putovnicu ni vizu. Onda je rekao da mi mora odbiti za hranu i za odjeću koju će mi dati. Eduardo mi nikad nije donio kovčeg pa sam imala samo odjeću koja je bila na meni. Izračunala sam da ću zarađivati oko pedeset tisuća lira mjesečno. Nisam znala jezik, ali sam znala računati; kad to pošaljem teti, dobit će za to manje od trideset dolara. Starica i dijete jedva mogu s tim novcem preživjeti, čak i u Brazilu."

Začulo se kucanje i vrata se otvore. Brunetti priđe vratima i uzme metalni pladanj od Gravinija. Okrene se prema Mari, a ona postavi

treću stolicu između njihove dvije i mahne mu da tamo stavi pladanj. Oboje su usuli šećer u kavu i promi ješali. Glavom je pokazao sendviče na tanjuru, no ona odmahne glavom.

"Kad završim," reče i otpije gutljaj kave. "Nisam glupa, znala sam da ne mogu birati. I tako sam počela raditi u kafiću. U prvo vrijeme bilo je teško, ali onda sam se navikla. Otada su prošle dvije godine."

"Što se dogodilo između onda i sada? Što te dovelo u Mestre?" upita Brunetti.

"Razbolila sam se. Upala pluća, mislim. Mrzim ovu hladnoću," reče ona i nesvjesno se strese na samu pomisao. "Dok sam bila u bolnici, kafić je izgorio. Govorilo se da je netko podmetnuo požar. Ne znam je li to istina. Nadam se da je. Ali kad je bilo vrijeme da izađem iz bolnice, došao je Franco," reče ona i pokaže glavom ulijevo kao da zna da je Franco u susjednoj prostoriji, "platio račun i doveo me ovamo. Otad radim za njega." Popila je kavu i stavila šalicu na pladanj.

Ovu je pripovijest Brunetti čuo već bezbroj puta, ali sada mu je to prvi put netko kazivao bez truna samosažaljenja, ne prikazujući se slučajnom žrtvom neizbježnih okolnosti.

"Je li on," upita Brunetti i pokaže glavom isti zid, premda je Franco zapravo bio iza drugoga zida, "u kakvoj vezi s kafićem u Milanu ili s ovim u kojem sada radiš? Ili s Eduardom?"

Gledala je u pod.

"Ne znam." Brunetti je šutio pa ona doda: "Mislim da me je kupio. Ili je kupio moj ugovor." Podigla je pogled i upitala: "Zašto vas to zanima?"

Brunetti nije vidio razloga da laže.

"Našli smo telefonski broj kafića u kojem radiš tijekom jedne druge istrage. Pokušavamo ustanoviti u kakvoj je to vezi." "A kakva je ta druga istraga?" upita ona.

"To ti ne mogu reći," odgovori Brunetti. "Ali za sada nema nikakve veze ni s tobom, ni s Eduardom, niti s ičim sličnim."

"Mogu li vas nešto pitati?" reče ona.

Kad god bi ga Chiara tako pitala, odgovorio bi joj da će onda on i nju nešto pitati, no sad je samo rekao: "Naravno."

"Ima li to kakve veze s..." reče ona pa zastane tražeći pravu riječ. "Pa, s nekima od nas?"

"Tko je to mi?" upita Brunetti. "Kurve," objasni ona.

"Ne." Odgovorio je istoga časa i povjerovala mu je. "Zašto pitaš?"

"Bez osobitoga razloga. Čovjek svašta čuje." Ispružila je ruku, uzela sendvič i pažljivo u njega zagrizla, a zatim odsutno otresla mrvice s bluze.

"Što si čula?"

"Razne stvari," reče ona i odgrize drugi zalogaj.

"Mara," reče on ne znajući koji bi ton odabrao. "Ako mi želiš nešto reći ili me želiš pitati, to ostaje među nama." A zatim prije nego je progovorila, doda: "Ako se ne radi o nekom zločinu. Ali ako mi želiš nešto reći ili te nešto zanima, to ostaje među nama."

"Neslužbeno?"

"Neslužbeno."

"Kako se zovete?" upita ona.

"Guido," odgovori on.

Ona se nasmi je na pomisao da joj je rekao pravo ime.

"Guido vodoinstalater?" On kimne.

Ona opet zagrizla u sendvič i žvačući reče:

"Čujemo svašta," a zatim obori pogled i počisti nove mrvice. "Znate, sazna se kad se nešto dogodi. Sve to dođe do nas, ali teško je reći gdje si to čuo ili tko je to rekao."

"Što si to čula, Maro?"

"Da nas netko ubija." Čim je to izustila, odmahne glavom. "Ne, krivo sam se izrazila. Ne ubija nas. Stradamo."

"Ne vidim u čemu je razlika," reče Brunetti.

"Bila je jedna djevojka. Ne sjećam joj se imena, jedna mala iz Jugoslavije. Ubila se prošloga ljeta, onda Anja, iz Bugarske, ubili su je u polju. Ovu malu nisam poznavala, ali Anju jesam. Sa svakim je išla." Brunetti se sjeti tih slučajeva i sjeti se da policija nikad nije otkrila imena žrtava. "Pa onda taj kamion koji je sletio s ceste." Zastala je i pogledala ga. Ovaj sklop riječi zazvuči Brunettiju poznato, ali nije se mogao sjetiti nikakvih potankosti.

Šutio je pa ona nastavi:

"Jedna je djevojka čula - ne sjeća se gdje - da su te djevojke vozili ovamo. Zaboravila sam odakle."

"Da rade kao prostitutke?" upita on i odmah zažali.

Povukla se i zašutjela. Izraz u očima joj se promijenio i zastor se spustio.

"Ne sjećam se."

Brunetti po njenom glasu shvati da ju je izgubio, da je pitanjem prekinuo tanku nit koja ih je na trenutak vezivala.

"Jesi li ikada to spomenula?" upita on.

"Policiji?" Doprčila je rečenicu umjesto njega otpuhnuvši s nevjericom. Spustila je ostatak sendviča koji je još držala u ruci na pladanj. "Hoćete li me optužiti za nešto?"

"Ne," odgovori Brunetti.

"Znači, mogu otići?" Nestalo je žene s kojom je razgovarao, a pojavila se kurva koja ga je one večeri odvela u svoju sobu.

"Možeš otići kad god hoćeš." Prije nego je ustala, Brunetti upita:

"Ne izlažeš li se opasnosti ako odeš prije njega?" i opet pokaže glavom prema zidu iza kojega nije bilo Franca.

"Tko je on!" reče ona i prezrivo napuše obraze. Brunetti ode do vrata i pokuca.

"Signorina odlazi," reče Graviniju kad je otvorio vrata.

Uzela je jaknu, prošla ispred Brunettija i izašla bez riječi. Kad je otišla, Brunetti pogleda Gravinija.

"Hvala na kavi," reče on uzimajući opet fascikl koji je Gravini još uvijek držao.

"Nema na čemu, dottore."

"Ti odnesi pladanj, a ja ću s njim porazgovarati." "Da donesem još cigareta? Ili kavu?" upita Gravini.

"Ne, ne treba. Barem ne dok mi ne vrati mojih pedeset tisuća lira," reče Brunetti i uđe u prostoriju.

Jedan pogled bio je dovoljan Brunettiju da sazna sve što je trebao znati o Francu: opasnom Francu, Francu koji jede čavle, Francu koji se ne boji murije. Ali prema onome što je stajalo u dosjeu i onome što mu je rekao della Corte, Franco je bio ovisnik o heroinu, a u policijskom pritvoru bio je već više od deset sati.

"Dobro jutro, signor Silvestri," reče Brunetti ljubazno, kao da je došao porazgovarati o nedjeljnoj nogometnoj utakmici.

Silvestri spusti ruke, pogleda Brunettija i odmah ga prepozna.

"Vodoinstalater," reče on i pljune na pod.

"Ali, signor Silvestri," reče Brunetti strpljivo, dohvati praznu stolicu i sjedne na nju. Opet otvori dosje i počne čitati, okrene prvi list i zagleda se u sljedeći. "Napadi, svodništvo i, kako ovdje stoji, uhićen si zbog prodaje droge, da vidimo kada," reče on vraćajući se na prvu stranicu s datumima, "lani u siječnju. Dakle, dvije prijave za svodništvo, to bi ti već moglo donijeti neke neprilike, ali sumnjam da..."

Silvestri mu upadne u riječ.

"Završimo s tim, vodoinstalateru. Optuži me, a ja ću pozvati odvjetnika da me izvuče odavde." Brunetti ga dokono promotri i opazi kako grčevito stišće šake i kako mu tanki sloj znoja izbija po čelu.

"Nitko sretniji od mene, signor Silvestri, ali bojim sa da imamo ozbiljniju temu za razgovor od ovih u dosjeu." Brunetti ga zatvori i lupne njime o koljeno. "Zapravo, radi se o nečemu što nadilazi ovlaštenja gradske policije."

"A što bi to trebalo značiti?" S naporom se opusti pod upornim Brunettijevim pogledom, otvori šake i, tobože opušteno, stavi ruke u krilo.

"To znači da motre kafić u koji zalaziš sa svojim prijateljima već neko vrijeme i da vam prislušuju telefonske razgovore."

"Oni?" upita Silvestri.

"SISMI," objasni Brunetti. "Točnije, oni iz antiterorističkog odjela."

"Antiterorističkog?" ponovi Silvestri glupavo.

"Da, čini se da kafić koriste neke osobe umi ješane u podmetanje bombe u muzeju u Firenci," reče Brunetti prepuštajući se mašti. "Ovo ti ne bih smio reći, ali kad si već ionako umiješan, ne znam zašto ti ne bih rekao."

"Firenca?" Silvestri je mogao samo ponavljati ono što je čuo.

"Da, koliko ja znam, a to je vrlo malo, služili su se tim telefonom za prijenos poruka. Dečki prislušuju taj telefon već više od mjesec dana. Sve po propisu, uz sudski nalog." Brunetti mahne dosjeom po zraku. Kad su te moji ljudi uhitili prošle noći, pokušao sam im objasniti da si ti sitna riba, jedna od naših, ali ne slušaju me."

"Što to znači?" upita Silvestri glasom u kojem više nije bilo bijesa.

"To znači da će te optužiti prema zakonu o suzbijanju terorizma," Brunetti zatvori dosje i ustane. "To je nesporazum između odjela, shvaćаш, gospodine moj. Bit ćeš u pritvoru četrdeset i osam sati."

"A moj odvjetnik?"

"Možeš ga tada pozvati, signor Silvestri. To je samo četrdeset osam sati a ti si ovdje već proveo," reče Brunetti gurajući orukvicu da pogleda na sat, "deset sati. Sada još samo moraš pričekati dan i pol i možeš pozvati odvjetnika, i siguran sam da će te u tren oka izvući odavde." Brunetti se smješkao.

"A zašto si ti ovdje?" upita sumnjičavo Silvestri.

"Budući da te je uhitio jedan od mojih ljudi, osjećao sam, no dobro, osjećao sam, da sam te ja u to uvalio, moglo bi se tako reći, pa sam mislio da bi bio red objasniti ti o čemu se radi. Imao sam već prije posla s ovima iz SISMIja," Brunetti umorno dodaje, "i njima nema smisla išta tumačiti. Zakon kaže da te mogu zadržati četrdeset osam sati, ne moraju nikoga obavijestiti i s time se moramo pomiriti." Pogledao je opet na sat. "To će za čas proći, signor Silvestri, nećeš ni osjetiti. Ako želiš neki časopis za čitanje, reci mom čovjeku, tu vani, u redu?" Brunetti se okrene i pođe prema vratima.

"Molim te," reče Silvestri i to mu je sigurno bilo prvi put da tu riječ upućuje policajcu. "Molim te, pričekaj."

Brunetti se okrene, nagne glavu na jednu stranu i znatiželjno upita:

"Sjetio si se što bi htio čitati? Panoramu? Arhitekturu? Kršćansku obitelj?"

"Što hoćeš?" reče Silvestri oštro ali bez ljutnje. Velike kapi znoja izbili su mu na čelu.

Brunetti shvati da se više ne treba poigravati s njim. Toliko o tvrdom Francu, željeznom momku.

Oštrim i hladnim glasom Brunetti upita: "Tko te zove u kafić i koga ti zoveš?"

Silvestri prijeđe rukama preko lica, zagladi svoju gustu kosu i zaliže kovrče na čelu. Protrlja usta rukom, povukavši kutove usnica nekoliko puta kao da čisti mrlje. "Zove me jedan čovjek i kaže mi kad dolaze nove djevojke."

Brunetti ne reče ništa.

"Ne znam tko je ili odakle zove. Ali zove me otprilike svaki mjesec i kaže mi gdje da ih preuzmem. Već su ukroćene. Ja ih samo trebam preuzeti i poslati na posao."

"A novac?"

Silvestri je šutio. Brunetti se okrene prema vratima.

"Da jem ga jednoj ženi. Svaki mjesec. Nazove me i kaže mi kad i gdje da dođem da joj predam novac."

"Koliko?" "Sve."

"Što sve?"

"Sve što ostane nakon što im platim stanarinu i dam im plaću."

"Koji je to iznos?"

"Ovisi," odgovori on neodređeno.

"S tobom samo gubim vrijeme, Silvestri," reče Brunetti bijesno. "Četrdeset ili pedeset milijuna mjesečno. Koji puta manje." Zato Brunetti zaključio da je koji mjesec i više. "Tko je ta žena?"

"Ne znam. Nisam je nikada vidio." "Kako to misliš?"

"Kaže mi gdje će biti parkiran njezin auto. Bijeli mercedes. Pridem odostraga, otvorim stražnja vrata i ostavim joj novac na stražnjem sjedalu. Nakon toga se ona odveze." "I nikad je nisi vidio?"

"Ima šal. I naočale za sunce."

"Je li visoka? Mršava? Bijela? Crna? Plava? Stara? Hajde Silvestri, ne mora se ženi pogledati u lice da bi se to znalo."

"Nije niska, ali ne znam koje joj je boje kosa. Nikad joj nisam vidio lice, ali mislim da nije stara."

"A registarski broj auta?" "Ne znam."

"Nisi ga vidio?"

"Ne. To je uvijek noću i svjetla su ugašena." Bio je siguran da Silvestri laže, ali osjećao je da mu puno više neće reći. "Gdje se to događa?"

"Na ulici. Mestre. Jednom Treviso. Na različitim mjestima. Kad nazove kaže mi kamo da idem."

"A djevojke? Gdje njih preuzimaš?"

"Na isti način. Kaže mi na kojem uglu i koliko će ih biti, a ja onda autom dođem po njih." "Tko ih dovodi?"

"Nitko. Kad dođem, one već čekaju." "Baš tako? Poput ovaca?"

"Bolje im je da ništa ne pokušaju," reče Silvestri iznenada surovim tonom.

"Odakle dolaze?" "Odasvud."

"A to znači?"

"Iz raznih gradova. Raznih zemalja."

"Kako to da dolaze ovamo?" "Ne razumi jem."

"Kako dolazi do toga da postanu... dio tvoje pošiljke?"

"Pa to su samo kurve. Zašto bih ja to znao? Kriste! Kao da ja s njima razgovaram." Odjednom Silvestri gurne ruke u džepove i upita: "Kad ću ja izaći odavde?"

"Koliko ih je bilo?"

"Dosta," vikne Silvestri, ustane sa stolice i krene prema Brunettiju. "Višt ništa neću reći. Hoću van."

Brunetti se ni ne pomakne pa Silvestri uzmakne nekoliko koraka.

Brunetti pokuca na vrata a Gravini ih brzo otvori. Kad se našao na hodniku, Brunetti pričekava da policajac zatvori vrata pa reče: "Pričekaj još sat i pol pa ga pusti."

"Na zapovijed," reče Gravini i salutira svom pretpostavljenom koji mu je već okrenuo leđa.

22 Nakon razgovora s Marom i njezinim svodnikom, Brunetti nije bio raspoložen za susret sa signorom Trevisan i poslovnim partnerom njezinog pokojnog muža, premda bi se Martuccija moglo i drukčije nazvati, ali je ipak telefonirao udovici rekavši joj da u interesu istrage mora svakako s njom razgovarati i, ako je moguće, sa signor Martuccijem. Njihove izjave o tome gdje su bili one noći kad je Trevisan ubijen provjerene su: služavka signora Trevisan potvrdila je da gospođa te večeri nije izlazila, a Martuccija je prijatelj nazvao u devet i trideset i našao ga kod kuće.

Brunetti je iz iskustva znao da je najbolje pustiti ljude da izaberu gdje će razgovarati s policijom, a pritom su, bez iznimke, uvijek izabirali mjesto gdje im je najudobnije, u pogrešnom uvjerenju da je ovladati prostorom isto što i ovladati sadržajem razgovora. Prema predviđanjima, signora Trevisan je odabrala svoj stan i Brunetti je tamo stigao točno u pet i trideset. Još uvijek pod dojmom razgovora s Francom Silvestrijem, bio je unaprijed spreman negodovati na svaki znak gostoljubivosti: koktel bi mu se činio previše kozmopolitski, čaj previše pretenciozan.

Ali nakon što ga je signora Trevisan, danas odjevena u trezveno tamnoplavo, uvela u dnevnu sobu u kojoj je bilo premalo stolica,

a previše pomodarstva, Brunetti shvati da je sebi pridao previše važnosti i da će se prema njemu odnositi kao prema uljezu, a ne kao prema predstavniku države. Udovica mu je pružila ruku, a Martucci je ustao kad ga je uvela u sobu, ali ni jedna njihova gesta nije nadilazila osnovnu ljubaznost. Dostojanstveno držanje i ozbiljna lica, zaključio je Brunetti, trebali su mu dati do znanja kako ih gnjavi u trenucima tuge zbog gubitka voljenog supruga i prijatelja. No Brunetti je nakon razgovora sa sucem Beniaminom na sve to gledao sa skepsom, a možda je sa skepsom gledao na čitavo čovječanstvo nakon razgovora s Francom Silvestrijem.

Odrecitirao je uobičajene fraze zahvaljujući im što su našli vremena za razgovor. Martucci je kimnuo; signora Trevisan ničim nije odala da ga je čula.

"Signora Trevisan," reče Brunetti, "zanimaju me neke pojedinosti financijske naravi." Nije rekla ništa, nije tražila objašnjenje. "Možete li mi reći što će biti s odvjetničkom tvrtkom vašega supruga?"

"To možete pitati mene," umi ješa se Martucci.

"Već sam vas pitao prije dva dana," odgovori Brunetti. "I jedva ste mi nešto odgovorili."

"Otada smo više saznali," odgovori Martucci.

"Znači li to da ste pročitali oporuku?" upita Brunetti, zadovoljan što ih je iznenadio ovim pomanjkanjem dobrog ukusa.

Martuccijev glas ostane miran i ljubazan.

"Signora Trevisan me je zamolila da je kao odvjetnik zastupam u ostavinskoj raspravi, ako vas to zanima."

"Meni je svaki odgovor dobrodošao," odgovori Brunetti i sa zanimanjem zaključi kako je Martuccija teško izazvati. Vjerojatno zato što se bavi privrednim pravom, gdje svi moraju biti ljubazni. "Što će biti s odvjetničkom tvrtkom?" nastavi Brunetti.

"Signora Trevisan zadržava šezdeset posto."

Brunetti je šutio pa je Martucci konačno ipak morao dodati. "A ja četrdeset."

"Možete li mi reći kada je ta oporuka sastavljena?" "Prije dvije godine," odgovori Martucci bez oklijevanja.

"A kada ste počeli raditi za signor Trevisana, avvocato Martucci?"

Signora Trevisan pogleda Brunettija svojim blijedim očima i progovori prvi put otkako su ušli u sobu.

"Commissario, prije nego se potpuno prepustite vašoj vulgarnoj znatiželji, mogu li vas upitati koji je konačni cilj ovoga ispitivanja?"

"Ako se radi o cilju, signora, onda je to prikupiti informacije koje bi nam pomogle naći ubojicu vašega supruga."

"Čini mi se," reče ona, nasloni laktove na rukohvate stolice, a dlanove sklopi pred sobom u mali šiljati toranj, "da bi to bila istina kada bi postojala veza između oporuke i ubojstva. Ili je moj način razmišljanja za vas prejednostavan, commissario?" Kako Brunetti nije odmah odgovorio, udostojala ga je kiselim osmi jehom. "Zar ne bi stvari mogle biti prejednostavne za vas, commissario?"

"Mogle bi biti, signora," reče Brunetti, zadovoljan da je barem jedno od njih uspio izazvati. "Zato postavljam pitanja koja traže jednostavne odgovore. Odgovor je ovdje broj. Kako dugo je signor Martucci radio za vašega muža?"

"Dvije godine," odgovori Martucci.

Brunetti se opet usredotoči na Martuccija i upita:

"Mogu li saznati i druge odredbe oporuke?"

Martucci htjede odgovoriti, ali ga signora Trevisan ušutka kretnjom ruke.

"Ja ću na ovo odgovoriti, avvocato." Zatim se okrene Brunettiju i reče: "Veći dio Carlovog imetka, kao što je uobičajeno prema zakonu, ostaje meni, njegovoj udovici, i njegovoj djeci u jednakim dijelovima. Ostavio je nešto rođacima i prijateljima, ali većina pripada nama. Je li ovim vaša znatiželja zadovoljena?"

"Apsolutno, signora."

"Ako bi to bilo sve...," reče Martucci i pomakne se na stolici spremajući se ustati.

"Još imam nekoliko pitanja," odgovori Brunetti gledajući signoru Trevisan, "za vas signora."

Ona kimne, ne potrudivši se odgovoriti i uputi Martucciju umirujući pogled. "Imate li auto?"

"Bojim se da ne razumijem pitanje," reče ona nakon kratke stanke.

Brunetti ponovi: "Imate li auto?" "Imam." "Kakav?"

"Ne vidim kakvog ovo ima smisla," umi ješa se Martucci. Signora Trevisan prijeđe preko ove upadice i odgovori: "BMW. Tri godine star. Zelene boje."

"Hvala," reče Brunetti bezizražajna lica, a zatim upita, "Signora, je li vaš brat imao obitelj?"

"Ne. Rastavljen je, a djece nema."

Martucci se opet umi ješa.

"Siguran sam da to sve možete naći u vašoj kartoteci."

Brunetti se na ovo ne osvrne nego, pažljivo birajući riječi, upita: "Je li vaš brat imao kakva posla s prostitutkama?"

Martucci skoči na noge, ali Brunetti ga ni ne pogleda; nije skidao oka sa signore Trevisan. Uočila se kad je čula pitanje, a zatim je, kao da osluškuje jeku, odvratila na trenutak pogled, a onda ga uperila u njega. Mogao si dvaput odmjereno udariti takt prije nego joj se bijes razlio licem, a tada je glasno rekla deklamatorskim glasom: "Mojem bratu nisu trebale kurve."

Martucci njezinom ljutnjom potakne svoju i okomi se na Brunettija:

"Kako se usuđujete vrijeđati uspomenu na brata signore Trevisan. Ovako ga odvratno i uvredljivo optužiti. Ne moramo slušati vaše insinucije." Zastao je da dođe do daha i Brunetti je gotovo mogao čuti kako se uključio njegov odvjetnički mozak. "Osim toga, vaša primjedba je klevetničke naravi i izrekli ste je pred svjedokom. Martucci pogleda nju pa njega očekujući odgovor, no nitko ne odgovori na ovaj izljev bijesa.

Brunetti je netremice zurio u signoru Trevisan, a ona mu je uzvraćala istom mjerom. Martucci pokuša nešto reći, a zatim zašuti zbunjen što ih vidi tako zaokupljene jedno drugim, a pritom mu promakne da ih ne spaja potencijalno klevetnički sadržaj primjedbe, već sama formulacija rečenice.

Brunetti je čekao dok shvate da hoće odgovor i da ga ovaj pravednički bijes ne zadovoljava. Vidio je kako premeće pitanje i smišlja što će reći. Učinilo mu se da joj spoznaja u očima počinje dodirivati usne, ali baš kad je htjela progovoriti, Martucci nastavi: "Želim ispriku." Kako se Brunetti na ovo ne obazre, Martucci učini dva koraka i stane između njega i signore Trevisan i zakloni im pogled.

"Tražim od vas da se ispričate," ponovi on gledajući odozgo u Brunettija.

"Naravno, naravno," reče Brunetti s jedinstvenim pomanjkanjem interesa. "Možete dobiti isprika koliko god želite." Ustane i zaobiđe Martuccija, ali signora Trevisan odvratila pogled i više ga ne pogleda.

Brunetti shvati da je Martuccijeva upadica ugušila u njoj svaki poriv da mu išta oda; nije imalo smisla ponavljati se.

"Signora" reče on, "ako odlučite odgovoriti na moje pitanje, naći ćete me u Questuri." Zaobišao je Martuccija i bez riječi izašao iz sobe, a zatim iz stana.

Idući kući pomislio je kako se približio onom trenutku prisnosti, što mu je katkad polazilo za rukom u razgovoru sa svjedokom ili osumnjičenikom, onoj osjetljivoj točki ravnoteže kada slučajna rečenica ili riječ odjednom potaknu sugovornika da otkrije ono što je nastojao sakriti. Što je htjela reći i kakve je veze Lotto imao s prostitucijom? A žena u mercedesu? Je li ona bila na večeri s Faverom one noći kad je ubijen? Brunetti se pitao što se to tako važno moglo dogoditi za večerom pa da žena, uzrujana ili nepribrana, zaboravi naočale vrijedne preko milijun lira. Da li se uopće nešto dogodilo za večerom ili ju je uznemirila pomisao na ono što će se dogoditi nakon večere? Pitanja su se vrtjela oko njega, Furije su ga dozivale i rugale mu se, jer nije znao odgovore ili, što je još gore, nije znao koja su pitanja važna.

Po izlasku iz Trevisanova stana, Brunetti se automatski zaputi prema Ponte dell' Accademia i dalje prema svom domu. Bio je toliko zaokupljen mislima da je tek nakon nekog vremena primijetio gužvu na ulicama. Pogledao je na sat čudeći se tolikoj vrevi u ovom dijelu grada, gotovo pola sata prije zatvaranja trgovina. Malo bolje pogleda ljude oko sebe i shvati da su to Talijani; nitko drugi ne bi bio tako dobro odjeven i uređen.

Usporio je korak i dopustio da ga mnoštvo nosi prema Campo San Stefano. Ispod najbližeg mosta čuo je buku, ali nije mogao razaznati što je.

Mnoštvo ga povuče niz zadnju calle, a onda ga odjednom oslobodi na trgu već obavijenom sumrakom. Ravno ispred njega stajao je kip od bijelog i poroznog mramora kojem je Brunetti dao

ime "čovjek od tučenog bjelanjka". Drugi su ga nazivali manje obzirnim imenima na račun mnogobrojnih knjiga što su mu virile ispod kaputa.

Brunettiju zdesna, uz bok crkve San Stefano, bila je postavljena drvena pozornica. Na njoj je bilo nekoliko drvenih stolica, a na prednjim uglovima stajali su ogromni zvučnici. S tri drvena koplja u dnu pozornice mlitavo su visjele zastave, talijanska trobojnica, lav sv. Marka i novi simbol stranke koja je nekad bila demokršćanska.

Brunetti se primakne bliže kipu i stane iza niske metalne ograde uz njegovo podnožje. Stotinjak ljudi stajalo je ispred pozornice; iz skupine se izdvoje tri muškarca i žena i stanu se stubama uspinjati na pozornicu. Iznenada stane treštati glazba. Brunetti pomisli da je to narodna himna, ali zbog jačine zvuka i statičkog elektriciteta nije bio siguran.

Čovjek u trapericama i avijatičarskoj jakni doda mikrofon na dugačkoj žici čovjeku na pozornici. Neko vrijeme držao ga je u ruci, spuštenuj niz tijelo, i smiješio se mnoštvu, a zatim je premjestio mikrofon u lijevu ruku i rukovao se s ljudima na pozornici. Odozdo je onaj u jakni davao rukama znak da je dosta, ali se glazba nije stišavala.

Čovjek na pozornici približi mikrofon ustima i reče nešto, ali glazba zagluši riječi i učini ih nerazumljivima. Ispruži zatim ruku s mikrofonom pa lupne po njemu drugom rukom, što odjekne kao šest prigušenih hitaca iz pištolja.

Jedna se skupina odvojila od mnoštva i otišla u kafić. Šestorica se zapute prema pročelju crkve i izgube se u Calle della Mandorla. Čovjek u avijatičarskoj jakni uspenra se na pozornicu i učini nešto sa žicama na stražnjoj strani zvučnika. Zvučnik odjednom utihne, ali glazba i statički elektricitet nastave treštati iz drugoga. Čovjek požuri preko pozornice i klekne iza njega.

Još nekoliko ljudi ode. Ona žena siđe s pozornice i izgubi se u gomili a za njom se požure dva muškarca. Kako buka nije prestajala, čovjek u jakni ustane i nešto se dogovori s čovjekom s mikrofonom. Brunetti pogleda oko sebe i opazi da je još samo šaka ljudi ostala ispred pozornice.

Prekorači nisku ogradu i krene prema Ponte dell' Accademia. Prolazio je pokraj malog kioska sa cvijećem na kraju trga, kada

glazba i krčanje iznenada prestanu, a muški glas pojačan jedino ljutnjom poviče: "Cittadini, Italiani," ali Brunetti se ne zaustavi, čak se niti ne osvrne.

Shvatio je da želi razgovarati s Paolom. Uvijek joj je, premda je to bilo protupropisno, govorio kako napreduje istraga, što misli o ljudima koje je ispitivao i kako su ga se dojmili njihovi odgovori. Ovoga puta, sumnja nije pala na nikoga, pa Paola nije odmah rekla tko je po njezinom mišljenju ubojica, navika od koje je Brunetti nije mogao odučiti. A kako sada a priori nije bila sigurna, bila je savršena slušateljica, poticala ga je pitanjima i tražila od njega potanka objašnjenja. Natjerala bi ga da joj razjasni neku zaostalu nedoumicu pa bi tada i sam stvari vidio u novome svjetlu. Ovoga puta nije ništa predlagala, na ništa nije aludirala, ni u koga od onih koje je spomenuo nije posumnjala. Slušala je sa zanimanjem i to je bilo sve.

Kad je stigao kući, Paola se još nije vratila, ali ga je Chiara čekala.

"Papa," viknula je iz svoje sobe kada je čula da otvara vrata.

Trenutak kasnije pojavila se u vratnicama s otvorenim časopisom u ruci. Prepoznao je žuti rub naslovnice Aironea, a u raskošnim fotografijama, sjajnom papiru i jednostavnom tekstu još neka obilježja američkog časopisa što ga je ovaj list do detalja nastojao oponašati.

"Što je, dušo?" upitao je, sagnuo se da je poljubi u tjeme, a onda se okrenuo i objesio kaput u ormar pokraj vrata.

"Ima jedan natječaj, papa, i ako pobijediš, dobiješ besplatnu pretplatu."

"Pa zar već nisi pretplaćena?" upita je, jer joj je pretplatu darovao za Božić.

"Nije stvar u tome, papa."

"A u čemu je onda?" upita on idući hodnikom prema kuhinji.

Upalio je svjetlo i prišao hladnjaku.

"U pobjedi," odgovori ona slijedeći ga u stopu, a Brunetti se upita nije li časopis možda previše američki za njegovu kćerku. Uzeo je bocu orvieto, pogledao naljepnicu, vratio je i izvadio bocu soavea što su ga sinoć pili za večerom. Uzeo je čašu, natočio i otpio gutljaj.

"Dobro, Chiara, u čemu se sastoji natječaj?"

"Moraš dati ime pingvinu."

"Dati ime pingvinu," ponovi Brunetti tupo.

"Da, pogledaj ovamo," reče ona držeći časopis jednom rukom, a drugom mu pokazujući fotografiju. Ugledao je sliku neke pahuljaste mase kakvu je Paola znala katkada istresti iz usisavača za prašinu. "Što je to?" upitao je, uzeo časopis i okrenuo ga prema svjetlu.

"To je mali pingvinić, papa. Rođen je prošloga mjeseca u rimskom zoološkom vrtu i još nema imena. Sada daju nagradu onome tko smisli najbolje ime."

Brunetti raširi časopis i pogleda bolje fotografiju. Točno, vidio se kljun i dva okrugla crna oka. Dvije žute peraje. Na suprotnoj stranici bio je odrasli pingvin i Brunetti uzalud pokuša naći neku sličnost.

"Koje ime?" upita on listajući časopis a pred očima su mu defilirale hijene, ibisi i slonovi.

"Točkica," reče ona. "Kako?"

"Točkica," ponovi ona.

"Za pingvina?" upita on, nađe ponovo članak i zagleda se u fotografije odraslih ptica. Točkica?

"Naravno. Svi će ga drugi nazvati Perajko ili Konobar. Nitko se neće sjetiti da ga nazove Točkica."

Brunetti se složi da je to vjerojatno istina.

"To ti ime može uvijek dobro doći," reče on i stavi bocu u hladnjak.

"Za koga?" upita ona i uzme časopis.

"Kad bude natječaj za zebru," odgovori on.

"O, papa, koji put si tako blentav," reče ona i vrati se u svoju sobu ne sluteći koliko mu se njezina ocjena svidjela.

U dnevnoj sobi uzme svoju knjigu, koju je sinoć ostavio otvorenu i okrenutu naopačke kad je otišao u krevet. Dok čeka Paolu može opet sudjelovati u peloponeskom ratu.

Došla je kući sat kasnije, otvorila vrata od stana i ušla u dnevnu sobu. Prebacila je kaput preko naslona sofe i skljkala se pokraj njega sa šalom još uvijek oko vrata.

"Guido, jesi li kad pomislio da sam ćaknuta?" "Često," reče on i okrene stranicu.

"Ne, stvarno. Vjerojatno jesam kad radim za one kretene." "Koje kretene?" upita on ne dižući pogled s knjige.

"One koji upravljaju sveučilištem." "Što se dogodilo?"

"Prije tri mjeseca zatražili su od mene da održim predavanje u Padovi, na engleskom odsjeku. O britanskom romanu. Zašto misliš da sam čitala sve one knjige zadnja dva mjeseca?"

"Zato jer ti se sviđaju. Zbog toga ih čitaš zadnjih dvadeset godina."

"Hajde, prestani, Guido," reče ona nježno ga gurnuvši laktom u rebra.

"A što sada nije u redu?"

"Odem ja danas u tajništvo podići poštu, a oni mi kažu da su sve krivo razumjeli i da predavanje treba biti o američkoj poeziji, a nitko se nije potrudio da mi to prije kaže. Jer je to ionako sve na engleskom."

"I što će sada biti?"

"To ću tek sutra saznati. Javit će Padovi da ću ipak govoriti o britanskom romanu ako se Il magnifico složi." Osobito ih je zabavljao ovaj čudnovati ostatak akademskog kamenog doba, rektorov naslov - Il magnifico rettore, jedina pojedinost iz sveučilišnog života koja je u Brunettiju pobudila neko zanimanje u ovih dvadeset godina što ih je proveo na rubu sveučilišta.

"Što misliš da će učiniti?" "Vjerojatno baciti pismoglava."

"Držim ti palce," reče Brunetti i odloži knjigu. "Ne sviđaju ti se američke stvari?"

"Sačuvaj Bože," odgovori ona i zaroni lice u dlanove. "Puritanci, cowboys i kriještave žene. Draži mi je onda silverfork novel" reče ona na engleskom.

"Što to?" upita Brunetti.

"Romani sa srebrnim vilicama," ponovi ona. "Knjige s jednostavnim zapletom čiji je cilj podučiti novopečene bogataše kako se ponašati u otmjenom društvu."

"Mlade menadžere?" upita Brunetti s istinskim zanimanjem.

Paola prasne u smijeh.

"Ne, Guido, ne mlade menadžere. Te su romane pisali u osamnaestom stoljeću, kad se sav novac iz kolonija slijevao u Englesku, pa je trebalo debele žene vorkshirskih tkalaca podučiti koja vilica čemu služi." Šutjela je nekoliko trenutaka razmišljajući o onome što je rekao. "Ali kad malo bolje razmislim, uz neke nadopune, isto bi se moglo reći za Breta Eastona Ellisa, premda je

Amerikanac. Licem mu se naslonila na rame i zahihotala, pa se smijala sve dok nije ostala bez daha, i to šali koju Brunetti nije razumio.

Kad se prestala smijati, skinula je šal, bacila ga na stol i rekla:

"A ti?"

Naslonio je otvorenu knjigu na koljena, stranicama prema dolje i okrenuo se prema njoj.

"Razgovarao sam s kurvom i njenim svodnikom, a zatim sa signorom Trevisan i njezinim odvjetnikom." Polako i koncentrirano, nastojeći joj vjerno prenijeti detalje, ispričao joj je sve što se toga dana dogodilo, a na kraju je opisao kako je reagirala signora Trevisan na njegovo pitanje o prostituciji.

"Je li njezin brat imao kakva posla s prostitutkama?" upita Paola pažljivo ponavljajući Brunettijevu formulaciju. "I ti misliš da je shvatila na što ciljaš?"

Brunetti kimne.

"A odvjetnik nije?"

"Ne. Nije se pretvarao. Nije shvatio dvosmislenost, jednostavno je odgovorio da njezin brat nije tražio njihove seksualne usluge." "A ona je mislila drukčije?"

Brunetti ponovo kimne.

"Ona je pametnija od njega."

"Žene obično jesu," reče Paola i upita: "Što ti misliš da je imao s njima?"

"Ne znam, Paola, ali što god to bilo, sudeći po njezinoj reakciji, ona je znala."

Paola ne reče ništa puštajući ga da dalje razmišlja. Uzeo joj je ruku, poljubio je u dlan i spustio sebi u krilo, a ona je ne pomakne i dalje mirno čekajući.

"To je jedina zajednička nit," reče on, više za sebe nego za nju.

"Obojica, i Favero i Trevisan, imali su broj kafića u Mestreu, a tamo svodnik kontrolira skupinu djevojaka i uvijek pristižu nove. Ne znam kakvu ulogu ima u tome Lotto, osim što je vodio Trevisanovo knjigovodstvo."

Okrenuo je Paolinu ruku i kažiprstom prošao po jedva vidljivim plavičastima žilama na nadlanici.

"Nije baš bogzna što, je li?" On odmahne glavom.

"Ona s kojom si razgovarao, ona Mara, što je zapravo htjela saznati?"

"Zanimalo ju je znam li nešto o djevojkama koje su prošlog ljeta stradale, i spomenula je kamion. Ne znam na što je mislila."

Kao ostarjeli šaran koji polako pliva prema dnevnom svjetlu, tako se u dubinama Paolina mozga pokrenulo sjećanje na neki kamion i žene.

Naslonila je glavu na naslon sofe i zatvorila oči. I vidjela je snijeg. I ta sitnica bila je dovoljna da sjećanje izroni na površinu.

"Guido, negdje početkom jeseni - mislim da si tada bio u Rimu na onoj konferenciji - kamion je skrenuo s autoputa, čini mi se negdje gore blizu austrijske granice. Zaboravila sam detalje. Mislim da je bila poledica i da je skliznuo niz liticu, nešto slično tome. U svakom slučaju, žene su bile otraga u kamionu i sve su poginule, osam ili deset njih. Nešto vrlo čudno. Ta vijest se pojavila u novinama, ali samo na jedan dan, i to je bilo sve, više nikad ništa nisam čula o tome." Paola osjeti kako njegova ruke čvršće stišće njezinu.

"Misliš li da je o tome govorila?"

"Nečega se ipak sjećam, taj je slučaj spomenut u Interpolovom izvještaju o ženama koje ovamo dovode zbog prostitucije," reče Brunetti. "Vozač je također stradao, je li?"

Paola kimne. "Čini mi se."

Tamošnja policija sigurno ima izvještaj o tome; mogao bih ih sutra nazvati. Pokušao se sjetiti što je još bilo u Interpolovom izvještaju, ili je to možda bila neka druga agencija - bogzna gdje je to arhivirano. Sutra će se time pozabaviti.

Paola ga nježno povuče za ruku. "Zašto su vam potrebne?"

"Mmm?" upita Brunetti još uvijek obuzet mislima.

"Zašto vam trebaju kurve?" Zatim, da ne bi krivo shvatio pitanje, ona objasni: "Mislim, muškarcima. Ne tebi. Muškarcima."

On podigne njihove dvije združene šake i mahne njima po zraku neodređenom, besciljnom kretnjom.

"Seks bez krivnje, pretpostavljam. Nikakvih obzira, nikakvih obveza. Bez lijepog ponašanja."

"Ne zvuči privlačno," reče Paola pa doda, "pretpostavljam da žene uvijek žele dodati seksu osjećaje."

"Ti sigurno želiš," reče Brunetti.

Paola izvuče ruku iz njegove i ustane. Baci pogled odozgo na svog muža i ode u kuhinju spremati večeru.

23 Brunetti počne radni dan tražeći po fasciklima Interpolov izvještaj o prostituciji i čekajući da ga telefonist spoji s policijom u Trevisiju. Telefonist je imao više uspjeha pa Brunetti zatim provede petnaest minuta slušajući o toj prometnoj nesreći i na kraju razgovora zamoli karabinjerskog satnika da mu pošalje sve dokumente koji se odnose na taj slučaj.

Trebalo mu je još dvadeset minuta da pronade izvještaj o međunarodnom prometu prostitutkama i pola sata da ga pročita.

Tekst je bio potresan, a posljednja rečenica zvučala je gotovo nevjerovatno: "Prema procjenama policije i međunarodnih organizacija, ova trgovina obuhvaća čak pola milijuna žena." Izvještaj je naveo ono što je većina europskih policajaca već znala, i naglasio zapanjujući obim i složenost te trgovine.

Obrazac nije bio daleko od onog što je doživjela Mara: mladoj ženi iz zemlje u razvoju obećava se novi život u Europi - katkad je razlog ljubav, ali najčešće joj se obećava posao kućne pomoćnice, katkad pjevačice. U Europi će moći pristojno živjeti, zarađivat će dovoljno da može slati kući svojoj obitelji, a možda će jednoga dana dovesti obitelj k sebi u taj raj na zemlji.

Kad dođu, dogodi im se nešto slično onome što se dogodilo Mari, otkriju da je tobožnji ugovor o radu koji su potpisale prije dolaska zapravo sporazum kojim se obavezuju da će platiti čak pedeset tisuća dolara osobi koja ih dovede u Europu. I tako se nađu u stranoj zemlji, a njihove putovnice drže oni koji su ih doveli; uvjeravaju ih da već svojom prisutnošću krše zakon i da ih čeka uhićenje i dugogodišnja zatvorska kazna zbog novca koji prema ugovoru duguju. Neke se ipak ne boje uhićenja i pobune se. Njih ušutkaju grupnim silovanjima. Ako to ne djeluje, postoji i strasnije nasilje. Neke stradaju. Šire se glasine. Otpor je ugušen.

I tako se bordeli razvijenoga svijeta napunili tamnokosim, tamnoputim egzotičnim ženama: Tajlandkama, čija ljupka skromnost tako laska muškom osjećaju superiornosti; Dominikankama, mješankama, i crnkinjama koje to vole iznad

svoga, a za njima ne zaostaju Brazilke, one Karioke vruće krvi rođene su kurve.

U izvještaju je dalje pisalo da su, s obzirom na prijevozne troškove, sada otkrivene nove mogućnosti za opskrbu tržišta s Istoka, gdje je tisuće plavokosih, plavookih žena ostalo bez posla ili uštedevine koju im je progutala inflacija. Nakon sedamdeset godina odricanja u komunizmu, lako su nasjedale obećanjima sa Zapada; putovale su autima, kamionima, pješice, katkad na saonicama, tražeći El Dorado tu u susjedstvu, iza zapadnih granica svojih zemalja, a kad bi stigle, ustanovile bi da nemaju dokumente, nikakvih prava i da su u beznadnoj situaciji.

Brunetti je vjerovao svakoj riječi i užasnula ga je konačna brojka od pola milijuna. Pogledao je zadnje stranice i našao imena ljudi i organizacija koji su sastavili izvještaj; to ga je uvjerilo u vjerodostojnost ovoga broja, premda mu se i dalje činio nepodnošljivo visokim. U Italiji, čitave pokrajine nisu imale toliko ženskih stanovnika. Ovim brojem mogli su se napučiti gradovi.

Kad je završio, stavio je izvještaj nasred stola, a zatim ga gurnuo dalje od sebe, kao da se iz njega širi neka gadost. Otvorio je ladicu, uzeo olovku, list papira i napisao tri imena: ime bojnika brazilske policije kojega je upoznao prije nekoliko godina na policijskom seminaru u Parizu; ime vlasnika velike uvoznoizvozne tvrtke s uredima u Bangkoku, a treće je bilo ime prostitutke Pie. Svi su oni zbog nečega bili Brunettijevi dužnici, a on je te dugove naplaćivao tako da je od njih tražio informacije.

Iduća dva sata proveo je na telefonu i napravio račun koji je kasnije nestao pritiskom na nekoliko tipki središnjeg SIPOvog računala. Nakon toga nije puno više znao od onoga što je pročitao u izvještaju, ali sada je to znanje bilo potpunije i imalo neki osobni pečat.

Bojnik de Vedia u Riu nije dijelio Brunettijevu zabrinutost i nije mogao shvatiti njegovu ogorčenost. Konačno, sedam njegovih policajaca ovoga je tjedna uhićeno zbog sudjelovanja u odredima smrti; trgovci im plaćaju da ubijaju uličnu djecu koja ometaju pristup njihovim trgovinama. "Sretnici su oni koji idu u Europu, Guido," rekao je prije nego je spustio slušalicu. Njegov poznanik u Bangkoku pokazao je jednako malo razumi jevanja. "Commissario,

ovdje više od pola kurvi ima AIDS. Djevojke koje odu iz Tajlanda su sretnice.“

Najvredniju informaciju dala mu je Pia, koju je našao kod kuće jer je njezin zlatni retriver, kuja Carolina, trebala okotiti svoju prvu štenad. Ona je znala sve o tom poslu i začudila se da se policija time bavi. Kad je saznala da je Brunettijevo zanimanje potaknula smrt trojice poslovnih ljudi, smijala se dugo i glasno. Djevojke, objasnila mu je, kad je došla do daha, dolaze odasvud, neke rade na ulici, ali mnoge drže u kućama, gdje ih se može bolje nadzirati. Da, njih dosta ševe, ako ne vlasnici, a onda korisnici. Tužiti? Kome? Nemaju dokumente; misle da je već njihov ulazak u Italiju zločin; neke uopće na znaju talijanski. Pa nije to neko zanimanje gdje se cijeni duhovita konverzacija.

Pia nije osjećala nikakvo neprijateljstvo prema njima, premda nije skrivala činjenicu da joj ta konkurencija smeta. Ona i njene prijateljice, od kojih nijedna nije imala svodnika, živjele su barem u nekoj vrsti ekonomske stabilnosti - imale su stan, auto, a neke od njih i svoj dom - a te strankinje nisu imale ništa, a osim toga, nisu mogle ni odbiti mušteriju bez obzira što zahtijeva. One i narkomanke bile su u najgoroj situaciji, prihvaćale su sve i moglo ih se prisiliti na sve. Tako obespravljene bile su meta nasilja i, što je još gore, izvor zaraze.

Pitao ju je koliko ih ima u Venetu, a ona mu je nasmijavši se odgovorila da ne zna brojiti do tako velikog broja. A onda je Carolina tako glasno zalajala da ju je i Brunetti čuo, a Pia je rekla da mora ići.

"Tko stoji iza toga, Pia?" upita je nadajući se još jednom odgovoru prije nego spusti slušalicu.

"To je big business, dottore," reče mu ona na engleskom. "Isto tako možete pitati tko stoji iza banaka ili burze. Sve su to isti ljudi, lijepo ošišane kose, u dobro skrojenim odijelima. Nedjeljom idu u crkvu, u ured svaki dan, a kad nitko ne gleda brojke koliko su zaradili na ženama koje rade ležeći. Mi smo samo još jedna vrsta robe, dottore. Pričekajte još neko vrijeme i evo nas na vremenskom tržištu." Pia se nasmije i predloži sočan naziv za tu vrstu vremenskih ugovora, na to Carolina glasno zalaje pa Pia spusti slušalicu.

Brunetti počne računati na istom listu papira. Za prosječnu cijenu usluge uzeo je pedeset tisuća lira, a onda je morao priznati da nema

pojma koliko bi takvih usluga na dan moglo biti. Zaključio je da će mu faktor deset olakšati računanje pa je pomnožio sa deset. Čak i ako ne rade vikendom, a dvojio je da im dopuštaju tu raskoš, umnožak je iznosio dva i pol milijuna lira tjedno, to jest, deset milijuna lira mjesečno. Odlučio je pojednostaviti stvari i zaokružio utržak na sto milijuna lira godišnje, a onda je taj iznos prepolovio za slučaj da mu se u računu potkrala koja pogreška. Kad je to pomnožio s pola milijuna, nije znao kako se zove iznos koji je dobio pa je samo prebrojio nule: bilo ih je petnaest. Pia je imala pravo: to je doista bio velik posao.

Instinkt i iskustvo govorili su mu da ništa više neće doznati ni od Mare ni od njezinog svodnika. Nazvao je dolje Vianella i pitao jesu li pronašli optičara koji je izradio naočale pronađene u restoranu u Padovi. Vianello je pokrio slušalicu rukom, zvuka je nestalo, a onda se narednikov glas opet začuo, napregnut od ljutnje ili nekog još jačeg osjećaja.

"Doći ću gore za minutu, dottore," odgovori on i spusti slušalicu. Kad je narednik ušao, lice mu je bilo obliveno crvenilom, kao i uvijek nakon naleta bijesa, što je Brunetti znao iz iskustva. Vianello je tiho za sobom zatvorio vrata i prišao Brunettijevom stolu.

"Riverre," objasni on, imenujući svoju noćnu moru, ali i čitavog osoblja Questure.

"Što je učinio?"

"Našao je jučer optičara, napisao ime na listu papira i ostavio ga na svom stolu sve dok ga maloprije nisam ponovo upitao." Da je bio bolje volje, Brunetti bi odgovorio da je ovoga puta barem pribilježio ime, ali strpljenje i dobra volja bili su ga već napustili. Obojica su znali da je svaki komentar na temu Riverrine nesposobnosti suvišan.

"Koji je to optičar?"

"Carraro, u Calle della Mandorla."

"Je li doznao ime?"

Vianello se ugrize za usnicu, a ruke nesvjesno stisne u šake.

"Ne, samo je ustanovio da su oni prodali naočale s takvim dioptrijama. Rekao je da mu je to bila zadaća i da ju je izvršio."

Brunetti dohvati telefonski imenik i odmah pronađe broj. Optičar mu reče da je očekivao da ga policija ponovo potraži, a zatim izdiktira Brunettiju ime i adresu žene koja je kupila naočale. Očito je mislio,

sudeći po nastupu, da joj policija jedino želi vratiti naočale. Brunetti ne reče ništa što bi ga navelo da u to posumnja.

"Mislim da je nećete naći kod kuće," izađe mu ususret dr.

Carraro. "Vjerojatno je na poslu."

"A gdje je to, dottore?" zainteresira se Brunetti zabrinutim glasom.

"Ima putničku agenciju, tamo pokraj sveučilišta, zapravo na pola puta između sveučilišta i one trgovine sagovima."

"Ah, znam," reče Brunetti prisjetivši se izloga s plakatima pokraj kojega je prošao bezbroj puta. "Hvala, dottore, naći ćemo je i vratiti joj naočale."

Brunetti spusti slušalicu, pogleda Vianella i reče: "Regina Ceroni. Znači li ti što to ime?"

Vianello odmahne glavom.

"Vodi onu putničku agenciju nedaleko sveučilišta."

"Da pođem s vama?"

"Ne, otići ću tamo prije ručka i vratiti signori Ceroni naočale."

Brunetti je stajao pod jesenskom kišicom u kasno poslijepodne u gledao suncem okupanu plažu. U ležaljci razapetoj između dvije ogromne palme ležala je djevojka, odjevena, koliko je mogao razabrati, samo u donji dio bikinija. Iza nje su blagi valovi oplakivali pješčanu plažu, a more boje lapisa protezalo se sve do obzorja. Sve je to moglo biti njegovo za samo 1.800.000 lira, dvokrevetna soba, avionski prijevoz uključen.

Gurnuo je ulazna vrata i ušao u agenciju. Privlačna mlada žena tamne kose sjedila je za računalom. Pogledala ga je i ljubazno se nasmi ješila.

"Buon giorno," rekao je i uzvratilo osmi jehom. "Je li tu signora Ceroni?"

"Smi jem li pitati tko je treba?" "Signor Brunetti."

Podigla je ruku dajući mu znak da pričeka, pritisnula još nekoliko tipki i ustala. Pisač, njoj s lijeva, zažvrgolji, a zatim iz njega počne izlaziti avionska karta.

"Reći ću joj da ste ovdje, signor Brunetti," reče ona i ode do vrata u dnu ureda koja su sada bila zatvorena. Pokuca i uđe bez čekanja. Vрати se nekoliko trenutaka kasnije i držeći vrata da Brunettiju znak da uđe.

Unutarnji ured bio je puno manji od vanjskoga, ali način na koji je bio uređen obilno je nadoknađivao nedostatak prostora. Pisaći je stol bio od tikovine, uglačan do staklastoga sjaja, bez ijedne ladice, dakle, njegovo postojanje nije trebalo opravdati nikakvom svrsishodnošću.

Tepih je bio blijedožlatni svileni isphajan, sličan onome na podu radne sobe Brunettijeva tasta.

Žena koja je sjedila iza ova dva predmeta imala je svijetlu kosu začešljanu unatrag i pričvršćenu češljem od rezbarene slonovače.

Jednostavna frizura bila je u suprotnosti s tkaninom i krojem odijela: tamnosiva sirova svila, obilno podstavljena ramena i vrlo uski rukavi.

Djelovala je kao da je prešla tridesetu, ali zbog vješte šminke i elegantne pojave bilo je teško zaključiti je li bliže tridesetoj ili četrdesetoj. Nosila je naočale sa širokim okvirom. Na lijevom staklu, u donjem uglu, bio je mali polukružni umetak, malo veći od zrna graška.

Podigla je pogled kad je ušao, nasmi ješila se ne otvarajući usta, skinula naočale i stavila ih na spise ispred sebe, ali nije progovorila. Boja očiju, primijetio je, bila je ista kao boja odjela, i to nije mogla biti slučajnost. Gledajući je Brunetti se sjeti kako je Figaro opisao ženu u koju je zaljubljen grof Almaviva: svijetla kosa, ružičasti obrazi, oči koje govore.

"Što?" rekla je. "Signora Ceroni?" "Da."

"Donio sam vam naočale," reče Brunetti gledajući je netremice dok ih je vadio iz džepa.

Lice joj odrazi zadovoljstvo što je učini još ljepšom.

"Oh, sjajno," reče ona i ustane. "Gdje ste ih našli?" Brunetti začuje jedva primjetni strani naglasak, možda jugoslavenski, u svakom slučaju istočnoeuropski.

Šutke joj pruži naočale preko stola. Uzela je kožnatu kutiju i stavila je na stol ne pogledavši unutra.

"Nećete li provjeriti jesu li vaše?" upita je.

"Ne, poznajem etui," odgovori ona. Zatim smiješeći se doda: "Ali kako ste znali da su moje?" "Pitali smo optičare."

"Mi?" upita ona. Zatim se sjeti što nalažu običaji pa reče: "Izvolite sjesti. Nisam htjela biti neljubazna."

"Hvala," reče Brunetti i sjedne u jednu od tri stolice koje su stajale ispred stola.

"Oprostite," reče ona, "Roberta mi nije rekla vaše ime." "Brunetti, Guido Brunetti."

"Hvala, signor Brunetti, što ste se trudili. Mogli ste me nazvati i ja bih drage volje došla po njih. Niste trebali prijeći cijeli grad da mi ih donesete."

"Cijeli grad?" ponovi Brunetti.

Njegova je primjedba iznenadi, ali samo na tren. Odbaci je pokretom ruke kao i vlastito iznenađenje. "To se samo tako kaže. Agencija na ovome mjestu je malo izvan ruke."

"Da, naravno," reče on.

"Ne znam kako da vam zahvalim." "Mogli biste mi reći gdje ste ih izgubili." Opet se nasmi ješila.

"Da znam gdje sam ih izgubila, tada ne bi bile izgubljene."

Pogledala ga je preko stola, no on ne reče ništa. Spustila je pogled na kožnatu kutiju i povukla je prema sebi. Izvadila je naočale i, kao što je Brunetti učinio u restoranu, svinula jednu dršku, a zatim ih obje svinula postrance; naočale su se iskrivile ali se nisu slomile.

"Nevjerojatno, zar ne?" primi jeti ona, ne gledajući ga. Brunetti je šutio.

A zatim istim glasom, kao da se radi o usputnoj primjedbi, reče: "Nisam željela da se sazna."

"Da mi saznamo?" upita Brunetti pretpostavljajući da zna tko je on, ako zna da je morao prijeći cijeli grad.

"Da." "Zašto?"

"Bio je oženjen."

"Za nekoliko godina bit ćemo u dvadeset prvom stoljeću, signora."

"Kako to mislite?" upita ona u nedoumici.

"Oženjen ili neoženjen jedva da danas išta znači."

"Značilo je njegovoj ženi," odvrati ona oštro. Sklopila je naočale i spremila ih opet u kožnatu kutijicu. "Čak ni kada je nađen mrtav?"

"Naročito ne tada. Nisam htjela da netko posumnja kako s tim imam neke veze."

"To je razlog?"

"Commissario Brunetti," reče ona i na njegovo iznenađenje oslovi ga titulom, "pet godina mi je trebalo da dobijem državljanstvo i uopće ne sumnjam da mi ono može biti oduzeto prvom prilikom ako na sebe skrenem pozornost vlasti. I zbog toga ne želim ništa učiniti čime bih pobudila njihovu pozornost."

"Mi vam upravo posvećujemo punu pozornost." Skupila je nezadovoljno usnice:

"To sam željela izbjeći."

"Ali znate da ste tamo ostavili naočale?"

"Znala sam da sam ih izgubila toga dana, ali nadala sam se na nekom drugom mjestu."

"Je li to bila ljubavna veza?"

Promatrao ju je kako važe odgovor a zatim je kimnula.

"Koliko je trajala?" "Tri godine."

"Jeste li namjeravali što mijenjati?" "Kako to mislite?"

"Jeste li se htjeli udati za njega?"

"Ne. Ova mi je situacija odgovala."

"A kakva je bila ta situacija?"

"Sastajali smo se svakih nekoliko tjedana."

"I što ste tada radili?" Oštro ga je pogledala.

"Opet ne razumi jem pitanje."

"Što ste radili prilikom tih susreta?"

"Što obično rade ljubavnici, dottor Brunetti?" "Vode ljubav."

"Točno, dottore. Vode ljubav, pa smo to i mi činili." Brunetti osjeti da se razljutila, ali imao je dojam da nije zbog pitanja.

"Gdje?" "Molim?"

"Gdje ste vodili ljubav?"

"Procijedila je odgovor kroz stisnute usnice.

"U krevetu." "Gdje?" Tišina.

"Gdje je bio krevet? U Veneciji ili Padovi?" "I ondje i ovdje."

"U stanu ili u hotelu?"

Tada telefon na stolu tiho zazubi i ona podigne slušalicu. Slušala je jedan trenutak, a onda rekla:

"Nazvat ću te danas poslijepodne," i spustila slušalicu. Bio je to nezatni prekid u ritmu ispitivanja, ali bio je dovoljan da se pribere.

"Oprostite, commissario, bi li htjeli ponoviti zadnje pitanje?"

zamoli ga ona.

Ponovio je pitanje znajući da joj je ova upadica pribavila dovoljno vremena da razmisli o odgovoru. Ali želio je čuti kako ga mijenja.

"Pitao sam gdje ste vodili ljubav." "Ovdje u mom stanu."

"A u Padovi?"

Glumila je zbunjenost.

"Molim?"

"Gdje ste se sastajali u Padovi?"

Nasmi ješila se.

"Mislim da nisam dobro čula pitanje. Obično smo se sastajali ovdje."

"Kako ste se često sastajali?"

Živnula je kao što ljudi obično živnu kad lažu.

"Zapravo od ljubavi nije bilo puno ostalo, ali prisnost je ostala pa smo bili dobri prijatelji. Svako toliko bi se našli i otišli na večeru, ili ovdje ili u Padovi."

"Sjećate li se kad ste posljednji put bili u Veneciji?"

Odvratila je pogled u nedoumici kako odgovoriti na ovo pitanje.

"Zašto, ne sjećam se. Mislim da je to bilo ljetos." "Jeste li udani, signora?"

"Razvedena sam," odgovori ona. "Živite sami?"

Ona kimne.

"Kako ste saznali za smrt signor Favera?"

"Pročitala sam ujutro u novinama, dan nakon što se dogodilo." "I niste nas nazvali?"

"Nisam."

"Makar ste se sastali s njim prethodne večeri?"

"Baš zbog toga. Kao što sam vam već rekla, nemam razloga vjerovati vlastima."

Brunetti je u svojim lošim trenucima znao pomisliti kako nitko ne vjeruje vlastima, ali te misli nije mogao povjeriti signori Ceroni.

"Odakle ste rodnom, signora?" "Iz Jugoslavije. Iz Mostara."

"Kad ste došli u Italiju?" "Prije devet godina."

"Zašto ste došli?"

"Došla sam kao turist, a onda sam našla posao i odlučila ostati."

"U Veneciji?" "Da."

"Kakav ste posao našli?" upita on, premda je znao da taj podatak može naći negdje u kartoteci Odjela za strance.

"Prvo sam radila u kafiću, a zatim sam dobila posao u putničkoj agenciji. Znam nekoliko jezika pa sam lako našla posao."

"A ovo?" upita on i kretnjom ruke obuhvati ured u kojem su sjedili. "Je li ovo vaše?"

"Da."

"Kad ste poslali vlasnik?"

"Tri godine. Trebalo mi je više od četiri godine da uštedim dovoljno da mogu dati plog bivšim vlasnicima. Ali sada je moje. To je još jedan razlog zašto ne želim nikakve neprilike."

"Čak i ako nemate što kriti?"

"Ako mogu biti otvorena, commissario, iz iskustva znam da vladine agencije ne zanima previše imaju li ljudi što kriti ili ne. Zapravo ih to uopće ne zanima. A kako ne znam nikakve potankosti o smrti signor Favera, zaključila sam da policiji nemam što reći pa vam se nisam javila."

"O čemu ste razgovarali te večeri?"

Zastala je i pogledala u stranu prisjećajući se.

"O čemu razgovaraju prijatelji. O njegovom poslu. Mojem. Njegovoj djeci."

"O njegovoj ženi?"

Ponovo je s negodovanjem skupila usne.

"Ne, nismo razgovarali o njegovoj ženi. Takav smo razgovor držali neukusnim."

"O čemu ste još razgovarali?"

"Ne mogu se sjetiti. Razmišljao je o kupovini auta i nije znao koji bi izabrao, a ja mu tu nisam mogla pomoći."

"Zato što ne vozite?"

"Ne, kome ovdje treba auto?" nasmi ješi se. "Ja ništa ne znam o autima. Kao većina žena."

Brunetti se upita zašto tako očito podilazi njegovom muškom osjećaju više vrijednosti; to se nije uklapalo u profil žene koja lako uspostavlja jednakost s muškarcem.

"Konobar u restoranu nam je rekao da vam je za večerom pokazivao nekakve papire."

"Ah, da. Tada sam izvadila naočale. Trebaju mi za čitanje. "Kakvi su to bili papiri?"

Zastala je, prisjećala se ili samo pretvarala.

"Bio je to prospekt za trgovačko društvo u koje je htio da uložim novac. Kako agencija ostvaruje profit, htio je da nešto učinim s tim novcem. Stavi taj novac u opticaj, baš tako mi je rekao. Ali mene to nije zanimalo."

"Sjećate li se koje je to trgovačko društvo bilo?"

"Nažalost, ne. Te stvari me ne zanimaju." Brunetti je u to sumnjao. "Je li to važno?" pitala je.

"Našli smo stanoviti broj fascikla u prtljažniku njegova automobila," lagao je Brunetti, "i zanima nas je li što od toga važno."

Promatrao ju je kako se sprema saznati nešto o tim fasciklima, a zatim se predomislila.

"Jeste li primijetili što osobito te večeri? Je li djelovao zabrinuto ili uzrujano?" Brunetti pomisli kako bi se svi čudili što mu je tako dugo trebalo da postavi to pitanje.

"Bio je tiši nego obično, ali to je moglo biti zato što je puno radio. Nekoliko puta je spomenuo kako ima puno posla." "Je li spomenuo što određeno?"

"Ne."

"A poslije večere, kamo ste otišli?"

"Odvezao me na kolodvor i vratila sam se u Veneciju." "Kojim vlakom?"

Razmislila je prije no što je odgovorila. "Mislim da je stigao oko deset i trideset."

"Isti kojim se vozio Trevisan," reče Brunetti i primijeti da je prepoznala ime.

"Onaj koji je ubijen prošloga tjedna?" upita ona nakon kratke stanke.

"Da."

"Poznavali ste ga?" upita Brunetti.

"Bio je naš klijent. Organizirali smo putovanje za njega i za ljude za koje je radio."

"Nije li to čudno?" primi je Brunetti. "Nije li što čudno?"

"Da dvojica vaših poznanika stradaju istoga tjedna."

Glas joj je bio miran, ravnodušan. "Ne, ne čini mi se to osobito čudnim, commissario. Ne mislite valjda da je postojala neka veza među njima?"

Umjesto odgovora, Brunetti ustane.

"Hvala što ste našli vremena, signora Ceroni," reče on i pruži joj ruku preko stola.

Ustala je i obišla stol skladnom kretnjom.

"Ja moram zahvaliti vama što ste mi vratili naočale." "To mi je bila dužnost," odgovori on.

"U svakom slučaju zahvalna sam vam što ste se potrudili." Otpratila ga je do vrata, otvorila ih i propustila ga ispred sebe u vanjski ured. Mlada je žena i dalje sjedila za stolom, a iz pisača je visjela dugačka plahta avionskih karata. Signora Ceroni ga otprati do ulaznih vrata. On ih otvori, okrene se i opet se rukuje, a zatim krene kući. Signora Ceroni stajala je ispred plaže dok nije zamaknuo za ugao i nestao.

24Kad je stigao u Questuru, Brunetti se prvo zaustavi u uredu signorine Elette i izdiktira pismo Giorgiu - oslovi ga imenom kao da se radi o starome prijatelju - i ispriča se zbog, kako je to nazvao, "činovničkih pogrešaka" do kojih je došlo u Questura. Nadao se da će pismo zadovoljiti Giorgiovu zaručnicu i njezinu obitelj, a da je pritom dovoljno neodređeno i da ga ničim ne obveže.

"Veselit će se kad ovo dobije," reče signorina Elettra gledajući u list papira sa stenografskim znakovima.

"A podaci o njegovom uhićenju?" upita Brunetti.

"Pogledala ga je svojim svijetlim, bistrim očima.

"Uhićenju?" Uzela je ispis sa stola i pružila ga Brunettiju. "Vaše pismo mu je nagrada za ovo."

"Brojevi iz Faverovog adresara?"

"Točno," reče ona ne uspijevajući sakriti ponos.

Njezino je zadovoljstvo bilo zarazno pa se i on nasmi ješi.

"Pročitali ste?" upita on.

"Samo površno. Tu su imena, adrese i mislim da je također naveo datum i vrijeme svakog poziva iz Venecije i Padove."

"Kako mu to uspijeva?" čudio se Brunetti pun strahopoštovanja prema Giorgiovoj sposobnosti da se dokopa SIPovih informacija; bilo je lakše prodrijeti u archive tajnih službi.

"Školovao se godinu dana u Sjedinjenim Državama, studirao je računarstvo, a dok je bio tamo pridružio se nekakvoj skupini "hakera". I sada s njima razmjenjuju informacije o tome kako se to radi."

"I to sve preko SIPovih linija?" zadivi se Brunetti, zaboravljajući pritom da je to što Giorgio čini vjerojatno protuzakonito. "Naravno."

"Blažen bio," reče Brunetti sa žarom onoga čiji telefonski račun nikad nije u skladu s namjenom koja se pripisuje telefonu.

"Ti su "hakeri" svuda po svijetu," doda signorina Elettra, "i mislim da se malo toga može od njih sakriti. Rekao mi je da je o tome razgovarao s ljudima u Mađarskoj i Kubi. I još negdje. Imaju li u Laosu telefone?"

Više je nije slušao, zaokupljen čitanjem dugih stupaca s vremenima, datumima, adresama i imenima. Pattino mu je ime ipak doprlo do svijesti. "... želi vas vidjeti."

"Kasnije," reče on i ode u svoj ured ne skidajući oka s popisa.

Zatvorio je uredska vrata, prišao prozoru da bolje vidi i nastavio čitati stoječki. Stajao je tamo poput rimskog senatora u doba Cezara i držao se kao da je upravo dobio izvještaj iz najudaljenijih krajeva carstva. Ovdje se međutim nije radilo o razmještaju trupa ili pošiljkama začina i ulja. Radilo se samo o dvojici razmjerno nezamjetljivih Talijana i o njihovim telefonskim pozivima u Bangkok, Santo Domingo, Beograd, Manilu i drugdje, ali zato ovaj izvještaj nije bio ništa manje zanimljiv. Olovkom je na margini bilo naznačeno gdje se nalaze telefonske govornice odakle su upućeni neki pozivi. Dio poziva bio je iz Trevisanovog i Faverovog ureda, ali puno ih je više bilo iz govornice u istoj ulici gdje je Faverov ured u Padovi, a još više iz jedne druge govornice smještene u maloj calle iza Trevisanovog ureda.

Na dnu ispisa Brunetti pročitao imena vlasnika tih telefonskih brojeva. Tri su, među njima i onaj u Beogradu, pripadali putničkim agencijama, a broj u Manili odnosio se na trgovačko društvo pod imenom "EuroEmploy". Kad je ovo pročitao, svi događaji od dana Trevisanove smrti za Brunettija postanu komadići obojena stakla u ogromnom kaleidoskopu što ga samo on vidi. Ovo je ime bilo konačni pomak, okret cilindra koji je gurnuo odvojene

komadiće i natjerao ih da se slože u šaru. Slika još nije bila potpuna, još nije bila jasna, ali pojavila se i Brunetti je shvatio.

Uzeo je adresar iz ladice i počeo ga listati tražeći telefonski broj Roberta Linchianka, pukovnika u filipinskoj vojnoj policiji, koji je prije tri godine također pohađao dvotjedni policijski seminar u Lyonsu, i s kojim je Brunetti ostao u prijateljskoj vezi, premda su komunicirali jedino faksom i telefonom.

Začulo se zujanje kućnog telefona. Ali ovo mu je bilo važnije, pa podigne slušalicu, dobije odmah vanjsku liniju i nazove Linchianka kod kuće, premda nije imao pojma koliko je sada sati u Manili. Pokazalo se da su oni šest sati naprijed, što je značilo da je uhvatio Linchianka baš kad se spremao na spavanje. Da, znao je za "EuroEmploy". Njegov je prijezir putovao žicom, preskakivao oceane. "EuroEmploy" je bila jedna od mnogih agencija koje su se bavile trgovinom mladim ženama i nije bila najgora. Svi dokumenti što su ih žene potpisale prije nego su otputovale "raditi" u Europu bili su u skladu sa zakonom. To što je ugovor potpisala nepismena žena znakom X ili žena koja ne razumije jezik nije dovelo u pitanje zakonitost ugovora, a ni jedna od onih koje su se uspjele vratiti na Filipine nije ni pomislila, a kamoli pokušala tužiti agenciju. U svakom slučaju, koliko je Linchianko znao, malo ih se vratilo. Što se tiče broja žena, prema njegovoj procjeni, šalju ih između pedeset i stotinu svakoga tjedna, i to samo "EuroEmploy", i on spomene ime agencije koja im je izdavala karte, ime koje je bilo poznato Brunettiju, jer je i ono bilo na popisu. Na kraju Linchianko obeća faksirati Brunettiju službene policijske podatke o "EuroEmployu" i putničkoj agenciji, kao i podatke iz vlastite kartoteke o agencijama za zapošljavanje u Manili, prikupljene tijekom godina.

Brunetti osobno nije nikoga poznavao u drugim gradovima navedenim u SIPovom popisu, ali dovoljno je čuo od Linchianka da znao što tamo može očekivati.

Brunettija je, kad bi čitao povijest Rima i Grčke, uvijek zbunjivala lakoća s kojom su stari narodi prihvaćali ropstvo. Pravila rata bila su tada drukčija, to je znao, kao što je bila i ekonomska osnova društva, pa su robovi bili i dostupni i neophodni. Možda je činjenica da svatko može pasti u ropstvo izgubi li njegova zemlja rat činila tu ideju prihvatljivom - kao da je o kolu sreće ovisilo hoćeš li biti

gospodar ili rob. Nitko nije govorio protiv ropstva, ni Platon ni Sokrat, ili možda ipak netko jest, ali to što se govorilo ili pisalo nije došlo do nas.

Ni danas, koliko mu je poznato, nitko ne govori protiv ropstva, ali današnja se šutnja temelji na uvjerenju da ropstvo više ne postoji. Godinama sluša Paoline radikalne političke stavove i već je oglušio na izraze koje mu pritom baca u lice, kao "robovi za nadnicu", "ekonomski lanci" i slično, ali sada su ga ti klišeji počeli progoniti, jer ono što mu je Linchianko opisao može se nazvati samo ropstvom.

Snažnu bujicu njegove unutarnje retorike prekine uporno zujanje kućnog telefona.

"Da," reče on podigavši slušalicu.

"Htio bih s vama razgovarati," reče zlovoljni Patta.

"Odmah dolazim."

Signorina Elettra više nije bila za svojim stolom kad je sišao kat niže, pa Brunetti uđe u Pattin ured bez ikakve predodžbe o tome što ga čeka, premda mogućnosti ionako nisu bile velike; konačno, na koliko se načina može izraziti nezadovoljstvo?

Danas, kako je ubrzo saznao, Patta nije bio s njim nezadovoljan, trebao je samo prenijeti Pattino nezadovoljstvo nižim službenicima. "Onaj vaš narednik," reče Patta nakon što je pozvao Brunettija da sjedne.

"Vianello?" "Da."

"Što je sada učinio?" upita Brunetti i tek tada postane svjestan nevjerice u svom pitanju.

Patti to ne promakne.

"Sada je zlostavljao jednog pozornika."

"Riverrea?" nimalo se ne začudi Brunetti.

"Znači čuli ste za to, a niste ništa poduzeli?" upita Patta.

"Ne, nisam ništa čuo. Ali ako netko zaslužuje da ga se zlostavlja, onda je to Riverre."

Patta digne ruke uvis u znak neodobravanja. "Požalio mi se jedan časnik."

"Poručnik Scarpa?" upita Brunetti, nesposoban sakriti odbojnost prema Sicilijancu koji je u Veneciju došao sa svojim zaštitnikom, vicequestoreom, i služio mu kao špijun i kao pomoćnik.

"Nije važno tko se požalio. Važno je da postoji razlog."

"Je li to službeni prigovor?" ustoboči se Brunetti.

"To je nevažno," odbrusi Patta ljutito. Patti je sve što nije htio čuti bilo nevažno, bez obzira koliko je bilo istinito. "Ne želim nikakve neprilike sa sindikatima. Oni takve stvari neće trpjeti."

Zgranut ovim posljednjim primjerom Pattinog kukavičluka, Brunetti ga umalo upita mora li baš pred svakom prijateljom pobjeći u mišju rupu, no sjeti se da je bolje ne izazivati osvetoljubive budale pa samo reče: "Razgovarat ću s njima."

"S njima?"

"S poručnikom Scarpom, narednikom Vianellom i pozornikom Riverreom."

Patta htjede prosvjedovati, a onda shvati da je problem, makar i neriješen, prebačen drugome, pa samo upita: "A ono s Trevisanom?" "Radimo na tome."

"Napredujete?"

"Pomalo." Ali o tome nije htio raspravljati s Pattom.

"Dobro. Riješite to s Vianellom. Javite mi što se događa." Patta se ponovo usredotoči na spise na stolu, što je bio isto kao da mu je ljubazno rekao da može otići.

Signorine Elette još uvijek nije bilo za stolom pa Brunetti ode u Vianellov ured, gdje nađe narednika kako čita Il Gazzettino. "Scarpa?" upita Brunetti kad je ušao.

Vianello zgrabi novine i zgužva ih o stol uz primjedbu, koju bi bilo teško provjeriti, na račun poručnikove majke.

"Što se dogodilo?"

Vianello počne ravnati svoje novine.

"Razgovarao sam s Riverreom kad je ušao poručnik Scarpa."

"Razgovarao si s njim?" Vianello slegne ramenima.

"Riverre je znao što hoću i zna da vam je trebao odmah javiti ženino ime. To sam mu govorio kad je poručnik ušao. Nije mu se sviđao način na koji razgovaram s Riverreom." "Što si mu rekao?"

Vianello složi novine, presavije ih na pola, a onda ih gurne do ruba stola.

"Rekao sam mu da je idiot."

Brunetti je znao da je Riverre idiot pa nije u tome vidio ništa čudnog.

"A što je on rekao?"

"Tko, Riverre?" "Ne, poručnik."

"Rekao mi je da se tako ne razgovara s podređenima." "Je li još što rekao?"

Vianello ne odgovori.

"Je li još što rekao, naredniče?"

Još uvijek nije bilo odgovora. "Jesi li ti njemu što rekao?"

Vianellov glas poprimi obrambenu ton.

"Rekao sam mu da to ostaje između mene i mojih ljudi i da ga se to ne tiče."

Brunetti je znao da nema smisla gubiti vrijeme i tumačiti mu kako je to bilo glupo.

"A Riverre?" upita Brunetti.

"O, već je došao k meni i rekao da, koliko se on sjeća našega razgovora, ja sam mu pričao vic. O Sicilijancu." Ovdje Brunetti dopusti sebi mali smijeh. "Poručnik je, kako se Riverre sjeća toga događaja, ušao baš kad sam došao do onog glavnog, to jest, kad Sicilijanac ispadne glup, a poručnik nije razumio - jer smo govorili u dijalektu - pa je zaključio da to govorim Riverreu."

"Onda je to riješeno," reče Brunetti, premda mu se nije sviđalo da se Scarpa požalio Patti. Vianello je kod Patte imao dosta negativnih bodova, već zbog toga što je često radio s Brunettijem i nije mu trebalo još i poručnikovo neprijateljstvo.

Zadovoljan što neće morati raspravljati o tome sa Scarpom, Brunetti promijeni temu i upita:

"Sjećaš li se ti kamiona koji je sletio s ceste ove jeseni, gore pokraj Tarvisija?"

"Da, zašto?"

"Sjećaš li se kad je to bilo?"

Vianello zastane na trenutak, a onda odgovori:

"Dvadeset šestog rujna. Dva dana prije moga rođendana. Nikad tako rano nije pao snijeg."

Budući da je to rekao Vianello, Brunetti nije morao provjeravati je li se to doista dogodilo toga dana. Ostavio je narednika da čita novine, vratio se u svoju sobu i dalje proučavao ispis. Iz Trevisanovog ureda netko je dvadeset i šestoga rujna u devet sati ujutro nazvao broj u Beogradu i razgovarao tri minute. Sutradan je još jednom

netko nazvao isti broj, ali ovoga puta iz govornice u maloj calle iza Trevisanovog ureda. Ovaj je razgovor trajao dvanaest minuta.

Kamion je sletio s ceste; roba je bila uništena. Sigurno je kupac htio znati je li se to njegov teret rasuo po snijegu, a nitko mu o tome ne bi mogao bolje odgovoriti do prijevoznika. Brunetti se nehotice strese pri pomisli da bi netko mogao misliti o tim djevojkama kao o robi, a o njihovoj iznenadnoj smrti kao o gubitku pošiljke. Listao je dalje sve do dana kad je Trevisan ubijen. Sutradan je netko dva puta nazvao beogradski broj iz Trevisanovog ureda. Ako su raniji pozivi sadržavali obavijest o gubitku tereta, znače li ovi kasniji pozivi, nakon Trevisanovog ubojstva, da je netko drugi preuzeo posao?"

25 Brunetti stane prekapati po papirima što su mu se nakupili na stolu u posljednja dva dana. Otkrije da je Lottova udovica izjavila kako je one noći kad je Lotto ubijen bila u gradskoj bolnici uz majku koja umire od raka. Obje su odjelne sestre potvrdile da je tamo provela cijelu noć. Vianello, koji je po naravi bio sistematičan, pitao ju je također gdje je bila one noći kad je ubijen Favero. Prve je noći bila u bolnici, druge je bila kod kuće. A obje je noći njezina sestra iz Turina bila s njom. Nakon ovoga signora Lotto prestala je zaokupljati Brunettijevu maštu.

Odjednom se upita je li Chiara još uvijek zaokupljena svojom maloumnom željom da izmami informacije od Francesce, pa se zgrane i na samu pomisao. Sebi je dopuštao taj luksuz da se s pravedničkim gnjevom zgraža nad onima koji maloljetnice pretvaraju u kurve, ali mu se nije gadilo vlastito dijete pretvoriti u špijuna. Do sada.

Zazvoni telefon i on izgovori svoje ime u slušalicu. Bila je Paola, zvala ga je pomahnitalim glasom. Čula se još neka galama, krika.

"Što je, Paola?"

"Guido, dođi kući! Odmah! Chiari se nešto dogodilo," vikala je Paola nadglasavajući kuknjavu što je dopirala odnekud iz stana. "Što se dogodilo? Je li ona dobro?"

"Ne znam, Guido. Bila je u dnevnoj sobi, a onda je počela vriskati. Sada je u svojoj sobi, zaključala se." Čuo je paniku u Paolinu glasu, zahvatila je nju pa njega poput podvodne struje.

"Je li ona dobro? Je li ozlijeđena?" pitao je ponovo.

"Ne znam. Ali čuješ je. Histerična je. Guido, molim te, dođi. Odmah."

"Doći ću čim prije," reče on i spusti slušalicu. Dohvati ogrtač i izjuri iz ureda razmišljajući kako bi najbrže stigao do kuće. Uz embarcadero ispred Questure nije bilo ni jednog policijskog glisera, pa zavine ulijevo i stane trčati a krajevi mu ogrtača poput krila zalepeću na vjetru. Skrene iza ugla i uđe u malu calle, razmišljajući bi li išao preko Ponte di Rialto ili uzeo gondolu. Pred njim su tri dječaka išla ruku pod ruku. Povikao je "Attenti!" glasno i neljubazno kad im se približio. Raspršili su da ga propuste, a on je projurio pokraj njih. Kad je stigao do Campo Santa Maria Formosa ostao je bez daha, pa je dalje traljavo kaskao. Pokraj Mosta Rialto našao se u mnoštvu pješaka i odjednom je zatekao sebe kako grubo gura jednu turistkinju dok sklanja njenu naprtnjaču sebi s puta. Čuo je kako djevojka nešto ljutito uzvikuje na njemačkom, ali nije zastao.

Izašao je iz pothodnika i našao se na Campo San Bartolomeo, a zatim skrenuo ulijevo odlučivši uzeti gondolu i zaobići most, koji je u ovim kasnim poslijepodnevnim satima vrvio pješacima. Srećom gondola je čekala, dvije stare gospođe stajale su straga.

Potrčao je drvenim pristaništem i sišao u gondolu.

"Kreći," povikao je gondolijeru koji je stajao na krmi oslonjen na veslo. "Policija, prevezite me prijeko."

Bez uzrujavanja, kao da mu se ovo događa svakoga dana, gondoliere koji je stajao na pramcu odgurne se o ogradu stuba i gondola se otisne natraške u Canal Grande. Onaj na krmi premjesti težinu i upre se o veslo, pa gondola zaokrene i počne sjeći kanal. Dvije se strankinje uhvate jedna za drugu od straha i sjednu na nisko poprečno sjedalo u stražnjem dijelu gondole.

"Možete li me odvesti do kraja Calle Tiepolo?" zamoli Brunetti onoga s pramca.

"Stvarno ste iz policije?" upita onaj drugi.

"Jesam," odgovori on, iskopa iz džepa iskaznicu i pokaže im je.

"U redu," reče gondoliere s pramca. Zatim se obrati ženama na venecijanskom: "Idemo zaobilaznim putem, signore."

Bile su toliko prestrašene ovim razvojem događaja da nisu rekle ni riječi.

Brunetti je stajao, slijep za brodove, slijep za svjetlo, slijep za sve osim za sporo kretanje gondole preko kanala. Konačno su se, nakon dugih sati, kako mu se činilo, zaustavili na kraju Calle Tiepolo, a dva su mu gondolijera pridržala gondolu dok se pentrao na obalu. Gurnuo je deset tisuća lira u ruke onome na pramcu, okrenuo se i potrčao niz uličicu.

Brunetti je u gondoli opet došao do daha pa se sada zaletio do kuće i uz prva tri niza stuba. Četvrti i peti niz prevalio je brzo, ali daščući, dok mu je bilo udaralo u nogama. Čuo je kako se iznad njega otvaraju vrata, pogledao je gore i ugledao Paolu kako ga čeka u vratnicama.

"Paola," počeo je.

Prije nego je uspio išta reći, povikala je odozgo:

"Nadam se da ćeš biti zadovoljan kad vidiš što je tvoja mala detektivka iskopala za tebe. Nadam se da ćeš biti zadovoljan kad vidiš u kakav je svijet guraš svojim pitanjima i svojom istragom." Lice joj je bilo crveno, pucala je od bijesa.

Ušao je u stan i zatvorio vrata za sobom. Paola mu okrene leđa i krene hodnikom. Pozove je imenom, no ona se ne osvrne već uđe u kuhinju i tresne vratima. Otišao je do Chiarine sobe i zastao ispred vrata. Tišina. Osluškiivao je ne bi li čuo jecanje, bilo kakav znak da je unutra. Ništa. Vratio se hodnikom i pokucao na kuhinjska vrata. Paola ih otvori i pogleda ga bijesnim, ukočenim pogledom.

"Reci mi," reče on. "Reci mi što se događa."

Često je vidio Paolu ljutu, ali nikad nije vidio da se ovako trese od bijesa ili nekog još žešćeg osjećaja.

Brunetti se instinktivno odmakne pa, nastojeći da mu glas bude miran, ponovi:

"Reci mi što se događa."

Paola stisne zube i udahne. Titive su joj stršile na vratu. Čekao je.

Progovorila je jedva čujno, napetim glasom.

"Došla je i rekla da mora nešto pogledati na videu. Čitala sam u radnoj sobi pa sam joj rekla neka samo gleda, ali neka utiša zvuk." Paola na tren prestane govoriti i pogleda ga ravno u oči. Brunetti ne reče ništa.

Ona opet udahne kroz stisnute zube i nastavi.

"Nakon otprilike četvrt sata, počela je vriskati. Izašla sam iz sobe i našla ja na hodniku, potpuno histeričnu. Čuo si je. Pokušala sam je zagrliti, razgovarati s njom, ali nije se mogla zaustaviti. Sada je u svojoj sobi.

sporije.

"Ali što se dogodilo?"

"Gledala je video vrpca koju je donijela."

"Odakle joj ta vrpca?"

"Guido," još je uvijek grozničavo disala, ali sada već nešto "Žao mi je što sam ono rekla." "Nije važno. Odakle joj kazeta?" "Dala joj je Francesca." "Francesca Trevisan?"

"Da."

"Jesi li je ti vidjela?" Ona kimne.

"I što je na njoj?"

Odmahnula je glavom. Nespretno je podigla ruku i pokazala prema dnevnoj sobi.

"Je li ona dobro?"

"Je. Maloprije mi je otključala vrata. Dala sam joj aspirin i rekla joj da ostane u krevetu. Želi s tobom razgovarati. Ali prvo moraš pogledati kazetu."

Brunetti kimne i ode u dnevnu sobu gdje je bio televizor i video.

"Bilo bi dobro da odeš k njoj, Paola."

"Da," reče ona i ode hodnikom do Chiarine sobe.

Kad se našao u dnevnom boravku, Brunetti shvati da su i televizor i video uključeni, da je kazeta unutra i da je odgledana do kraja. Pritisnuo je tipku za premotavanje, uspravio se i čekao, slušajući siktavi zvuk vrpce što se čuo iz videa. Nije mislio ni na što, nastojao je isprazniti mozak, očistiti ga od svih pretpostavki.

Mehanizam tiho kvrcne i vrati ga u stvarnost. Pritisne tipku, odmakne se od ekrana i sjedne na stolicu s ravnim naslonom. Nije bilo imena glumaca, ni najavne špice, ni zvuka. Kad je nestalo sjajne sive plohe, na ekranu se pojavila soba s dva prozora pod stropom, trima stolicama i stolom. Svjetlo je dopiralo kroz prozore i iz još nekog izvora koji je, kako mu se činilo, bio iza onoga tko je držao kameru, jer je kameru očito netko držao sudeći po laganom podrhtavanju slike.

Buka dopre iz televizora, kamera pokaže vrata koja se otvore i tri mladića upadnu u sobu smijući se, šaleći i gurajući jedan drugoga. Tek što su ušli, onaj zadnji se okrene, posegne rukom iza vrata i povuče ženu u sobu, a zatim još trojica muškaraca nagnu iza nje.

Prva su trojica bili mlađi maloljetnici, druga dvojica bili su otprilike Brunettijevih godina, a onome koji je ušao zadnji bilo je možda tridesetak. Svi su bili odjeveni u košulje i hlače, i izgledom su podsjećali na vojnike. Na nogama su imali cipele s debelim potplatima vezane iznad gležnja.

Ženi je bilo oko četrdeset i bila je u tamnoj suknji i majici. Nije bila našminkana, a zamršena kosa joj je slobodno padala, kao da je prije bila počeshljana u pundžu ili vezana maramom. Premda je film bio u boji, bilo je teško reći koje su joj boje oči, osim da su bile tamne i prestrašene.

Čuo se razgovor, ali Brunetti nije mogao razabrati što govore. Trojica najmlađih nasmijala su se nečemu što je jedan od starijih rekao, a žena se okrenula prema njemu i zurila u njega dok je govorio, kao da ne može ili odbija vjerovati to što čuje. S nesvjesnom čednošću, prekrížila je ruke na prsima i pognula glavu.

Jedan dugi trenutak nitko nije progovorio niti se pomaknuo, a onda je netko podviknuo u blizini kamere, a da pritom nitko od onih na ekranu nije otvorio usta. Brunetti zaključi da je to snimatelj. Sudeći po tonu, zacijelo se radilo o zapovijedi ili nekoj vrsti ohrabrenja. Kad je progovorio, žena se trgnula i pogledala prema kameri, ali ne u objektiv, već više ulijevo, u osobu koja ju je držala. Glas pokraj kamere se ponovo javi, ovoga puta glasnije.

Dvojica mlađih priđu ženi i uhvate je za ruke.

Onaj od tridesetak godina primakne joj se bliže i nešto je upita.

Ona odmahne glavom, a on je udari šakom. Nije ju pljusnuo, udario ju je šakom tik do uha. A zatim je sasvim mirno izvukao nož iz pojasa i prerezao joj majicu po cijeloj dužini. Počela je vrištati pa ju je ponovno udario, a onda joj je strgnuo majicu s tijela razgolitivši je do pojasa. Otkinuo je rukav s majice, a kad je zaustila da nešto kaže ili vrisne, gurnuo joj ga je u usta.

Nešto je kazao onoj dvojici koji su je držali pa su je podigli na stol. Mahnuo je dvojici starijih. Brzo su prišli, uhvatili je za stopala i pritisnuli joj noge o stol. Onaj s nožem ponovo joj je prišao i razrezao

joj suknju od poruba do pojasa. Zgulio je s nje suknju kao da rastvara novu knjigu u sredini.

Snimatelj ponovo progovori, a čovjek s nožem priđe s druge strane stola; tijelom je zaklanjao objektiv. Odložio je nož na rub stola i otkopčao hlače. Popeo se na stol i legao na ženu. Dvojica koji su joj držali noge morali su uzmaknuti da ih ne udari nogama dok je prodirao u nju. Bio je na njoj nekoliko minuta, a onda se spustio s druge strane stola. Jedan od mlađih bio je sljedeći, a zatim su bila na redu druga dvojica.

Zvuk je postao nejasan, jer su dobacivali jedan drugome i smijali se, a snimatelj kao da ih je poticao. Tiho i neprekidno žena je plakala i cvilila, ali taj se zvuk jedva razabirao.

Posljednji su je imali ona dvojica sredovječnih. Jedan od njih je ustuknuo i odmahnuo glavom, što su drugi dočekali s podrugljivom vikom, pa se on također uspeo na stol i učinio što i ostali. Posljednji, najstariji, bio je tako nestrpljiv da je gurnuo ovoga s nje ne bi li se što prije popeo.

Kad su se izredala sva šestorica, kamera se po prvi put primakla, i to vrlo blizu. Nježno je prelazila preko ženina tijela, zastajkujući tu i tamo, gdje god je bilo krvi. Zaustavila se na licu. Oči su joj bile zatvorene, ali glas koji je Brunetti sad već sa sigurnošću pripisivao snimatelju, tiho je pozove i ona otvori oči nekoliko centimetara od kamere. Čuo je kako je zastenjala i čuo je kako joj je glava tresnula o stol kad je pokušala okrenuti lice u uzaludnom pokušaju da ga skrije od kamere.

Objektiv se udaljio i sada se ponovo vidjelo tijelo. Snimatelj, koji se vratio u prijašnji položaj, nešto podvikne, a onaj koji ju je prvi silovao dohvati nož. Snimatelj opet progovori kao da ga požuruje, a onaj s nožem, kao da se od njega traži da zakolje pile za večeru, mirno joj oštricom prereže vrat. Krv mu poprska ruku, a ostali se nasmiju njegovoj blesavoj grimasi kad je ustuknuo. I dalje su se smijali dok je kamera klizila niz ženino tijelo gledajući ga posljednji put. Više nije morala zastati tek tu i tamo: krvi je sada bilo posvuda. Ekran je potamnio.

U tišini koja je nastala čulo se samo tiho zujanje vrpce i jedva čujno mumljanje, koje je, kako je Brunetti zbunjeno ustanovio, potjecalo od njega samoga. Umuknuo je i pokušao ustati, ali ruke se nisu htjele

odvojiti od ruba stolice. Pogledao je u njih kao opčinjen i snagom volje natjerao prste da se opuste. Poslušali su ga i tek tada je ustao.

Prepoznao je jezik: znao je da je to srpski. Prije nekoliko mjeseci pročitao je kratki članak u Corriere della Sera o takvim kazetama, snimljenim u bosanskim gradovima, gdje danas smrt caruje, koje se onda šalju u inozemstvo, da bi ih tamo umnožili i prodali. Odlučio je tada da neće vjerovati tome članku. Nije bio spreman ili možda nije htio vjerovati, uza sve što je vidio ovih nekoliko desetljeća, da je čovjek u stanju počiniti ovu zadnju besramnost. I sada je poput nevjernog Tome gurnuo ruku u otvorenu ranu i više nije mogao drugo osim povjerovati.

Isključio je televizor i videorekorder i pošao niz hodnik. Vrata Chiarine sobe bila su otvorena pa je ušao bez kucanja. Chiara je ležala naslonjena na jastuke. Jednom je rukom zagrlila Paolu koja je sjedila pokraj nje na krevetu, a drugom je čvrsto k sebi stisnula plišanog psića, otrcanu i izgrizenu igračku, koju je dobila za šesti rođendan.

"Ciao, papa," reče ona kad je ušao. Pogledala ga je, ali se nije nasmi ješila.

"Ciao, angelo," reče on, priđe bliže i stane pokraj kreveta. "Žao mi je što si to vidjela, Chiara." Osjećao se glupo dok je govorio.

Chiara ga oštro pogleda tražeći prigovor u njegovim riječima, no nije ga našla, a bila je premlada da prepozna osjećaj krivnje koji ga je razdirao. "Jesu lije doista ubili, papa?" upitala je. Uzalud se bio ponadao da je pobjegla prije kraja.

On kimne.

"Bojim se da jesu, Chiara."

"Zašto?" upita Chiara glasom punim užasa i nedoumice.

Misli mu prhnu i napuste sobu. Pokuša smisliti nešto plemenito, pokuša smisliti nešto što bi utješilo njegovo dijete, uvjerilo ga da su ove strahote koje je vidjela tek slučajna pojava, i da je čovječanstvo po svom instinktu i nagonu dobro.

"Zašto, papa? Zašto bi to učinili?" "Ne znam, Chiara."

"Jesu li je doista ubili?"

"Nemoj govoriti o tome," prekine je Paola, sagne se da je poljubi i privuče je k sebi.

Ali Chiara nije odustajala:

"Jesu li, papa?" "Jesu, Chiara." "Stvarno je umrla?"

Paola ga pogleda pokušavajući mu očima reći da umukne, no on odgovori:

"Da, Chiara, stvarno je umrla."

Chiara povuče otrcanog psića k sebi na krilo i zabulji se u njega. "Tko ti je dao kazetu, Chiara?" upita on.

Čupkala je dugačko pseće uho, ali ne grubo, nije zaboravila da su ga već jednom prišili.

"Francesca," konačno je odgovorila. "Dala mi je jutros prije nastave."

"Je li što rekla?"

Uhvatila je psa i namjestila ga da joj stoji na krilu. Konačno je odgovorila:

"Rekla je da je čula kako se raspitujem o njoj zbog onoga što se dogodilo njezinom ocu. Pomislila je da radim za tebe, jer si ti policajac. A onda mi je rekla da pogledam kazetu ako želim znati zašto bi netko ubio njezinog oca." Naginjala je psa s jedne strane na drugu i pomicala ga prema sebi kao da hoda.

"Je li još što rekla, Chiara?" "Ne, papa, samo to."

"Znaš li odakle joj kazeta?"

"Ne, to je sve što je rekla, i da se tu vidi zašto bi netko htio ubiti njezinoga oca. Ali kakve veze ima Francescin otac s tim?" "Ne znam."

Paola ustane tako naglo da Chiara ispusti psića koji padne na pod. Paola ga dohvati jednom rukom i na trenutak ostane stajati stežući otrcanu stvar smrtonosnim stiskom. Zatim se polagano sagne i stavi ga natrag Chiari u krilo, pogladi svoju kćer po glavi i izađe iz sobe.

"Tko su oni, papa?"

"Mislim da su Srbi, ali nisam siguran. To mora poslušati netko tko poznaje jezik, tada ćemo znati."

"Što ćeš poduzeti, papa? Hoćeš li ih uhvatiti i poslati u zatvor?"

"Ne znam, zlato. Neće ih biti lako naći." "Ali oni bi trebali ići u zatvor, je li?" "Trebali bi."

"Što ti misliš da je Francesca htjela reći o svome ocu?" Padne joj na pamet jedna mogućnost pa upita: "On nije držao kameru, je li?"

"Ne, sigurno nije."

"Što je onda mislila?"

"Ne znam. To tek moram saznati." Gledao je kako pokušava vezati pseća uha zajedno. "Chiara?"

"Što?" Pogledala ga je, sigurna da će njegove riječi sve riješiti, sve popraviti, izbrisati ovo što dogodilo.

"Mislim da je bolje da više ne razgovaraš s Francescom." "I da se više ne raspitujem?"

"Ni to više nemoj raditi."

Uzela je to na znanje, a zatim oklijevajući upitala:

"Ne ljutiš se na mene, je li?" "Brunetti se sagne pokraj kreveta.

"Ne, uopće se ne ljutim na tebe." Bojao se da ga glas ne izda, pa zastane na trenutak, a zatim reče: "Pazi da ne iščupaš Barku uši."

"Blesavi pas," reče Chiara. "Tko je ikad čuo da pas može očelaviti."

Brunetti prstom protrlja psiću nos. "Većinu pasa nitko ne grize, Chiara."

Ona se nasmije i odgurnuvši pokrivač prebaci noge preko ruba kreveta.

"Bolje da napišem zadaću," reče ona i ustane. "Tako je. A ja ću porazgovarati s mamom."

"Papa?" pozove ga ona kad se okrenuo prema vratima. "Hmm?"

"Ni mamma se ne ljuti na mene, je li?"

"Chiara," reče on a glas mu je podrhtavao, "ti si naša najveća radost." Prije nego je išta rekla, dodao je dubokim glasom: "A sada se prihvati zadaće." Pričekao je da se nasmije, a onda je izašao iz sobe.

Paola je u kuhinji stajala pokraj sudopera i vrtjela nešto u mi ješalici za salatu. Kad je ušao, podigla je pogled i rekla:

"Da se sruši cijeli svijet, mi bi, pretpostavljam, opet večerali." Bilo mu je lakše kad je vidio da se smiješi.

"Je li se Chiara smirila?" Brunetti slegne ramenima.

"Piše zadaću. Ne znam kako je. Što ti misliš? Poznaš je bolje od mene."

Maknula je ruku s drške i pogledala ga. Zujanje se proširi kuhinjom, a kad se miješalica zaustavi ona upita: "Doista u to vjeruješ?"

"Vjerujem u što?"

"Da je ja poznajem bolje od tebe?"

"Ti si joj mati," reče Brunetti kao da to sve objašnjava.

"O, Guido, koji puta si baš slijep. Ti i Chiara ste kao pismo i glava istog novčića."

Nato se Brunetti začudo osjeti vrlo umornim. Izvuče stolicu i sjedne za stol.

"Tko zna? Mlada je. Možda će zaboraviti."

"Hoćeš li ti?" upita Paola i sjedne nasuprot njemu.

Brunetti odmahne glavom.

"Zaboravit ću pojedinosti iz filma, ali nikad neću zaboraviti da sam ga gledao, nikad neću zaboraviti što taj film znači."

"To je ono što ne razumi jem," reče Paola. Zašto bi itko želio gledati takvo što? To je besramno." Zastala je na trenutak čudeći se samoj sebi zbog ovoga izraza, pa dodala: "To je zlo. Zato je tako užasno; čini mi se da sam pogledala kroz prozor i vidjela ljudsko zlo kako mi uzvraća pogled." Zatim ga upita: "Guido, kako mogu učiniti takvo što? Kako to mogu učiniti i o sebi dalje misliti kao o ljudskim bićima?"

Brunetti nikad nije nalazio odgovore na takozvana velika pitanja.

Zato se ni ne potruđi odgovoriti već uzvratit protupitanjem. "A što je sa snimateljem, a što je s ljudima koji će platiti da bi to gledali?"

"Platiti?" zgrane se Paola. "Platiti?" Brunetti kimne.

"Mislim da se o tome radi. Taj video je snimljen za prodaju. Amerikanci imaju posebno ime za takve filmove. Ljude doista ubiju.

Čitao sam o tome. Interpol je o tome izvijestio prije nekoliko mjeseci. Našli su ih u Americi, u Los Angelesu mislim. U filmskom studiju.

Tamo su ih kopirali a zatim prodavali."

"Odakle dolaze?" upita Paola, koja se prvo zaprepastila, a zatim užasnula.

"Vidjela si ljude, odore. Mislim da su govorili srpski."

"Bože, pomози nam," prošapće Paola. "Ona sirota žena." Pokrila je usta rukom. "Guido, Guido."

Ustao je.

"Moram razgovarati s njezinom majkom," reče on.

"Je li znala?"

Brunetti nije imao pojma; znao je samo da je umoran, umoran do bola od signore Trevisan i njezinog jedva prikrivenog prijezira i

njezine tobožnje neupućenosti. Ako je Francesca dala kazetu Chiari, znači da je puno bolje od svoje majke razlikovala stvarnost od mašte. Zaključi da je djevojka zacijelo znala što je na vrpici, pa ga obuže nelagoda pri pomisli da je mora ispitati, no trebao se samo prisjetiti pogleda one žene kad je otvorila oči i ugledala kameru kako bulji u nju i bio je spreman slijediti majku i kćerku do samoga pakla dok mu ne otkriju to što znaju.

26Signora Trevisan ustuknula je pred Brunettijem čim je otvorila vrata, reagirajući na surovost što je iz njega izbijala. Ušao je u stan i tresnuo vratima, gotovo zadovoljan što je poskočila na zvuk udarca.

"Dosta je, signora" reče Brunetti. "Dosta je prenemaganja i laganja o onome što ste znali i što niste znali."

"Ne znam o čemu govorite," reče ona nastojeći djelovati ljutito, no ta hinjena ljutnja nije prikrila strah u glasu. "Već sam jedanput s vama razgovarala i ..."

"I uporno ste lagali i lagali," reče Brunetti prepuštajući se bijesu. "Nema više laganja, ili ću vas i vašeg ljubavnika privedi u Questuru, a financijska će policija pročešljati svaku vašu bankovnu transakciju u posljednjih deset godina." Korakne prema njoj, a ona uzmakne i ispruži ruku kao da od sebe gura njegov bijes.

"Još uvijek ne znam..." započne ona pa stane, jer je Brunetti tako divlje zamahnuo rukom da je gotovo sam sebe prestrašio.

"Nemojte ni pomišljati na nove laži, signora. Moja je kći vidjela kazetu, onu iz Bosne." Htjela je prosvjedovati no on je nadglasa. "Mojoj kćeri je četrnaest i ona je vidjela film." Uzmicala je, a on ju je uporno slijedio niz hodnik. "Reći ćete mi sve što znate o tome, bez ijedne laži, ili ćete zažaliti što ste živi."

Gledala ga je sva prestrašena, jednako prestrašena, pomislio je, kao ona žena iz filma, ali ta ga sličnost nije smekšala.

Iza nje su se otvorila vrata, ne vrata pakla, tek obična vrata, i provirila je glava njezine kćeri.

"Što se događa, mamma?" upita Francesca, a zatim pogleda Brunettija. Odmah ga je prepoznala, ali nije ništa rekla.

"Idi u svoju sobu, Francesca," reče mati i njezin pribrani ton iznenadi Brunettija. "Commissario Brunetti mi želi postaviti još nekoliko pitanja."

"Zanimaju ga papa i zio Ubaldo?" upita ona ne skrivajući znatiželju.

"Francesca, rekla sam da ću razgovarati s njim."

"Znam da hoćeš," reče djevojka i povuče se zatvorivši tiho vrata. "Dobro," reče signora Trevisan istim pribranim tonom i pođe prema sobi gdje su ranije razgovarali.

Kad su ušli, sjela je, ali Brunetti ostane stajati; slušao ju je, premještao se nemirno s noge na nogu, koračao sad naprijed sad natrag, previše uzrujan da bi mogao biti najednom mjestu.

"Što želite znati?" upitala je čim je sjela. "Sve o filmovima."

"Snimljeni su u Bosni, u Sarajevu, mislim." "To znam."

"Što onda želite znati?" reče ona glumeći zbunjenost i to vrlo loše.

"Signora," reče on i umiri se na trenutak, "opominjem vas da ću vas uništiti ako mi ne kažete ono što želim znati." Primijeti da joj nije promaknuo njegov ton. "Filmovi. Recite mi."

Prilagodila je glas i sada je zvučala poput domaćice koju gnjavi neki osobito zahtjevni gost. "Tamo se snimaju, a onda se neki od tih filmova šalju u Francusku, gdje se umnažaju. Drugi se šalju u Sjedinjene Države, gdje se događa ista stvar. Zatim se prodaju."

"Gdje?"

"U trgovinama. Ili poštom. Pošto je popišu." "Tko ima popise?"

"Distributeri." "A tko su oni?"

"Ne znam njihova imena. Snimljeni materijal se šalje u Marseille i Los Angeles u poštanski pretinac."

"Tko snima te filmove?"

"Netko u Sarajevu. Mislim da radi za srpsku vojsku, ali nisam sigurna."

"Je li vaš suprug znao tko je on?" Vidio je da se sprema odgovoriti pa je dodao: "Želim istinu, signora." "Znao je."

"Čija je to bila zamisao?"

"Ne znam. Možda je Carlo negdje vidio takav film. Volio je takve stvari. Pa je pomislio da bi ih mogao distribuirati. Već je distribuirao druge stvari poštom i putem trgovina u Njemačkoj."

"Kakve stvari?" "Časopise."

"Kakve časopise?" "Pornografske."

"Signora, pornografski se časopisi mogu kupiti na svakom kiosku u ovome gradu. O kakvoj se pornografiji radi?"

Glas joj je bio tako tih da se morao nagnuti naprijed da bje čuo. "Djeca." Ništa više nije rekla, samo tu jednu riječ.

Brunetti je šutio čekajući nastavak.

"Carlo je rekao da tu nema ničeg protuzakonitog." Brunetti zastane na trenutak, a onda shvati da ona doista u to vjeruje. "Kako je vaša kći došla do kazete?"

"Carlo je držao originale u svojoj radnoj sobi. Volio je pogledati nove filmove prije nego ih pošalje dalje." Zatim doda s neodobravanjem: "Vjerojatno je ušla i uzela jednu. To se ne bi dogodilo da je Carlo živ."

Brunetti ne reče ništa na ovaj izljev udovičine tuge nego samo upita: "Koliko je bilo kazeta?"

"Ne znam. Dvanaest ili možda dvadeset."

"Istih takvih?"

"Ne znam. Nemam pojma što mislite pod istim?"

"Filmove u kojima žene siluju i ubiju."

Ošinula ga je pogledom punim gađenja što se usuđuje govoriti o tako odvratnim stvarima. "Pretpostavljam." "Pretpostavljate ili znate?" "Moglo bi se reći da znam." "Tko je još bio umiješan?" Odgovorila je isti tren.

"Ja nisam bila umiješana."

"Osim vašeg supruga i brata, tko je još bio umiješan?"

"Onaj čovjek iz Padove." "Favero?"

"Da."

"Tko još?"

"Što se tiče kazeta, nitko više."

"A što se tiče onoga drugog posla, s prostitutkama, tko još?"

"Neka žena. Ne znam tko je ona, ali znam da je pomagala Carlu pri prijevozu djevojaka." Brunetti primijeti s kakvom je lakoćom odgovorila na njegovo pitanje o prostituciji, i kako je ne trepnuvši okom priznala da je sve znala o trgovini "djevojkama" kojom se njezin suprug bavio.

"Odakle?"

"Odasvud. Ne znam točno." "Tko je ona?"

"Ne znam. Nisu puno o njoj govorili." "Što su rekli?"

"Ništa, zapravo." "Nešto ipak jesu."

"Ne sjećam se. Ubaldo je jednom nešto natuknuo, ali doista se ne sjećam."

"Što je rekao?"

"Nazvao ju je Jugoslavenkom, ali ne znam što je mislio."

Brunettiju je bilo jasno što je Ubaldo mislio. "Je li bila Jugoslavenka?"

Odvratila je pogled a zatim tihim glasom odgovorila: "Vjerojatno."

"Tko je ona? Gdje živi?"

Gledao je kako važe pitanje prije no što će odgovoriti, i kako razmišlja koliko bi joj nevolje mogao donijeti iskreni odgovor. Odmaknuo se od nje dva koraka, a onda joj je isto tako naglo prišao.

"Gdje je ona?"

"Mislim da živi ovdje."

"U Veneciji?" "Da."

"Što još znate?" "Ima posao."

"Signora, većina ljudi ima posao. Kakvim se poslom bavi?" "Organizira, to jest, organizirala je Ubaldova i Carlova putovanja."

"Signora Ceroni?" upita Brunetti i iznenadi je.

"Čini mi se."

"Što je još obavljala za njih?"

"Ne znam," reče ona. A zatim, da joj ne bi prišao još bliže, doda: "Zbilja ne znam. Čula sam kad su nekoliko puta s njom razgovarali na telefonu."

"O avionskim kartama?" upita je ne prikrivajući sarkazam.

"I o drugim stvarima. Djevojkama. Novcu." "Poznajete je?"

"Nikad je nisam vidjela."

"Jesu li je spominjali kad su govorili o kazetama?"

"Nikad nisu spominjali kazete. Nikad doslovno. Samo bi govorili o robi, ali ja sam znala na što misle."

Nije mu se dalo proturječiti; bio je siguran da će se ovo pretvoriti u istinu na kojoj će se temeljiti njezina budućnost - sumnjati nije isto što i znati, a ako ne znaš, tada nisi odgovoran, ne doista, za ono što se događa. Sve mu je bilo jasno i u duši mu se smučilo. Ni trena više nije mogao provesti u istoj sobi s tom ženom. Bez objašnjenja se okrenuo i izašao iz sobe zatvorivši vrata. Pomisao da bi morao

razgovarati s djevojkom bila mu je nepodnošljiva i on ode iz stana. Neka same tamo kuju planove za budućnost kakvu žele.

27 Vani ga dočekaju mrak i studen i umire ga. Pogledao je na sat i vidio da je prošlo devet. Znao je da bi trebao biti gladan i žedan, ali osjećao je samo bijes.

Nije se točno sjećao adrese signore Ceroni, osim da stanuje u San Vio i da se, kad ju je pročitao, upitao koliko je to daleko od Chiesa de la Salute. Našao je adresu u imeniku u kafiću i ukrcao se na brod broj jedan koji plovi Canalom Grande do Chiesa de la Salute. Kuća je bila s bočne strane crkve, a dijelio ih je tek mali kanal. Ime joj je bilo napisano na zvoncu. Pozvonio je i nakon otprilike jedne minute, ženski je glas upitao tko je. Rekao je ime i vrata su odmah zazujala; nikakvih dodatnih pitanja nije bilo.

Nije primijetio ni hodnik, ni stube, ni kako ga je dočekala na vratima stana. Uvela ga je u prostranu dnevnu sobu, gdje je čitav jedan zid bio prekriven knjigama. Prigušeno svjetlo prodiralo je iz svjetiljki skrivenih negdje na stropu, iza poprečnih greda. Ništa ga od toga nije zanimalo. Niti njezina ljepota, niti opuštena elegancija odjeće.

"Niste mi rekli da ste poznavali Carla Trevisana," reče joj kad su sjeli jedno nasuprot drugome.

"Rekla sam vam da je bio moj klijent." Snagom volje uspio se smiriti pa je počeo primjećivati njezin izgled, njezinu bež haljinu, brižljivo počešljanu kosu, srebrne kopče na cipelama.

"Signora," odgovori Brunetti, umorno odmahnuvši glavom, "ne govorim o njemu kao o vašem klijentu. Govorim o poslu koji ste vodili zajedno s njim ili za njega."

Podigla je bradu i zagledala se poluotvorenih usta u dio sobe, kao da je od nje zatražio da donese neku tešku odluku. Usljedila je poduža stanka a zatim je progovorila. "Rekla sam vam kad smo posljednji put razgovarali da ne želim imati nikakva posla s vlastima."

"A ja sam vam odgovorio da već imate posla s vlastima." "Tako se čini," primi jeti ona neveselo.

"Što ste radili za signor Trevisana?"

"Ako znate da sam radila za njega, onda me to vjerojatno ne morate pitati."

"Odgovorite na pitanje, signora Ceroni."

"Ubirala sam novac za njega." "Koji novac?"

"Novac koji su mu donosili razni ljudi." "Novac od prostitucije?"

"Da."

"Znate li da je podvođenje protuzakonito?"

"Naravno da znam," rekla je ljutito. "Ali ste ipak ubirali novac?"

"To sam već rekla."

"Što ste još obavljali za njega?"

"Ne vidim zašto bih vam olakšala posao, commissario." "Jeste li sudjelovali u poslu s kazetama?" upita on.

Da ju je udario, njezina reakcija ne bi bila tako snažna. Napola je ustala, a zatim, sjetivši se gdje je i tko je on, opet sjela. Brunetti je sjedio i gledao je nabrajajući u sebi što sve mora obaviti: pronaći njezinog liječnika i saznati je li joj kad propisao Roipnol; pokazati njezinu fotografiju putnicima koji su bili u vlaku s Trevisanom; saznati kome je telefonirala iz kuće i iz ureda; poslati njezino ime, fotografiju i otiske prstiju Interpolu; provjeriti uplate kreditnim karticama, jer je možda iznajmila auto i možda ipak zna voziti. Ukratko, sve ono što je trebao učiniti čim je ustanovio čije su naočale.

"Jeste li sudjelovali u poslu s kazetama?" upita je opet.

"Znate za njih?" Zatim shvati da je to pitanje suvišno pa dodaje: "Kako ste saznali?"

"Moja je kći vidjela jednu. Dobila ju je od Trevisanove kćeri koja misli da to možda objašnjava zašto je ubijen njezin otac."

"Koliko je godina vašoj kćeri?" upita ona. "Četrnaest."

"Žao mi je," reče signora Ceroni i spusti pogled na svoje ruke. "Doista mi je žao."

"Vi znate što je na filmovima?" upita je. Kimnula je. "Da, znam."

Nije skrivao zgražanje.

"I vi ste pomagali Trevisanu da ih prodaje?"

"Commissario," reče ona i ustane, "ne želim o tome više raspravljati. "Ako me želite službeno ispitati, to možete u Questuri, u nazočnosti moga odvjetnika."

"Vi ste ih ubili, je li?" upitao je prije nego je promislio.

"Nemam pojma o čemu govorite," odgovori ona. "A sada, ako nemate više pitanja, poželjela bih vam laku noć."

"Jeste li vi ona žena u šubari, ona što je bila u vlaku?"

Već je pošla prema vratima kad ju je sustiglo njegovo pitanje.

Zateturala je i jedva zadržala ravnotežu. Brzo se pribrala i došla do vrata. Otvorila ih je i pridržala.

"Laku noć, commissario."

Zastao je pred vratima, a ona ga je gledala pribrano i hladno.

Otišao je bez riječi.

Izašao je i udaljio se od zgrade ne osvrnuvši se, ne pogledavši u prozore nagađajući koji su njezini. Prešao je preko mosta i skrenuo desno u prvu calle. Tamo je zastao i poželio, ne po prvi put, da ima mobitel. Prizvao je u pomoć pamćenje i čekao da iz njega izroni plan grada što ga svaki Venecijanac nosi u glavi. Shvatio je da mora ići do druge calle, a onda skrenuti lijevo u usku calle što vodi do začelja njezine kuće, kako bi došao tamo gdje želi: na kraj calle u kojoj stanuje, odakle se dobro vide ulazna vrata zgrade.

Stajao je tamo leđima naslonjen na zid više od dva sata, dok se napokon nije pojavila. Pogledala je na obje strane prije no što je izašla, ali Brunettija nije primijetila jer je stajao u mraku. Skrenula je udesno, a on ju je slijedio, zadovoljan što je obuio smeđe cipele, one s gumenim potplatima koje mu prigušuju korake. Njezini koraci su odzvanjali pa je išao tragom udaraca visokih potpetica i slijedio je gotovo kao da je prati pogledom.

Nakon nekoliko minuta shvatio je da ide prema željezničkom kolodvoru, ili Piazzale Roma, i da bira sporedne uličice i drži se podalje od vaporetta na Canalu Grande. Na Campo Santa Margherita, skrenula je ulijevo, u smjeru Piazzale Roma, prema autobusima koji voze na kopno.

Brunetti ju je nastojao pratiti na što većoj udaljenosti, a da pritom ne izgubi bat njezinih koraka. Prošlo je deset, na ulici je bilo malo ljudi i nikakva buka nije prikrivala ravnomjerno i odlučno lupanje njezinih potpetica.

Kad je izbila na Piazzale Roma, suprotno Brunettijevu očekivanju, prešla je trg i zaobišla autobusna stajališta. Na drugoj strani trga uspela se stubama do ulaza u javnu garažu i nestala u otvoru velikih vrata. Brunetti požuri preko trga i zastane pred vratima garaže pokušavajući razaznati nešto u polumračnom prostoru.

Čuvar je sjedio u staklenoj kućici desno od ulaza. Podigao je pogled kad mu se Brunetti približio: "Je li ovamo ušla žena u sivom

kaputu?“

"Glumite policiju?" upita čovjek i se posveti časopisu pred sobom.

Brunetti bez riječi izvadi lisnicu iz džepa, izvuče policijsku iskaznicu i spusti je na otvoreni časopis. "Je li maloprije ovamo ušla žena u sivom kaputu?“

"Signora Ceroni," reče čovjek i pogleda ga vraćajući mu iskaznicu.

"Gdje je njezin auto?“

"Na četvrtom katu. Bit će tu za minutu.“

Ovo potvrdi zvuk motora sa zavojite kosine koja povezuje gornje katove garaže. Brunetti se odmakne od portirnice i priđe kolnom izlazu na cestu koja vodi na kopno. Stane nasred otvorenih vrata i tako ostane stajati ruku opuštenih niz tijelo.

Auto, bijeli mercedes, spusti se niz kosinu i skrene prema vratima. Svjetla bijesnu Brunettiju ravno u lice, zaslijepe ga na trenutak i prisile da zaškilji.

"Hej, što radite?" poviče čuvar, ustane i požuri iz kućice prema Brunettiju. Automobilska truba zaglušno odjekne zatvorenim prostorom pa on odskoči stisnuvši se uz vratnice. Gledao je kako auto prevaljuje deset metara između njega i čovjeka nasred kolnika. Vikne opet, ali se čovjek ni ne pomakne. Pomisli da bi morao potrčati i gurnuti policajca u stranu, ali ne učini ni koraka.

Truba opet odjekne, a čuvar zatvori oči. Oštri cvilež kočnica natjera ga da ih otvori. Vidio je kako se auto divlje zanosi na tlu klizavom od ulja i kako zaobilazi policajca koji stoji kao prikovan. Mercedes očeše peugeot na parkirnom mjestu broj sedamnaest, a zatim opet skrene prema vratima i zaustavi se jedva metar od policajca. Čuvar dalje vidje kako policajac zaobilazi auto, otvara vrata, nešto govori, čeka na trenutak, a zatim sjeda u auto. Auto sune kroz vrata i zavije ulijevo prema nasipu, a čuvar, u nedostatku bolje ideje, pozove policiju.

Vozili su nasipom prema svjetlima Mestrea i Marghere, a Brunetti nije oka skidao sa signore Ceroni. Uporno ga je ignorirala gledajući ravno preda se, pa on konačno skrene pogled udesno, prema svjetioniku na Muranu, i još dalje, prema svjetlima Burana.

"Noćas se dobro vidi," primi jeti on. "Mislim da se nazire Torcello."

Ubrzala je i uskoro je vozila brže od ostalih auta na nasipu.

"Da pomaknem volan udesno, skrenuli bi s ceste i odletjeli ravno u more," reče ona.

"Točno," složi se Brunetti.

Maknula je nogu s gasa i sada su išli sporije. Auto je projurio pokraj njih slijeva.

"Kad sam vas vidjela u agenciji," reče ona, "znala sam da je samo pitanje vremena kada ćete ponovo doći. Trebala sam tada otići."

"Kamo biste otišli?"

"U Švicarsku, a odatle u Brazil."

"Zbog poslovnih veza u Brazilu?"

"Njima se baš ne bih mogla poslužiti, je li?"

Brunetti razmisli prije no što odgovori.

"Ne, s obzirom na okolnosti, mislim da ne biste. Ali zašto onda Brazil?"

"Tamo mi je novac."

"A u Švicarskoj?"

"To se razumije. Svi imaju novac u Švicarskoj," odbrusi ona.

Brunetti ga nije imao, ali je znao što misli pa zato reče: "Naravno." A zatim doda: "Ali tamo ne biste mogli ostati?" "Ne. Brazil je bolje rješenje."

"Pretpostavljam. Ali sada ne možete nikamo."

Šutjela je.

"Onda, hoćete li mi nešto više reći? Znam da nismo u Questuri i da nemate odvjetnika, ali volio bih znati zašto?" "To želi znati policija ili vi?"

On uzdahne.

"Mislim da nema razlike, ne više."

Tek sada ga je pogledala, ne zbog onoga što je rekao već zato što je uzdahnuo.

"Što će se dogoditi?" "S vama?"

"Da."

"Ovisi...," reče on, razmišljajući kako to ovisi o tome koji su bili njezini razlozi. No tada se sjeti da se radi o trojici i da u ovom slučaju

to ne vrijedi. Motiv će malo značiti sucima kad se radi o tri ubojstva, sva tri očito počinjena s predumišljajem.

"Ne znam. Ništa dobro."

"Svejedno mi je," reče ona, a njega začudi bezbrižnost s kojom je to rekla.

"Zašto?"

"Jer su to zaslužili, sva trojica." Brunetti je htio reći da nitko ne zaslužuje da ga ubiju, ali tada se sjeti videa pa ne reče ništa. "Ispričajte mi," nagovarao ju je.

"Znate da sam radila za njih?" "Znam."

"Ne samo sada. Radila sam za njih godinama, otkako sam došla u Italiju."

"Za Trevisana i Favera?"

"Ne, ne za njih, za ljude poput njih, za one koji su vodili taj posao prije no što su ga prodali Trevisanu."

"On ga je kupio?" začudi se Brunetti slušajući kako o tome govori kao da je riječ o običnoj trgovini.

"Da. Ne znam kako je do toga došlo. Ali jednoga dana nestali su oni koji su vodili posao, a pojavio se Trevisan kao novi šef." "A vi ste bili...?"

"Bila sam neka vrsta posrednika." Upotrijebila je engleski izraz izgovorivši ga posprdnim tonom. "Što to znači?"

"To znači da više nisam prodavala svoju guzicu na ulici." Pogledala ga je da vidi je li se zgranuo, ali Brunetti joj mirno uzvрати pogled i jednako je mirno upita:

"Koliko ste to dugo radili?"

"Radila kao prostitutka?" upita ona. "Da."

"Došla sam ovamo kao prostitutka," reče ona a zatim zastane. "Ne, došla sam ovamo kao djevojka, sa svojom prvom ljubavi, Talijanom, koji mi je obećao brda i doline samo ako ostavim svoje i dođem k njemu. Ja sam došla a od obećanja nije bilo ništa.

Rekla sam vam da sam iz Mostara, moja obitelj je muslimanska. Premda nitko od mojih nikada nije išao u džamiju. Osim mog ujaka. A za njega su ionako svi govorili da je lud. Čak sam išla u školu kod časnih sestara. Moji su mislili da ću tako steći bolje obrazovanje, pa sam dvanaest godina išla u katoličke škole."

Primijetio je da se voze desnom stranom kanala što se pruža između Venecije i Padove, gdje se s ceste mogu vidjeti vile u klasičnom rimskom stilu. Tek što je prepoznao cestu, na drugoj strani kanala ugledao je jednu vilu, obrisi su joj se jedva ocrtavali na mjesecini a jedan prozoru na katu bio je osvijetljen.

"Ostalo je kliše, pa vam neću o tome govoriti. Zaljubila sam se, došla ovamo i u roku od mjesec dana bila sam na ulici. Nisam imala putovnice i nisam znala talijanski; ali šest sam godina učila latinski kod časnih sestara, učili smo molitve na latinskome, pa mi nije bilo teško naučiti talijanski. Također sam brzo shvatila što moram učiniti da bih uspjela. Uvijek sam bila ambiciozna, pa nije bilo razloga da i ovdje ne uspijem."

"I što ste učinili?"

"Bila sam dobra u svom poslu. Uvijek sam bila čista i pomagala sam tipu koji nas je nadzirao."

"Na koji način?"

"Davala sam mu razne informacije o djevojkama. Dvaput sam ga upozorila da se djevojke spremaju pobjeći. "Što se s njima dogodilo?"

"Pretukli su ih. Mislim da je jednoj slomio prste. Rijetko bi neku tako ozlijedio da ne bi mogla raditi. To bi škodilo poslu."

"I kako ste im još pomagali?"

"Davala sam im imena klijenata, pa su neke od njih ucjenjivali.

One nesigurne sam navodila da mi govore o sebi, pa bi se prije ili kasnije raspričali o svojim ženama. Ako bi djelovali kao dobra meta, saznala bih njihova imena i adrese. Bilo je lako. Muškarci su slabići. Mislim da to potječe od taštine."

Šutjeli su a onda Brunetti upita: "I što je onda bilo?"

"Onda su me maknuli s ulice. Shvatili su da ću im više vrijediti u svojstvu posrednika." Opet je to rekla na engleskom, gotovo bez traga stranog izgovora; prelazila je s jednog jezika na drugi s lakoćom kojom tuljan uranja i izranja iz vode.

"I kako su koristili vaše posredničke sposobnosti?" upita on jednako dobrim engleskim.

"Razgovarala bih s novim djevojkama, sve im objasnila i savjetovala im da rade onako kako im se kaže." Dodala je bez

ikakva poštovanja: "Pomoglo je i to što sam brzo naučila španjolski."
"Je li taj posao bio unosan?"

"Tim unosniji što sam se više penjala u organizaciji. U dvije godine uštedjela sam dovoljno da mogu kupiti putničku agenciju."

Ali ste još uvijek radili za njih?" Pogledala ga je prije no što je odgovorila:

"Jednom kad počnete, više nikad ne prestajete raditi za njih." Zaustavila se pred semaforom, ali se nije okrenula prema njemu. Gledala je ravno ispred sebe ruku prikovanih o volan. "I to vam nije smetalo? Raditi sve to?"

Slegnula je ramenima, a kad se svjetlo promijenilo, ubacila je u brzinu. Vozili su dalje.

"Posao se silno razvijao. Bilo je sve više i više djevojaka svake godine. Dovedi bi ih..."

On joj upadne u riječ:

"Je li tome služila putnička agencija?"

"Da. Ali nakon nekog vremena gotovo i nije imalo smisla dovesti ih, jer ih je puno dolazilo s Istoka i Sjeverne Afrike. Morali smo se tome prilagoditi. Jednostavno bismo ih pokupili kad bi došle ovamo. To je silno smanjilo troškove. A bilo ih je lako navesti da predaju putovnice. Ako su ih uopće imale. Mnoge nisu." Zatim reče revnim i gotovo službenim tonom: "Nevjerojatno je lako ući u ovu zemlju. I ostati u njoj."

Još se jedna vila pojavila zdesna, ali Brunetti je jedva pogleda.

"Kazete?" podsjeti je on.

"Ah, da, kazete," reče ona. "Znala sam za njih puno prije nego sam ih vidjela. To jest, znala sam za njih u teoretskom smislu, znala sam da se kazete šalju iz Bosne, ali nisam znala što je na njima. Trevisan, Favero i Lotto uzbudili su se zbog zarade koju bi mogli ostvariti na tim kazetama. Trebalo je samo platiti nekoliko tisuća lira za praznu kazetu, presnimiti film i prodati je za najmanje dvadeset ili trideset puta više, barem u Americi. U početku su samo prodavali originalne vrpce. Mislim da su za njih dobivali po nekoliko milijuna lira, no tada su odlučili organizirati distribuciju; tvrdili su da tu leži pravi novac.

Trevisan me je pitao što predlažem. Znali su da imam poslovnoga dara pa su htjeli čuti moje mišljenje. Rekla sam im da ne mogu ništa

predložiti dok ne vidim kazete. Još uvijek sam na njih gledala kao na proizvod koji treba plasirati na tržište." Pogledala ga je. "Baš sam tako o njima razmišljala, kao o proizvodu za tržište." Uzdahnula je.

"Trevisan je onda razgovarao s drugom dvojicom i složili su se da ih i ja pogledam. No tražili su da to bude zajedno s njima; nisu mi vjerovali, nikome nisu povjeravali originale, jednom kad su shvatili koliko takav original vrijedi."

"I jeste li ih vidjeli?" upita on pomislivši da više ne želi pripovijedati.

"Jesam. Vidjela sam ih tri."

"Gdje?"

"U Lottovom stanu. On je jedini sam stanovao, pa smo otišli k njemu."

"I?"

"Gledali smo filmove. Tada sam donijela odluku." "Kakvu odluku?"

"Da ih ubijem."

"Svu trojicu?" upita Brunetti.

"Naravno."

Trenutak kasnije upita:

"Zašto?"

"Jer su tako uživali u tim filmovima. Favero je bio najgori. Toliko se uzбудio tijekom drugog filma da je morao izaći iz sobe. Ne znam kamo je otišao, ali kad se vratio, mi smo već prestali gledati."

"A druga dvojica?"

"O, i oni su se uzбудili. Ali već su ih prije vidjeli, pa su se uspjeli savladati."

"Jesu li to bile iste kasete kao ona koju sam ja vidio?"

"Ubiju li ženu na kraju?" "Da."

"Onda je bila ista kao ove. Siluju je, obično nekoliko puta, a onda je ubiju." Tako je ravnodušno o tome govorila kao da opisuje filmove za obuku aerodromskog osoblja.

"Koliko je bilo filmova?" upita Brunetti.

"Nije mi poznato. Ja znam za sedam, uz ova tri koja sam vidjela. Ali te su odmah prodali, a ova su tri htjeli umnožiti i distribuirati."

"Što ste im rekli kad ste vidjeli filmove?"

"Rekla sam im da mi treba dandva da razmislim. Rekla sam da znam tko bi u Bruxellesu bio zainteresiran za kupnju kopija za

belgijsko i nizozemsko tržište. Ali već sam odlučila da ću ih ubiti. Trebalo je samo pronaći najbolji način.“

"Zašto?"

"Zašto sam pričekala ili zašto sam ih odlučila ubiti?" "Zašto ste ih odlučili ubiti?"

Usporila je vožnju, jer je auto ispred njih usporio spremajući se skrenuti udesno. Kad su nestala svjetla drugog automobila, okrenula se Brunettiju.

"Dosta sam o tome razmišljala, commissario. Presudno je bilo što su im se ti filmovi toliko sviđali; iznenadilo me je da im se to može toliko sviđati. Dok sam sjedila i gledala ta tri filma shvatila sam kako nisu ni pomislili da je zlo gledati takve filmove i da je još veće zlo naručivati ih.“

"Naručivali su ih?"

Ponovo se zagledala u cestu ispred sebe.

"Commissario, nemojte biti tako tupi. Ako ne postoji tržište za neke stvari, onda se te stvari ne proizvode. Trevisan i njegovi prijatelji stvorili su tržište, a onda su se dalje brinuli da ga opskrbljuju. Prije nego sam vidjela filmove i saznala što je na njima, čula sam Trevisana i Lotta kako govore da će faksom javiti u Sarajevo da im pošalju još filmova. Bili su mrtvi hladni, kao da naručuju sanduk vina, ili daju upute svome burzovnom mešetaru koje dionice treba kupiti, a koje prodati. Za njih je to bio posao.“

"A onda ste pogledali kazete?" "Onda sam pogledala kazete.“

"Jeste li pomislili da je zlo ubiti ih?"

"Ali to vam pokušavam reći, commissario. To nije bilo zlo. To je bilo dobro. U to nisam nikad posumnjala, niti jednog trena. I prije nego me upitate, da, učinila bih to ponovo.“

"Zato jer su te žene Bosanke? Muslimanke?" Učini mu se da se nasmijala.

"Nije važno tko su te žene. Bile. Sada su mrtve pa im je svejedno što se događa, jadnice." Zastala je nad njegovim pitanjem. "Ne, to ni najmanje nije utjecalo." Odvojila je oči od ceste i pogledala ga. "Ljudi naklapaju o čovječnosti i zločinima protiv čovječnosti, commissario.

Novine su pune članaka, a političari govore i govore. Ali nitko ne čini ništa. Sve što nam nude su riječi i uzvišeni osjećaji, a ovakve se

stvari i dalje događaju; žene siluju i ubijaju, a sada još i snimamo filmove kako bi to mogli bolje vidjeti." Razabirao je bijes u glasu, ali govorila je sporije, a ne brže. "I tako sam ih odlučila zaustaviti. Jer ih ništa drugo ne bi zaustavilo."

"Mogli ste ih prijaviti policiji."

"I što onda, commissario? Za što bi bili uhićeni? Je li kriminal to što su oni radili?"

Brunetti nije znao pa je posramljeno šutio.

"Je li to kriminal?" bila je uporna.

"Ne znam," odgovorio je konačno. "Ali mogli ste ih razotkriti, njih i njihov posao s prostitutkama. To bi ih onemogućilo." Glasno se nasmijala.

"Kako ste budalasti, commissario. Nisam željela spriječiti prostituciju, nije mi to bilo ni na kraj pameti. Na tome dobro zarađujem.

Zašto bih uništila taj posao?"

"Zbog onoga što čine ženama, zbog onoga što se i vama dogodilo."

Sada je govorila brže, više razdražena nego ljuta.

"To bi im se dogodilo gdje god se zatekle. Bile bi kurve i žrtve i u vlastitoj zemlji."

"Nisu li neke od njih ubili?"

"Što očekujete od mene, commissario, da kažem da se osvećujem za sve ubijene prostitutke ovoga svijeta? To nije istina. Pokušavam vam objasniti zašto sam to učinila. Da su ih uhitili, sve bi izašlo na vidjelo. I ja bih bila uhićena. I što bi se dogodilo? Nekoliko bi mjeseci bili u zatvoru čekajući suđenje, a onda? Globa? Godina dana zatvora? Dvije? Je li to dovoljno za ono što su učinili?"

Brunetti je bio preumoran da s njom raspravlja o etičkim pitanjima. Odlučio se za činjenice.

"Kako ste to izveli?"

"Znala sam da će Trevisan i Favero večerati zajedno, a znala sam i kojim se vlakom Trevisan obično vraća. Ukrcala sam se na isti vlak. Vagoni su uvijek prazni na kraju puta, nije bilo teško."

"Je li vas prepoznao?"

"Ne znam. Sve je bilo u trenu gotovo."

"Odakle vam pištolj?"

"Od prijatelja," odgovori ona kao da to sve objašnjava.

"A Favero?"

"Otišao je u toalet u restoranu i tada sam mu usula barbiturat u vino, vino santo. Tražila sam da naruči pola boce nakon večere, jer je vrlo slatko i znala sam da će prikriti okus."

"A što se dogodilo u njegovoj kući?"

"Trebao me je odvesti na kolodvor, na vlak za Veneciju. Ali na pola puta do tamo, kad smo stali pred semaforom, zaspao je. Odvukla sam ga s vozačeva sjedala i sjela za volan, a zatim ga odvezla kući. Imao je onu stvarčicu za otvaranje garaže, pa sam otvorila vrata, uvezla auto, ostavila motor da radi i ponovo ga dovukla za volan. Pritisnula sam dugme za zatvaranje vrata i istrčala prije nego su se zatvorila."

"A Lotto?"

"Nazvao me i rekao da je zabrinut i da bi rado sa mnom razgovarao o svim ovim događajima." Brunetti je promatrao njezin profil, izranjao je i opet tonuo u mrak kako su rijetki automobili prolazili. Lice joj je cijelo vrijeme zadržalo smiren izraz. "Odgovorila sam da bi bilo bolje razgovarati negdje izvan grada pa je pristao da se nađemo u Dolu. Rekla sam mu da imam posla na kopnu i da ćemo se naći na onoj zabačenoj cesti u Dolu. Došla sam prije njega pa sam, kad je stigao, izašla iz svog auta i sjela u njegov. Bio je u panici. Mislio je da je njegova sestra ubila Trevisana i Favera, htio je čuti moje mišljenje. Bojao se da će i njega ubiti. Tako bi posao prešao u njezine ruke. I u ruke njezinog ljubavnika."

Stala je uz rub ceste i pričekala da ih auto iza njih zaobiđe. Zatim je okrenula auto na cesti i vozila natrag istim putem kojim su došli. "Uvjeravala sam ga da se ne treba bojati svoje sestre. Imala sam osjećaj da mu je laknulo. Ne znam koliko sam puta u njega pucala. Onda sam se vratila u svoj auto i odvezla se na Piazzale Roma."

"A pištolj?" upita on.

"Još je uvijek u mom stanu. Nisam ga htjela baciti dok ne završim s cijelom tom stvari."

"Kako to mislite?" Pogledala ga je.

"Ima ih još." "Tko su oni?"

Nije odgovorila, odmahnula je glavom i osjetio je da je to konačni odgovor.

"Nikad niste pomislili da će vas prije ili kasnije uhvatiti?"

"Ne znam. Nisam o tome razmišljala. Ali kad ste došli u agenciju i kad sam vam rekla da ne vozim, počela sam razmišljati o svim drugim stvarima, osim naočala, gdje sam pogriješila. Ljudi su me možda vidjeli u vlaku, čuvar je u garaži znao da sam uzela auto one noći kad je Lotto ubijen. A onda, večeras, znala sam da je gotovo. Pomislila sam da bih mogla pobjeći. Zapravo," dodala je, "ne znam jesam li to doista pomislila ili sam se samo ponadala."

Nakon nekog vremena, Brunetti primijeti da prolaze pokraj one vile koju je prvu ugledao, premda je sada bila s njegove strane ceste. Ona iznenada prekine tišinu: "Ubit će me, to znate."

Napola je spavao uljuljan vožnjom u toplome autu.

"Molim?" upitao je stresavši glavom i uspravio se na sjedalu.

"Jednom kad saznaju da sam uhićena, jednom kad saznaju da sam ih ubila, neće imati drugog izbora do ukloniti me."

"Ne razumi jem," reče Brunetti.

"Znam tko su, poznajem neke od njih. Oni koje nisam ubila pobrinut će se da me ušutkaju." "Tko su ti?"

"Oni koji trguju kazetama - Trevisan nije bio jedini - i organiziraju prostituciju. Ne mislim na sitne ribe, one na ulici, koji gone prostitutke i uzimaju im novac. Znam ljude koji vode čitav taj posao, uvoz i izvoz žena. Premda sad nema puno izvoza, je li, ako ne računamo kazete? Ne znam ih sve, ali još ih uvijek znam dovoljno."

"Tko su oni?" upita Brunetti pomišljajući na mafiju i na brkate muškarce s južnjačkim naglaskom.

Spomenula je gradonačelnika velikoga grada u Lombardiji i predsjednika velike farmaceutske tvrtke. Trgnuo se i pogledao je, a ona se nasmijala turobnim osmijehom i dodala ime jednog od pomoćnika ministra pravosuđa.

"To je multinacionalni posao, commissario. Ne radi se o dva starca koji sjede u krčmi uz jeftino vino i razgovaraju o kurvama; govorimo o dvoranama za konferencije, jahtama i privatnim avionima i narudžbama putem faksa i mobitela. Ti ljudi doista imaju vlast. Kako bi inače mogli ukloniti autopsijski nalaz o Faverovoj smrti?"

"Odakle vam ta informacija?" upita Brunetti.

"Lotto mi je rekao. Nisu htjeli istragu o Faverovoj smrti. Previše je ljudi upleteno. Ne znam im svima imena, ali neke poznajem." Osmijeh joj nestane s lica. "Zato će me ubiti."

"Osigurat ćemo vam zaštitu," reče Brunetti i odmah se usredotoči na pojedinosti.

"Kao Sindoni?" upita ona posprdno." Koliko je čuvara imao u zatvoru, videokamere su ga snimale dvadeset četiri sata na dan. A ipak mu je netko stavio otrov u kavu. Što mislite, koliko ću ja živjeti?"

"To se neće dogoditi," reče Brunetti gorljivo, a onda pomisli kako zapravo nema razloga povjerovati u sve ovo što mu govori. Ubila je trojicu, to je znao, ali sve je drugo trebalo dokazati, osobito ovo da je namjeravaju ubiti i da joj je život u opasnosti.

Neka vrsta emocionalnog radara javi joj o promjeni njegova raspoloženja i ona prestane govoriti. Vozili su dalje kroz noć i Brunetti stade promatrati odraze svjetla na kanalu sa svoje desne strane.

Odjednom osjeti da ga trese za rame, otvori oči i ugleda zid pred sobom. Instinktivno podigne ruke i pogne glavu da zaštiti lice. Nije bilo ni sraza, ni zvuka. Auto se nije micao, motor nije radio.

"U Veneciji smo," reče ona.

Spustio je ruke i osvrnuo se oko sebe. Zid ispred njega bio je zid javne garaže; na obje strane bili su parkirani automobili.

Gurnula je ruku između sjedala i otkvačila svoj pojas.

"Pretpostavljam da me želite odvesti u Questura"

Kad su stigli do embarcadera, broj jedan je baš isplovljavao.

Pogledao je na sat i sa zaprepaštenjem ustanovio da je prošlo tri. Nije nazvao Paolu, nije nazvao Questuru. da im kaže što se događa.

Signora Ceroni stajala je ispred reda plovidbe i buljila u njega. Nije mogla pročitati brojke pa je izvadila naočale i nataknila ih na nos.

Kad je sve proučila, okrenula se Brunettiju i rekla: "Tek za četrdeset minuta."

"Hoda li vam se?" upitao ju je. Bilo je prehladno da bi mogli sjediti na otvorenom pristaništu, hodanje će ih barem ugrijati. Znao je da može pozvati Questuru i zatražiti da pošalju gliser, ali pješice će biti brže.

"Da," odgovorila je. "Neću više imati prilike vidjeti grad." Brunettiju se ovo učini melodramatičnim, ali ne reče ništa.

Skrenuo je udesno i zaputio se kamenom obalom. Kad su došli do prvoga mosta, ona reče:

"Biste li imali što protiv da idemo preko Rialta? Strada Nuova mi se nikada nije osobito sviđala."

Brunetti bez riječi produži obalom sve dok nisu došli do mosta što vodi prema Tolentini, odakle se sporednim uličicama dolazi do Rialta. Hodala je umjerenim korakom i očito nije poklanjala osobitu pozornost zgradama pokraj kojih su prolazili. Povremeno bi Brunetti produžio korak i bio ispred nje, no tada bi zastao na nekom uglu ili kod mosta i pričekao je. Izašli su iz spleta uličica pokraj riblje tržnice i išli dalje prema Rialtu. Na vrhu mosta zastala je samo na tren, pogledala lijevo i desno niz Canal Grande, na kojemu u ovo doba nije bilo prometa.

Sišli su s mosta i prošli Campo San Bartolomeo. Noćni čuvar prošao je pokraj njih vodeći njemačkog ovčara na uzici, ali nitko ne izusti ni riječi.

Bilo je gotovo četiri kad su stigli do Questure. Brunetti zalupa na teška staklena vrata i svjetlo se upali u stražarnici zdesna. Stražar izađe trljajući pospane oči i poviri kroz staklo. Prepozna Brunettija, otvori vrata i salutira.

"Buon giorno, commissario," reče on i pogleda ženu koja je stajala pokraj njegovog pretpostavljenog.

Brunetti mu zahvali i upita je li koja policajka noćas dežurna. Nije bilo ni jedne, pa Brunetti zatraži da pozove u Questuru policajku koja je prva na rasporedu. Otpusti stražara pa povede signoru Ceroni kroz predvorje i uza stube do svoga ureda. Grijanje nije radilo pa je u zgradi bilo hladno i vlažno. Na vrhu četvrtog niza stuba, Brunetti otvori vrata svoga ureda, pridrži ih i pozove je da uđe.

"Htjela bih u toalet," reče ona.

"Nažalost, ne možete dok ne dođe policajka."

Nasmijala se.

"Bojite se da se ne ubijem, commissario?" Kako nije odgovorio, ona doda: "Vjerujte mi. To će obaviti netko drugi."

Ponudio joj je da sjedne, a zatim je zaobišao pisaći stol i stao iza njega; gledao je dolje u plohu stola i premještao papire. Nijedno od njih ne povede razgovor tijekom tih četvrt sata koliko je trebalo da dođe policajka, sredovječna žena s dugim stažem u policiji.

Kad je policajka ušla, Brunetti pogleda signoru Ceroni:

"Želite li dati izjavu? Policajka Di Censo će posvjedočiti." Signora Ceroni odmahne glavom.

"Želite li pozvati svog odvjetnika?" I ovo je nijemo odbila.

Brunetti pričeka trenutak a zatim se okrene policajki:

"Odvedite signoru Ceroni u samicu. Broj četiri ima grijanje. Ako se predomisli, može nazvati odvjetnika i javiti se obitelji." Pogledao je signoru Ceroni dok je govorio, no ona je opet odmahнула glavom.

Ponovo se okrenuo policajki:

"Nitko ne smi je k njoj, bilo iz Questure, bilo izvana. Je li to jasno?"

"Da, commissario," reče Di Censo. "Da budem s njom u samici?"

"Da, sve dok vas netko ne zamijeni." A zatim reče signori Ceroni: "Vidimo se uskoro, signora."

Kimnula je bez riječi, ustala i izašla iz ureda za policajkom. Slušao je kako se zvuk njihovih potpetica gubi niza stube: odmjereni i mukli bat policajkinih i resko lupkanje signore Ceroni, isti onaj zvuk koji ga je doveo do Piazzale Roma i do ubojice trojice muškaraca.

Napisao je kratak izvještaj, sažetak razgovora sa signorom Ceroni, i napomenuo da je odbila pozvati odvjetnika i dati službenu izjavu. Ostavio je izvještaj kod policajca na porti i zatražio da ga preda vicequestoru Patti ili poručniku Scarpi kad se jedan od njih pojavi u Questuri.

Bilo je gotovo pet sati kad se uvukao u krevet pokraj Paole.

Promeškoljila se, okrenula prema njemu, prebacila mu ruku preko lica i promumljala nešto što nije razumio. Dok je tonuo u san, podsvijest mu ne ponudi sliku umiruće žene nego sliku Chiare kako drži psića. Barka. Glupog li imena za psa, pomislio je i već je spavao.

28Kad se Brunetti probudio sljedećega jutra, Paola je već bila otišla, ali ostavila mu je poruku da je Chiara, kako se čini, dobro i da je otišla u školu kao obično. To ga je utješilo, ali ne dovoljno, pa je i dalje bio nesretan što je njegovo dijete toliko patilo. Popio je kavu, dugo se tuširao, popio je još kave, ali se nije mogao riješiti neke tjelesne i duhovne tuposti što ga je obuzela nakon sinoćnjih događaja. Sjetio se da je nekad nakon neprospavane noći, nakon strašnih prizora, bez ikakva napora nastavljao raditi i da je tako danima jurio za istinom ili za nečim što je zvao pravdom. Više

nije mogao. Sada je, doduše, taj duh koji ga je pokretao bio žešći, ali tijelo je nedvojbeno počelo posustajati.

Odbacio je te misli, izašao iz stana i sa zadovoljstvom ustanovio da je zrak oštar, a ulice pune ljudi. Prošao je pokraj kioska i, premda je znao da je to nemoguće, pogledom preletio naslove da vidi ne spominju li možda noćasnje uhićenje.

Bilo je gotovo jedanaest kad je ušao u Questuru, gdje su ga kao i obično pozdravili, jedni salutiranjem, drugi kimanjem glave, pa ako se i pitao zašto mu nitko ne prilazi s čestitkama nakon što je sam samcat priveo ubojicu Trevisana, Favera i Lotta, ničim to nije pokazao.

Na stolu je našao dvije poruke, obje od signorine Elette, da vicequestore želi s njim razgovarati. Odmah je otišao dolje i našao signorinu Elettru za stolom.

"Je li unutra?"

"Je," rekla je pogledavši ga, ali bez osmijeha. "I nije dobre volje." Brunetti htjede primi jetiti kako Patta nikad nije dobre volje, ali ipak samo upita: "A zašto?"

"Zbog transfera."

"Zbog čega?" pitao je dalje Brunetti, ne zato što ga je to zanimalo, već zato što je uvijek bio spreman odgađati susret s Pattom, a najugodniji način koji je do sada otkrio bio je nekoliko minuta čavrljanja sa signorinom Elettrom.

"Zbog transfera," ponovila je. "One zatvorenice što ste je sinoć doveli. Okrenula se i podigla slušalicu. "Si?" rekla je, a zatim brzo dodala: "Ne, ne mogu." Nije više ništa rekla, spustila je slušalicu i pogledala Brunettija.

"Što se dogodilo?" Dok je govorio, pitao se čuje li signorina Elettra kako mu srce lupa.

"Netko je rano jutros nazvao, netko iz Ministarstva pravosuđa, i kazao da ona spada u nadležnost Padove i da je treba prevesti u Padovu." Brunetti se nagne naprijed i raširenih prstiju nasloni se na stol. "Tko je primio poziv?"

"Ne znam. Netko od ljudi u prizemlju. Mene još nije bilo. Zatim su oko osam došli ljudi iz Posebnog sastava i pokazali nekakve papire." "I jesu li je odveli?"

"Da. U Padovu."

Sva užasnuta gledala je signorina Elettra kako Brunetti stiće prste u šake, a nokti mu ostavljaju osam dugih ogrebotina na glatkoj površini njezina stola.

"Nešto nije u redu, commissarlo?" "Je li stigla tamo?" upita on.

"Ne znam," reče ona i pogleda na sat. "Otišli su prije tri sata, malo više. Trebali bi već biti tamo."

"Nazovite ih," reče Brunetti promuklim glasom.

Nije se ni pomakla, samo je zurila u njega zaprepaštena ovom promjenom raspoloženja, pa on ponovi, ovoga puta glasnije:

"Nazovite ih. Nazovite della Cortea." A zatim, prije no što se pokrenula, dohvati njezin telefon i utisne brojke.

Della Corte podigne slušalicu nakon što je telefon tri puta zazvonio.

"Ovdje Guido. Je li ona tamo?" započe Brunetti bez ikakva objašnjenja.

"Ciao, Guido," odgovori della Corte. "Je li tko gdje? Ne znam o čemu govoriš."

"Sinoć sam je priveo. Ubila je svu trojicu."

"Priznala je?" upita della Corte. "Da. Svu trojicu."

Della Corteov zadivljeni zvižduk odjekne iz slušalice.

"Ne znam ništa o tome," reče on konačno. "Zašto me zoveš? Gdje si je uhitio?"

"Ovdje. U Veneciji. Ali jutros su došli specijalci i odveli je.

Poslao ih je netko iz Ministarstva pravosuđa. Rekli su da spada u nadležnost Padove."

"Glupost," uzvikne della Corte. "Trebala je ostati u pritvoru tamo gdje je uhićena dok se ne podigne optužnica. To svi znaju." Zastane, a zatim doda: "Je li bila optužena?"

"Ne znam," reče Brunetti. "Mislim da nije. Nije bilo vremena."

"Pokušat ću nešto saznati," reče della Corte. "Javit ću ti čim nešto budem znao. Kako se zove?"

"Ceroni, Regina Ceroni." Linija se prekine prije no što je Brunetti mogao išta dodati.

"Što nije u redu?" upita signorina Elettra glasom muklim od zabrinutosti.

"Ne znam." Ne rekavši više ni riječi, Brunetti se okrene i pokuca na Pattina vrata.

"Avanti!"

Brunetti otvori vrata i brzo uđe u sobu. Prisili sebe na šutnju, nadajući se da će uspjeti dokučiti što muči Pattu, prije no što mu bude morao bilo što objašnjavati.

"Što ja to čujem, da su onu ženu odveli u Padovu?" upita Patta. "Ništa ne znam o tome. Priveo sam je sinoć. Priznala je da je ubila svu trojicu: Trevisana, Favera i Lotta."

"Gdje je priznala?" upita Patta i zbuni Brunettija.

"U svom autu." "Svom autu?"

"Slijedio sam je sve do Piazzale Roma. Proveo sam dosta vremena s njom a onda sam je doveo ovamo, u Veneciju. Rekla mi je kako je to učinila. I zašto."

Pattu očito ništa od toga nije zanimalo.

"Je li dala izjavu? Je li priznala pred svjedokom?"

Brunetti odmahne glavom. Stigli smo ovamo u četiri, pitao sam je želi li zvati svoga odvjetnika. Nije htjela. Pitao sam je želi li dati izjavu, a kad je odbila, dao sam da je odvedu u samicu. Policajka Di Censo odvela ju je na ženski odjel."

"Bez priznanja ili izjave?" upita Patta.

Nije imalo smisla odugovlačiti.

"Mislio sam da ćemo to jutros obaviti."

"Mislili ste da ćete to jutros obaviti," ponovi Patta zajedljivo otežući riječi.

"Da."

"Ali sada se to neće dogoditi, je li?" reče Patta bijesno. "Odveli su je u Padovu."

"Je li stigla tamo?" prekine ga Brunetti.

Patta umorno pogleda u stranu:

"Dopustite mi da završim, commissario..."

Brunetti šutke kimne.

"Dakle," započe Patta i zastane kako bi istaknuo ono što je namjeravao reći kad je bio prekinut, "odveli su je jutros u Padovu. Prije nego ste se potrudili doći ovamo i prije nego je dala ikakvu službenu izjavu, a ovo posljednje je, pretpostavljam da to znate, commissario, bitno za većinu policijskih postupaka. Ali nju su odveli u Padovu i nadam se da znate što to znači." Patta ovdje

dramatično zastane čekajući da Brunetti prizna svu strahotu svoje nesposobnosti.

"Vi mislite da joj prijete opasnost?" upita Brunetti. Patta zbunjeno zaškilji i zabaci glavu.

"Opasnost? Ne znam o čemu govorite, commissario. Jedina opasnost koju vidim je da Padovi pripadne sva slava za njezino uhićenje i za njezino priznanje. Ubila je trojicu, od kojih su dvojica bili ugledni građani ove zajednice, a sada će Padova biti obasuta hvalom zbog njezina uhićenja."

"Znači tamo je?" upita Brunetti glasom punim nade.

"Nemam pojma gdje je," započne Patta, "i otvoreno govoreći, nije me ni briga. Prestala me je zanimati onoga trenutka kada je izmakla našoj nadležnosti. Možemo zaustaviti istragu o ubojstvima - to možemo učiniti - ali zasluga za njezino uhićenje pripast će Padovi." Patta se bijes nije stišavao. Ispružio je ruku preko stola i privukao sebi jedan fascikl. "Više vam nemam što reći, commissario Brunetti. Nađite si neki posao, sigurno postoji nešto što treba obaviti." Otvorio je fascikl, nagnuo se i počeo čitati.

Kad se vratio u svoj ured, Brunetti više nije mogao izdržati pa nazove della Cortea. Tamo se nitko nije javljao. Sjedio je neko vrijeme. Zatim je ustao je i prišao prozoru. Vratio se i opet sjeo za stol. Vrijeme je prolazilo. Telefon konačno zazvoni i on se javi.

"Guido, jesi li ti znao nešto o ovome?" upita della Corte oprezno. Brunettiju ruka postane klizava od znoja. Premjesti slušalicu u drugu ruku i obriše dlan o nogavicu hlača. "Što se dogodilo?"

"Objesila se. Dovedi su je prije jedan sat i zatvorili u samicu dok nađu magnetofon kako bi snimili priznanje. Nisu joj uzeli stvari, a kad su se vratili, ustanovili su da se hulahupkama objesila o cijev centralnog grijanja." Della Corte zašuti pa nastane tajac.

"Guido? Jesi li tu?"

"Tu sam," konačno se javi Brunetti. "A gdje su pripadnici Posebnog sastava?"

"Ispunjavaju obrasce. Putem im je priznala da je ubila svu trojicu." "Zašto?"

"Zašto im je priznala ili zašto ih je ubila?" upita della Corte. "Zašto ih je ubila?"

"Rekla im je da su joj sva trojica nekada bili ljubavnici i da ih je godinama ucjenjivala. Onda su sva trojica izjavila da joj više neće plaćati pa ih je odlučila ubiti."

"Hmm," reče Brunetti. Sva trojica odjednom?"

"Tako oni kažu."

"Koliko ih ima tamo?" upita Brunetti.

"Specijalaca?" "Da." "Trojica."

"I svi tvrde isto? Da ih je ubila jer ih više nije mogla ucjenjivati?"

"Da."

"Jesi li razgovarao s njima?"

"Ne. Ovo mi je rekao stražar koji ju je našao."

"Kada su počeli govoriti o njezinom priznanju?" upita Brunetti.

"Prije ili poslije smrti?"

"Ne znam," reče della Corte. "Je li to važno?"

Ne, Brunetti shvati da nije važno, jer će svi pripadnici Posebnog sastava, u to je bio siguran, ispričati istu pripovijest. Nevjera, ucjena, pohlepa i osveta: ovi poroci prikladno će objasniti ono što je učinila. Bili su vjerodostojniji od bijesa, užasa i ledene žudnje za odmazdom. Nitko neće posumnjati u riječ trojice pripadnika Posebnog sastava.

"Hvala," reče Brunetti i spusti tiho slušalicu. Sjeo je i počeo skupljati djeliće podataka, tražiti bilo kakve dokaze koji bi još nekoga priveli pravdi. Jedini opipljivi dokaz koji je bio u oprečnosti s ispovijedi signore Ceroni i njezinim samoubojstvom bio je ispis telefonskih razgovora iz ureda ubijenih. A što s tim započeti?

Pozivi raznim tvrtkama, uredno prijavljenim u raznim zemljama, pozivi upućeni nekome u sumnjivom kafiću u Mestreu. To je bilo gotovo ništa, a sasvim sigurno nije bilo dovoljno za pokretanje istrage. Bio je siguran da je Mara opet na ulici, samo u nekom drugom gradu. Silvestri će reći ono što mu zapovjede oni koji mu daju drogu. Ili će ga netko naći mrtvog od prekomjerne doze. Brunetti je još uvijek imao videokazetu, ali da bi je doveo u vezu s Trevisanovima morao bi zatražiti od Chiare da svjedoči, da se prisjeća, a to nije htio bez obzira na posljedice.

Govorila mu je, ali nije ju htio slušati. Čak mu je kazala tko će poslati ubojice. Možda je još netko umiješan, netko još moćniji, još jedan ugledan građanin koji poput centuriona u Bibliji treba samo

reći: "Idi!" i netko ide. Ili trojica takvih poslušnika idu da izvrše zapovijed.

Napamet je birao broj prijatelja, pukovnika u Financijskoj policiji, i ukratko mu ispričao o Trevisanu, Faveru i Lottu i novcu koji su primali i krili godinama. Pukovnik reče da će provjeriti finacijsko poslovanje signore Trevisan čim budu imali vremena i raspoloživih ljudi.

Kad je Brunetti spustio slušalicu nije se osjećao ništa bolje. Stavio je laktove na stol, naslonio glavu na ruke i tako sjedio dugo vremena.

Doveo ju je ovamo prije zore, a u osam su ljudi iz Posebnog sastava već došli po nju.

Upro se rukama o stol i ustao; spustio se dva kata niže do sobe s pozornicima i potražio Presidea, policajca koji je bio dežuran kad je doveo signoru Ceroni. Otišao je u osam kad mu je završila smjena, a u dnevnik je zapisao: "Poručnik Scarpa preuzima dnevnu smjenu u 6.18. Predao izvješće comm. Brunettija poručniku Scarpi."

Izašao je iz prostorije na hodnik i na trenutak, zastao, sav začuđen, jer se osjetio nesigurnim na nogama. Okrenuo se i pošao prema stubama i izlazu iz Questure, svjesno odvrćući misli od spoznaje koju je ostavljao za sobom. Silazio je niza stube misleći na signoru Ceroni i na njihovo neobično putovanje kroz noć. Nikada neće razumjeti zašto je to učinila. Možda za to treba biti žena. Pitat će Paolu. Ona obično razumi je stvari. Na tu pomisao Brunettiju srce življe zakuca, pa izađe iz Questure i krene svojoj kući.

Za Vas: *BABAC*